

GHEORGHE CALCAN

**GENERALUL TRAIAN MOȘOIU
ÎN EPOCĂ ȘI ÎN POSTERITATE**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII PETROL – GAZE
DIN PLOIEȘTI, 2006**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CALCAN, GHEORGHE

Generalul Traian Moșoiu în epocă și posteritate / Gheorghe Calcan. -

Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2006

Bibliogr.

ISBN (10) 978-719-121-8 ; ISBN (13) 978-973-719-121-2

355(498) Moșoiu, T.

929 Moșoiu, T.

Control științific:

Prof. univ. dr. **Ion Agrigoroaiei**

Redactor:

Prof. univ. dr. ing. **Neculai Macovei**

Tehnoredactare computerizată:

Prof. **Grațiana Calcan**

Director editură:

Prof. univ. dr. ing. **Iulian Nistor**

Adresa:

Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești

Bd. București 39, cod 100640

Ploiești, România

Tel. 0244-57 31 71, Fax. 0244-57 58 47

GHEORGHE CALCAN

**GENERALUL TRAIAN MOȘOIU ÎN
EPOCĂ ȘI ÎN POSTERITATE**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII PETROL – GAZE
DIN PLOIEȘTI
2006**

Generalul Traian Moșoiu

CUVÂNT ÎNAINTE

Personalitatea militară și politică a lui Traian Moșoiu se înscrie în rândul acelor bărbați de stat care au avut de spus un cuvânt important în anumite momente și etape, decisive pentru soarta țării. Și din acest punct de vedere, monografia de față își justifică pe deplin utilitatea.

Lucrarea cuprinde o introducere, cinci capitole, inclusiv un set de anexe deosebit de semnificative pentru tema tratată și o bogată bibliografie. Materialul este organizat atât pe criteriul cronologic, cât și tematic, urmărind evoluția carierei sale militare și politice, intercalându-se un capitol referitor la intrarea în folclor și încheindu-se cu modul în care a fost receptat de posteritate.

Demersul are la bază o documentare solidă, prin valorificarea unor informații din arhivele instituționalizate, precum și din arhiva personală a familiei, aflată în posesia d-lui Cantemir Moșoiu, care manifestă o lăudabilă grijă pentru cunoașterea vieții și activității remarcabilului militar și distinsului om politic. În alcătuirea lucrării s-a pornit și de la literatura problemei, de la scrierile lui Traian Moșoiu pe teme militare și politice, de la volumele, studiile și articolele dedicate personalității acestuia, de la preocupările constante

---

ale autorului în această direcție. S-a realizat astfel o monografie, care nu apare pe un teren gol, dar care reprezintă un tablou bine conturat al întregii activități depuse de Traian Moșoiu în apărarea statului român, în realizarea idealului național și consolidarea României întregite.

Prin problematica tratată, prin abordarea și clarificarea unor aspecte în raport cu cerințele actuale ale cercetării de specialitate și, nu în ultimul rând, prin imaginea de ansamblu înfățișată în paginile cărții, volumul Generalul Traian Moșoiu în epocă și în posteritate, se adresează, în egală măsură, specialiștilor și unui public cititor mai larg (inclusiv studenților), interesat de cunoașterea personalităților importante ale unui trecut mai apropiat, personalități care, din păcate, nu s-au bucurat (din motive politice și ideologice asupra cărora nu ne oprim aici) de recunoașterea binemeritată.

Suntem siguri că autorul își va continua cercetarea, pe măsură ce va avea la dispoziție și alte documente referitoare la personalitatea lui Traian Moșoiu.

Apreciem publicarea volumului ca deosebit de utilă, atât pentru cercetarea de specialitate, cât și pentru posibilitatea includerii rezultatelor obținute în procesul de învățământ, în activitatea muzeistică, în suportul științific al unor asociații, fundații culturale etc.

1 iulie 2006

Profesor universitar doctor
Ion Agrigoroaiei,
Universitatea "Al. I. Cuza", Iași

INTRODUCERE

Între marile evenimente ale istoriei naționale cele ale războiului de întregire națională și al Marii Uniri ocupă un loc aparte. Cele două evenimente s-au condiționat și intersectat realizând un moment astral al devenirii românilor. Protagonistii acestor evenimente s-au dovedit a fi la înălțimea contextului politico-militar național și internațional creionând o inconfundabilă generație, cea a Marii Uniri. În cadrul acesteia s-au înscris reprezentanții Casei Regale, politicieni, militari, oameni de cultură, reprezentanți ai presei, quasitotalitatea populației românești.

Ferdinand I și Regina Maria, Ion I.C.Brătianu, Nicolae Iorga, Tache Ionescu, Nicolae Titulescu, Alexandru Averescu, Eremia Grigorescu, Ion Dragalina, Constantin Prezan, Constantin Stere, Ion Inculeț, Pantelimon Halippa, Ion Nistor, Iancu Flondor, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voievod etc. sunt câteva dintre personalitățile cu rol determinant în realizarea actului de la 1 Decembrie 1918. Un loc distinct în rândul acestor personalități trebuie să revină generalului Traian Moșoiu.

Considerăm evoluția, prezența, implicarea și rolul lui Traian Moșoiu în evenimentele politico-militare ale României din anii 1916-1919, în realizarea, dar mai ales în consolidarea Marii Uniri ca una meteorică. Ofițer în armata austro-ungară,

---

demisionează în anul 1891, trece clandestin Carpații, se înrolează în armata română în anul 1893, urcă treaptă cu treaptă, impresionează prin caracter, perseverență, competență, participă la campania din Bulgaria din anul 1913, conduce operațiuni cheie în timpul participării României la războiul mondial, ajunge general, devine Guvernator militar al Transilvaniei, Guvernator militar al teritoriilor ungare eliberate de sub dictatura lui Bella Kun, Comandantul garnizoanei Budapesta, de trei ori ministru, senator de drept. Iată numai câteva argumente care ne-au determinat să acordăm o atenție specială acestei personalități. Lucrarea noastră își propune să-l urmărească pe Traian Moșoiu în epoca sa și în posteritate. În epocă el s-a bucurat de unanimă apreciere, și pentru o perioadă, chiar de glorie. El s-a înscris în rândul acelor puține personalități al căror nume a intrat în legendă și folclor chiar în timpul evenimentelor și al vieții. Percept în anumite zone ale Transilvaniei, în special în cele ale Sibiului, Crișanei și Oradea ca un adevărat eliberator, numele lui a fost rostit cu respect și venerație.

Gloria generalului a început în anul 1916, când în calitate de comandant al Grupului de armată Lotru a trecut Carpații și a eliberat împrejurimile Sibiului. Pe frontul din zona Oituzului s-a bucurat de constante aprecieri din partea comandanților săi, a lui Ferdinand I și a Reginei Maria, a generalului Berthelot și a fost răsplătit prin înalte distincții. Gloria sa și-a găsit consacrară odată cu cea de a doua venire a generalului în Transilvania, la sfârșitul anului 1918. Atunci, marșul său triumfal s-a oprit la Budapesta¹.

La sfârșitul anului 1919, în plin triumf al carierei militare generalul a renunțat la funcțiile ostășești devenind

---

¹ Vezi Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei în legătură cu operațiunile militare din Ardeal (1918-1919)*, Atelierele „Cartea Românească”, Șimleul Silvaniei, 1919.

---

pentru o perioadă de numai 11 zile (2-13 martie 1920) ministru al Războiului în guvernul condus de Alexandru Vaida – Voievod², deputat în anul 1921 și după aceea ministru al Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor în perioada 1922-1926, în guvernul condus de I.I.C.Brătianu, senator de drept. Până la moartea sa survenită în anul 1932, Traian Moșoiu a fost un respectat politician liberal³. După moarte, numele generalului nu a încetat să fie rostit cu admirație și recunoștință. Fiul său, Tiberiu i-a continuat orientarea politică liberală devenind, nu întâmplător considerăm noi, primar al Oradei, chiar în orașul eliberat de Traian Moșoiu la 20 aprilie 1919, profesor universitar la Cluj și Oradea, Guvernator al Băncii Naționale a României⁴. Fratele său, Aurelian Moșoiu, decedat în anul 1946, senator liberal, a fost un strălucit dascăl la celebrul Liceu „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești⁵.

După instaurarea regimului comunist numele generalului Traian Moșoiu a intrat în conul de umbră al uitării, ca de altminteri, numele majorității copleșitoare a personalităților din panteonul spiritualității românești. Din investigațiile noastre am constatat că numele generalului a fost

---

² General Traian Moșoiu, *Memorial de război, august-octombrie 1916*, Cuvânt înainte de Vasile Netea, Ediție, studiu introductiv și note, Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987, p. 53.

³ Vezi Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu*, Editura Printeuro, Ploiești, 2000; Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu ostașul și omul politic (1868-1932)*, Editura Casei Corpului Didactic „I.G.Dumitrașcu”, Buzău, 2003; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, arhangel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002.

⁴ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu – profil biografic*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, Vol.VL, Seria Științe Umaniste, nr.3, 2003, p.127-130.

⁵ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003.

---

menționat pentru prima dată, după 23 august 1944, în anul 1982 de revista „Magazin istoric”. Treptat, numele lui Traian Moșoiu a început să fie rostit și tipărit cu oarecare frecvență, consacându-i-se articole și chiar lucrări. După revenirea la democrație, în anul 1989, activitatea publicistică și cea de omagiere au reușit să realizeze recuperarea generalului pentru memoria prezentului și să impună numele său în circuitul lucrărilor științifice.

În acțiunea de reconsiderare a personalității, activității și meritelor generalului Traian Moșoiu s-au afirmat mai multe centre, fiecare găsindu-și justificarea în legăturile speciale pe care le-a avut cu generalul. Orașul Oradea a făcut din ziua de 20 aprilie 1920, ziua eliberării localității de sub dominația străină, de către armata română condusă de generalul Traian Moșoiu. La Oradea se organizează în ultima perioadă, anual, impresionante manifestări. Aici s-a acordat numele lui Traian Moșoiu unei străzi, unei unități militare, s-a dezvelit un bust, s-au realizat ori s-au reșezat plăci memoriale, s-au tipărit lucrări. Brașovul și Branul copilăriei, Clujul unde Traian Moșoiu a avut înalte responsabilități militare, Ploieștiul unde trăiește strănepotul generalului, profesorul Cantemir Moșoiu, Bucureștiul, sunt centrele care au publicat lucrări și au organizat acțiuni omagiale dedicate generalului.

Lucrarea noastră este alcătuită din cinci capitole. Primul capitol este intitulat *Etape în evoluția carierei și concepției militare a lui Traian Moșoiu (1898-1915)*. La începutul acestui capitol vom face câteva precizări asupra obârșiei, copilăriei și formației școlare a lui Traian Moșoiu. Asupra acestor aspecte nu ne-am oprit decât succint pentru că lucrările dedicate lui Traian Moșoiu fac referirile necesare acestor aspecte⁶.

---

⁶ General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.13-17; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*, p. 5-8; Gheorghe Tudor

---

Precizările noastre s-au limitat la punctarea acelor aspecte necesare înțelegerii contextului în care s-a creat și a evoluat Traian Moșoiu.

Atenția noastră s-a concentrat asupra evoluției militare a lui Traian Moșoiu așa cum a reieșit ea din foile de observație ale superiorilor săi păstrate în Arhivele Militare Române de la Pitești pentru perioada 1898 – 1915. Am considerat necesar ca în acest capitol să prezentăm cele două lucrări de teorie militară: *Spiritul ofensiv al infanteriei*⁷ și *Instructorii recruților de infanterie*⁸ scrise și publicate de Traian Moșoiu în anii 1909 și 1910 pentru a ilustra concepția militară a eroului cărții noastre.

Capitolul al doilea, *Traian Moșoiu în timpul operațiunilor militare, 1916-1919*, prezintă rezumativ activitatea generalului în timpul operațiunilor militare din perioada participării României la operațiunile primului război mondial și a campaniei militare din Ungaria. Prin inserarea acestui capitol nu am urmărit prezentarea unor aspecte inedite ci conturarea dimensiunilor personalității lui Traian Moșoiu. Această activitate este bine conturată în biobibliografia consacrată vieții și activității generalului⁹.

Capitolul al treilea, *Generalul Moșoiu în poezia populară* și-a propus să analizeze doinele create de eposul popular care conturează dimensiunile legendare ale activității

---

Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op.cit.*, p. 23-46; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.1-9.

⁷ Căpitan [Traian] Moșoiu, *Spiritul ofensiv al armatei*, Editura Institutului de Arte Grafice, București, 1909.

⁸ Maior [Traian] Moșoiu, *Instructorii recruților de infanterie*, Editura Institutului de Arte Grafice, București, 1910.

⁹ Vezi bibliografia lucrării.

---

generalului Traian Moșoiu. Aceste doine au fost publicate la Sibiu în anul 1920¹⁰.

Cel de al patrulea capitol *Activitatea politică a generalului Traian Moșoiu* și-a propus prezentarea activității politice a lui Traian Moșoiu pentru a creiona și întregi activitatea complexă a generalului. Chiar dacă activitatea sa ca ministru are încă nevoie de noi investigații, prezentarea unor articole, dar mai ales a discursurilor sale parlamentare are menirea de a stabili un oarecare echilibru între cariera militară și cea politică a generalului Traian Moșoiu.

Ultimul capitol, al cincilea, *Traian Moșoiu în posteritate* și-a propus să analizeze modul în care a fost perceput, tratat și analizat Traian Moșoiu după dispariția sa și până în momentul apariției acestei lucrări. Această abordare s-a făcut urmărindu-se realizările din domeniile literaturii de specialitate, publicațiilor culturale, presei cotidiene, acțiunilor omagiale, cele de atribuire a numelui lui Traian Moșoiu unor străzi, unități militare, dezvelirii unor plăci memoriale și busturi etc.

În realizarea acestui capitol am fost, uneori, în postura mai puțin obișnuită a cercetătorului deprins a descifra tainele trecutului, realizând o împletire a deprinderii „scufundării în adâncuri”, cu valorificarea informațiilor presei cotidiene și „reportajele” acțiunilor memorialistice. Această investigație care s-a dovedit a fi o incitantă provocare, s-a concretizat, credem noi, într-o interesantă viziune asupra „trăirii” în posteritate a generalului Traian Moșoiu, chiar dacă admitem că unele informații ne-au putut scăpa, în mod inerent, în cercetarea realizată.

Am considerat nimerit să cuprindem în această lucrare o serie de anexe documentare și ilustrații, care să ajute cititorul să

---

¹⁰ *Doinile Generalului Moșoiu*, culese și întocmite de Z. Sandu și Volbură Poiană, Editura Foaia Poporului, Sibiu, 1920.

---

percepă universul creat de Traian Moșoiu atât în epoca sa cât și în posteritate. În prezentarea acestor documente am utilizat criteriul cronologic. Anexele documentare sunt enumerate într-un opis așezat la începutul acestei părți, iar ilustrațiile cuprind alăturat explicațiile aferente.

În realizarea acestei lucrări, de mare importanță au fost informațiile oferite de Arhivele Militare Române de la Pitești, care ne-au ajutat să oferim informații inedite despre evoluția militară a lui Traian Moșoiu în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și intrarea României în operațiunile militare ale primului război mondial (1898-1915). Fondul Berthelot din cadrul Arhivelor Naționale, București ne-a sprijinit să aducem unele nuanțări acțiunilor militare ale generalului, ca dealtfel, și fondul documentar al Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

Un prețios izvor documentar a fost cel al Arhivei particulare a familiei Cantemir Moșoiu din Ploiești, descendentă a generalului, care păstrează importante mărturii ale vieții și activității lui Traian Moșoiu.

Din lucrările apărute în epocă, cele mai multe informații despre Traian Moșoiu sunt cuprinse în valoroasa lucrare a lui Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României* și în cea a lui Ion Rusu Abrudeanu¹¹. De un mare ajutor ne-au fost *Doinele generalului Moșoiu* și lucrările de teorie militară publicate de Traian Moșoiu în anii 1909 și 1910, lucrări deja menționate de noi mai sus. Referindu-ne la lucrările lui Traian Moșoiu nu putem să nu arătăm importanța celor referitoare la acțiunile militare ale armatei române din anii

---

¹¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, Ediția a II-a, refăcută în întregime și mult adăugită, în trei volume, Editura Casei Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București, f.a.; Ion Rusu Abrudeanu, *România și războiul mondial. Contribuțiuni la studiul istoriei războiului nostru*, Editura Librăriei „Socec”, București, 1921.

1916-1919¹², cât și a cuvântărilor sale rostite în Parlamentul României în perioada 1922-1931, referitoare la organizarea căilor ferate, apărarea națională, pericolul comunist, a diferitelor articole etc¹³.

În perioada recentă a ultimelor două decenii seria lucrărilor monografice dedicate lui Traian Moșoiu a fost deschisă de Al. Dragomirescu și Marius Pop, care au realizat în același timp două lucrări cu totul remarcabile. În anul 1987, cei doi au publicat memoriile de război ale generalului Traian Moșoiu din perioada intrării României în operațiunile militare ale primului război mondial și ale campaniei din Transilvania (august-octombrie 1916), aflate în manuscris în arhiva familiei și au realizat un excelent studiu asupra vieții și activității generalului¹⁴. Alexandru Dragomirescu a revenit în anul 2000 și a publicat, împreună cu Cantemir Moșoiu o nouă lucrare dedicată generalului¹⁵. Au mai realizat interesante lucrări monografice Gheorghe Tudor Bihorean, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan și Constantin I. Stan¹⁶.

Activitatea generalului Traian Moșoiu a mai fost tratată în lucrările consacrate unor structuri ale armatei române, personalităților din anumite zone ale țării, veteranilor de război, în publicațiile de specialitate, în revistele de cultură, în presa cotidiană etc.¹⁷. Această scurtă privire asupra bibliografiei consacrată lui Traian Moșoiu ne conduce la aprecierea că personalitatea lui Traian Moșoiu este bine conturată în

---

¹² Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei...*, Jurnalul său de front (General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*).

¹³ Vezi bibliografia generală a lucrării.

¹⁴ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *Generalul Traian Moșoiu. Viața și cariera militară*, în General Traian Moșoiu, „Memorial de război...”, p.13-62.

¹⁵ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*

¹⁶ Lucrările acestor autori au fost citate mai sus.

¹⁷ Vezi bibliografia generală a lucrării.

---

literatura de specialitate. Imaginea generalului a câștigat foarte mult prin publicațiile din ultimele decenii¹⁸.

La finalul aprecierilor noastre introductive dorim să adresăm mulțumirile noastre tuturor celor care ne-au sprijinit în realizarea acestei lucrări. Ținem să mulțumim în primul rând domnului profesor Cantemir Moșoiu, strănepotul generalului Traian Moșoiu pentru ideea realizării acestui demers, pentru amabilitatea cu care ne-a oferit accesul la documentele din fondurile Arhivei particulare ale familiei, pentru eforturile și abnegația depuse în depistarea unor noi documente referitoare la personalitatea generalului. Mulțumim de asemenea, domnului colonel (r) Constantin Chiper care ne-a facilitat accesarea fondurilor arhivistice de la Pitești, domnului colonel Ioan Tulvan de la Cluj, care ne-a sugerat valorificarea doinelor generalului Traian Moșoiu, oferindu-ne chiar o fotocopie a acestora, doamnei profesoare Marilena Apostolescu de la Biblioteca Academiei Române din București pentru sprijinul acordat depistării materialului documentar aferent generalului Traian Moșoiu, profesoarei GrațIELA Calcan soția noastră, pentru munca de „secretariat” și ajutorul acordat operațiunii de corectare a lucrării etc.

Nu trim speranța că lucrarea realizată de noi atinge acei parametri ai proiecției noastre inițiale și în același timp va răspunde corespunzător interesului și exigențelor cititorilor noștri. Prin realizarea acestei lucrări am contribuit la consolidarea imaginii și rolului lui Traian Moșoiu în epoca sa. În același timp realizarea acestei lucrări deschide fereastra observării unei perioade faste din istoria națională, cea a războiului întregirii naționale, a realizării Marii Uniri și a

---

¹⁸ În bibliografia generală nu am indicat autorii și articolele publicate în presa cotidiană, revistele militare, publicațiile de cultură. Acest lucru l-am realizat în notele capitolului *Traian Moșoiu în posteritate*. În bibliografia generală a lucrării am introdus titlul publicațiilor care au cuprins aceste articole și prezentări.

epopeii consolidării acesteia. Urmărirea vieții și activității generalului Traian Moșoiu ne aduce în prim plan acea floare atât de nobilă și din ce în ce mai rară care se numește *patriotism*. Publicarea acestei lucrări în anul în care se împlinesc 90 de ani de la intrarea României în războiul de unitate națională, se transformă în mod involuntar într-un omagiu adus acestui eveniment.

Sperăm ca această lucrare să trezească și să satisfacă interesul unor categorii de cititori cât mai diverse: specialiști, pasionați de trecutul istoric al patriei, militari, oameni de cultură, tineri, cetățeni care doresc să-și înnobleze dimensiunile orizontului lor spiritual. Precizând că anumite segmente ale lucrării au văzut lumina tiparului în avanpremieră¹⁹, mărturisim că vom primi cu bucurie opiniile și sugestiile tuturor, asigurându-i că acestea vor deveni reflecții ale preocupărilor și demersurilor noastre viitoare.

---

¹⁹ Vezi bibliografia lucrării.

CAPITOLUL I

ETAPE ÎN EVOLUȚIA CARIEREI ȘI CONCEPȚIEI MILITARE A LUI TRAIAN MOȘOIU (PÂNĂ LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL)

I.1. Date biografice. Mediul social și educația

Traian Moșoiu s-a născut la 2 iulie 1868 la Tohanul Nou, în apropierea Branului, în familia lui Moise și a Anei Moșoiu¹. Familia Moșoiu avea numeroase ramificații în zonă, fiind un neam mare ale cărui rădăcini pot fi observate încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea. Membrii familiei Moșoiu s-au implicat în devenirea și emanciparea națională a românilor din acele părți ale țării, evidențiindu-se, în special, în timpul revoluției de la 1848-1849. Aron Moșoiu a fost desemnat vicetribun al Branului, Ioan Moșoiu a fost organizatorul gărzii naționale a românilor din zonă, iar Moise Moșoiu ascundea în

---

¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B., f. 39.

gospodăria sa transfugi munteni ². În epocă se aprecia că Traian Moșoiu „s-a născut dintre muntenii mărginași ai Ardealului și a primit odată cu viața sa toată comoara de credință în neam și lege, pe care o păstrează îndărătnic tăinuită în suflete acești oameni aspri”³.

Moise și Ana Moșoiu făceau parte din categoria țăranilor simpli și înstăriți, crescând un număr mare de oi⁴. Ei au avut cinci copii: trei băieți, Ioan, Traian și Aurelian și două fete: Paulina și Maria. Cu toții au devenit importante personalități ale vieții politice și sociale românești. Traian a devenit general, iar fiul acestuia, Tiberiu, profesor universitar, primar la Oradea și Guvernator al Băncii Naționale a României, Aurelian, profesor de latină la celebrul liceu „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești, senator, Ioan a fost jurist, iar fiul acestuia, Marcel, Consul General al României la Berna, Paulina a devenit soția lui Ioan Ionică, primar la Brașov și senator etc.⁵

Om ambițios și cu judecată, Moise Moșoiu și-a dat copiii la școală. Traian, după studiile elementare din satul natal, a urmat cursurile liceului brașovean care astăzi poartă numele lui Andrei Șaguna⁶, școală renumită și atunci și astăzi⁷. Aici, pe

---

² General Traian Moșoiu, *Memorial de război (august – octombrie 1916)*, Cuvânt înainte de Vasile Netea, Ediție, studiu introductiv și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987, p. 13-15.

³ *Cuvinte rostite de Generalul Traian Moșoiu, Ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională din 1922*, Imprimeria Statului, București, 1923, p.3.

⁴ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu*, Editura „Europrint”, Ploiești, 2000, p.5.

⁵ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2003, p.9-10. Vezi și notele de la p.15-16.

⁶ Emil Stoian, *Portrete din Bran*, Editura „Dealul Melcilor”, Brașov, 2002, p.161.

⁷ Când Aurelian Moșoiu, fratele generalului, era sărbătorit, în anul 1937, cu ocazia ieșirii sale la pensie, acesta era omagiat de D. Munteanu Râmnic și pentru faptul că absolvise, ca și Traian, Gimnaziul Mare Public din Brașov

---

lângă însușirea unor temeinice elemente de cultură generală, Traian și-a perfecționat uzanța limbilor străine: germana, maghiara și franceza. A încheiat studiile liceale cu calificativul „Foarte bine”. Încurajați de acest rezultat, părinții săi au hotărât ca fiul lor să urmeze școli înalte. Traian Moșoiu a făcut studii militare la Budapesta și apoi la Viena, absolvind cunoscuta „Wiener Neustadt”⁸.

La terminarea studiilor Traian Moșoiu a devenit sublocotenent în garnizoana Sibiu. O parte a istoriografiei consacrate personalității lui Traian Moșoiu precizează că el a fost numit ofițer al armatei austro-ungare în Regimentul 85 Infanterie din Maramureș. Din cauza caracterului său justițiar, Traian Moșoiu a fost purtat cu serviciul din garnizoană în garnizoană, prin tot Ardealul, ca un mare nemulțumit de situația militarilor români din armata austro-ungară⁹ ajungând la Sibiu, unde, în cele din urmă va demisiona¹⁰.

(astăzi Colegiul „Andrei Șaguna”) ca fiind „fiul sufletesc al *vestitelor școli ale Brașovului*” (subl.ns. Gh.C.) [Stoica Teodorescu, „Anuarul Liceului „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești, pe anul 1935-1936 și câteva date din 1937”, Ploiești, 1937, p.57].

⁸ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*, p.6.

⁹ Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, p.25.

¹⁰ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*, p.6., apreciază că la terminarea studiilor Traian Moșoiu a fost repartizat la Sibiu iar Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op.cit.*, p.25, estimează că Traian Moșoiu a fost repartizat ca ofițer în anul 1886 în Maramureș. Din păcate, nu dispunem în acest moment de date suplimentare pentru a tranșa această dilemă. Bazându-ne pe faptul că autorii bihoreni citează „Almanahul Crișanei” din 1936, mai apropiat de evenimente, tindem să acceptăm această variantă. Dilema apare și asupra anului de început al carierei militare, 1889 după precizarea autorilor ploieșteni și 1886 după autorii orădeni. Având în vedere faptul că în 1886 Traian Moșoiu avea doar 18 ani, data oferită de Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 6, întrunește argumentele de a fi cea realistă.

În Branul copilăriei sale se cunoștea foarte bine faptul că tânărul ofițer a fost un apărător al drepturilor românilor din zonă, ceea ce l-a dus la conflicte violente cu colegii lui în urma cărora a fost condamnat la închisoare. A fost eliberat prin cautiune plătită de tatăl său. A demisionat din armata austro-ungară la 1 iulie 1891¹¹. Tatăl său l-a ajutat să treacă clandestin granița în România. A cerut să fie înrolat în armata română.

I.2. Aprecieri asupra carierei militare a lui Traian Moșoiu, 1893 – 1909

Traian Moșoiu a fost încadrat la 1 aprilie 1893 ca sublocotenent la Regimentul 9 Infanterie din Râmnicul Sărat, iar în anul următor a fost avansat locotenent¹². A rămas la Râmnicul Sărat până în anul 1900. În anul 1897 s-a căsătorit, la Buzău, cu Maria Furtunescu¹³. La 23 iunie 1898, i s-a născut

---

¹¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50 G-rali, M.B., f.40; Al. Dragomirescu și Marius Pop consideră că Traian Moșoiu a demisionat din armata austro-ungară la 15 iunie (General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p.16) în timp ce Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 86, fixează data demisiei la 15 iulie 1891. Noi am optat pentru cea de 1 iulie, precizată în *Foaia matricolă* a generalului Moșoiu din cadrul Arhivelor Militare Române; La 1 iunie 1889 Traian Moșoiu figura ca sublocotenent în rezervă, el a devenit activ la 9 mai 1890 (General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 15-16).

¹² Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*,p.6.
General Traian Moșoiu,*op.cit.*, p.16.

¹³ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B., f. 39.

---

primul copil, Tiberiu¹⁴, iar în anul 1903, cel de al doilea copil, Mariana¹⁵.

Foile de observație personală și cele calificative întocmite de superiorii săi și aflate la fondurile Arhivelor Militare Române au consemnat aprecierea calităților lui Traian Moșoiu făcute „la cald”. Ele alcătuiesc, astfel, o oglindă fidelă, a însușirilor ostășești și omenești ale tânărului ofițer făcute în epocă. Valoarea acestor însemnări este cu atât mai mare cu cât trecerea timpului a autentificat aceste însușiri. Ne propunem în continuare să insistăm asupra acestor date deosebit de prețioase și de interesante.

Foaia personală a locotenentului Moșoiu Traian din anul 1898, ne relevă faptul că în acel moment, eroul lucrării noastre își desfășura activitatea în cadrul Școlii Copiilor de Trupă. Comandantul acestei școli, căpitanul Constantinescu nota în rubrica „Notele și propunerile șefului de corp”, faptul că Traian Moșoiu era un „ofițer foarte bun” care cunoștea bine regulamentele militare, iar „ca ajutor și profesor s-a condus cu multă pricepere și zel” având serioase reprezentări despre „administrația în corp[ul]” militar. Concluzia superiorului său era aceea că Traian Moșoiu era „un foarte bun comandant de companie” fapt pentru care acesta propunea ca locotenentul Traian Moșoiu să fie avansat în grad „ca recompensă serviciilor ce au adus acest ofițer școlii” copiilor de trupă¹⁶.

Foaia personală din anul 1899 consemna aprecierile făcute cu ocazia inspecției generale realizată în acel an.

---

¹⁴ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu-profil biografic*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, Vol.LVI, Seria Științe Umaniste, Nr.3, 2003, p.127-130.

¹⁵ A fost căsătorită, Popescu, și a avut o fiică, Liliana Popescu, fără copii, care a decedat pe 13 mai 2004 în București. (*Arborele genealogic al familiei Moșoiu*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond General Traian Moșoiu, nenumerotat).

¹⁶ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 12.

Interesant este faptul că această foaie conține pe lângă aprecierile șefului ierarhic superior direct și pe cele ale generalului Arion și ale generalului I. Borănescu, comandantul Diviziei I Infanterie. Căpitanul Constantinescu, Comandantul Școlii Copiilor de Trupă nota că Traian Moșoiu era un „ofițer distins” care cunoștea regulamentele militare și care s-a „achitat conștiincios” de „orice serviciu dat” depunând multă bunăvoință în calitate de ajutor și comandant de companie, și în tot ceea ce a făcut „n-a lăsat nimic de dorit”. Foaia de observație consemna apoi o apreciere foarte prețioasă care l-a făcut să fie ulterior atât de iubit și respectat de ostașii săi. Traian Moșoiu era un „bun camarad” și „blând cu inferiorii”¹⁷, avea o „ținută corectă” și „cunoștințe complete militare”. Concluzia Comandantului școlii era deosebit de favorabilă și se încheia cu aprecierea: „Pentru serviciile aduse Școlii, cea mai bună recompensă e să fie avansat” precizându-se faptul că Traian Moșoiu a fost „propus pentru a doua oară” să fie avansat¹⁸.

Aprecieri elogioase au fost consemnate de generalul I. Borănescu la rubrica „Notele și propunerile comandantului de divizie”. Generalul Borănescu nota că Traian Moșoiu era „pătruns de sentimentul datoriei”, avea „înfățișarea ostășească”, cunoștea regulamentele militare „în teorie și în practică” și era „un excelent instructor”. I. Borănescu nu-i neglija calitatea de ajutor al comandantului Școlii Copiilor de Trupă pe care o deținea Traian Moșoiu, calitate în care se achita „în mod conștiincios și cu multă inteligență” de „însărcinările ce-i

¹⁷ *Ibidem*, f.14. Despre confirmarea acestor calități în anii războiului de întregire vezi Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Editura „Adevărul”, f.a. p. 357 și urm.; *Doinele Generalului Moșoiu*, culese de Z. Sandu și Volbură Poiană, Editura „Foaia poporului”, Sibiu, 1920; General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 38; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 28-39 etc.

¹⁸ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 14.

incumbă”. Conduita locotenentului Traian Moșoiu era foarte bună în toate aspectele activității sale de militar ceea ce îl determina pe comandantul Diviziei II Infanterie, Borănescu să conchidă prin a face propunerea de a fi înaintat în grad la prima ocazie¹⁹.

În cadrul rubricii „Notele și propunerile Inspectorului General”, generalul Arion consemna: „Aprecieri mea din anul trecut o mențin, ca și atunci, întrunește calitățile de a fi înaintat la rândul alegerii”²⁰.

În urma atâtor aprecieri laudative, locotenentul Traian Moșoiu a fost avansat, în anul 1900, la gradul de căpitan și mutat la Regimentul 19 Infanterie Romani. În anul 1901 va funcționa în garnizoana de la Râmnicu Sărat²¹.

Foaia personală cu datele de la inspecția generală a anului 1901 realizată la Regimentul nr. 9 din Râmnicu Sărat continua să conțină aprecieri pozitive la adresa lui Traian Moșoiu. Colonelul Theodoru consemna în respectiva foaie, la 27 octombrie 1901: „Ofițer stăruitor care se ocupă de instrucțiunea sa. Cunoaște regulamentele și le aplică cu pricepere. A fost comandant de companie teritorială. A luat parte la concentrarea și la manevrele de toamnă. Compania sa este bine comandată și administrată”²². În toate acțiunile pe care le executa, Traian Moșoiu era atent ca rezultatele acestora să întrunească aprecierea și „mulțumirea șefilor” săi. Căpitanul Traian Moșoiu avea o „constituție sănătoasă. Se prezintă bine”, era inteligent și se putea „conta pe priceperea și activitatea sa”. Avea o „conduită bună”. Cum o avansare în grad nu mai putea avea loc atât de rapid, calitățile sale îl recomandau pentru comanda unui eșalon superior. „Îl găsesc, conchidea colonelul

---

¹⁹ *Ibidem*, f. 15.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 7.

²² Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 18.

Theodoru, ofițer care continuând să se instruiască, poate dobândi calitățile cerute unui bun comandant de batalion”²³.

În anul 1903, Traian Moșoiu a lucrat o perioadă (din aprilie până în decembrie)²⁴ la Marele Stat Major al armatei de la Râmnicu Sărat, ca interpret pentru limbile germană și maghiară. Foia sa personală consemna că Traian Moșoiu „și-a îndeplinit serviciul său în mod conștiincios”. Colonelul Boteanu, care făcea constatările, preciza că „omul acesta de când a venit a lucrat mult traducând articole asupra organizării armatei rusești”²⁵.

În anul 1904 Traian Moșoiu a fost mutat la Batalionul 9 Vânători din Ploiești, localitate unde va rămâne până în anul 1907²⁶. La Ploiești, din 1901 se stabilise, după ce trecuse Carpații, făcuse studii superioare la București, locuise patru ani la Craiova și fratele său Aurelian. Acesta era, în anul 1904, directorul Școlii Comerciale și profesor la Liceul „Sfinții Petru și Pavel”²⁷.

Din aceste considerente, este astfel posibil, ca mutarea lui Traian Moșoiu la Ploiești să nu fie întâmplătoare.

Însemnările din foaia personală făcute cu ocazia inspecției generale a anului 1904 sunt deosebit de detaliate.

---

²³ *Ibidem*.

²⁴ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 7.

²⁵ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 22. Să reținem că abilitatea pentru limbile străine făcea parte din zestrea genetică a familiei. Fratele generalului, Aurelian Moșoiu, profesor de latină și germană, solicita în anul 1915 să fie înrolat voluntar, în eventualitatea declanșării unui război cu Austro-Ungaria, în calitate de „interpret de limba germană și limba maghiară, pe care le cunosc” (*Ibidem*, fond 5417, Dos.nr.241, f.431-432; vezi și Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*p. 12 și 134-136.

²⁶ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.7.

²⁷ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*p.10-11. Pentru Aurelian Moșoiu vezi și Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu , Ploiești, Fond Aurelian Moșoiu.

Locotenent colonelul Cocorăscu, comandantul Batalionului 9 Vânători reținea faptul că Traian Moșoiu „se găsește în al 37-lea an al vieții”, era „înalt de talie și foarte corpulent” și în același timp cu „un aspect în exterior și înfățișare ostășească foarte prezentabilă”, avea o „constituție foarte robustă și o sănătate perfectă”²⁸. Aceste considerente îl făceau pe Cocorăscu să estimeze că Traian Moșoiu putea rezista „la tot felul de oboseli” pentru că „până astăzi n-a suferit de nici o boală”. Până în acel moment căpitanul Moșoiu nu făcuse nici o campanie „însă poate face oricâte, menținându-se în starea de sănătate de astăzi”²⁹.

Spirit de observație profund, comandantul corpului militar în care activa Moșoiu îi consemna importante trăsături ale personalității sale: „caracter cavaleresc. Are foarte dezvoltat simțul moral în viața civilă. În corp, trăiește în cea mai mare camaraderie cu camarazii săi, de care este foarte mult iubit”³⁰. Aceste însușiri l-au însoțit în întreaga sa carieră militară, făcându-l să devină în anii războiului întregirii naționale, un adevărat simbol al umanului, moralității și firescului în raporturile cu semenii³¹.

Fișa sa personală consemna faptul că încă din anul 1904, Traian Moșoiu era preocupat de „pregătirea examenului pentru gradul de maior” în paralel cu îmbogățirea cunoștințelor

---

²⁸ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 24.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Vezi Doinele Generalului Moșoiu...*; General Marcel Olteanu, *Din amintirile unui luptător*, „Cartea Românească”, București, f.a.; Alexandru Dragomirescu, Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 43-46; Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un reprezentant al generației Marii Uniri, Generalul Traian Moșoiu*, Fundația pentru Istoria Prahovei, Arhivele Naționale, Direcția județeană Prahova, Asociația Arhiviștilor și Prietenii Arhivelor, Societatea de Științe Istorice, Filiala Prahova, Societatea Culturală „Amicii Franței – General Berthelot”, Ploiești, „Anuar”, vol. IX, Ploiești, 1997, p. 137.

sale militare. Caracterizarea sa conținea și constatarea că avea „o educație foarte îngrijită”. Superiorul său notând faptul că „deși în afară de soldă, nu mai posedă decât foarte puține mijloace de existență, totuși D-sa știe să trăiască cu cumpătate, fără a recurge la datorii”³².

Colonelul Cocorăscu preciza că până în acel moment nu primise nici o reclamație la adresa lui Traian Moșoiu. Mai mult, bazându-se pe propriile sale argumente, colonelul era convins că nu va primi niciodată vreo plângere despre Traian Moșoiu pentru că el „nu are absolut nici un viciu” adăugând apoi că Moșoiu „nu are obiceiul jocurilor de noroc”.

Buchetul frumoaselor aprecieri rezervat lui Traian Moșoiu era departe de a fi încheiat, comandantul său apreciind : „Posedă cele mai frumoase sentimente asupra familiei, religiei, dinastiei și neamului românesc”³³. Revenind la însușirile militare, foaia sa personală consemna că Traian Moșoiu avea totdeauna ținuta militară foarte curată, purtată regulamentar ca și harnașamentul pe care îl avea în îngrijire.

În acel moment Traian Moșoiu comanda a doua companie din batalion și superiorul său aprecia că el se achita onorabil de această funcție. Era foarte meticulos și exact în tot ceea ce făcea și „unul dintre cei mai punctuali în executarea de ordine”. Colonelul Cocorăscu era de părere că lui Traian Moșoiu i se poate încredința orice funcție, însărcinare sau comandament cu convingerea că el se putea „achita perfect, fără impulsie sau control”. Mai mult: „are ochiul prea bine exercitat în amănunte pe care le apreciază și le vede cu o repeziciune și siguranță uimitoare”³⁴.

Continuând caracterizarea sa, comandantul de corp ținea să precizeze că la instrucția practică, educativă și de trageri cu

---

³² Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 24.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, f. 25.

armamentul, Traian Moșoiu folosea metode proprii, originale ceea ce îl făcea să obțină „cele mai frumoase rezultate”. În același timp el cunoștea „la perfecțiune pe fiecare om din compania sa și știe să-i întrebuițeze cu siguranță, după aptitudinile lor speciale”³⁵.

În exercițiile militare, în cele de manevră și de simulare a frontului Traian Moșoiu avea „un ochi prea bine exercitat, fiind capabil să ia rapid și eficient, cele mai potrivite soluții pentru contextul concret în care se afla”. Observându-l cu atenție în aceste exerciții, locotenent- colonelul Cocorăscu remarcă și faptul că Traian Moșoiu „încalcă destul de bine și iubește calul”³⁶, era „foarte zelos în serviciu” și „iubea cu pasiune arma sa”.

Pătruns de cariera și misiunea sa, Traian Moșoiu înțelegea să devină el însuși un model pentru subordonații săi, mai ales că țara avea de susținut cel mai mare examen al maturității sale – întregirea națională³⁷. Traian Moșoiu nu cerea

---

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*. Luând în considerație aceste constatări nu apare deloc surprinzător faptul că în versurile populare dedicate generalului Moșoiu la încheierea primului război mondial, el apare constant ca un legendar erou călare (vezi *Doinele Generalului Moșoiu...*, cât și capitolul dedicat analizei acestora, din prezenta lucrare).

³⁷ Cu armele specifice profesiei sale, Aurelian Moșoiu, fratele generalului, se impunea prin aceleași trăsături de caracter, convins că întreaga lucrare a societății românești trebuia să conducă la realizarea idealului național (vezi C. Plinius Calcilius Secundus, *Panegiricul împăratului Traian*, traducere de Aurelian Moșoiu, Ediția a treia, îngrijită de Gheorghe Calcan și Cantemir Moșoiu, Editura „Printeuro”, Ploiești [ediția a I-a a apărut în anul 1902, iar ediția a II-a în anul 1925, sub îngrijirea traducătorului. A se vedea *Prefața* la ediția I semnată de Aurelian Moșoiu]; Aurelian Moșoiu, *Însemnătatea societăților de lectură ale școlărilor din liceu. Cuvântare rostită de Aurelian Moșoiu, Profesor, la ședința festivă de la 7 februarie 1909 a Societății de lectură a cls a VIII-a mod., în Amfiteatrul Liceului din Ploiești*, Tipografia „Lumina”, Ploiești, 1909; Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*, p. 29-37.

---

concedii și solicita foarte rar permisiuni. El era preocupat de problemele cotidiene ale companiei sale pe care o administra „într-un mod inteligent”, interesându-se și preocupându-se „până la cele mai mici amănunte” de toate nevoile acesteia. Tânărul căpitan înțelegea perfect că succesul misiunii militare stătea în funcționarea perfectă și naturală a relațiilor între oameni, convinși ei înșiși de rostul vieții de ostaș și de român. Traian Moșoiu se interesa foarte mult de oamenii din compania sa și „vizitează regulat pe cei bolnavi sau pedepsiți”³⁸. Anticipând, comportamentul lui a rămas același în momentul confruntării celei mai veridice a teoriei cu practica, operațiunile militare din anii 1916-1919³⁹.

În anul 1904 Traian Moșoiu trecea a fi „supus și foarte respectuos față de șefii și superiorii săi, este de o severitate bine chibzuită, față de inferiori, pe care știe să-i pună pe calea muncii și programului”⁴⁰. Traian Moșoiu e „inteligent și capabil” putând să desfășoare cu rezultate foarte bune atât munca de birou, așa cum făcuse în calitatea de traducător la Marele Stat Major cât și pe cea care rezulta din conducerea frontului militar⁴¹. Foaia personală de observații întărea faptul că Traian Moșoiu cunoștea foarte bine limbile germană și maghiară, stăpâna în mod complet cunoștințele gradului său ca și regulamentele militare de a căror aprofundare se preocupa constant.

Traian Moșoiu a participat la toate exercițiile de aplicații ale batalionului său „în care s-a distins atât ca rezistență cât și ca pricepere” demonstrându-se cu evidență și fără eforturi calitățile și înzestrarea de excepție cât și ambiția de

---

³⁸ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 25.

³⁹ General Marcel Olteanu, *op. cit.*, pagina de gardă.

⁴⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 25.

⁴¹ Alexandru Dragomirescu, Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.7.

---

care dădea dovadă tânărul ofițer, reținându-se că el „poseda un ochi de câmp foarte bine dezvoltat”.

După o analiză atât de detaliată și exhaustivă, colonelul Cocorăscu așternea pe hârtie, în rezumat, concluziile sale: „Căpitanul Moșoiu, prin calitățile sale fizice și intelectuale, prin cunoștințele sale militare, foarte dezvoltate [prin] cele practice, prin zelul și activitatea sa în serviciu, mi-a dovedit că posedă, în mod admirabil, aptitudinile gradului în care se află, că este foarte apt pentru gradul de maior”⁴², prevăzând în el un excelent comandant de batalion. Mai mult, autorul acestor însemnări era convins de faptul că Traian Moșoiu „poseda reale aptitudini și pentru gradele [...] superioare, pe care am credea că și le va spori prin muncă și dragoste de carieră”⁴³ de care el, dăduse de fapt atât de multe probe.

Recomandarea finală a șefului său era aceea de a fi decorat cu medalia „Coroana României”, clasa a V-a⁴⁴ argumentându-și această propunere prin „zelul ce pune în serviciu și în considerațiunea că este vechi militar”. Locotenent colonelul Cocorăscu făcea această întâmpinare „cu insistența de a fi admis mai cu seamă că este singurul căpitan vechi în batalion care nu are nici o decorațiune”⁴⁵.

Însemnările făcute în foaia personală a lui Traian Moșoiu din anul 1904 sunt foarte amănunțite, realizate cu responsabilitate și cuprind analiza completă a personalității eroului nostru privit ca militar, comandant de companie, cetățean, familist etc. În toate direcțiile analizate, aprecierile au condus către aceleași concluzii. Traian Moșoiu era un om de calitate, un foarte bun profesionist, care își făcea munca sa cu pasiune și cu tact, în respectul legilor înscrise în regulamentele

---

⁴² Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 25.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Vezi, Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Valter, Floricel Marinescu, *Decorații românești de război, 1860 – 1947*, Editura „Universitaria”, București, 1993.

⁴⁵ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 25.

militare și al celor nescrise, dar existente în fondul moralității naționale și universale, la fel de puternice, și în anumite împrejurări, chiar mai puternice decât cele scrise. În mod cert, multe din însușirile descrise acum se vor regăsi în comportamentul generalului erou din 1916 - 1919⁴⁶. Analiza realizată în anul 1904 căpitanului Traian Moșoiu este în mod indirect, o dovadă a seriozității, valorii și prestanței armatei române din acele timpuri.

Aprecierile, propunerile și previziunile șefilor săi au fost confirmate de trecerea timpului. În anul 1906, la 10 mai Traian Moșoiu a fost decorat cu Medalia Jubiliară „Carol I”⁴⁷. În același an Traian Moșoiu a susținut și a reușit examenul pentru obținerea gradului de maior⁴⁸, dar vor trece trei ani până când Traian Moșoiu va deține acest grad⁴⁹. În anul 1907, la 9 iulie, Traian Moșoiu a fost distins și cu medalia „Coroana României” în gradul de cavaler⁵⁰.

În foaia de observații personale din anul 1908, comandantul Batalionului 9 Vânători, locotenent colonelul Simionescu nota: „Căpitanul Moșoiu venit din armata austriacă ca ofițer păstrează cu demnitate bunele obiceiuri ale armatei în care s-a format, aplicându-le cu foarte mult folos în unitatea”⁵¹. Aceste mențiuni ne determină să constatăm faptul că, deși

---

⁴⁶ Vezi Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.* p. 25-37 și urm.

⁴⁷ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 39.

⁴⁸ *Ibidem*, nenumerotat; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.7.

⁴⁹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 40; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.8; General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*p. 17; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.* p. 37; Iulian Patuca, Vasile Tutulea, *Comandanți ai Armatei a 4-a în Transilvania*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 17.

⁵⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 39.

⁵¹ *Ibidem*, nepaginat.

Traian Moșoiu s-a format ca ofițer în armata austro-ungară nu era perceput ca un element stigmatizat, ci dimpotrivă. La nivelul percepției generale era condamnabilă politica anexionistă și de deznaționalizare a Austro-Ungariei, nu și valoarea instituției militare care era moștenitoarea uneia din cele mai vechi și performante a continentului european.

Aprecierile notate în anul 1908 mergeau pe linia celor făcute anterior. Traian Moșoiu comanda și administra trupa sa „cu foarte mult simț practic și aplicativ”. Programele pe care Traian Moșoiu le alcătua și le punea în aplicare „pentru educațiunea și instrucțiunea trupei sale, conțin principii practice ce erau ușor de executat, care întotdeauna dau bune rezultate”. Toate aceste metode originale, vorbesc de ingeniozitatea militară a lui Traian Moșoiu, ceea ce a făcut ca acea companie instruită de el să se distingă „întotdeauna printr-o instrucție individuală foarte solidă, prin iuțeală și rezistență la marșuri, și prin o foarte mare vioiciune în executarea mișcărilor de aplicațiune în teren”⁵².

Locotenent colonelul Simionescu constata că Traian Moșoiu „poseda foarte dezvoltat simțul practic, atât în pregătirea trupei cât și în executarea aplicațiilor” militare pe care unitatea sa le desfășura. Traian Moșoiu deținea din acele momente „întinse cunoștințe asupra artei războiului”, era la curent informându-se constant cu toate noutățile din domeniu, pe care le și aplica de fiecare dată spre folosul instrucției militare a trupei sale.

Nici pe linia aprecierii caracterului său, aprecierile din anul 1908 nu difereau de cele precedente, dimpotrivă acestea nu făceau altceva decât să le consolideze pe cele deja exprimate cu atâta dăruire. Traian Moșoiu era „foarte activ, foarte conștiincios în serviciu și în toate însărcinările ce i se încredințează și de o energie fără comparație cu ceilalți”.

---

⁵² *Ibidem.*

Căpitanul Moșoiu dispunea de acele abilități psihopedagogice capabile de a transmite „ofițerilor și trupei de sub comanda sa” propriile sale însușiri și deprinderi de atitudine și comportament militar.

Comandantului Batalionului 9 Vânători nu-i scăpa modul în care se comportase Traian Moșoiu cu ocazia evenimentelor tragice din anul 1907. „Pe timpul răscoalelor în județul Iași s-a condus cu iuțeala fulgerului în toate ocaziile și în mod excelent cu prudență, tact sau violență și energie, după cazuri”⁵³. În legătură cu acest aspect, nu ni se pare a fi o întâmplare că în timpul răscoalei din anul 1907, în județul Iași, unde funcția de prefect era deținută de Constantin Stere, iar o parte a armatei dislocate în zonă era condusă de Traian Moșoiu, să fie înregistrată o cotă scăzută a violențelor.⁵⁴

„Căpitanul Moșoiu este un ofițer de toată încrederea în împrejurările cele mai grele”, continua să consemneze comandantul său. „Cunoștințele și experiența ce are, ajutat de foarte bun simț practic, îi înlesnește posibilitatea de a se conduce foarte bine în toate împrejurările”⁵⁵.

În concluziile sale, locotenent colonelul Simionescu îl propunea pe Traian Moșoiu „să fie luat la înaintare, la alegere, convins fiind că va fi un foarte bun ofițer superior”. El își susținea această propunere pe „superioare[le] calități militare” pe care le demonstrase căpitanul Moșoiu, pe „întinsele cunoștințe” pe care acesta le deținea, pe „activitatea și energia ce dezvolta în serviciu”, pe „modul foarte conștiincios și devotat cu care acest ofițer își îndeplinește serviciul și toate însărcinările ce i se dă”⁵⁶.

---

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ Gheorghe Marinică, Mircea Cosma, *Apostolul se întoarce din surghiun. In memoriam, Constantin Stere*, Editura Mectis, Ploiești, 2001.

⁵⁵ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., nepaginat.

⁵⁶ *Ibidem.*

În februarie 1908, în foaia de observație personală a lui Traian Moșoiu se găsesc și aprecierile viitorului rege al României, Ferdinand, atunci Principe al României, aflat în funcție în armata României. Ferdinand nota: „Căpitanul Moșoiu este un foarte bun comandant de companie. Compania sa este bine instruită din toate punctele de vedere. Este un ofițer energetic și cu mult simț practic. Caracter drept și de încredere”⁵⁷. Principele Ferdinand, cu formație și educație militară prusacă⁵⁸, avea experiența și abilitățile necesare pentru a face observații pertinente. Exigența sa nu poate să fie decât, explicabilă. Principele României considera că Traian Moșoiu putea coordona „bine și judicios în principiu” o acțiune și „o temă tactică pe teren cu batalionul” însă, Principele constata că în amănuntele unui astfel de exercițiu militar „se vedea puțină lipsă de practică”. Această remarcă nu-l împiedica pe Ferdinand să aprecieze că „el este însă apt de a comanda un batalion în mod mulțumitor și posedă alte însușiri pentru gradul superior”. Referitor la acest grad Principele era de părere că „fiind reușit în 1906, nu-i va veni rândul la înaintare”, dar „se va avea în vedere pentru anul viitor”⁵⁹.

Aprecierile viitorului rege Ferdinand sunt mai mult decât onorante. Micile rețineri și recomandări sunt firești, activitatea nimănui nu poate fi superlativă în toate direcțiile, fiecare om având unele segmente în care excelează și altele perfectibile. Ori, cvasitotalitatea aprecierilor făcute la adresa lui Traian Moșoiu a fost excelentă și aceasta poate fi verosimilă doar în contextul unor coordonate realiste, în care sunt și elemente care trebuie finisate.

---

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ Boris Crăciun, *Regii și reginele României. O istorie ilustrată a Casei regale*, Editura „Porțile Orientului”, Iași, 1996, p. 100-102.

⁵⁹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., nepaginat.

În anul 1909 Traian Moșoiu a fost avansat la gradul de maior devenind comandantul unui batalion din cadrul Regimentului 30 Infanterie, Muscel. Batalionul pe care îl comanda avea baza în localitatea Brezoi.⁶⁰ Conform memoriului său calificativ din anul 1909, Traian Moșoiu avea „cel din urmă domiciliu la București”, în sectorul de culoare galbenă. În rubrica nr. 3 a acestui memoriu intitulată „Campanii. Răni. Acte de bravură sau de curaj (în campanie sau în pace)” se consemna faptul că Traian Moșoiu „n-a făcut campanie. N-a fost rănit. N-a săvârșit acte de bravură, nici de curaj”.⁶¹

În rubrica a patra, „Servicii speciale. Misiuni. Însărcinări”, se nota faptul că Traian Moșoiu fusese detașat la Marele Stat Major ca interpret unde „a servit conștiincios și a fost foarte bine apreciat și notat”. La rubrica a cincea „Recompense. Decorațiuni” se menționau cele două medalii primite de Traian Moșoiu. În rubrica a șasea, „Pedepse. Observațiuni. Mutări disciplinare” era notat că în perioada 1905-1909, Traian Moșoiu „n-a fost pedepsit”. De altfel, această mențiune a fost prezentă în toate fișele personale anterioare, Traian Moșoiu neprimind niciodată nici o sancțiune. La rubrica a șaptea „Absențe de la serviciu” erau consemnate toate zilele în care Traian Moșoiu nu s-a prezentat la unitate, din anul 1894 și până în anul 1909. Din observația acestei rubrici constatăm faptul că în cei 15 ani de când Traian Moșoiu era ofițer al armatei române, a avut doar trei perioade mai lungi

---

⁶⁰ General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.17; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.8; Iulian Patuca, Vasile Tutulea, *op. cit.*, p.17; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p.37.

⁶¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 42. Prima rubrică a memoriului explicativ se referea la starea civilă iar, cea de doua era numită „Schimbări de serviciu sau de pozițiune” (*Ibidem*).

---

de neprezentare la serviciu; în anul 1895 a fost internat în spitalul militar, 29 de zile, în anul 1906 a avut 30 de zile „concediu de interese” și în anul 1909 încă 30 de zile pentru „concediu de interese”. Restul absențelor, încă nouă în cei 15 ani, au fost de până la șase zile fiind „bolnav acasă” sau având „permisii de interese”.⁶²

În rubrica nr. 8 „Note și relațiuni generale”, se consemna faptul că Traian Moșoiu avea „talie înaltă” și o „conformație solidă”, „întrebuința timpul său liber cu folos și potrivit cerințelor sale militare”⁶³, ceea ce se afirmase și cu alte prilejuri. Un fapt cu totul notabil era acela că în anul 1909, Traian Moșoiu a scris și publicat broșura *Spiritul ofensiv al infanteriei*⁶⁴. Maiorul Traian Moșoiu ducea „o viață demnă și liniștită. N-are talente deosebite, nici defecte sau pasiuni”. Memoriul său calificativ mai preciza că Traian Moșoiu „în afară de soldă, dispune de dota soției sale”. Concluzia cu care se încheiau notele din această rubrică era aceea că Traian

---

⁶² *Ibidem*. Absențele lui Traian Moșoiu, motivele și întinderea acestora au fost următoarele: în anul 1894 Traian Moșoiu a rămas patru zile acasă, începând cu 16 iunie fiind bolnav; în anul 1915 începând cu 22 aprilie Traian Moșoiu a stat 29 de zile în spitalul militar; în anul 1906 începând cu 2 ianuarie a avut o permisie de interese de două zile; în februarie începând cu data de 14, încă o permisie de interese de patru zile, iar din data de 2 iulie a avut un concediu de interese de 30 de zile. În anul 1907, începând cu 30 aprilie a avut o permisie de interese de șase zile; în anul 1908, de la 1 februarie a rămas trei zile acasă fiind bolnav, iar din 5 august a avut o permisie de interese de trei zile. Pentru anul 1909, anul în care a devenit maior și și-a schimbat locul de muncă, Traian Moșoiu a avut patru perioade de neprezentare la serviciu: din 14 ianuarie a rămas trei zile acasă fiind bolnav; începând cu 13 martie a avut șase zile de permisie de interese și cu aceeași justificare, încă două zile, începând cu 9 aprilie, iar din 1 iulie a avut un concediu de interese de 30 de zile (*Ibidem*).

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Căpitan [Traian] Moșoiu, *Spiritul ofensiv al infanteriei*, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1909.

Moșoiu era „un ofițer superior pe care se poate conta în orice împrejurare”⁶⁵, apreciere deja familiară nouă.

Partea a doua a Memoriului calificativ al maiorului Traian Moșoiu pe anul 1909 era intitulată „Înșușirile ofițerului întemeiate pe fapte” și cuprindea șase direcții de analiză. În prima rubrică rezervată aptitudinilor fizice se nota: „Se prezintă prea bine. Ținută militară. Aspect fizic favorabil. Foarte sănătos și foarte rezistent. Poate face campanie. Călărește bine. Trage bine cu armele”⁶⁶. În cea de a doua rubrică, numită „Capacitate” se preciza că Traian Moșoiu era un ofițer inteligent, „cu o bună judecată și cu foarte mult bun simț”, că poseda „un spirit de ordine deosebit”, că avea o „memorie bună” și un „spirit de observație suficient”. Și de această dată, un alt comandant, colonelul I. Petroianu remarcă faptul că Traian Moșoiu era preocupat constant de perfecționarea și îmbogățirea nivelului său general de cunoștințe militare, ceea ce l-a făcut să treacă „în bune condițiuni examenul pentru gradul de maior, la care a fost înaintat în anul curent, la alegere”. Maiorul Traian Moșoiu stăpânea cu dezinvoltură în teorie și în practică regulamentele militare, ceea ce reprezenta o consecință a faptului că „îi place să studieze”, aspect ce îl făcea capabil de a „ține convorbiri militare și conferințe”. Concomitent, superiorul său reținea că Traian Moșoiu „pune mult interes în jocul de război și face bine aplicațiunea temelor pe hartă și pe teren”⁶⁷.

În cea de a treia rubrică, „Aptitudini militare” erau menționate, cu precădere, abilitățile practice ale maiorului Moșoiu. Comandantul Regimentului 30 Muscel reținea că subordonatul său avea „ochiul câmpului”, avea o „concepție bună și lesnicioasă”, avea inițiativă, era „prevăzător, hotărât și

---

⁶⁵ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f.42.

⁶⁶ *Ibidem*, f.43.

⁶⁷ *Ibidem*.

---

cu multă voință”. De asemenea la aplicațiile la care participase, Traian Moșoiu reușise să convingă pe toată lumea că era stăruitor și energic și avea un „temperament viori”. Traian Moșoiu reușise să convingă pe șeful său că știa să conducă bine batalionul ce i se încredințase, deși el venise chiar în acel an în regiment. În anul 1909, Traian Moșoiu a participat atât la manevrele militare din garnizoană, cât și la manevrele de toamnă. La aceste manevre, Traian Moșoiu primind ordinul de a acționa izolat, a reușit să ocupe defensiv o poziție la Schitu Golești, „cu două companii reprezentând un regiment și cu un divizion de artilerie, achitându-se foarte bine de însărcinarea sa”. În urma analizei atente a participării lui Traian Moșoiu la aceste manevre, comandantul său ajungea la concluzia că el „are multă prestanță de front și ține bine în mână trupa ce comandă”⁶⁸.

Cea de a patra rubrică se referea la „Educația militară” a ofițerilor. Și de această dată, însemnările rezervate lui Traian Moșoiu erau la superlativ. El trecea în fața superiorilor săi ca fiind „foarte disciplinat”, având „simțul datoriei bine dezvoltat”, conducându-și subordonații cu „dreptate și bunăvoință”. Traian Moșoiu avea „simțul onoarei destul de pronunțat”, demonstrând că avea atât curajul specific militarilor cât „și curajul răspunderii”. Traian Moșoiu era un ofițer devotat cauzei militare. El întrunea calități rarissime care au atras atenția comandanților săi. „El nu întrebuițează căi piezișe pentru a obține înaintare, nici solicitări pentru favoruri”. El era: „Demn. Moral. Integru”. Comportamentul său era exemplar „atât în serviciu cât și afară din serviciu”⁶⁹. A cincea rubrică se referea

---

⁶⁸ *Ibidem.*

⁶⁹ *Ibidem.* Aceste însușiri dau consistență aceluși comportament atât de ales pe care l-a avut Traian Moșoiu în războiul întregirii naționale „înfruntând moartea, lupta cot la cot cu soldații în tranșee, deși era Comandant de divizie” și care au făcut ca soldații să-l supranumească Arhanghel. (Z. Sandu, *Generalul Moșoiu*, în „Telegraful român”, cu ocazia intrării

---

la „Îndeplinirea serviciului” și avea consemnat faptul că Traian Moșoiu era „foarte activ și cu multă putere de muncă. Disciplina, educația și instrucția unității ce comanda nu lasă de dorit”. Traian Moșoiu era preocupat în mod serios „de educația și instrucția gradelor inferioare și a ofițerilor din batalionul său”. Se mai remarcă aplecarea maiorului Moșoiu spre acele activități și atribuții care aparțineau „secției de mobilizare”. Responsabilitatea lui cuprindea toate zonele activității sale: „îngrijește de soldații, de caii și de materialul ce-i este încredințat”⁷⁰.

În ultima rubrică rezervată propunerilor, colonelul I. Petroianu, comandantul Regimentului 30 Muscel, nota că nu avea de făcut nici o propunere pe anul în curs, aceasta și pentru faptul că Traian Moșoiu fusese avansat chiar în acel an la gradul de maior și primise comanda unui batalion. Memoriul calificativ se încheia prin semnăturile a doi generali, comandanții Diviziilor a VI-a și a III-a care se limitau a preciza că aprecierile lor erau în concordanță cu cele ale comandantului de regiment.

Memoriul calificativ al maiorului Traian Moșoiu din anul 1909 este un document realizat cu multă responsabilitate, care realizează o fotocopiere a trăsăturilor de caracter, a aptitudinilor și însușirilor militare, a pregătirii de specialitate, a calităților de comandant, a omului și militarului. Este un document care oferă multe informații și detalii care ne ajută să

---

generalului în Sibiu la 11 decembrie 1919, cf. *Cuvinte rostite de Generalul Traian Moșoiu...*, p. 10). În acest sens, vedem și justificările autorilor orădeni Gheorghe Tudor Bihoreannu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, care au găsit de cuviință să-l numească în chiar titlul lucrării, pe generalul Moșoiu, „Arhanghel al bătăliei pentru Ardeal”.

⁷⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f.43.

---

reconstituim evoluția militară a generalului Traian Moșoiu. Ca întindere și calitate informațională el este comparativ cu Foaia personală din anul 1904.

I.3. Prima sa lucrare de teorie militară, 1909

Anul 1909 a reprezentat în cariera lui Traian Moșoiu obținerea gradului de maior, atribuirea comenzii unui batalion și publicarea primei sale lucrări de teorie militară: *Spiritul ofensiv al infanteriei*. Ocupându-se de analiza vieții și activității generalului Traian Moșoiu, Al. Dragomirescu și Marius Pop apreciau că „foarte puțini ofițeri din armata română se puteau lăuda la acea dată cu o lucrare de doctrină militară”⁷¹. În același timp, cei doi analiști opinau că această lucrare „a avut o anumită pondere în avansarea autorului, la 1 iulie 1909, la gradul de maior”⁷².

Referindu-ne la această lucrare trebuie să analizăm în primul rând titlul acesteia pe care îl găsim deosebit de sugestiv și care exprimă cu claritate mesajul inclus de această scriere. Lucrarea de 22 de pagini, este împărțită în patru părți numerotate cu cifre romane. În prima parte Traian Moșoiu aprecia că evoluția timpului a impus schimbarea concepției

---

⁷¹ Generalul Traian Moșoiu, *op.cit...*, p.17.

⁷² *Ibidem*. Ne este foarte greu să precizăm astăzi dacă această lucrare a fost tipărită înainte de 1 iulie 1909, data avansării lui Traian Moșoiu. Intrând în logica celor doi autori, putem admite că, și în situația în care această lucrare a fost tipărită după data de 1 iulie 1909, colegii și superiorii lui Traian Moșoiu puteau avea cunoștința de preparativele și demersurile necesare tipăririi lucrării. (Un exemplar din această lucrare, aflat în arhiva descendenților familiei, păstrează dedicația autografă oferită de autor, cumnatului său Ion Ionică, cu data de 16.10.1909). Un lucru însă este cert: lucrarea a fost scrisă și predată editurii înainte de data de 1 iulie 1909, pentru că ea este semnată de *căpitanul* Moșoiu.

---

statice privind rolul infanteristului în luptă. Luptele moderne au arătat că în practică se produce risipirea unității în trăgători care trebuie să acționeze în anumite momente individual. De aceea pregătirea infanteristului este o problemă foarte grea. „Ea nu se rezumă numai la un dresaj exterior al soldatului, ci mai cu seamă la pregătirea lui internă, la înfăptuirea, în soldat, a unui psihic cu desăvârșire războinic [...], spiritul ofensiv este pârghia sufletească care mână pe ostaș spre drumul izbândeii”⁷³.

Maiorul Moșoiu arăta că nu era cazul să fie disprețuită dotarea materială a unităților, dar aceasta trebuie să fie suplinită de pregătirea psihologică a soldaților „căci o tactică sănătoasă se bazează pe efectul material al armelor și pe felul în care se comportă sufletul omenesc contra acțiunii materiale”. Convingerea soldatului într-un război modern era aceea „că trebuie să biruiască cu orice preț”. Un asemenea rezultat nu putea fi obținut decât cu soldați educați „cu un spirit curat ofensiv”. Luând în discuție cele două tactici de luptă, ofensiva și defensiva, Traian Moșoiu pledează în favoarea primeia pentru că „numai prin ofensivă se poate urmări scopul pozitiv al biruinței, căci defensiva nu are la început, în vedere decât un scop negativ: apărarea, evitarea unei înfrângeri”.

Traian Moșoiu aprecia că „avântul sufletesc predomină pe atacator în mai mare măsură decât pe apărător”, iar din studierea conflictelor militare desfășurate în trecut s-a putut constata „că ofensiva poate învinge trupe de aceeași valoare, chiar dacă nu are de partea sa superioritatea materială”. Explicația se afla în opinia autorului, „în starea sufletească a celor doi adversari, căci impresia unui atac energetic și impetuos este atât de puternică, încât forța morală a defensivei este înfrântă, chiar dacă ea are un procent de pierderi cu totul neînsemnat”⁷⁴.

---

⁷³ Căpitan [Traian] Moșoiu, *op. cit.*, p.2.

⁷⁴ *Ibidem*, p.3.

Acțiunea ofensivă va mobiliza toată lumea: comandament, eşaloanele subordonate, soldați. În comparație cu aceasta, defensiva trebuie să aștepte pentru că totul „depinde de operațiunile adversarului”. Așteptarea poate să conducă la demoralizare. Un act al ofensivei „cu cât va fi mai îndrăzneț, cu atât măsurile luate de apărare vor corespunde mai puțin situației” respective. Ofensiva presupune îndrăzneală. Aceasta trebuie să fie însă rațională, bazată pe studiul situației concrete, a raportului de forțe. Inițiativa trebuie, deci, declanșată atunci când „probabilitatea succesului este mare”.

Pentru a fi convingător în pledoaria sa, Traian Moșoiu a apelat la exemple din istoria militară. În aprecierea sa, Napoleon al III-lea a câștigat războiul din 1859 cu Austria pentru că el a fost „un bun psiholog”. El a recomandat armatei sale ofensiva: „Armele de precizie ale inamicului vostru sunt periculoase numai la mari depărtări; apropiați-vă de el și victoria va fi a voastră”. În anul 1870, francezii au pierdut în fața prusacilor pentru că au renunțat la spiritul ofensiv. Ei s-au bazat, aprecia căpitanul Moșoiu, pe superioritatea puștii lor, acceptând defensiva în locul ofensivei și factorului moral-psihologic⁷⁵. Spiritul ofensiv a fost cel care a asigurat succesul englezilor în războiul cu burii de la sfârșitul secolului al XIX-lea⁷⁶. Aceștia din urmă au pierdut, considera Moșoiu, pentru că nu au avut inițiativa, iar armele lor au fost lipsite de

---

⁷⁵ La aceleași concluzii ajungea Jacques Madaule, cunoscut istoric francez care aprecia, după mai bine de 60 de ani, că în acest război francezii „plănuiau o vagă ofensivă”, iar înfrângerile franceze nu se datorau inferiorității armamentului (Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol.II, Editura Politică, București, 1973, p.337 – 338).

⁷⁶ Acest război s-a desfășurat între 11 octombrie 1899 și 31 mai 1902. (Mircea N.Popa, *Prelegeri de istorie modernă universală*, Fascicula II, Universitatea din București, 1981, p.107 și următoarele; Andrei Oțetea [coordonator], *Istoria lumii în date*, Editura Enciclopedică, București, 1972, p.250).

---

baionetă. Moșoiu a analizat și situația războiului ruso – japonez din anii 1904 – 1905⁷⁷, și a ajuns la aceeași concluzie. Rușii au pierdut pentru că au ignorat cu totul spiritul ofensiv, iar japonezii au câștigat pentru că au fost animați tot timpul campaniei „de acest spirit indiferent de evoluția tehnicii militare”. Autorul aprecia că „spiritul ofensiv al infanteriei va fi hotărâtor pentru orice succes războinic”⁷⁸.

În partea a doua a lucrării sale, căpitanul Moșoiu se preocupa de modalitățile de realizare a acestui spirit ofensiv al armatei. El aprecia că acesta se putea obține prin dotarea infanteristului cu o forță morală, „adică cu o voință nestrămutată de a învinge”, care să fie suportul susținerii „în cele mai grele momente ale luptei”. Dar cum se putea oare forma o asemenea forță morală? Răspunsul lui Moșoiu era: prin educație, prin insuflarea ideii de învingător, „prin fanatizarea infanteriei pentru o idee, ideea învingerii, căreia îi sacrifică fiecare viața fără șovăire și fără regret”. Evident cuvântul „fanatizare” nu avea atunci încărcătura semantică de astăzi. Semnificația lui trebuie privită în contextul istoric al epocii respective când statul român era preocupat de consolidarea independenței naționale și de eliberarea provinciilor aflate sub dominație străină. Forța morală a soldatului, scria Moșoiu, „este cu mult mai rezistentă decât cele mai tari cetăți de oțel, ba chiar le sfărâmă pe acestea”⁷⁹.

Această educație a fost „ținta marilor căpitani” ai lumii, începând cu spartanii și macedonenii. Mobilurile și obiectivele acestora au variat de la caz la caz. Grecii și-au luat zeii ca aliați și garanți ai victoriei lor împotriva troienilor, romanii au luptat pentru patrie și cultul strămoșilor lor, turcii pentru fericirea

---

⁷⁷ Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de istorie universală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p.110, 385.

⁷⁸ Căpitan [Traian] Moșoiu, *op.cit.*, p.6-8.

⁷⁹ *Ibidem*, p.8.

---

paradisului, românii pentru dragostea de moșie etc. Istoria trecută și împrejurările momentului erau chemate pentru a deveni pârghii ale educației ostășești. Elementele psihologice necesare instruirii militarilor se grupau, după aprecierea lui Moșoiu, în două categorii: „elemente ce trebuie pregătite din timp de pace” și „elemente care se câștigă pe câmpul de luptă”. Însușirile din prima categorie se realizau în familie, în școală, în societate și în armată, iar cele din categoria a doua „se creează prin valoarea și exemplul comandanților”. Toți acești factori aveau rolul lor bine determinat. Familia trebuie să învețe copiii „simțul onoarei și al demnității omenești”, iar școala era chemată să dezvolte în el [în copil, n.ns.- Gh.C.] „mândria națională”⁸⁰.

Traian Moșoiu, ca și fratele său Aurelian,⁸¹ pune un mare accent pe rolul școlii în educația societății. Lecțiile de istorie, cântecele patriotice, „declamări[le] cu cuprins patriotic [...], serbări[le] și reprezentațiuni[le] scenice cu caracter național” își puneau amprenta perenă asupra personalității tinerilor care mai apoi puteau deveni „viitori luptători conștienți”. Societatea își avea rolul său de a constitui „un spirit sănătos... de jertfă pentru binele comun, unde munca și meritul sunt apreciate după cuviință”. O societate realizată pe principii sănătoase „de o croială și tărie antică, va determina în mod firesc, forța morală a oștirii”⁸².

Cea de a treia parte a lucrării căpitanului Traian Moșoiu și, în același timp, cea mai consistentă, se referea la analiza modului de obținere a spiritului ofensiv prin instrucția militară. Autorul acestei lucrări aprecia că scopul enunțat prin titlu se putea obține „pe baza disciplinei militare și a unei perfecte

---

⁸⁰ *Ibidem*, p.10.

⁸¹ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu ...*, p.19-36.

⁸² Căpitan [Traian] Moșoiu, *op.cit.*, p. 10-11.

---

instrucții tehnice”. Traian Moșoiu acorda o mare atenție pregătirii psihologice a liniilor de trăgători pentru ca în momentele cele mai critice ale luptei aceștia să nu fie cuprinși de sentimentele fricii și ale fugii. „Soldatul, chiar în primejdiile cele mai mari” trebuie să fie dominat de convingerea „că trebuie să îndeplinească voința șefului [...], chiar contra sentimentului egoistic al fricii de moarte”⁸³. Numai cu îndeplinirea acestor condiții se puteau obține „rezultate uimitoare pe câmpul de luptă”.

Traian Moșoiu se ridica împotriva instrucției rigide, a „dresajului mecanic”. El aprecia că victoria unei lupte era asigurată de „acțiunea hotărâtă a fiecărui om”. Trăgătorul de linie trebuia să aibă o anumită libertate de mișcare. „Trăgătorul nu poate fi ținut a executa ordinele întocmai la fiecare caz” și teoreticianul exemplifica: „chiar dacă s-a ordonat deschiderea focului, el nu trebuie să tragă dacă nu vede ținta sau dacă este prea obosit”. În lupta modernă era de preferat ca trăgătorul „să-și aleagă singur obiectivul cel mai favorabil”. În fond, opina Moșoiu, „trăgătorul să combine ascultarea cu independența” ceea ce reprezenta, în concepția autorului, nu „o negațiune ci [...], o formă superioară a disciplinei”. În această viziune instrucția, „dresajul” se reduce la câteva mișcări stereotipe precum „încărcarea și executarea salturilor de atac”. Câștigarea poziției inamice trebuie să fie cât mai individuală, și presupune cât mai multă inițiativă, care, la rândul ei, va fi cu atât mai solicitată „cu cât lupta va fi mai dificilă”. Susținând aceste idei, care trebuie să recunoaștem sunt incendiare pentru epoca sa, Moșoiu nu renunța total la arsenalul vechii concepții militare. El recomanda, în fond, ca realizarea antrenamentelor și instrucțiilor militare, „să se facă mai mult în teren, nu în curțile garnizoanelor”⁸⁴. Traian Moșoiu făcea distincție între

---

⁸³ *Ibidem*, p.11.

⁸⁴ *Ibidem*, p.12.

---

dresaj și instrucția modernă. „Pe când dresajul are ca scop uniformitatea rigidă, regulile elastice, pe care le promovez, trebuie să fie potrivite, fiecărei împrejurări în parte”.

Dovedind o profunzime extraordinară, un interes și devotament exemplar, cât și o inteligență aparte, Traian Moșoiu vorbea de necesitatea analizării „disciplinei focului” trăgătorilor infanteriști. Aprecia că acestora trebuie să li se dezvolte atenția, ceea ce „în lupta reală este greu de obținut”. Soldații trebuie să fie urmăriți cu foarte multă grijă în toate etapele instrucției, iar în inspecții, pentru a se ajunge la concluzii pertinente era necesar să se vadă activitatea fiecărui trăgător, apoi a fiecărui șir, apoi a fiecărei grupe, în fața unui inamic care în fiecare caz „trebuie să fie întotdeauna reprezentat prin alți oameni”. Instrucția pentru război trebuie să se facă numai în afara unității, pentru că în fond era o mare deosebire între instrucția teoretică într-o cameră caldă „și situația concretă din teren”. Termenul stagiului militar de doi ani nu mai admitea, în viziunea lui Traian Moșoiu, pierderea „timpul[ui] prețios de instrucție în curtea cazărzii”⁸⁵.

Traian Moșoiu pleda pentru realizarea instrucțiilor în terenuri păduroase și aproape impracticabile, exercițiile de pândă, practicarea sporturilor, nominalizând „gimnastica, scrima cu arma și înotul”, alergările, exercițiile de noapte, atacurile prin surprindere asupra „santinele[lor] îndoite”, patrulelor și posturilor mici, gărzilor mari, avanposturilor, bivouacurilor și chiar comandamentelor. Aceste aplicații, făcute metodic, dădeau posibilitatea soldatului de a fi pus în situații aproape concrete de război. Traian Moșoiu recomanda realizarea unor marșuri de 70 km, în 24 de ore. El dădea mai multe asemenea exemple și începea enumerarea cu marșul

---

⁸⁵ *Ibidem*, p.15.

realizat de Batalionul 9 Vânători sub comanda colonelului Cocorescu, în iulie 1905, pe traseul Ploiești – Sinaia. În realizarea pregătirii morale a ostașilor, autorul lucrării *Spiritul ofensiv al infanteriei* insista asupra necesității organizării unor conferințe săptămânale pe teme istorice care să completeze cunoștințele însușite de soldați în timpul școlii. Teoreticianul aprecia că „aceste conferințe au aceeași importanță ca și ședințele de tragere” ale ostașilor. La realizarea educației morale a soldaților trebuie să se implice toți comandanții, „de la șeful de grupă la generalisim”. Rezultatul acestui proces era acela de a face „din oameni obișnuiți niște eroi”.

Traian Moșoiu considera că rolul de exemplu personal al ofițerilor, concretizat în „îndrăzneala și spiritul de jertfă [...], lipsa de egoism și [...], disprețul de moarte” reprezintă un element referențial de cea mai mare valoare. „Marii căpitani au câștigat izbânzi, fiindcă știuse să sugestioneze trupele prin superioritatea spiritelor lor și prin îndrăzneala, cu care se aruncau singuri în luptă”⁸⁶ în momentele cele mai critice așa cum au făcut marii voievozi ai neamului⁸⁷. Moșoiu insista asupra necesității realizării unei legături de încredere reciprocă între superior și inferior, iar această încredere „se câștiga de către șef prin îngrijirea părintească a inferiorilor și printr-o influență binefăcătoare asupra vieții lor sufletești”. Convingerea căpitanului Moșoiu era aceea că „cea mai sublimă datorie a ofițerilor în timp de pace este instrucțiunea și educațiunea trupei în spirit ofensiv”⁸⁸.

Partea a patra și în același timp ultima, a acestei lucrări, prezintă concluziile autorului care sunt rezumate de fapt într-o succintă dar însuflețită pledoarie pentru necesitatea realizării

⁸⁶ *Ibidem*, p.20.

⁸⁷ *Vezi Istoria romanilor*, volumul IV-V, Editura Enciclopedică, București, 2001.

⁸⁸ Căpitan [Traian] Moșoiu, *op.cit.*, p. 20-21.

---

unui spirit ofensiv al infanteriei. Când situația militară va cere, infanteria, crescută în spirit ofensiv, va ști să moară pentru Rege, patrie și drapel ⁸⁹.

Această lucrare, publicată de Traian Moșoiu în anul 1909 demonstrează capacitatea intelectuală a autorului, spiritul său creativ, inteligența, frământările sale profesionale, perceperea reală a rostului armatei naționale. Realizarea acestei lucrări demonstrează în același timp solidele sale cunoștințe de cultură militară, cultură generală și istorie. El face referiri la istoria militară pentru a fi convingător în argumentarea construită. El a dovedit curaj, propunând scheme a căror validitate era confirmată de realitățile timpului și de experiența proprie. Lucrarea se constituie într-un excelent argument al aprecierilor elogioase făcute de superiorii săi în foile de observație personală sau în calificativele obținute. El a venit cu idei îndrăznețe pe care le verificase în practica sa. El s-a dovedit a fi un bun psiholog, un cugetător și un excelent teoretician. Evoluția ulterioară a evenimentelor a aureolat atât aprecierile făcute la adresa sa, cât și ideile, concepția și convingerea sa personală.

Arhivele Militare de la Pitești ne oferă alte informații despre Traian Moșoiu pentru anul 1910. Traian Moșoiu era apreciat de comandantul Regimentului nr. 30 Muscel, colonelul Petroianu ca fiind „Foarte activ și cu multă putere de muncă”. În ceea ce privește calitățile sale de comandant, superiorul său constata : „Disciplina, educația și instrucția unității ce comandă nu lasă nimic de dorit. Se ocupă serios cu instrucția și educația militară a gradelor inferioare și ofițerilor din batalionul său. Îngrijește bine de soldații și de materialul ce-i este încredințat”⁹⁰. Putem constata încă odată concordanța între ceea

---

⁸⁹ *Ibidem*, p.22.

⁹⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., nepaginat.

---

ce gândea și afirma Traian Moșoiu și cea ce făcea el. Era, firește, o probă indubitabilă a caracterului său atât de ales.

Superiorul său, considera că Traian Moșoiu era un „ofițer superior eminent care merita să înainteze în ierarhia militară”. Întrucât Traian Moșoiu era avansat maior de un an, colonelul Petroianu considera nimerit să facă propunerea de înaintare în grad anul următor. Totuși, el nu putea să nu-l răsplătească în vreun fel pe distinsul său subordonat: „Pentru anul acesta, având în vedere excelențele sale servicii, dragostea pentru instituție și conduita sa exemplară, propun a i se acorda „Steaua României” în gradul de Cavaler”⁹¹. Această propunere a fost făcută și de comandantul Diviziei a III-a, generalul I. Culcer care ținea să precizeze că „maiorul Moșoiu este un foarte bun ofițer”. Făcând aceste notații generalul Culcer ținea să precizeze că aceste constatări le realizase personal „cu ocazia inspecției ce am făcut regimentului” și ca se convinsese: „notele date [lui Traian Moșoiu, n.ns.- Gh.C.] de șeful său sunt juste și bine meritate”⁹².

I.4. Cea de a doua lucrare de teorie militară, 1910

În anul 1910, Traian Moșoiu a publicat cea de a doua sa lucrare de teorie militară intitulată *Instructorii recruților de infanterie*⁹³. La fel ca și prima, această lucrare a apărut sub genericul *Chestiuni militare de actualitate*. Ea are 26 de

---

⁹¹ *Ibidem.*

⁹² *Ibidem.*

⁹³ Maior [Traian] Moșoiu, *Instructorii recruților de infanterie*, Institutul de Arte grafice “Eminescu”, București, 1910.

---

pagini și este împărțită în patru părți.⁹⁴ Apariția celei de-a doua lucrări de doctrină militară avea calitatea de a demonstra “că prima tipăritură nu a fost un accident”⁹⁵.

În prima parte, Traian Moșoiu arăta că în ultima perioadă, tehnica și armamentul de luptă evoluaseră atât de mult încât a fost necesară modificarea regulamentelor tactice. Noul regulament de instrucție pentru infanterie era restrâns lăsând comandanților o mare posibilitate de intervenție. Aceasta însă cerea o foarte bună pregătire a comandanților. Traian Moșoiu era convins “că o infanterie pregătită de război, trebuie să se compună din oameni care să știe să lucreze și din propria lor inițiativă, fără să aștepte totdeauna ordinul superiorului”. Maiorul Moșoiu critica instrucția mecanică pe care o numea dresaj. Aceasta producea “mai mult automați decât soldați educați în vederea războiului”. El era adeptul noilor arme, a armelor de foc a căror eficiență era evidentă în fața baionetei.

Tehnica modernă impusese reducerea stagiului militar la doi ani. Pentru a se realiza buna instrucție a soldaților, statele bogate au mărit numărul instructorilor recurgând la reangajarea unor cadre militare. Bugetul statului român nu permitea acest lucru. Pentru că obiectivul armatei era același, instrucția integrală și competitivă, Traian Moșoiu nu descuraja văzând soluția în dăruirea ofițerului român: “Noi trebuie deocamdată să muncim îndoit”.

În cea de a doua parte a lucrării, Traian Moșoiu a analizat problema modului de realizare a instrucției recruților. El a pledat ca pregătirea instructorilor să se realizeze în cadrul

---

⁹⁴ Exemplarul aflat în colecția moștenitorilor familiei conține dedicația autorului către același cumnat Ion Ionică: “Cu expresiunea sentimentelor mele de iubire”.

⁹⁵ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *Generalul Traian Moșoiu. Viața și cariera militară*, în “Memorial de război ...”p.17.

---

companiilor și nu în cadrul școlilor de instructori. Timpul pregătirii instructorilor recruților în școlile speciale era mult prea mic, 45 de zile în teorie, dar în mod concret, autorul demonstra că rămâneau pentru instrucție mai puțin de jumătate. În cadrul companiilor, programul de pregătire al instructorilor recruților se putea desfășura pe parcursul a șapte luni, după un program și sub supravegherea atentă a comandantului de companie. Metodele și programul de instrucție, sublinia maiorul, nu trebuiau să fie unele improvizate ci bine gândite, “trebuie să avem în vedere timpul disponibil, starea culturală a oamenilor, referințele climaterice și diferitele sărbători”⁹⁶.

Cea de a treia parte, cea mai consistentă, analiza modul în care urma să se realizeze în practică, instruirea instructorilor recruților. Aceasta urma să se facă în următoarele direcții: a) educația morală; b) educația fizică; c) instrucția militară teoretică și practică. Traian Moșoiu a înțeles să se ocupe în primul rând de aspectul moral al educației pentru că “pregătirea morală este factorul decisiv în războaiele viitoare.” Acest tip de educație, avertiza Moșoiu, nu se rezuma la “predarea unor sume de cunoștințe pur teoretice” ci el viza o educație completă “care să aibă ca rezultat final formarea caracterului militar și războinic al soldatului.” Însușirile soldatului aveau ca finalitate o “disciplină de fier” și voința “nestrămutată de a învinge.” Întrebându-se ce anume urma să cuprindă educația morală a viitorilor instructori, maiorul Moșoiu răspundea: ”disciplina, credința în serviciu, îndrăzneala, sobrietatea, iubirea de țară și de tron, sinceritatea și încrederea absolută în șefi”⁹⁷. Instructorii trebuiau să fie modele pentru soldații lor, iar disciplina urma să fie cea de a doua natură a militarului. La acei instructori care nu erau la înălțimea misiunii lor, era necesar să se renunțe: ”Acela, care

---

⁹⁶ Maior [Traian] Moșoiu , *op. cit.*, p. 1- 6.

⁹⁷ *Ibidem* , p. 7-8.

---

este chemat să poruncească altora, trebuie să fie cu deosebire ascultător față de mai marii săi și pătruns de ideea că disciplina este cea mai frumoasă podoabă a unui ostaș.”

Maiorul Moșoiu lua în discuție calitățile pe care urma să le dobândească instructorii. Credința era în viziunea lui Moșoiu elementul principal al disciplinei: “Credința nu cunoaște frică și slăbiciune.” În ordinea stabilită de autor veneau îndrăzneala și apoi sobrietatea. ”Un instructor care nu este obișnuit a suferi de foame, de sete, de somn și de frig, nu poate deveni niciodată un adevărat ostaș.” În concepția militară a lui Traian Moșoiu un loc important îl ocupa “iubirea de Rege, Patrie și Drapel.” Această educație se putea realiza prin “conferințe speciale, presărate cu exemple istorice.” Urma în viziunea autorului dezvoltarea spiritului de armă. Fiecare ostaș trebuia să știe că “infanteria este arma principală, care decide bătăliile.” În toată această muncă de educație, Traian Moșoiu atrăgea atenția asupra valorii pe care o avea exemplul personal al comandanților și “munca comună” a superiorilor și subordonaților în atingerea obiectivului comun. Proba convingătoare a realizării educației morale nu se obținea în examinările teoretice ci “cu ocazia marșurilor silite, în exercițiile de tragere și la aplicațiunile din serviciul în companie”⁹⁸.

Cea de a doua direcție importantă a educării instructorilor recruților infanteriști era educația fizică menită să asigure celor care deveneau modele de educație “agerime și îndrăzneală.” Pentru atingerea acestui obiectiv Traian Moșoiu recomanda gimnastica. Scopul acesteia nu era acela de “a forma acrobați ci, de a mări elasticitatea, vigoarea și agilitatea omului”. El recomanda exercițiile practicate gradat. “La început pe un teren șes, apoi terenuri variate și din ce în ce

---

⁹⁸ *Ibidem*, p. 13.

---

mai anevoioase.” În toate cazurile, maiorul Moșoiu nu uita să precizeze că era obligatoriu ca ofițerii să execute același program ca și subordonații.

Deși războiul modern adusese o creștere a rolului mitralierelor și al grenadelor de mână, experiența demonstrase că asaltul cu baioneta asupra pozițiilor întărite continua să aibă rolul său. Din această considerație Traian Moșoiu insista asupra necesității instrucției de scrimă cu arma. El opina că exercițiile făcute în bloc, cu unități întregi erau “dăunătoare acestei instrucții, care ajunge la perfecțiune numai prin instrucția fiecărui om în parte.”

Celei de a treia direcții a pregătirii viitorilor instructori ai recruților infanteriști - instrucția teoretică și practică, Traian Moșoiu îi acorda o atenție specială. El recomanda ca viitorii instructori să fie învățați să gândească în toate acțiunile pe care le întreprindeau și să-și pună în evidență calitățile și valoarea lor individuală. Instrucția teoretică urma să se realizeze “în combinațiuni cu demonstrațiuni practice” pentru că “fără un echilibru rațional între teorie și practică nu se poate obține perfecțiune”.

Instructorul urma să deprindă să tragă cu precizie, iar mișcărilor lui în luptă “să fie cât mai puțin vizibile, fără zgomot și cât se poate de rezezi [...], să știe să folosească terenul cu dibăcie” și să demonstreze pasiune pentru activitatea lui. Pentru atingerea scopului propus, instructorii aveau obligativitatea de a colabora cu ofițerii. După însușirea instrucției individuale, viitorii instructori treceau la “instrucția șirului, grupei, secției și plutonului”, pe care urmau să le comande pe rând.

Traian Moșoiu recomanda ca instructajul să nu se transforme “într-un dresaj brut și rutinător”. Atenționând că “trebuie să ne opunem exagerărilor”, el milita pentru echilibru și cumpătare. Proaspătul teoretician avertiza tinerii instructori că autoritatea lor nu se baza “numai pe gradul cu

---

care erau investiți ci mai mult pe personalitatea lor și pe felul în care știe fiecare să-și exercite autoritatea”⁹⁹.

Instrucția pe care o recomanda Traian Moșoiu era una metodică, serioasă, realizată gradual. Exercițiile de luptă se realizau întotdeauna cu inamicul reprezentat în teren. El recomanda pașii unei instrucții graduale în condiții de război cât și etapele și însărcinările ce reveneau unei patrulare de cercetare¹⁰⁰.

Pentru toate fazele instrucției Traian Moșoiu insista ca pregătirea viitorilor instructori să se facă în condiții de luptă. El explica cu meticulozitate cum să se realizeze aplicațiile militare în timpul nopții cât și tragerile la țintă și lucrările de fortificație. Ordinea, disciplina, curățenia, ținuta și conduita oamenilor erau elemente indispensabile educației tinerilor instructori¹⁰¹.

În partea finală, Traian Moșoiu încheia studiul său prin câteva succinte concluzii prin care arăta că formarea instructorilor recruților de infanterie se putea realiza în bune condiții în companii speciale și nu în școli de instructori cum era practica curentă. Scopul final al acestei instrucții era pregătirea armatei de război. Comandantul de companie, de regulă cu gradul de căpitan, avea o responsabilitate deosebită. Rezultatele întregii activități trebuiau să ducă la concluzia că “Nimeni însă nu trebuie să se îndoiască, că iubirea de Țară și de Tron și simțul datoriei, care rezidă în inima fiecărui ofițer de infanterie, va învinge toate greutăților și va da Reginei

---

⁹⁹ *Ibidem*, p. 17.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 19-20. Pentru realizarea instrucției de luptă, Traian Moșoiu recomanda șapte etape, iar în instrucția patrulelor el nominaliza 22 de etape.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 25.

---

bătăliilor, instructori cu ajutorul cărora vom pregăti în timp de pace, biruințele viitoare ale armatei române”¹⁰².

Elaborarea unei a doua lucrări de teorie militară de către Traian Moșoiu are menirea de a demonstra calitățile deosebite ale acestui ofițer. Ambele lucrări au un pronunțat caracter de originalitate. Ele se bazează pe experiența acumulată de autor. Exemplele concrete oferite cu dărnicie de Traian Moșoiu erau luate din viața cotidiană a militarului. Traian Moșoiu nu ezita să facă comparații cu alte sisteme de instrucție și de luptă ale timpului, pledând pentru adoptarea de către armata română a celor mai eficiente metode.

Lectura atentă a celor două lucrări de doctrină militară ale lui Traian Moșoiu ne dezvăluie în același timp aptitudinile și concepția militară a autorului, bazate pe competență, pasiune, respectul legii și regulamentului militar, venerația față de rege și țară, patriotismul și dragostea de neam, ordinea, disciplina, respectul superiorilor. Instrucția soldatului trebuia să fie metodică, graduală, eficientă, completă, realizată în cele mai felurite și dificile condiții și situații, opunându-se rutinei și dresajului. Traian Moșoiu pleda pentru creativitate, inițiativă și păstrarea demnității umane. Credința intimă a lui Traian Moșoiu era aceea că armata țării trebuia să fie foarte bine pregătită pentru a face față, în momentele supreme la acele mari bătălii, pe care fără a le rosti, erau de fapt, așteptate de întreaga națiune, pentru desăvârșirea unității naționale.

---

¹⁰² *Ibidem*, p.26.

I.5. Aprecieri asupra evoluției militare a lui Traian Moșoiu, 1910 – 1916

Foaia calificativă a maiorului Traian Moșoiu pe anul 1911 continua seria aprecierilor superlative din anii anteriori. Documentul pe care îl luăm în discuție aduna observațiile din perioada 1 noiembrie 1910 – 31 octombrie 1911. În rubrica „Nota comandantului corpului de trupă sau șefului de serviciu”¹⁰³, colonelul Popovici, comandantul Regimentului 30 Muscel, nota că Traian Moșoiu avea aptitudini fizice foarte bune, că era „foarte silitor” și că putea face campanie. Bunul simț al lui Traian Moșoiu făcea casă bună cu inteligența și judecata. Notele consemnau că Traian Moșoiu „se apleca mult la studiu” și că a înțeles și rezolvat foarte bine temele tactice și exercițiile care i-au fost date cu ocazia inspecției realizate. Comandantul Popovici confirma constatările anterioare. Traian Moșoiu avea „aptitudini militare foarte bune. Are ochiul câmpului dezvoltat”, certificând practic valențele practice ale celor două lucrări de teorie militară pe care viitorul general le realizase.

Traian Moșoiu se remarcase și cu ocazia taberelor militare organizate la Comișani și în manevrele militare organizate de Divizia a III-a, în perioada 13 august – 11 septembrie 1911. La Comișani, superiorii săi reținuseră că Traian Moșoiu a comandat un detașament mixt în lupta de noapte „dând dovadă de multă pricepere, hotărâre și energie”, iar în manevrele militare „a comandat Batalionul III pe care l-a condus foarte bine în exerciții, marș și luptă”. O concluzie

---

¹⁰³ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50, G-rali M. B., f.46.

intermediară a acestor aprecieri era aceea că Traian Moșoiu „este un ofițer de nădejde. Educație militară desăvârșită. Foarte disciplinat. Simțul datoriei dezvoltat. Cu multă autoritate. Excelent comandant”¹⁰⁴.

Consemnările rețineau că la inspecția perioadei a III-a batalionul său s-a comportat foarte bine la toate solicitările obținând calificativul foarte bine și nelăsând nimic de dorit. Toate aceste considerații îl determinau pe autorul consemnărilor prezentate să aprecieze că Traian Moșoiu „este capabil să comande unități pentru gradul superior”. Dealtminteri, el participase, evident, nu întâmplător, în anul 1910, la călătoria de comandament. Concluzia finală a comandantului Regimentului 30 Muscel era aceea că Traian Moșoiu să fie propus la înaintare la gradul de locotenent colonel, subliniind că „după cunoștințele ce are și după felul în care îndeplinește serviciul *merită a fi înaintat excepțional* (subl.în text –n.ns.-Gh.C.) când îi va veni rândul”. Suplimentar, colonelul Popovici îl propunea pentru „conferirea ordinului „Steaua României”, cl. V-a, la care a fost propus și anul trecut”¹⁰⁵.

În rubrica „Notele ofițerilor ierarhici superiori” făceau consemnări colonelul Văleanu, comandantul Brigăzii 6 Infanterie și generalul Cotescu, comandantul Diviziei a III-a. Comandantul Brigăzii 6 Infanterie nota că Traian Moșoiu, deși era cam corpolent avea aptitudini fizice bune, că era un „ofițer foarte capabil. Inteligent, pricepe bine și are bună judecată, mult bun simț”. El avea o instrucție militară deosebită, „îi place studiul. Rezolvă bine temele pe teren”¹⁰⁶. Colonelul Văleanu reținea că Traian Moșoiu a condus cu bine batalionul mixt în luptele de noapte, că „îndeplinește serviciul cu multă râvnă” și

¹⁰⁴ *Ibidem.*

¹⁰⁵ *Ibidem.*

¹⁰⁶ *Ibidem.*

că este un ofițer de încredere. Și colonelul Văleanu era de părere ca atunci „când va avea vechimea cerută de lege va putea aspira la o propunere de avansare excepțională”. El încheia prin a reitera propunerea de acordare a ordinului „Steaua României” în gradul de cavaler¹⁰⁷.

Comandantul Diviziei a III-a, generalul Cotescu era lapidar în consemnările sale. El își exprima adeziunea față de aprecierile șefilor ierarhici ai lui Traian Moșoiu „asupra valorii acestui ofițer superior”, dar consemna că „este încă prea tânăr pentru a fi propus la înaintare”. Un lucru însă era indubitabil: Traian Moșoiu întrunea toate calitățile de a merge înainte în carieră¹⁰⁸.

Foaia calificativă din anul 1912 consemna, ca și celelalte, la prima rubrică „Pedepsele din cursul anului”, că maiorul Traian Moșoiu „n-a fost pedepsit”¹⁰⁹. Comandantul Regimentului 30 Muscel reținea aceleași impresii pozitive. Aptitudinile fizice foarte bune, sănătatea și rezistența făceau din Traian Moșoiu un ofițer de excepție. Trăgea bine cu revolverul, era un bun călăreț¹¹⁰, „inteligent și cu foarte bună judecată. Are foarte mult bun simț”. Avea aplicare spre studiu, conversa elegant, lucra acasă, avea „ochiul câmpului dezvoltat”, inițiativă și energie. S-a remarcat din nou cu ocazia taberei militare organizată la Odobești între 1-20 august, unde a comandat regimentul înțelegând și executând situațiile tactice create. Aceeași măiestrie militară a dovedit-o și cu ocazia manevrelor regale organizate în perioada 1-26 septembrie 1912, când a condus foarte bine Batalionul al III-lea. Traian Moșoiu nu a fost mai prejos nici atunci când a condus un detașament de

¹⁰⁷ *Ibidem.*

¹⁰⁸ *Ibidem.*

¹⁰⁹ *Ibidem*, f.47.

¹¹⁰ Dragostea și „înfrățirea” lui Traian Moșoiu cu calul au intrat în legenda sa din timpul războiului de întregire a neamului. A se vedea *Doinele Generalului Moșoiu ...*

---

regiment la Buftea, demonstrând încă o dată că posedă „cunoștințe tactice solide”.

Colonelul Popovici nota în anul 1912, că Traian Moșoiu avea „educațiunea militară desăvârșită. Foarte disciplinat. Cu multă autoritate. Excelent comandant. Conduită exemplară”¹¹¹. Autorul acestor aprecieri relua convingerea sa exprimată și mai înainte, că Traian Moșoiu era „capabil să comande unitatea pentru gradul superior”. Comandantul Regimentului 30 Muscel nu avea nici o ezitare în a-l propune pe maiorul Moșoiu „și anul acesta la înaintare <<excepțională>>” și la „conferirea ordinului <<Steaua României>> cl.a V-a, la care a fost deja propus”¹¹².

Comandantul Brigăzii 6 Infanterie, generalul Văleanu consemna aceleași aprecieri frumoase. Traian Moșoiu avea aptitudini fizice foarte bune, „era sănătos și neobosit”, dispunea de o „cultură întinsă”, avea „aptitudini militare excepționale”. Generalul Văleanu trecea apoi în revistă calitățile și rezultatele deosebite obținute de Traian Moșoiu în manevrele militare ale anului curent exprimându-și încrederea că, el va deveni „un prea bun comandant de regiment și poate aspira la gradele cele mai înalte”, elemente care îl determinau să repete că „mențin propunerea de înaintare excepțională și de decorare”¹¹³.

Comandantul Diviziei a III-a, generalul Cotescu se menținea pe linia aprecierilor precedente notând că Traian Moșoiu „are o forță puțin comună și un mare ascendent printre inferiori și egali”, calități demonstrate cu prisosință în marea chemare a neamului din anii 1916-1919¹¹⁴. Generalul Cotescu nota faptul că Traian Moșoiu a trecut toate probele militare „cu

---

¹¹¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B.,f.47.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ Vezi Maria, Regina Românilor, *Povestea vieții mele*, Editura „Adevărul”, f.a., vol. III, p.357 și urm.

laudă”, că era un „militar desăvârșit sub toate raporturile și cu facultăți deosebite de a merge repede în carieră”. Generalul susținea propunerea ca Traian Moșoiu să fie înaintat în grad excepțional¹¹⁵.

Arhivele Militare de la Pitești păstrează pentru anul 1913, două foi calificative referitoare la Traian Moșoiu. Una, conservă tipicul obișnuit, cuprinzând intervalul de la 1 noiembrie 1912, la 31 octombrie 1913¹¹⁶, iar cealaltă este rezervată intervalului 22 iunie – 26 august 1913¹¹⁷. Comandantul Regimentului 30 Muscel continua să aibă aceeași părere foarte bună despre condiția fizică, starea sănătății și celelalte însușiri ale maiorului Traian Moșoiu care „este un ofițer superior cu o cultură generală și militară dezvoltată”. El avea aptitudini militare și o educație militară foarte bune. Studia mult acasă. Își pregătea cu conștiinciozitate temele militare ceea ce îl făcea să se descurce admirabil atât pe hartă cât și pe teren. Era „un foarte bun camarad”.

Antrenamentele, taberele de instrucție erau ocazii ce-i permiteau maiorului Moșoiu să-și etaleze aptitudinile practice. El s-a achitat cu bine de îndeplinirea serviciului de cap al biroului de mobilizare, de conducerea jocului de război cu ofițerii inferiori și cu reangajații, cât și de misiunile din tabăra de instrucție de la Tei-București. Traian Moșoiu a participat la campania militară din anul 1913, din Bulgaria „unde a comandat Batalionul III, pe care l-a condus foarte bine în toate împrejurările”¹¹⁸. Din 24 iulie 1913, până la demobilizare, Traian Moșoiu „a îndeplinit și funcția de ajutor al Capului de

¹¹⁵ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B.,f.47.

¹¹⁶ *Ibidem*, f.48.

¹¹⁷ *Ibidem*, f.49.

¹¹⁸ *Ibidem*,f.48. Vezi și Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu ostașul și omul politic (1868-1932)*, Editura Casei Corpului Didactic „I.G.Dumitrașcu, Buzău, 2003, p.6.

Corp, dând dovezi de aptitudini militare foarte bune”¹¹⁹. El a muncit „cu pricepere și energie pentru buna hrănire și îngrijire a întregului regiment”, calități care-i vor fi apreciate ulterior și de regina Maria în timpul operațiunilor militare ale primului război mondial¹²⁰.

Comandantul regimentului 30 Muscel reitiera convingerea sa că Traian Moșoiu era „capabil a comanda un regiment în toate împrejurările”. El a obținut rezultate frumoase în instruirea ofițerilor și a unității pe care a comandat-o, demonstrând calitatea de a nota „pe subalterni cu dreptate”.

Evidențierea, an de an, a calităților sale și-a găsit concretizarea de această dată în înaintarea excepțională la gradul de locotenent colonel, la 1 octombrie 1913, dată la care a fost mutat la Regimentul 6 Mihai Viteazul¹²¹. Toate aceste considerente îl determinau pe autorul acestor consemnări, colonelul Popovici, să încheie prin a-l propune pe Traian Moșoiu la conferirea ordinului „Steaua României”, cl.a V-a cu însemnele de Război „pentru meritele sale în conducerea Batal[ionului], a serviciilor, precum și pentru munca pricepută desfășurată în Campanie”¹²².

Colonelul Panaitescu, comandantul Brigăzii 6 Infanterie nota în foaia calificativă rezervată perioadei 22 iunie – 26 august 1913, că Traian Moșoiu dispunea de calități fizice excelente pentru vreme de război. El era „cult și instruit atât din punct de vedere general cât și militar. Cu excelente aptitudini

---

¹¹⁹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B.,f.48.

¹²⁰ *Ibidem*, f.49. Vezi Maria, Regina Românilor, *Povestea vieții mele*, Editura „Adevărul”, f.a., vol. III, p.357 și urm.

¹²¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B.,f.48. Vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*, p.8.

¹²² Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B.,f.48.

militare probate în război, exerciții și manevre. Educație excelentă. Îndeplinește serviciul cu zel și rost”¹²³.

Generalul Aslan, comandantul Diviziei a III-a reținea faptul că Traian Moșoiu, cu calitățile sale fizice și psihice bine cunoscute a îndeplinit foarte bine, în timpul Campaniei din anul 1913 toate atribuțiile militare care i-au revenit. În concluzie, generalul nota că își menține notele pe care le acordase în urma campaniei, înaintarea în gradul de locotenent colonel fiind astfel, pe deplin justificată¹²⁴.

După o scurtă detașare la Regimentul 6 Mihai Viteazul, la 1 aprilie 1914, locotenent colonelul Traian Moșoiu a fost mutat la comanda Batalionului 6 Vânători Galați¹²⁵. Astfel, foaia calificativă din anul 1914 are antetul acestui batalion¹²⁶. Comandantul Diviziei a VI-a consemna starea foarte bună a sănătății lui Traian Moșoiu, aptitudinile militare și educația militară deosebită. Traian Moșoiu îndeplinea serviciul foarte bine. Cu ocazia inspecției perioadei a doua „la care am asistat”, ținea să precizeze autorul acestor aprecieri, „am constatat că instrucția ofițerilor este bine condusă și că unitățile sunt bine instruite”¹²⁷. Reapărea în caracterizarea sa, o constatare mai veche, aceea că „notează drept pe subalternii săi”. În această perioadă Batalionul 7 Vânători s-a aflat în dispersare la Silistra¹²⁸. De aici, la 9 iulie 1914, Traian Moșoiu trimitea familiei fratelui său Aurel Moșoiu¹²⁹ din Ploiești o frumoasă

---

¹²³ *Ibidem*, f.49.

¹²⁴ *Ibidem*, f.48-49.

¹²⁵ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*,p.8-9.

¹²⁶ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B., f.50.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ *Ibidem*. Vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op.cit.*,p.8-9.

¹²⁹ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu ....*

---

carte poștală care reda Strada Principală din Silistra, în care nota „Sosind cu bine aici, vă transmit cele mai afectuoase salutări”¹³⁰.

În rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”, însemnările erau făcute de cunoscutul general Constantin Prezan, comandantul Corpului 3 de armată. Generalul Prezan ținea să precizeze că „deși am cunoscut prea puțin pe acest ofițer, totuși asistând la inspecția Școlii de batalion, am constatat că s-a ocupat serios de instrucția trupei și a ofițerilor” și că „a rezolvat în general, destul de bine”, misiunile militare care i-au fost încredințate. Aceste constatări îl determinau pe generalul Prezan să considere că Traian Moșoiu întrunea exigențele de a fi „bun pentru război”¹³¹.

Foaia calificativă a locotenent colonelului Traian Moșoiu din anul 1915 este ultima din cele cu însemnări consistente, păstrate în cadrul Arhivelor Militare Române de la Pitești. Comandantul Diviziei a VI-a își începe caracterizarea prin a nota că Traian Moșoiu era „sănătos, chiar robust – poate face campanie. Foarte bune și solide cunoștințe [apreciate] de toți șefii săi trecuți și de mine”¹³². Epitetele utilizate în aprecierea sa continuau să fie la superlativ: aptitudini și educație deosebite, multă însuflețire ostășească, devotament și pasiune, strălucire etc.

La inspecția pe care generalul, comandant al Diviziei a VI-a a realizat-o la 6-7 mai 1915, batalionul comandat de Traian Moșoiu s-a prezentat „în mod admirabil” la toate tipurile de exerciții efectuate „cât și la mica manevră executată în vecinătatea Silistrei”. Aceleași calificative erau obținute de

---

¹³⁰ Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumărat.

¹³¹ Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos.50,G-rali M. B., f.50.

¹³² *Ibidem*, f.51.

---

batalionul lui Traian Moșoiu și la celelalte sporturi și exerciții de antrenament ca: alergările, dansurile, cântecele etc.

Autorul însemnărilor din anul 1915 reținea și cuvintele de laudă la adresa lui Traian Moșoiu făcute de generalul Aslan cât și de comandantul Garnizoanei Silistra care „îi aducea elogiul de modul în care” s-a achitat de toate însărcinările tactice și practice care i-au fost atribuite. Concluzia superiorului său era indubitabilă: „în definitiv un eminent ofițer superior [...], mă simt fericit că pot propune la înaintare excepțională pe acest locotenent- colonel – tipul soldatului desăvârșit”¹³³. De asemenea comandantul Diviziei a VI-a propunea decorarea lui Traian Moșoiu cu medalia „Coroana României”.

Comandantul Corpului 3 de armată, generalul Aslan, se plasa pe orbita atât de cunoscută a aprecierilor elogioase la adresa locotenent colonelului Moșoiu care era sănătos și robust, putând face fără probleme campanie militară, stăpânind bine cunoștințele necesare gradului său și chiar celui superior, cu o bună cultură generală, excelent comandant de corp și bun conducător de trupă, cu o temeinică și bună educație militară, îndeplinea serviciul militar „cu o deosebită pricepere, cu mult zel și conștiință” etc.

Aprecierile generalului Aslan au fost confirmate cu ocazia inspecției pe care a realizat-o, constatând „o excelentă pregătire de război în toate ramurile instrucției” batalionului comandat de Traian Moșoiu. Concluziile generalului Aslan erau acelea că: „Lt.-col. Moșoiu era foarte bine pregătit pentru a conduce un regiment și are toate însușirile cerute de lege pentru gradul de colonel”, fapt pentru care „îl propun pentru înaintare excepțională la gradul de colonel”¹³⁴.

Foile calificative ulterioare, provin din perioada de după război, când Traian Moșoiu era general de divizie în rezervă, și

---

¹³³ *Ibidem.*

¹³⁴ *Ibidem.*

ele aveau consemnat faptul că Traian Moșoiu „n-a fost concentrat”¹³⁵.

Traian Moșoiu a rămas la Silistra până în vara anului 1915, când a venit la Brezoi¹³⁶. Din Silistra, la 29 mai 1915, Traian Moșoiu expedia o scrisoare fratelui său Aurelian Moșoiu din Ploiești. Analiza textului acestei scrisori ne dezvăluie natura complexă a preocupărilor eroului nostru. Scrisoarea redactată la câteva zile după ce Italia ieșea din neutralitate și se alătura Antantei, lua în calcul zvonurile care circulau și îl avertiza pe Aurelian Moșoiu că „sunt informat că peste trei săptămâni intrăm în acțiune” sfătuindu-l : „îngrijește-te de haine militarești”¹³⁷. (Aurelian Mosoiu s-a înrolat voluntar în războiul de întregire națională¹³⁸).

O preocupare evidentă a lui Traian Moșoiu era cea privind familia. El era la curent cu faptul că soția sa plecase la București „având să completeze îmbrăcămintea copiilor”. Aurelian Moșoiu era rugat să-l informeze dacă acesta a mai fost la București „și dacă te-ai informat la Liceul „Sf.Sava”

¹³⁵ *Ibidem*, f.52, 58.

¹³⁶ General Traian Moșoiu, *Memorial de război....p.17*; Constantin I.Stan, *op.cit.*, p.9. Foia calificativă a lui Traian Moșoiu, comandant al batalionului 7 Vânători, care făcea analiza activității sale de la 1 noiembrie 1914 până la 15 octombrie 1915, nu face nici o referire la momentul când el a părăsit Silistra (Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, dos. 50 G-rali M.B., f. 51). Într-o altă lucrare, Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu lasă să se întrevadă că Traian Moșoiu ar fi părăsit Silistra la 1 aprilie 1916, când el a devenit comandantul Regimentului de Infanterie nr. 2 Vâlcea (Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.9).

¹³⁷ *Scrisoarea lui Traian Moșoiu către Aurelian Moșoiu, 29.V.1915*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumerotat.

¹³⁸ Gheorghe Calcan, Cantemir Mosoiu, *Senatorul si profesorul Aurelian Moșoiu ...*

despre Tiberiu”, fiul său¹³⁹. Cu aceeași ocazie, Traian îl anunța pe fratele său că îi trimitea prin mandat poștal 62 de lei reprezentând un preacant pentru o perioadă de trei luni. Din text nu se înțelege pentru ce anume erau acești bani, un lucru este însă sigur; rațiunile financiare nu îi permiteau să trimită mai mult: „n-am putut să trimit 100 de lei”. Autorul scrisorii dădea fratelui său și explicația convenită: „din cauza multiplelor cheltuieli ce am actualmente cu copii”. Scrisoarea începea cu formula „Prea iubite frate” și se încheia cu cuvintele „Te îmbrățișez, frate, Traian”¹⁴⁰, ceea ce poate spune multe despre relațiile celor doi frați.

La 1 aprilie 1916, avansat la gradul de colonel, el a devenit comandantul Regimentului de Infanterie nr.2 Vâlcea¹⁴¹. Intrarea României în războiul mondial îl găsea pe Traian Moșoiu în maturitatea carierei militare, bine pregătit și așa cum afirmau toate foile calitative, apt pentru a face campanie. Traian Moșoiu a devenit comandantul Grupului de armate Olt – Lotru care a primit misiunea ca în dimineața zilei de 15 august 1916 să treacă frontiera vremelnică cu Austro-Ungaria. Marele ceas al eliberării naționale sosise. Ardeleanul plecat cu aproape un deceniu și jumătate în urmă, datorită șicanărilor naționale, revenea în fruntea armatei pentru eliberarea locurilor natale și a fraților săi. La 18 august 1916, Traian Moșoiu era cu armata sa, la marginea Sibiului¹⁴². Epopeea eliberării naționale și destinul său eroic erau declanșate. În anul 1917, el devenea general.

---

¹³⁹ *Scrisoarea lui Traian Moșoiu către Aurelian Moșoiu, 29.V.1915*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumărat.

¹⁴⁰ *Ibidem.*

¹⁴¹ Alexandru Dragomirescu, Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.9.

¹⁴² *Ibidem*, p.10-11; General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.26; Constantin I. Stan, *op.cit.*, p.16-28.

I.6. Concluzii

Din scurta noastră analiză constatăm faptul că Traian Moșoiu a avut o evoluție militară exemplară. Conștiincios, ambițios, corect, modest, dârz, educat, manierat, ferm, omenos a înaintat treaptă cu treaptă devenind colonel în momentul intrării României în războiul de eliberare națională. Toate aprecierile superiorilor săi, înscrise în foile calificative, au fost la superlativ. Aproape permanent superiorii săi au cerut avansarea la excepțional în gradul ierarhic superior. A fost iubit și apreciat atât de superiorii cât și de inferiorii săi. A fost un bun camarad. A dat dovadă de un spirit practic și de inițiativă în toate campaniile militare. A îmbinat admirabil practica cu teoria. A scris două lucrări de teorie militară care s-au impus în doctrina militară. A fost un model întru totul. Analiza evoluției sale militare stârnește admirație. Ea este un exemplu de dăruire profesională, competență, civism și patriotism.

CAPITOLUL II

TRAIAN MOȘOIU ÎN TIMPUL OPERAȚIUNILOR MILITARE DIN ANII 1916-1919

II.1. Trecerea frontierei și campania din 1916

Activitatea generalului Traian Moșoiu din timpul operațiunilor militare din anii 1916 -1919 este foarte bine redată atât în lucrările apărute în epocă cât și în cele care i-au fost dedicate în ultimele decenii. Noi nu ne propunem reluarea sau reconstituirea amănunțită a activității sale, ci o prezentare succintă a acesteia. Imaginea generalului astfel conturată se va putea integra percepției globale pe care dorim să o realizăm.

În momentul în care România declara război Austro-Ungariei la 14/27 august 1916, intrând astfel în operațiunile primului război mondial¹ cu scopul eliberării patriei ocupate², Traian Moșoiu se afla în așteptarea acestui eveniment,

---

¹ Pentru desfășurarea generală a războiului vezi Mircea N. Popa, *Primul război mondial, 1914-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

² Pentru participarea României la operațiunile primului război mondial vezi Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol.I-II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

concentrat la Brezoi, Vâlcea³. El își amintea astfel acele momente istorice: „într-adevăr, în ziua de 14 august, adjutantul Regimentului Vâlcea, al cărui comandant eram, îmi înmânează următoarea telegramă de la Corpul I de Armată Craiova: <<Prezentați-vă chiar astăzi la Comandantul Corpului de armată. Veniți cu cel mai rapid mijloc ce vă stă la dispoziție>>”⁴.

Traian Moșoiu era de mult convins de iminența implicării României în război. Încă din anul 1915, Traian Moșoiu îl avertiza pe fratele său Aurelian Moșoiu, profesor la Ploiești, să se îngrijească de haine militare întrucât momentul începerii operațiunilor militare era aproape⁵. Astfel, notațiile sale cu caracter memorialistic nu ne surprind: „noi militarii și, în special, comandanții de regimente, eram convinși că în curând se va dezlănțui uraganul războiului și pe plaiurile noastre”⁶.

În seara zilei de 14 august, Traian Moșoiu alături de generalul Ion Dragalina și alți comandanți află, în cabinetul șefului de stat major al Corpului de Armate, colonelul I.Vlădescu, ordinul de intrare în luptă: „Domnul Președinte al

---

³ De aici, Traian Moșoiu îi expedia, la 18 iunie 1916, fratelui său Aurelian Moșoiu din Ploiești, o scrisoare prin care dovedește preocupările sale pentru toate problemele familiei; grija pentru evoluția școlară a fiului său: „Tiberiu s-a întors de la București la Brezoi. După spusele lui, ar fi absolvit clasa a VII-a cu media 9. Acum voiește să se prepare de clasa a VIII”. Din aceeași scrisoare transpare nesiguranța privind situația militară: „Cred că pe la 5 iulie, dacă evenimentele nu se vor precipita, voi merge și eu la moșie, ca să rezolvăm afacerile cu moșia și pădurea” (Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumrotat).

⁴ General Traian Moșoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Cuvânt înainte, Vasile Netea, Ediție, studiu introductiv și note Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987, p.65.

⁵ Scrisoarea lui Traian Moșoiu către Aurelian Moșoiu, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumrotat.

⁶ General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p.65.

Consiliului și ministru de Război Ion I. C. Brătianu, ordonă ca grupele: Cerna, Iași, Lotru și Olt vor trece frontiera ungară în ziua de 15 august la ora 9 seara”⁷.

Astfel intră în luptă Grupul de armată Lotru în care acționa colonelul Traian Moșoiu, alături de celelalte unități ale armatei române desemnate pentru acest scop. După trei zile de luptă armatele comandate de Traian Moșoiu au reușit succese importante eliberând Sadu, Tâlmaciu și apoi Cislădie și Rășinari. Moralul soldaților români era excelent. Traian Moșoiu nota: „toți eram fericiți că după secole de supunere și umilințe, acum am pus piciorul pe pământul sfânt al Ardealului, unit pentru o clipă de marele voievod Mihai Viteazul [...]. Toți aveam încredere deplină în realizarea idealului pentru care luptam și eram hotărâți pentru orice jertfă”⁸. Aceste sentimente nu-l împiedicau pe comandantul român să sufere și să cugete atunci când vedea printre căzuții taberei adverse, frații de sânge: „Ce soartă crudă mai poate să fie rezervată de vitregia vremurilor românilor decât ca în lupta de dezrobire a Ardealului, frații de sub stăpânirea habsburgică să ucidă pe dezrobitori, iar ardelenii să apere cu piepturile lor hotarele nedrepte impuse de dușmanii seculari”⁹.

Entuziasmul populației românești eliberate era impresionant. La Rășinari în alaiul condus de primarul localității se afla și mama poetului Octavian Goga¹⁰. Traian

⁷ *Ibidem*, p. 66-67.

⁸ *Ibidem*, p. 70-71.

⁹ *Ibidem*, p. 71. Vezi și Gheorghe Calcan, *General Traian Moșoiu. Memorial de război (august-octombrie 1916), Ediție, studiu introductiv și note Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, 152 pagini + fotografii*, Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Prahova, „Anuar”, vol. I, Ploiești, 1989, p. 163-170.

¹⁰ Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu, ostașul și omul politic, 1868-1932*, Editura Casei Corpului Didactic „I.Gh. Dumitrașcu”, Buzău, 2003, p.27.

Moșoiu își amintea: „În tot satul domnea o bucurie și un entuziasm extraordinar care se manifesta prin cântece și jocuri naționale. La urmă s-a încins o horă mare în care s-au prins ostașii vâlceni cu ardelenii. Nu voi uita niciodată acele momente înălțătoare când toți românii erau frați. Am admirat curajul ardelenilor din Rășinari care nu mai vroiau să audă de Franz Joseph, ei deveniseră în conștiința lor cetățeni ai României Mari”¹¹.

La 18 august armatele române se aflau la 10 km de Sibiu¹². Traian Moșoiu a insistat să se profite de situație și orașul să fie ocupat. O delegație a Sibiului se prezentase armatelor române solicitând intrarea în orașul părăsit de forțele austro-ungare. Factorii de decizie superiori au ezitat și în cele din urmă nu au încuviințat această acțiune. Acest moment de tactică militară este privit diferit în istoriografia românească.¹³

La sfârșitul lunii august și în prima jumătate a lunii septembrie soldații colonelului Moșoiu au dus lupte grele în zona Sibiului cu forțele inamice repliate și bine coordonate de generalul Erich von Falkenhayn, fostul șef al Marelui Cartier General German. Între acestea, bătălia de la Orlat din 9/22 septembrie ocupă un loc important. Bătălia în care rolul hotărâtor a revenit lui Traian Moșoiu a fost pierdută. Generalul explică acest eșec prin neconcordanța grupurilor militare care au fost implicate în acest atac: „succesul nostru ar fi fost desăvârșit dacă coloana din stânga ar fi intrat în Orlat în același timp cu coloana din dreapta”¹⁴. Episodul, controversat în

---

¹¹ General Traian Moșoiu, *op.cit.*, p. 84.

¹² Al.Dragomirescu și Marius Pop, *Generalul Traian Moșoiu, viața și cariera militară*, în General Traian Moșoiu, *op.cit.*, p.29.

¹³ Vezi Constantin I. Stan, *op.cit.*, p. 23-26; Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.30-31.

¹⁴ General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p.93.

istoriografia perioadei, a adus colonelului Moșoiu mai multe critici¹⁵.

În pofida tuturor eforturilor făcute de armata română, bătălia Sibiului¹⁶ a fost pierdută. La 15 septembrie începea retragerea spre defileul Oltului. La 12 septembrie Traian Moșoiu devenea comandantul grupului Lotru. El s-a remarcat în zona muntoasă apărând fiecare aliniament. Situația era dificilă, terenul foarte accidentat și îngreunat de ploi, lapoviță și ninsoare. Traian Moșoiu nota în memorialul său: „marșul [...] s-a executat în condiții dificile, de multe ori pe pante abrupte și prin hățișuri unde nu existau poteci”¹⁷. Pentru eroismul său din luptele de pe înălțimile Pietrosu – Veverița din data de 4/17 octombrie 1916, colonelul Traian Moșoiu a fost decorat cu cel mai înalt ordin militar românesc „Mihai Viteazul”, clasa a III-a. După cinci zile în care luptele au continuat fără încetare, Traian Moșoiu devenea comandantul Diviziei 23 Infanterie. Inamicul a preluat inițiativa și în pofida eforturilor și chiar a unor succese ale forțelor române, acestea au bătut în retragere. Totuși la 22 octombrie Traian Moșoiu reușea să se impună în zona Stâna Zănoaga și să determine inamicul la o retragere de 20 km și mai ales la conturarea convingerii că defileul Oltului nu putea fi străpuns, motiv pentru care, așa cum mărturisea Ludendorff „deși nu ne convenea deloc, trebuie să mutăm punctul de invazie mai spre apus”¹⁸. La rândul său

---

¹⁵ Vezi Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.33-35; Al. Dragomirescu, Marius Pop, *op.cit.*, p.33-34.

¹⁶ Pentru bătălia Sibiului vezi Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol I, p. 261-275.

¹⁷ General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 107.

¹⁸ Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimerie de Vest, Oradea, 2002, p.76. La fila zilei de 22 octombrie, Berthelot nota în jurnalul său: " Presiunea continuă pe toate fronturile. Divizia a 13-a se organizează pe malul drept al Oltului. Pe malul stâng un contraatac al

---

Traian Moșoiu reținea că situația din zonă a impus organizarea chiar a unui „atac executat în sunetul gorniştilor și al muzicii militare” ceea ce a făcut ca „nemții zăpăciți de atacurile de pe flancuri și surprinși de sunetul muzicii ne-au cedat mult teren”¹⁹.

La începutul lunii noiembrie 1916 din cauza marilor pierderi suferite, Traian Moșoiu a ordonat retragerea în raionul Poienari, de unde va ajunge la Pitești pentru a se reface²⁰. La 11 noiembrie, Divizia 23 se retrage spre Ploiești. Aici ea a purtat mai multe lupte pe aliniamentul Loloiasca – Inotești, Tomșani-Parepa-Colceag, unde soldații colonelului Moșoiu au obținut unele succese temporare în care au respins atacuri inamice și au trimis „câteva sute de bavarezi în lagărele de prizonieri din Moldova”²¹. Situația generală a frontului era însă dramatică. La 23 noiembrie Bucureștiul (ca de altminteri și Ploieștiul) era ocupat. În luptele din zona Mizil - Buzău pierderile suferite de Divizia 23 au fost atât de mari încât Marele Cartier General Român a hotărât, la 9/22 decembrie 1916, dizolvarea diviziei. Cu puțin timp înainte, Divizia 23 era trecută în cadrul Armatei a II-a condusă de generalul Alexandru Averescu²². Ordinul general era, retragerea în Moldova²³.

---

detașamentelor lui Moșoiu și Cihoski progresează în direcția Comarnic." (Arhivele Naționale, București, Fond H. Berthelot, *Jurnal 1916-1919*, f. 21.)

¹⁹ General Traian Moșoiu, *op.cit.*, p.127.

²⁰ Al.Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.36-41; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.38-48; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba țării*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2000, p.12.

²¹ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op.cit.*, p.41.

²² Constantin I. Stan, *op.cit.*, p. 51.

²³ Pentru această perioadă vezi și Ion Agrigoroaiei, *Opinia publică și starea de spirit în vremea războiului de întregire și a Marii Uniri*, Editura Fundației Axis, Iași, 2001.

II.2. Pe frontul din 1917

În ianuarie 1917, Traian Moșoiu a devenit general. La 25 ianuarie același an, el a primit comanda Diviziei a 12-a Infanterie, din Corpul II al Armatei a II-a. Traian Moșoiu s-a ocupat de instrucția soldaților săi în diferitele locații dispuse diviziei sale, Grajduri – Iași, Hîrlău și Varnița. Divizia a 12-a avea 12 batalioane, 2 escadroane de cavalerie, 2 baterii de obuziere și o baterie cu 8 piese de artilerie. Dotarea sa tehnică era superioară campaniei din anul 1916, grație implicării aliaților în acțiunea de refacere a armatei române²⁴. Starea generală a diviziei și moralul soldaților erau excelente, aspecte constatate de însuși Alexandru Averescu într-o inspecție realizată în martie 1917: „Aspectul trupelor excelent. Oamenii bine sub toate raporturile, cu moralul foarte bine ridicat și foarte vioi. Generalul Moșoiu este un excelent soldat”²⁵.

În contact direct cu inamicul, Divizia a 12-a a respins la 7-8 aprilie 1917, un contraatac al inamicului, fapt evidențiat de Traian Moșoiu, câteva zile mai târziu, printr-un ordin de zi. Generalul s-a preocupat permanent de organizarea diviziei sale și pregătirea soldaților de luptă. La 24 aprilie 1917, Regele Ferdinand I și Alexandru Averescu aveau cuvinte de laudă față de situația Diviziei 12 pe care o inspectaseră. Cuvinte de apreciere avea și generalul Berthelot cu ocazia decorării lui Traian Moșoiu la 21 mai: ” Am dat decorațiunile dintre care [...], crucile în grad de ofițer coloneilor Moșoiu și Mărgineanu. Unitățile se prezintă remarcabil, iar defilarea a fost

---

²⁴ Constantin I. Stan, *op.cit.*, p. 55-56.

²⁵ Cf. Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.43.

---

impecabilă"²⁶. La 12 iunie 1917, Divizia lui Traian Moșoiu a fost transferată la Negrilești ca rezervă a Armatei I, unde a rămas o lună după care a fost adusă în zona frontului la Ivești-Liești, apoi la Adjud, iar la 19 iulie înlocuia pe front Divizia 6 Infanterie. Divizia a 12-a a revenit în cadrul Armatei a II-a și a fost implicată în bătălia de la Oituz.

Ostașii generalului Moșoiu erau cantonați în zona Pârâul – Vârful Streinului. Divizia a 12-a a purtat lupte eroice pe Vârful Cocoșilă, muntele Răchitașu, Valea Dumicușului. Înălțimile au trecut rând pe rând dintr-o tabără în alta, pentru a rămâne definitiv în stăpânirea românilor. Punctele culminante ale confruntărilor au fost atinse în zilele de 2-5 august. Memorialistica de război consemnează pagini impresionante despre implicarea eroică a soldaților pentru apărarea gliei străbune. Constantin Kirîțescu descrie admirabil această înclăștare: „Spre exemplu la Răchitosu, poziția centrală și dominantă a sectorului Diviziei a 12-a [...], artileria grea germană începe un bombardament violent [...], dar trupele sectorului român au dat în cursul după amiezii trei contraatacuri. Pe contrapanta vârfului soldații noștri au reușit să se apropie până la 40 m de tranșeele inamicului [...], lupta urmează crâncen până seara: în cea de a treia zi, românii dau trei asalturi foarte violente dar nu reușesc să înfrângă puternica rezistență ce i se opune de dușman. Dar nici atacatorii nu dau înapoi; ei se cramponează în fața rețelelor de sârmă, în vijelia bombardamentului, aduc în prima linie mitraliere și luptă cu furie. Două mitraliere sunt sfărâmate, servanții sunt parte uciși, parte răniți, dar vitejii rămân pe locul de luptă, deși de jur împrejur noaptea s-a lăsat complet. Două companii de lucrători sunt trimise pe poziție ca să ducă sârma ghimpată cu care

---

²⁶ Arhivele Naționale, București, Fond H. Berthelot, *Jurnal 1916-1919*, f. 105. În însemnările sale, lui Berthelot i-a scăpat faptul că Traian Moșoiu devenise general. Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 57-58.

soldații noștri își construiesc întărituri, la 40 – 200 m în față inamicului [...], iar în fața lui trupele române și-au păstrat și întărit pozițiile câștigate cu atâta jertfă”²⁷. Iureșul acelor bătălii se potolea după 15 august. Implicarea și rezultatele extraordinare obținute de soldații Diviziei a 12-a erau surprinse oficial în raportul Armatei a II-a către Marele Cartier General Român care consemna că eforturile trupelor comandate de Traian Moșoiu „fără teamă de exagerațiune, pot fi calificate ca extraordinare”²⁸.

În octombrie 1917, Traian Moșoiu se afla în raionul Pralea dedicându-se activităților organizatorice. Regina Maria remarcă faptul că Moșoiu „e plin de bună dispoziție, pe care o revarsă în jurul lui, de energie și de credință în toate cele bune. Acest militar roșcovan la față îți însuflă încredere că toate lucrurile de pe lume, nu sunt numai ușoare, dar chiar plăcute [...]. Moșoiu are un adevărat geniu de organizare. Priceput în ale mâncării, el însuși a îngrijit într-un chip minunat hrana trupelor. Nici o divizie nu a fost atât de bine hrănită ca a lui; are de toate din belșug [...]. Mi-a arătat dibăcia cu care erau ascunse tunurile”²⁹.

²⁷ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 160-162.

²⁸ Vezi și Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op.cit.*, p. 87-92; Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.44-45; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.59-62.

²⁹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol.III, Editura „Adevărul”, f.a., p.357 și urm. Vezi și Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un reprezentant al generației Marii Uniri. Generalul Traian Moșoiu*, Fundația pentru Istoria Prahovei, Arhivele Naționale, Direcția Județeană Prahova, Societatea de Științe Istorice, Filiala Prahova, Anuar, Vol. IX, Ploiești, 1997, p.137-138. La rândul său H. Berthelot consemna în jurnalul său, la 31 ianuarie 1918: „ Am întâlnit pe generalul Moșoiu, sosit pentru aprovizionarea diviziei sale, a 12-a. Sunt sigur că soldații lui nu vor muri de foame”. (Arhivele Naționale, București, Fond H. Berthelot, *Jurnal 1916-1919*, f. 218).

Defecțiunea declanșată în această lună a obligat autoritățile române să încheie armistițiul de la Focșani³⁰ și apoi pacea separată cu Puterile Centrale, la Buftea-București în primăvara anului 1918. Această pace prevedea, între altele, și demobilizarea unei mari părți a armatei române. În acest context Divizia 12 Infanterie a fost demobilizată. Traian Moșoiu a fost numit comandantul Diviziei 7 Infanterie la 18 mai/1 iunie 1918. Această divizie a rămas în Moldova, prevăzându-se să fie organizată ca în condiții de pace³¹.

II.3. Cea de a doua intrare în Transilvania

În momentul reintrării armatei române în război de partea Antantei, la 10 noiembrie 1918, regele Ferdinand a mobilizat trei divizii între care și Divizia a 7-a condusă de generalul Traian Moșoiu. Cantonată la Piatra Neamț, divizia a primit ordinul de a trece munții în Transilvania³². Într-o lucrare apărută în epocă Traian Moșoiu relatează: „M-am prezentat Marelui Cartier General, care mi-a dat însărcinarea să pornesc cât mai repede în Ardeal prin pasul Prisăcari, pe la Tulgheș, să ocup Târgu Mureș, apoi Clujul, capitala Transilvaniei”³³.

---

³⁰ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 119 și urm.

³¹ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p. 45; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 62-67; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 92-95, Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 12-18.

³² Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p. 45.

³³ Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei. În legătură cu operațiunile militare din Ardeal, 1918-1919*, Atelierele „Cartea Românească”, (Șimleul Silvaniei, 1919), p.3.

La 3/16 noiembrie, unitățile generalului Moșoiu au ocupat Borsecul. Au urmat localitățile din zonă și la 12/25 noiembrie, Reghinul³⁴.

Condițiile de înaintare erau foarte grele, ostașii generalului „croindu-și căi pe drumuri nebătute, prin zăpada care trecea de genunchi și de butucii roților de tunuri”³⁵. Primirea armatelor române a fost extraordinară. „Entuziasmul cu care au fost primite trupele române de populația românească era de nedescris [...]. Bătrâni, copii, femei și tinere fecioare, îmbrăcate în haine de sărbătoare, în strigăte de bucurie, acopereau cu flori pe biruitori”³⁶.

În momentul pătrunderii sale în Transilvania Traian Moșoiu a lansat o proclamație tuturor românilor din această provincie³⁷. Textul proclamației este impresionant. În cuvinte puține, practic se refăcea istoricul a o mie de ani de suferință a românilor, din momentul morții voievodului Gelu pe malurile Căpușului. Străfulgerarea eliberării de o clipă a lui Mihai Viteazul, spiritul eroic al lui Horia, Cloșca și Crișan, al moșilor lui Avram Iancu revenea odată cu armata eliberatoare care aducea libertatea și dreptatea. Socotim acest text, unul din cele mai frumoase și relevante din cele semnate de Traian Moșoiu, fapt pentru care îl reproducem în întregime:

---

³⁴ Vezi Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 413; Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p. 45-46; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 18-19; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 98-100; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.68-84.

³⁵ Neculai Cibin, *Războiul nostru*, București, 1924, p.110.

³⁶ Ion Rusu Abrudeanu, *România și războiul mondial. Contribuții la studiul istoriei războiului nostru*, Editura Socec, București, 1921, p. 257.

³⁷ Aceasta era a doua proclamație adresată românilor. Prima fusese adresată de Constantin Prezan, șeful Marelui Stat Major al Armatei Române (Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.47).

„Români!

De când pe malul Căpușului, Voievodul Gelu muri moarte de viteaz, împotrivindu-se îndărătnic cotropitorului barbar, stăpânire străină s-a așezat în mândrul Ardeal.

Sunt 1000 de ani de atunci și în tot acest timp o singură dată lanțurile au fost sfârâmate de către cel mai mare dintre visătorii neamului nostru.

Dar Viteazul Mihai a căzut răpus mișelește și visul lui s-a spulberat.

Iarăși veacuri de robie amară, care v-au înfrânt, însă sufletele vi le-au oțelit.

Clipa visată de toți, prevestită de glasul atâtor profeți, sfințită de sângele atâtor martiri luptători ai idealului, a sosit acum.

Lanțurile cad pentru totdeauna.

Armata română pășește încrezătoare în Ardealul frățesc.

Pășesc încrezători Dorobanții și în fruntea lor umbra marelui Mihai se îndreaptă spre pământul visat, spre pământul unde mișelia străinilor i-a curmat minunata viață.

La sărbătoarea biruinței, a împlinirii destinului grăbesc marile umbre, care au crezut în acest ideal și au pierit pentru el. Sosesc Horia, Cloșca și Crișan și Iancu vine cu mândrii săi Moți.

Sub privegherea lor, sufletele noastre să se contopească într-unul, în marea sărbătoare a Unirii celei vecinice.

Români !

Cu noi aducem libertatea, iar dreptatea este scrisă pe steagurile noastre.

Din ordinul Majestății Sale Regelui Ferdinand I, a celui mai viteaz și mai înțelept dintre regi, trecem hotarele nedrepte care ne-au despărțit 10 veacuri.

Ștergând amintirea timpurilor de durere și umilință, vă întindem mâna de frate spre a întări legătura, care de acum nu trebuie să se mai desfacă și nu se va mai desface.

Comandantul Diviziei VII
Generalul Moșoiu”³⁸

Evenimentele din Transilvania curgeau spre realizarea unității depline. La 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia³⁹ se desfășura marea Adunare Națională care proclama unirea Transilvaniei cu România. În acest timp trupele generalului Moșoiu intrau în Târgu Mureș. Acest fapt avea o importanță deosebită, pe lângă extinderea controlului militar românesc peste o parte cât mai mare din teritoriul Transilvaniei, forțele ostile ideii unirii Transilvaniei cu România au fost împiedicate să se manifeste ostil desfășurării adunării de la Alba Iulia.

O problemă care s-a ivit în desfășurarea operațiunilor militare ale armatei române în Transilvania a fost armistițiul de la Belgrad din 13 noiembrie care interzicea forțelor române să depășească linia Mureșului⁴⁰. Trupele generalului Moșoiu au depășit această linie demarcațională pătrunzând în zona Cluj-Gherla-Dej. La 4/17 decembrie trupele române intrau în Bistrița și Năsăud, iar la 12/25 decembrie în Cluj, bucurându-se de aceeași primire entuziastă⁴¹.

³⁸ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p.257-258.

³⁹ Vezi *Istoria Românilor*, vol.VII, tom 2, Editura Enciclopedică, București, 2003; Ioan Scurtu, *Alba Iulia – 1 Decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988; Academia Română, *Marea Unire din 1918 în context european*, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, București, 2003; Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p.216-224.

⁴⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol.II, p.413; Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, *România și Conferința de pace de la Paris, 1919-1920, Studii și documente*, Editura Prahova, Ploiești, 2001, p. 73-74.

⁴¹ Al. Dragomirescu, Marius Pop, *op. cit.*, p.48-49; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 84 și urm.; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan

La 28 noiembrie/10 decembrie 1918, în cariera militară a lui Traian Moșoiu s-a produs o nouă avansare, el a devenit Guvernatorul Militar al Transilvaniei. El și-a fixat sediul la Sibiu. Alegerea Sibiului nu era întâmplătoare, aici avându-și reședința și Consiliul Dirigent al Transilvaniei. Intrarea generalului Traian Moșoiu, împreună cu statul său major s-a făcut la 11 decembrie 1919⁴², generalul fiind întâmpinat de membrii Consiliului Dirigent⁴³ și de o mare mulțime de oameni. Primirea generalului a fost una extraordinară. Prin pana lui Z.Sandu, „Telegraful Român”, organul de presă al Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu îi făcea generalului Moșoiu o frumoasă prezentare în care enumera etapele frontului și succesele militare ale generalului din momentul începerii războiului de dezrobire națională: „De numele său legendar se leagă glorioasele lupte date în jurul Sibiului acum doi ani [...]. Cine a văzut pe colonelul Moșoiu în vârtejul luptelor nu va putea uita niciodată pe Arhanghelul, cum îl numeau ostașii, care înfruntând moartea, lupta cot la cot cu soldații, în tranșee, deși era comandant de divizie”⁴⁴.

Trupele din Sibiu „ies în ținută de paradă și se postează în fața gării” pentru primirea generalului. „La 12³⁰ trenul împodobit cu flamura românească intră în gară. La ușa vagonului apare figura impunătoare a generalului Moșoiu. Lumea îl întâmpină cu un potop de aclamații. Fanfara legiunii române intonează imnul regal”. Ștefan Ciceo Pop, șeful apărării

---

Tulvan, *op. cit.*, p.106 și urm.; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 23.

⁴² *Cuvinte rostite de generalul Traian Moșoiu, ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională din 1922*, Imprimeria Statului, București, 1923, p.8.

⁴³ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p.234.

⁴⁴ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 260-261; *Cuvinte rostite de generalul Traian Moșoiu...*p. 8-10; Despre primirea generalului Moșoiu vezi și Alexandru Baboș, *Consiliul Dirigent, ardelenii și apărarea Marii Uniri*, Editura Spicon, Sibiu, 2000, p. 37-38.

și al siguranței publice a Consiliului Dirigent rostește un cuvânt de bun venit spunându-i: „V-am așteptat de veacuri trudnice....”. Generalul a răspuns la rândul său printr-un discurs: „Vin ca să dezrobesc [...] vin eu aici, unde am luptat acum 2 ani pentru idealul înalt”. Fanfara intonează „Deșteaptă-te române”, la Poarta de triumf generalul era întâmpinat de notabilitățile orașului între care era fostul profesor al generalului, Andrei Bârsan care îi adresează cuvinte emoționante. În această atmosferă se face intrarea în centrul orașului „în frunte merg călărași chipeși ai Maierului Sibiului. Stradele gem de lume dornică de a vedea pe generalul Moșoiu, pe care-l cunoștea de acum doi ani întreaga mărginime”⁴⁵.

Traian Moșoiu a stat la Sibiu aproape o jumătate de an, iar manifestațiile de sărbătoare și entuziasmul au fost neconținute. O dovadă o reprezintă și călătoria pe care generalul a făcut-o împreună cu colonelul Troussou, reprezentant al Antantei la Zalău, pentru a inspecta zona după un atac al forțelor maghiare, respins de militarii români. „La toate gările mii de oameni cu steaguri, îmbrăcați în haine de sărbătoare, în frunte cu preoții și inteligența satelor, înconjurau trenul strigând: <<Trăiască generalul Moșoiu>>. La Gherla, generalul era salutat de episcopul Hossu „în fruntea a o mie de țărani care lăsau totul și alergau în calea generalului.” Călătoria a durat o zi întreagă, generalul fiind nevoit să oprească în fiecare gară. Ineditul și atmosfera l-au impresionat profund pe colonelul francez care „nu și-a închipuit niciodată un om așa divinizat de popor”⁴⁶.

În cinstea venirii generalului Moșoiu la Sibiu, Consiliul Dirigent și autoritățile locale au organizat o recepție la Cazinoul

---

⁴⁵ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p.262-265; *Cuvinte rostite de generalul Traian Moșoiu*,...,p. 11-16. Vezi și Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol.II, p. 414.

⁴⁶ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 266-267.

ofițerilor la care au participat între alții: Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voievod, Andrei Bârsan (președintele *Astrei*), Ștefan Ciceo Pop. La Sibiu comandantul trupelor militare a primit și purtat discuții cu importante personalități ale timpului. La 1 ianuarie 1919, Traian Moșoiu îl întâmpina pe generalul Berthelot care asista la o impresionantă paradă folclorică realizată de locuitori din 100 de sate transilvănene⁴⁷.

Referindu-se la situația din Transilvania din acele momente, Ion Rusu Abrudeanu a sintetizat-o admirabil în doar

---

⁴⁷ Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 99-102. Ziarul „Telegraful Român” descria în amănunt grandioasa manifestare făcută generalului francez. Din această descriere redăm un fragment care evidențiază poziția și rolul generalului Traian Moșoiu în aceste evenimente.

„În gară marele și viteazul fiu al Ardealului, generalul Moșoiu cu statul său major, ministrul de Război Dl. Șt. C. Pop cu alt stat major [...], mulțime de ofițeri, Consiliul Dirigent Român, corul Reuniunii de cântări, Compania de onoare, fanfare și pădure de lume.

Punct peste 2 ore trenul cu marele ocrotitor intră în gară și oprește în fața generalului Moșoiu. Ușa vagonului se deschide și apare maiestuoasa figură de țaran de pe olaturile Franței, astăzi general Berthelot, reamintind atât de mult pe alt prieten al neamului nostru, pe împăratul Louis Napoleon.

Generalul Moșoiu înconjurat de mare suită, face prezentarea militară, fanfara cântă Marsilieza în sunetele de dulce înfiorare ale cărora se face revista companiei de onoare”(Glorificarea sorei ocrotitoare: Franța. Marea întâmpinare a generalului Berthelot-Recepții-Excursia la Săliștea..., „Telegraful Român”, Sibiu, 25 decembrie 1918 [7 ianuarie 1919], transcriere aflată în Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond Traian Moșoiu, nenumărat). Referindu-se la ziua de 1 ianuarie 1919, H. Berthelot consemna în jurnalul său: " Plecare [din Cluj, cu trenul- n.ns.- Gh.C.] la orele 6 dimineața. Manifestațiile din cele mai călduroase reîncep în toate localitățile cu deosebire la Aiud, Alba Iulia, Teiuș, Sebeș. Afluența a oamenilor din munți. Primire la Sibiu, în gară; parcurgem orașul, recepție la Comandamentul fostului Corp 12 de Armată Austro-Ungară. Cuvântări nenumărate. Ne întoarcem la tren. Am o lungă convorbire cu Iuliu Maniu, Șt. Ciceo Pop și generalul Traian Moșoiu, care iau masa cu mine [...] . " (Arhivele Naționale, București, Fond H. Berthelot, *Jurnal 1916-1919*, f. 314).

---

câteva cuvinte: „entuziasm mare, însă foarte multă dezordine”⁴⁸. Moșoiu trebuia să stabilească ordinea în provincia atât de răvășită de evenimente, să desființeze gărzile naționale, să organizeze, să echipeze și să întărească armata, să sprijine „guvernul provizoriu” al Transilvaniei în problemele administrative, să asigure liniștea satelor românești amenințate permanent în părțile vestice de trupele maghiare etc.

Prin Ordonanța nr. 3 semnată de Traian Moșoiu intitulată *Depunerea armelor* se preciza că portul și păstrarea armelor de foc de orice natură nu era permisă. Posesorii unor astfel de arme erau somați să predea comandamentelor armate din apropiere aceste arme. Termenul de predare a armelor inclusiv a munițiilor și explozivilor era de 18 ore de la publicarea acestei ordonanțe, după expirarea termenului putându-se face percheziții personale și domiciliare. Cei care nu se supuneau acestor prevederi erau deferiți Curții Marțiale a Diviziei care putea aplica pedepse „cu închisoare până la 10 ani și cu amendă penală 10.000 lei, sau cu una din aceste două pedepse”. Ordonanța era publicată în limbile română, germană și maghiară⁴⁹.

O altă ordonanță se referea la „păstrarea și ascunderea oricărui fel de material, echipament, vehicule, automobile, animale etc. ce au aparținut armatei austro -ungare și Germaniei”. Termenul de predare era tot de 18 ore. „Contravenienții cu premeditare sau din imprudență, vor fi pedepsiți cu amendă până la 3000 lei, sau cu închisoare până la 3 ani, sau cu ambele pedepse deodată”⁵⁰.

Prin Ordonanța nr. 5, comandantul trupelor din Transilvania, generalul Moșoiu stabilea pedepse împotriva celor care manifestau ostilitate față de persoanele care

---

⁴⁸ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 265.

⁴⁹ Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, Fond Documente, nr. inv. 2721.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. inv. 2746.

---

manifestau sentimente românești. Dacă acțiunile de ostilitate se manifestau în grup pedepsele erau dublate și se aplicau fiecărui făptuitor⁵¹. Prin Ordonanța nr. 7 se interziceau întrunirile publice dacă subiectul acestora era politic. Pentru fiecare întrunire era nevoie de aprobare „chiar atunci când e vorba de adunări cu scop bisericesc, profesional, de petrecere, de știință sau artă”. În situația nerespectării acestor prevederi urmau să fie sancționați atât organizatorii cât și participanții. Societățile și cluburile politice erau închise, iar înființarea altora noi era interzisă. Autorizarea de funcționare a cluburilor politice „se va da numai de Comandantul trupelor din Transilvania”⁵². Printr-o altă ordonanță se reglementa circulația persoanelor străine în zona aflată în administrarea armatelor române. Fiecare persoană era obligată să se înregistreze în termen de 24 de ore la organele de poliție și să declare „durata aproximativă a șederii în localitate, precum și natura afacerilor, care au determinat venirea sa în țară”⁵³.

Foarte sever s-a arătat a fi Traian Moșoiu cu actele de sabotaj economic: „cine va fi surprins asupra faptului de distrugere a lucrărilor de artă, instalațiilor de cale ferată și liniilor telegrafo-telefonice va fi împușcat pe loc”⁵⁴. Aceeași pedeapsă era aplicată și pentru „acei lucrători care vor încerca să împiedice prin forță de a se relua lucrul la mine”⁵⁵. Cele două ordonanțe *Pentru căile ferate* și *Pentru mine* au fost emise în împrejurările în care „personalul căilor ferate” și „lucrătorii de la minele de cărbuni s-au pus în grevă în urma îndemnurilor și instigărilor străine”. Celor care nu intraseră în grevă, Comandamentul Trupelor din Transilvania le garanta securitatea locurilor de muncă, măsură ce se extindea și asupra

---

⁵¹ *Ibidem*, nr. inv. 2727.

⁵² *Ibidem*, nr. inv. 2735.

⁵³ *Ibidem*, nr. inv. 2738.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. inv. 2768.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. inv. 2769.

---

persoanelor care reluau munca în termen de 12 ore la căile ferate și 24 de ore în minele de cărbuni. Instigatorii urmau să fie deferiți Curții Marțiale. Printr-o altă ordonanță se aplicau pedepse cu închisoarea până la 10 ani și amendă „până la 50.000 lei și plata integrală a despăgubirilor pentru distrugerile făcute” pentru oricine „distruge sau pricinuieste dinadins stricăciuni instalațiilor [și] întreprinderilor industriale”⁵⁶. Prin Ordonanța nr. 13, cursul coroanei austro-ungare „în tot cuprinsul României și a teritoriului ocupat de armata română s-a stabilit [...], la 0,50 bani, adică 1 leu, două coroane”. Contravenienții erau pedepsiți cu amenzi până la 10.000 lei.⁵⁷

Evident, situația specială din Transilvania impunea măsuri energice. Haosul trebuia înlăturat, ordinea stabilită, statul consolidat. Situațiile excepționale cereau soluții excepționale. Ion Rusu Șirianu care și-a publicat lucrarea în anul 1921, deci foarte aproape de evenimente, aprecia: „Cea mai aspră măsură ce s-ar fi luat, era destul numele generalului Moșoiu, pentru ca populația în loc să protesteze, să aclame <<Traian Moșoiu>>. Era numele magic care electriza mulțimea”⁵⁸.

II.4. Eliberarea părții de vest a Transilvaniei. Campania din Ungaria

Linia de demarcație dintre forțele militare române și cele maghiare a fost mutată succesiv spre vest⁵⁹. Această mutare s-a făcut în acord cu factorii decizionali ai Antantei, după vizita la fața locului a mai multor reprezentanți ai

---

⁵⁶ *Ibidem*, nr. inv. 2741.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. inv. 2756.

⁵⁸ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p.266-267.

⁵⁹ Vezi Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 73-76.

Antantei, care s-au putut convinge de realitățile etnice ale regiunii. Permanent autoritățile maghiare nu au respectat liniile demarcaționale, comițând atacuri asupra populației românești din regiune. În ianuarie 1919, forțele militare române luau sub controlul lor regiunea Baia Mare-Sighetul Marmației-Zalău. În februarie, forțele militare comandate de Traian Moșoiu înaintau în zona Satu Mare-Oradea-Arad, după ce Antanta fixase o nouă linie demarcațională. Concomitent, în Banat aveau loc anumite acțiuni sârbești.

La 12 aprilie 1919, Traian Moșoiu a fost înlocuit la comanda Trupelor Române din Transilvania, de generalul Gh. Mărdărescu. Decizia a surprins. Traian Moșoiu a devenit comandantul Grupului de Armată Nord, continuându-și activitatea eroică cu același zel. Marele Cartier General motiva decizia prin faptul că Traian Moșoiu ar fi fost prea tânăr pentru o demnitate atât de mare. Vechimea și experiența acumulată de Mărdărescu pe lângă Alexandru Averescu păreau a fi și convingerile regelui vis-a-vis de schimbarea produsă. „Generalul Moșoiu departe de a se supăra de această nedreptate care tindea să-i răpească rodul muncii lui, a plecat pe front, s-a pus în fruntea armatei și a început să continue să joace primul și cel mai greu rol”⁶⁰.

Starea de perpetuă tensiune pe care o întrețineau forțele maghiare de-a lungul liniei demarcaționale a determinat Marele Cartier General Român să declanșeze la 16 aprilie 1919, ofensiva vestică. Traian Moșoiu scria: „În 16 aprilie, în zorii zilei, Grupul de Nord, cu un avânt irezistibil înaintează pe un front larg [...], înfrângând și rezistența de la Dealul Pietrișului, Hodod și Cuicea.

---

⁶⁰ Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p.269-270; Vezi și Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 117-118; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p.118-120.

În ziua de 19 aprilie, armata formată din unitățile Grupului de Nord ocupă punctele Huszt, Satu Mare, Carei, iar la 20 aprilie după ora 6 intră în Oradea”⁶¹.

Eliberarea Oradei și intrarea trupelor române în oraș reprezintă un alt moment în care primirea și elogierea generalului Traian Moșoiu au căpătat în timp conotații legendare. Constantin Kirițescu povestește astfel evenimentele: „Când în ziua Paștilor pe la miezul zilei, cele dintâi patrulă românești au sosit, cu caii în spume, la porțile Oradei, mulțimea a izbucnit în lacrimi de bucurie și în strigăte entuziaste, în care cele de <<Trăiască armata română !>> se amestecau cu <<elijen a roman hadsereg>> [Trăiască oastea română] ieșit din piepturile ungurești. Entuziasmul a devenit delir când în fața palatului primăriei a oprit automobilul prăfuit din care coboară generalul Moșoiu, care luase înaintea trupelor sale. Corurile intonează imnurile eroice <<Deșteaptă-te române>> și <<Pe-al nostru steag>>. Ungurii îmbrățișează și sărută pe români, iar primarul ungar al orașului și vrednicul vicar Ciorogariu rostesc mișcătoare cuvinte de omagii și bunăvenire”⁶².

⁶¹ General Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei...*p. 7; vezi și Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 422-427.

⁶² Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 428. O descriere amănunțită a intrării în Oradea o realizează și Ion Rusu Abrudeanu:

„Intrarea triumfală în Oradia Mare. – Tunurile bubuiau asurzitor, împărștiind moartea în rândurile risipite ale dușmanului ce fugea speriat din fața dorobanțului. În oraș enervare mare; diferite svonuri circulau, anume că bandele roșii se apropiau de oraș, că forțe mari inamice vin în marș forțat, spre a se ciocni cu trupele române. Acestea toate făceau ca populația să treacă prin niște clipe îngrijorătoare. Autoritățile și o parte din populație se refugiase înspre partea de unde se așteptau trupele române. <<Mai au 3 km>> anunțară niște ștafete venite în grabă. Deodată un nor de praf și un automobil își făcu apariția. În el era un general. Cine să fie? Mii de brațe se ridicară aclamând pe viteazul general, care înfruntând orice pericol pentru a da și mai mare impuls armatei sale, se avântase înainte de a ajunge armata în oraș, spre a vesti populației că mântuirea a sosit. Un

---

După acest moment atât de înălțător armatele române au continuat operațiunile militare pentru consolidarea liniei demarcaționale dintre armatele române și cele maghiare. La 22 aprilie/5 mai 1919, trupele române au atins linia Tisei. Debreținul și Miskoltz intrau sub controlul armatei române . La 23 iunie, Marele Cartier General Român l-a numit pe generalul Traian Moșoiu „Guvernator militar al teritoriilor Ungare”. Autoritatea sa se exercita asupra a șapte județe din proximitatea Tisei. Apreciindu-i meritele, în această calitate, autoritățile

---

general, un general ! striga mulțimea în extaz de admirație față de acest erou.

Intrarea domnului general Moșoiu.- Cine să fie ? Atunci instinctiv din mii de glasuri a răsunat strigătul: Trăiască generalul Moșoiu, eroul nostru național ! Ura ! și văzduhul se cutremura de mii de strigăte de bucurie.

Toată lumea plângea. Teama de bandele roșii dispăruse; era de ajuns pentru moment că se găsea eroul în mijlocul lor ca să nu se mai teamă de nimic. Nu-l văzuseră până atunci cei din Oradia-Mare, dar sufletele lor le spuneau că numai el trebuie să fie, simbolul desrobirei nației românești. De patru luni, zi și noapte, îl așteptau, de patru luni de când pășise biruitor în Ardeal numele lui era pomenit ca numele unui zeu salvator, și iată-l a sosit...Ce impunător! Din ochii lui de vultur isbucnesc flăcări de ură contra dușmanului de veacuri. E în picioare în automobil. De-odată o ploaie de flori îl acoperă în aclamațiile mulțimei. Era poporul care își da prinosul său de venerație armatei românești. Era sărbătoarea triumfală a celui mai mare erou, în cele mai sfinte clipe ale neamului. Automobilul nu mai poate înainta. Mulțimea crește și un ocean de capete, români, unguri, toate naționalitățile orașului aclamă pe viteazul general” (Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p.271-272). La rândul său Roman Ciorogariu în cartea sa *Zile trăite*, publicată în anul 1926, referindu-se la momentul intrării armatei române în Oradea preciza: „Publicul imens adunat pe piață credea că sunt francezii, fiindcă pe români îi socotea ca pe niște sălbateci și erupe în frenetice <<Vive la France>>, soldații le răspund <<Vive la Roumanie>>...”(cf. Constantin Mălinaș, *Oradea în plăci memoriale exterioare. Studiu și album*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”, Bihor, Oradea, 2002, p.63). Vezi Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.* p. 123-124; Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.120-124.

maghiare au realizat în cinstea generalului o medalie din argint cu efigia sa⁶³.

La sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie 1919, suveranii au vizitat regiunile eliberate ale Transilvaniei. De asemenea, ei au inspectat frontul românesc de la Tisa. Spre sfârșitul lunii mai, Bella Khun instaurase la Budapesta regimul bolșevic. Concomitent el a atacat Slovacia intenționând să stabilească prin nord legătura cu trupele comuniste rusești. Armatele maghiare au declanșat un puternic contraatac asupra forțelor românești la 19-20 iulie 1919. Situația devenea gravă, generalul notând că „forțele inamice, [...] înaintează aproape 50 km spre Oradea”⁶⁴. În fața acestei situații grave Marele Cartier General Român l-a numit pe generalul Traian Moșoiu „Comandantul Grupului de Manevră”. Realizând importanța misiunii sale generalul se confesa: „Dacă atacul nu reușea, atunci blestemul fraților bihoreni, sălăjeni, sătmăreni și ardeleni se revărsau asupra mea și oprobiul întregului neam românesc”⁶⁵.

Contraatacul românesc a început „în ziua de 24 iulie, în zori de zi, [când] diviziile s-au pus în mișcare și după lupte înverșunate, inamicul a fost oprit”⁶⁶. Comandamentul român a hotărât la 27 iulie 1919 „urmărirea inamicului până la completa distrugere”⁶⁷. În același timp regele, regina și I.I.C.Brătianu erau la Tisa⁶⁸. Ofensiva românească s-a oprit la Budapesta la 3 august 1919⁶⁹. A doua zi armatele române defilau pe

⁶³ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.*, p.51; Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei...*, p. 8.

⁶⁴ Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei...*, p.10.

⁶⁵ *Ibidem*, p.12.

⁶⁶ *Ibidem*, p.13.

⁶⁷ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.* p 39.

⁶⁸ Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei...*p. 14; Vezi și Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.132-140.

⁶⁹ Vezi pe larg Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania Armatei române din 1918-1919*, București, 1994; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol.II, p. 444-471.

bulevardul Andrassy, prezentând onorul generalilor Gh. Mardărescu și Traian Moșoiu. Tricolorul românesc flutura deasupra Parlamentului Maghiar⁷⁰.

În luna septembrie și până la 15 noiembrie 1919, Traian Moșoiu a fost Comandantul Garnizoanei Budapesta. Îmbinând fermitatea⁷¹ cu flexibilitatea Traian Moșoiu a reușit să facă încă o dată dovada calităților sale deosebite. Atitudinea și comportamentul armatei române în Budapesta și în teritoriile ocupate din Ungaria au fost în concordanță cu cele prevăzute în codurile militare și deontologice internaționale. Civismul, moderația și altruismul au caracterizat conduita militarului român în campania din anul 1919, din Ungaria, fapte probate de numeroasele mărturii ale vremii.

În toamna anului 1919 (13/26 noiembrie)⁷², armatele române au început retragerea din Ungaria, iar Traian Moșoiu a devenit Comandantul Corpului Vânătorilor de Munte, apoi spre sfârșitul anului a părăsit rândurile armatei înregimentându-se în cele ale politicii.

---

⁷⁰ Vezi și Marcel Olteanu, *Din amintirile unui luptător*, Cartea Românească, București, f.a., p. 33-38.

⁷¹ Vezi de exemplu Ordonanțele 5, 7, 8 ale Comandantului Grupului General Moșoiu din 6, 7 și 9 august 1919 (Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, Fond Documente, nr. inv. 2707, 2709, 2710. De exemplu, prin Ordonanța nr. 5 se interzicea staționarea pe străzi cât și adunările în localuri publice sau private. Prin Ordonanța nr. 7 „Toți ofițerii, subofițerii și soldații din fosta armată roșie sunt datori a se prezenta în termen de 24 de ore la Comenduirea Pieței”. Cei care găzduiau foști soldați ai respectivei armate aveau obligația să facă anunțurile cuvenite. Vinovații erau pedepsiți cu amendă de zece mii lei și cu închisoare până la 5 ani. Ordonanța nr. 8 arăta că rechizițiile de orice natură nu puteau fi făcute decât de reprezentanți autorizați ai armatei române. Ordonanțele erau publicate în limbile română și maghiară.

⁷² Emilian V. Ionescu, Gh.Al.Ionescu, *1914-1920. Pagini de istorie contemporană. Expunere rezumativă a evenimentelor politice și militare*, Tipografia Căpităniei, București, 1929.

II.5. Concluzii

Deși succintă, prezentarea noastră ne poate sugera dimensiunile personalității militare a generalului Traian Moșoiu. El s-a aflat în miezul evenimentelor militare. A deținut funcții de comandă, a fost recunoscut pentru calitățile sale, a fost decorat, a fost avansat, a ocupat demnități care nu au fost la îndemâna oricui. Traian Moșoiu a fost apreciat de subalterni: și-a iubit trupa, s-a preocupat întotdeauna de asigurarea condițiilor materiale și tehnice a detașamentelor sale. Știa foarte bine că înainte de a cere subalternilor, era necesar să le oferi hrană și adăpost, muniție și tehnică, antrenamentul adecvat, decență și exemplul propriei persoane.

Itinerariul militar al generalului s-a suprapus apoteotic peste cel al războiului de întregire națională. Traian Moșoiu a fost în prima linie a frontului din anul 1916, în Transilvania; a luptat din răzputeri pentru atenuarea condițiilor retragerii în Moldova; a înscris pagini de glorie în zona eroică Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917; a simțit gustul amar al urmărilor Păcii de la Buftea București și a reintrat într-un marș triumfal în Transilvania la finele anului 1918, eternizând Unirea cea Mare.

Reintrarea lui Traian Moșoiu în Transilvania a căpătat valoare de epos. Ea s-a suprapus entuziasmului dezrobirii naționale. Traian Moșoiu era persoana care trecuse clandestin Carpații în Țara Liberă, iar acum se întorcea pentru a aduce libertatea și dreptatea așteptată de generații și generații de români. Funcțiile de Guvernator militar al Transilvaniei, comandant al Grupului de Armate Nord, Guvernator al teritoriilor ocupate de armata română în Ungaria, comandant al Garnizoanei Budapesta, au dat consistență percepției populare a personalității generalului.

CAPITOLUL III

GENERALUL TRAIAN MOȘOIU ÎN POEZIA POPULARĂ

În anul 1920, Z. Sandu și Volbură Poiană au publicat la Sibiu lucrarea *Doinele Generalului Moșoiu*. Lucrarea de dimensiuni mici, având 24 de pagini în formatul "cărții de buzunar" preciza în subtitlu că doinele au fost "culese și întocmite" de cei doi autori. În pagina de gardă, titlul lucrării apare: *Generalul Traian Moșoiu în poezia populară*¹.

Aceste precizări ne conduc la concluzia că este vorba de mai multe doine, cântece, versuri care au circulat oral, ca o creație populară, adăugită ad-hoc, care au fost apoi, prelucrate și cizelate pentru a fi tipărite de cei doi autori. Acest lucru reiese și din puținele cuvinte care țin loc de prefață în care

---

¹ *Doinele Generalului Moșoiu*, culese și întocmite de Z. Sandu și Volbură Poiană, Editura "Foaia poporului", Sibiu 1920. Lucrarea aflată în fondurile Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj, ne-a fost semnalată și oferită, în copie, de dl. col. drd. Vasile Tutulea, căruia îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale. Z. Sandu unul din autorii acestei lucrări îi făcea în "Telegraful român" un frumos portret lui Traian Moșoiu cu ocazia intrării generalului în Sibiu, la 11 Decembrie 1918 (Vezi *Cuvinte rostite de Generalul Traian Moșoiu, ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională din 1922*, Imprimeria Statului, București, 1923).

autorii lămuresc: "cules-am aceste mărgăritare din sufletul bogat în frumuseți al poporului nostru" pentru a arăta aprecierea neamului românesc pentru faptele militare coordonate de Traian Moșoiu. Acestea au devenit o legendă vie, în special în părțile Transilvaniei.

Această lucrare cuprinde următoarele poeme: *Cântece din război, Cântecele lui Moșoiu, Doina lui Moșoiu și Șoimul și coarba*.

III.1. Cântece din război

Primul poem începe prin exprimarea recunoștinței față de rege care "ne-a dat România Mare". Figura imediat următoare evocată este a lui Moșoiu² care a luptat împotriva comunismului maghiar al anilor 20 ai secolului trecut cât și împotriva cotropitorilor străini conduși de generalul german Makensen. Moșoiu este omniprezent, apare în toate zonele frontului, și încurajează constant ostașii "înainte, înainte". Chipul său apare ca un legendar erou călare. Relatarea faptelor lui Traian Moșoiu are caracterul tipic unor versuri populare:

"Olilio, neamțule, drace
Vino pân'la mine'ncoace;
Să mă uit la tine drept,
Să te prind apoi de piept,
Să ne batem amândoi".

Uneori descrierea, utilizând expresii populare, pare a îmbrăca forma zicalelor:

"Să-ți dau trântă mocănească,
Ici pe brazdă românească,

---

² Vezi Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu, Ostașul și Politicianul în slujba țării*, Editura "Printeuro", Ploiești, 2000.

Nepoții să pomenească”³.

Generalul Moșoiu a acoperit toate zonele geografice ale războiului de eliberare națională de la Oituz la Bihor⁴:

"Ziua noapte în tranșeee,
Cât luptam, cât hodinim,
Cu Moșoiu ne trezim".

Războiul și invazia străină au adus la suprafață atât de multe suferințe și gesturi condamnabile:

"Seamănă tot plâns și jale.
Soții, fete necinstește
și altare pângărește".

Sperața izbăvirii acestora a fost "Ghinăralul" care a venit cu "frații" pentru a înfrunta "puhoiul" străin și a elibera Ardealul :

"Frate bun cu Moldoveanul,
Cu Olteanul și Munteanul"⁵.

Expresia solidarității și unității românești a fost astfel admirabil surprinsă în creația populară a momentului realizării Marii Uniri.

Versurile populare îi conturează cu claritate calitățile de comandant militar ale generalului Moșoiu: prieten cu toți cei care aveau un comportament normal, bazat pe regulile universale ale moralității și se purtau "creștinește" și dușman neâmpăcat cu toți cei care se comportau "tâlharește". Aceștia din urmă aveau să se războiască și să se teamă de Moșoiu.

---

³ *Doinele Generalului Moșoiu ...*, p.6.

⁴ Vezi General Traian Moșoiu, *Memorial de război (august - octombrie 1916)*, Cuvânt înainte de prof. dr. Vasile Netea, Ediție studiu introductiv și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura "Dacia" Cluj-Napoca, 1987.

⁵ *Doinele Generalului Moșoiu ...*, p.8.

În imaginea populară, Moșoiu a fost dezrobitorul Ardealului, eposul popular hiperbolizându-i calitățile. În acest context legătura cu imaginea lui Mihai Viteazul, dialogul peste secole, transmiterea mesajului apar firești:

"Iese din mormânt Mihai
Să-l sărute pe Moșoiu,
Că ne-a dezrobit pe noi".

La bucuria neamului a fost martoră întreaga natură. Elementele constitutive ale spațiului românesc au salutat momentul. Oltul, unde generalul a condus însemnate operațiuni militare în campania din anul 1916⁶, a ajuns să scalde țărmurile libere ale spațiului românesc:

"Oltule, voinic bătrân,
Azi în țară ești stăpân,
Din lanțuri te-o desrobit
Generalul cel vestit".

Eroul dezrobirii Ardealului va fi salutat și de Mureș. Acest râu ajunsese în 1918 o nedreaptă linie demarcațională în spațiul românesc al Transilvaniei,⁷ fapt pentru care Mureșul a fost perceput și-n eposul popular ca având

"... apa încruntată;
Cu sânge amestecată

⁶ Vezi General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p. 88 și urm.

⁷ La 13 noiembrie 1918, la Belgrad s-a semnat un armistițiu între Antanta reprezentată de generalul Franchet d'Esperey și forțele militare maghiare, care a fixat ca linie demarcațională între armatele române și cele maghiare. După unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918, guvernul maghiar avea pretenția de a se respecta această linie despărțitoare. În zonă s-au produs conflicte, oficialii români ducând anevoioase tratative în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, reușind mutarea spre vest, etapă cu etapă, a acestei linii demarcaționale până la fixarea frontierei (Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, *România și Conferința de Pace de la Paris, 1919-1920. Studii și documente*, Editura "Prahova", Ploiești, 2001, p.73-92).

Si cu lacrimă sărată".

Prin acțiunea armatei române și această zonă a putut simți: "C-a răsărit mândrul soare" ⁸.

Sibiul și Bihorul⁹ au fost alte puncte importante în biografia eroică a lui Traian Moșoiu. În partea de vest a țării Crișurile, Ciucea și Oradea, au reprezentat locuri care prin semnificația lor au dat consistență eposului popular:

"Crișul Repede grăiește:
Ghinărar Moșoiu, grăbește,
Adă-ți oastea de-a călare
Până la Oradea Mare [...],
Unde-i lupta la hotare,
Merge domnul Ghinărar
Călare pe-un armăsar,
Să ne scape de amar".

Poemul insistă mai departe asupra luptelor pe care le-a dus Moșoiu pentru eliberarea Crișanei¹⁰ după care a urmat campania de urmărire a dușmanului în Ungaria¹¹ anunțată de :

"...un ungar călare
Să ducă în Pesta Mare
Vestea, că vine Moșoiu".

Rezultatul a fost cel așteptat :
"Foaie verde de trifoi,

⁸ Doinele Generalului Moșoiu, *op. cit.*, p.9-10.

⁹ Vezi fotografiile prin care Traian Moșoiu a fost întâmpinat de populația și autoritățile Sibiului și Oradei, în Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, anexe foto.

¹⁰ Vezi Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de vest, Oradea, 2002, p.98-132.

¹¹ Vezi Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei, în legătură cu operațiile militare din Ardeal 1918-1919*, f. a.

Venit-a tata Moșoiu,
 A venit, ne-a mântuit,
 Si pe dușmanu l-a zdrobit"¹².

Partea finală a poemului, pare a nu mai respecta cronologia prezentării evenimentelor reprezentând o chemare generală adresată tuturor românilor pentru eliberarea națională:

" Veniți, flăcăi nu mai stați,
 Să pornim peste Carpați,
 Să scăpăm pe-ai noștri frați
 că sunt de mult subjuțați".

În elanul acestei acțiuni apare din nou umbra marelui voievod întregitor de neam, care la 1600 a însemnat destinul firesc al neamului românesc :

"Și-azi ne chiamă din pământ
 Glasul lui Mihai cel Sfânt
 Ca să cucerim Ardealul
 Să ne-împlinim idealul".

Și, firesc în acele momente, idealul s-a realizat "La porunca lui Moșoiu"¹³.

III.2. Cântecul lui Moșoiu

Cea de a doua poezie, *Cântecul lui Moșoiu* are un iz popular mult mai evident. Cuvintele și versurile au o sonoritate și melodicitate aparte, meritându-și deplin titlul de cântec. Creația începe prin prezentarea personalității generalului Moșoiu într-o manieră directă, penetrantă, simplă și în același timp măreață :

¹² *Doinele Generalului Moșoiu ...*, p.14.

¹³ *Ibidem*, p.15.

"Foaie verde măghiran
 Auzit'ați de-un Traian
 De un viteaz de brașovean
 Foicică de trifoiu
 Ghinărar Traian Moșoiu
 Comandant peste eroi
 Mândru-n scări se ridica
 Trupele și-le înșira
 Spre Ciucea le îndrepta
 Trupe multe, mii și mii
 Din Țară și din Sighii"¹⁴.

Din această prezentare inițială se constată focalizarea atenției spre trei zone geografice importante: Brașovul cu Branul copilăriei generalului¹⁵, Sibiul cu un rol atât de important în evenimentele Unirii de la 1 Decembrie și ale consolidării acesteia¹⁶ și Ciucea cu defileul aferent luptelor de eliberare din 1918-1919¹⁷. "Cântecul..." continuă prin chemarea la arme a tuturor fiilor Țării pentru eliberarea pământului strămoșesc. Dușmanii erau "Ungurii - bolșevicii" iar scopul:

---

¹⁴ *Ibidem* p.17.

¹⁵ Vezi General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.13-16; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.* p. 5-6.

¹⁶ Alexandru Baboș, *Consiliul Dirigent, ardelenii și apărarea Marii Uniri*, Editura "Spicon", 2000; Academia Română, *Marea Unire din 1918 în contextul european*, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, București, 2003.

¹⁷ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1989, p.414-442; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.* , p. 121; Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, *op.cit.*, p. 73-83.

"Peste Tisa să-i svârlim
Frații să ni-i mântuim".

Străpungerea defileului de la Ciucea și pătrunderea în Țara Biharei a presupus o masivă concentrare de forțe de "vânători [...], roșiori [...] și cete ardelenesti", coordonate din Ciucea din "vârf de deal" de nimeni altul decât "ghineralul" care "șade sus pe cal", imagine aproape emblematică a lui Moșoiu în viziunea creației populare a timpului.

În aceasta creație populară apare mai pregnant decât în precedenta, dialogul. Acesta este simplu și direct implicând elementele naturii, amintind involuntar de cunoscutele versuri eminesciene "Ce te legini", precum în exemplul următor:

"-Tiso, râu cu maluri joase
De ce ești așa sângeroasă?
De ce curgi așa umflată?
Cu lacrimi amestecată?
- Curg și eu, tot curg mereu
Că m-am făcut feredeu
Ungurilor cu gând rău"¹⁸.

Intrucât guvernul revoluționar comunist instalat la Budapesta în primăvara anului 1919 nu a dorit să respecte hotărârile Conferinței de Pace de la Paris privind linia de demarcație între forțele militare românești și cele maghiare și a atacat repetat zonele românești, guvernul român a ordonat, cu consimțământul Antantei, operațiuni militare împotriva acestora¹⁹. Sub forma unui cântec de jale, doina prezintă, mai departe această stare de lucruri:

"Ș-apoi foaie și-o lalea,
Ungurii iar se' ntorcea
Spre Tisa năvală da...

¹⁸ *Doinele Generalului Moșoiu...*, p.19.

¹⁹ Constantin Kirițescu, *op.cit.*, p. 414-442; Gheorghe Calcan, Ion Agrișoara, *op.cit.* p. 76-85.

Regimente fără număr
 Bolșevicii umăr la umăr".
 Riposta armatei române a fost fermă pentru că:
 "...nici Moșoiu nu doarme [...],
 Sună trâmbițele, sună,
 Vânătorii mi-i adună
 Călăreții și-i pornește
 Drept în Pesta nimerește"²⁰.

Cântecul lui Moșoiu surprinde apoi luptele desfășurate de armata română în pusta ungară "De la Tisa în Dunăre/ Numai praf și pulbere...", finalizate cu intrarea armatei române în capitala Ungariei. Acest punct culminant al campaniei vestice românești din anul 1919 reprezintă și apogeul acestei construcții literare populare :

"Foaie verde ca nalba
 În cetate la Buda
 Mândru steag se legână
 Și vântul mi-l legăna...
 Steagul nostru românesc".

Construcția literară simplă, prezentată ca urmarea firească a ceea ce trebuia să vină, ca ceva natural, gen "foaie verde...", se încheie prin prezentarea figurii triumfătoare și în același timp protectoare a generalului victorios, devenit comandantul garnizoanei din Budapesta²¹:

"Grăușor năltuț în plai
 Cine trece cu alai,
 În orașul ungiuresc,
 Călare pe cal domnesc
 Ghinerar Traian Moșoiu
 Comandant peste eroi"²².

²⁰ *Doinele Generalului Moșoiu...*, p. 20.

²¹ Alex. Dragomirescu, Cantemir Moșoiu, *op.cit.*, p.41-46.

²² *Doinele Generalului Moșoiu...*, p.21.

La sfârșitul acestor versuri este consemnat numele lui Sandu Popii care poate fi autorul, ori consemnatorul acestor creații.

III.3. Doina lui Moșoiu

Cea de a treia poezie este intitulată *Doina lui Moșoiu* și are prezentă mențiunea "Din *Doinele mele* de I. V. Soricu" . Explicația ar putea fi aceea că aceste versuri au fost extrase de Z. Sandu și Volbură Poiană din volumul de doine din război realizat de I. V. Soricu²³.

Această doină se referă numai la luptele unităților române coordonate de Traian Moșoiu împotriva celor germane. Acest fapt poate conduce la accepțiunea că versurile au fost scrise, sau se referă la operațiunile militare ale armatei române din toamna anului 1916. După cum se știe, generalul Traian Moșoiu a fost comandantul grupului de armată Olt-Lotru care a acționat în anul 1916, în ofensivă în zona Sibiului și în cea a defileului Olt și a împrejurimilor în defensivă²⁴ . Evident, este la fel de posibil ca versurile să se refere și la luptele armatei

---

²³ Vezi I. V. Soricu, *Doine din zile de luptă*, Ediția I, Iași, 1917 și Ediția a II-a, Orăștie, 1919.

²⁴ General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*,p.65-130 ; Gheorghe Calcan, *General Traian Moșoiu, Memorial de război (august-octombrie 1916). Ediție studiu introductiv și note, Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj - Napoca, 1987, 152 pagini + fotografii, în „Anuar” Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Prahova, , nr.I, Ploiești, 1989, p.168.*

române din zona Mărășeștiului, pentru că I.V. Soricu a publicat prima sa ediție de doine din război, la Iași, în anul 1917²⁵.

Doina, de dimensiuni mici, cinci strofe a câte patru versuri, începea prin invocarea generalului, chemat la luptă împotriva germanilor care au invadat țara:

"Scris-am carte lui Moșoiu,
Că vin nemții cu puhoiu
Și cu urlete de fiară
Se revarsă peste țară"²⁶.

Eroul nostru este la datorie "își strunea din frâie calul", așteptându-i liniștit, încrezător în forța armelor sale gata:

"Să mi-i răvășesc cu spada,
Că mi-e spada încercată,
Știe -n dușman cum să bată,
Și mi-s oștile viteze,
Știu la nemți cum să vâneze"²⁷.

Versurile exprimă optimismul și încrederea populară în calitățile oștenilor români :

"Că-s copii voinici de munte,
Știu dușmanul să-l înfrunte".

Luptând pentru o cauză dreaptă, cu dârzenie soldații aveau:

"Să-și cerce oțelele
Să-și răzbune relele".

Rezultatele acestor acțiuni militare nu puteau decât să asigure triumful binelui, al dreptății, în cazul de față al românilor, care-și apărau pământul străbun cu gândul eliberării naționale.

²⁵ I. V. Soricu, *op.cit.*, ediția I Iași, 1917; Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 85-96.

²⁶ Doina Generalului Moșoiu..., p.22.

²⁷ *Ibidem*.

III.4. Șoimul și coarba

Cea de a patra creație populară este intitulată *Șoimul și Coarba* și pare a avea izul unei fabule. Ea ne prezintă de fapt dialogul dintre un șoim și o "coarbă". Acesta din urmă, stătea "în lăstarul de pe grui" și avea șase pui. Ea se zbătea "...fără stare / Să le-aducă de mâncare".

În această frământare a ei

"Strigă corbul către ea:

Coarbă, cumetrica mea,

Nu mai căuta prin crame,

Că-ți rabdă puii de foame".

Îndemnul șoimului este acela de a merge "...pe Putna-n vale / Și le adu carne moale".

Aici "ostașii lui Moșoiu / Au umplut de nemți zăvoitul".

Răspunsul "coarbei" a fost un refuz categoric:

"Ba eu nu mă duc cumetre,

Că sunt nemții veninați".

Aceștia nu au murit vitejește, ei purtau în sângele lor păcatele atitudinii lor, de distrugători și pângăritori de "sfinte altare" de "femei și de copii mici", ceea ce i-a făcut să aibă un "suflet ticălos" fapt pentru care "E și leșul veninos". Concluzia mamei aste așadar, una înțeleaptă:

"De le-oi da din leș de hoți

O să moară puii toți"²⁸.

Ca în orice fabulă, morala este una evidentă și pilduitoare. Jaful sistematic practicat de cotropitorii germani în

---

²⁸ *Ibidem*, p. 24.

perioada 1916-1918²⁹ a fost atât de atroce, încât el a intrat în cântecele de jale populare. Concret, în cazul în speță, păcatele ocupanților germani au fost atât de mari încât trupurile lor au devenit atât de otrăvite încât și corbii dacă le-ar fi mâncat ar fi murit. Și creația *Șoimul și Coarba* are asterixul care precizează că face parte din ”*Doinele mele* de I.V.Soricu ”.

III.5. Concluzii

Cele patru creații populare prezentate acoperă aspecte variate ale războiului de întregire națională: eroismul soldaților români, dreptatea cauzei naționale, luptele pentru eliberarea Transilvaniei din anii 1916-1918, bătăliile de la Mărășești, comportamentul prădalnic al ocupanților etc. În toate aceste acțiuni relatate figura centrală este cea a generalului Traian Moșoiu,³⁰ care apare ca un erou legendar, călare³¹, în mijlocul oștenilor săi și apropiat de ei³². El parcă descinde din galeria marilor voievozi afirmați în luptele de păstrare a gliei străbune,

---

²⁹ Gheorghe Calcan, Cosmin Adam, *Războiul întregirii naționale reflectat în „Mouiteur du Petrole Roumain”* în „Citadela”, Revista de cultură, Cerașu-Prahova, An II, nr. 4,5,6 (7,8,9) aprilie-mai-iunie 1997, p. 86.

³⁰ Vezi și Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un reprezentant al Generației Marii Uniri, Generalul Traian Moșoiu*, „Anuar”, Societatea de Științe Istorice Prahova, Arhivele Naționale Prahova, vol. IX, Ploiești, 1997, p. 137-138.

³¹ Reamintim că memoriile și foile calitative ale lui Moșoiu Traian din anii 1904, 1909 și 1912 făceau referiri la calitățile de bun călăreț ale generalului, precizând textual „Călărește bine și iubește calul”. (*Arhivele Militare Române*, Pitești, Fond 3042, dos. 50 G-rali; f. 25, 42, 47). Vezi Capitolul I al lucrării de față.

³² Superiorii săi consemnau despre Traian Moșoiu încă din 1899, că e blând cu inferiorii, iar în 1904, că este foarte iubit de trupă. (*Ibidem*, f. 14, 24). Vezi Capitolul I al lucrării de față.

cu testamentul în mână, însemnat de voievodul întregitor de neam, Mihai, erou al eliberării și al părții de vest a țării.

Figura lui Traian Moșoiu este una a unui personaj popular, iubit și pentru că s-a înălțat chiar din mijlocul oamenilor simpli, pe care s-a întors apoi, providențial, pentru a-i elibera. Simplu, modest, permanent în mijlocul oștenilor săi, nu a uzat de acea distanță ierarhică pe care funcția i-o conferea, el a fost tot timpul "ghinăralul" nostru, eroul nostru. Legat biografic de Bran, Brașov, Sibiu și împrejurimi, versurile l-au surprins mai bine tocmai în acțiunile sale militare din Transilvania și părțile vestice ale țării.

Imortalizarea acțiunii și figurii sale în vremurile de atunci de către contemporanii săi este dovada cea mai grăitoare a recunoștinței față de acest om. Trecerea timpului nu a infirmat aprecierile vremurilor trecute, ci le-a consolidat.

CAPITOLUL IV

ACTIVITATEA POLITICĂ A LUI TRAIAN MOȘOIU

IV.1. Intrarea în politică

Generalul Traian Moșoiu a avut și o semnificativă carieră politică. Ne propunem ca în acest capitol să realizăm o succintă prezentare a activității sale pe acest tărâm. Includerea acestei prezentări nu urmărește neapărat investigarea unor direcții necercetate, ci includerea acestui segment de activitate a generalului pentru reliefarea unei viziuni de ansamblu asupra personalității sale.

La sfârșitul anului 1919, Traian Moșoiu s-a retras din armată și a intrat în viața politică înscriindu-se în Partidul Național Liberal. Asupra acestei decizii planează mai multe întrebări vizând resorturile motivației sale. La sfârșitul anului 1919, Traian Moșoiu se afla în plină glorie militară. El devenise general, se remarcase în operațiunile războiului de întregire națională, în anul 1916 când a trecut Carpații în Transilvania, în eroicele bătălii din zona Mărășeștiului din anul 1917, în impunerea controlului militar și asigurarea stabilității în Transilvania la sfârșitul anului 1918, în bătăliile de impunere a frontierei vestice a Transilvaniei din primăvara anului 1919, în

luptele de la Tisa și operațiunile militare din Ungaria. A fost guvernator militar al Transilvaniei și al teritoriilor eliberate de armata română în Ungaria de sub regimul bolșevic al lui Bella Khun, iar numele și faptele sale intraseră deja în folclorul popular.

Autorii lucrărilor care au fost dedicate personalității sale nu au oferit o explicație tranșantă acestui moment din viața generalului. Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu precizau în anul 2000, că „generalul de brigadă Traian Moșoiu, trece în rezervă – la cerere - părăsind armata activă care timp de trei decenii i-a fost o adevărată chemare”¹. Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan scriau în anul 2002: „Nu cunoaștem încă motivele pentru care a părăsit rândurile armatei, care mai avea totuși, nevoie de pregătirea și experiența sa”².

Acești din urmă autori emit ipoteza că la originea deciziei lui Traian Moșoiu de a se retrage din armată s-ar putea afla „greșeala făcută de Marele Cartier General Român în ziua de 12 aprilie 1919, când l-a înlocuit cu generalul Gh. Mărdărescu la comanda Trupelor din Transilvania”³, deși rămâne deschis după părerea noastră, conținutul activității militare a generalului după această dată. Traian Moșoiu a acționat energic și s-a afirmat în campaniile de la Tisa și din Ungaria. Gloria sa a strălucit și mai mult în bătăliile de la Tisa și acțiunile de la Budapesta. Este adevărat că Moșoiu nota în lucrarea sa *Ocuparea Budapestei. În legătură cu operațiunile militare în Ardeal, 1918 – 1919*, publicată chiar atunci, că

---

¹ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *Generalul Traian Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba Țării*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2000, p.46.

² Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, p.38.

³ *Ibidem*.

această numire a fost „un fapt care a surprins pe toată lumea”⁴ dar, din aceeași lucrare nu rezultă că generalul ar fi suferit de această hotărâre sau că relațiile sale cu generalul Mărdărescu ar fi continuat sub semnul unor rețineri sau suspiciuni. Avem de asemenea rezerve și față de citarea opiniei contraamiralului N.Negrescu circumscrise ideii că „au <<învincis>> la pace șarlatanii”⁵ pentru că la 12 aprilie 1919 misiunea armatei române în părțile vestice ale țării, era departe de a fi încheiată. Oricum meritele acestor autori, de a desluși resorturile înregimentării politice a lui Traian Moșoiu sunt salutare.

La rândul său Constantin I. Stan, utilizează pentru retragerea generalului din armată termenul de demisie. Discutând apoi numirea lui Traian Moșoiu, în anul 1922, ca ministru al Comunicațiilor în locul doctorului Constantin Angelescu, acest autor apelează la explicațiile lui Alexandru Marghiloman. Acesta vedea în investitura ministerială a generalului, intenția Partidului Național Liberal de a câștiga în mod vădit capital electoral în Transilvania, versatul politician punctând în *Notele* sale: „ca să contrabalanseze popularitatea Partidului Național din Ardeal”⁶. Deși explicațiile lui Constantin I. Stan sunt date pentru un eveniment situat la mai bine de doi ani de la decizia generalului de a se înregimenta politic, ideea atragerii lui Traian Moșoiu în politică pentru a putea fi exploatat „mitul generalului” pentru consolidarea

---

⁴ Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei. În legătură cu operațiunile militare în Ardeal, 1918 – 1919*, Atelierele „Cartea Românească”, (Șimleul Silvaniei, 1919), p. 102 – 103.

⁵ Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p.39. Contraamiralul N. Negrescu, a publicat în anul 1920, la București, lucrarea *Rolul marinei în războiul pentru întregirea neamului și recompensa finală*.

⁶ Cf. Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu-ostașul și omul politic (1868-1932)*, Editura Casei Corpului Didactic „I.Gh.Dumitrașcu”, Buzău, 2003, p. 143.

---

imaginii unui partid politic sau altul, pentru câștigarea capitalului electoral nu puteau scăpa forțelor oculte ale politicianismului versat și trebuie luată în considerație. În acest context ne întrebăm dacă această viziune nu ar putea fi extinsă și luată în calcul și pentru momentul 1919 când generalul s-a hotărât să intre în cabinetul condus de Alexandru Vaida - Voievod, ca ministru de Război.

Apreciem dificilă opțiunea fără rezerve pentru una din explicațiile oferite de istoriografia dedicată generalului. Argumente reale putând exista și pentru o retragere la cerere și pentru o demisie voalată cât și pentru o opțiune la spectaculoasa viață politică a României Mari după finalizarea unui război cu care generalul culesese laurii victoriei. Continuarea investigațiilor în această direcție poate aduce date suplimentare lămuririi acestui moment din viața și activitatea generalului, care rămâne astfel, deschis cercetărilor viitoare.

Prima apariție pe scena publică a vieții politice a fost una strălucitoare, deși meteorică pentru Traian Moșoiu, cea de ministru. La 2 martie 1920, Traian Moșoiu a devenit ministru de Război în cabinetul condus de Alexandru Vaida -Voievod. El a deținut această funcție până în momentul înlocuirii guvernului Vaida - Voievod cu cel condus de Alexandru Averescu, la 13 martie 1920⁷. Timpul de ministeriat, prea scurt, de numai 11 zile⁸, nu i-a permis lui Traian Moșoiu să-și utilizeze experiența și cunoștințele sale militare în exercitarea acestei înalte demnități. Stadiul actual al cercetărilor nu ne permite să facem considerații asupra resorturilor intime ale acestei numiri, ceea ce putem constata însă, este faptul că Traian Moșoiu și-a început cariera politică sub conducerea

---

⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918-1932, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 1142-1143.

⁸ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 48.

unui ardelean, ca și el, și în plus, Alexandru Vaida - Voievod terminase același liceu pe care îl absolvise și Traian Moșoiu, liceul „Andrei Șaguna” din Brașov⁹.

Următoarea treaptă a carierei sale politice a fost cea de membru al Parlamentului României. În anul 1921 Aurelian Moșoiu a devenit parlamentar¹⁰. Cercetătorii activității lui Traian Moșoiu, apreciază că din această etapă Traian Moșoiu s-a apropiat de poziția liberalilor concretizată în deviza „prin noi înșine”¹¹.

IV.2. Ministru și un redutabil combatant al Partidului Național Liberal

În anul 1922, Traian Moșoiu a devenit membru al guvernului liberal condus de I.I.C.Brătianu. La 24 ianuarie 1922, Traian Moșoiu a devenit ministru al Comunicațiilor până la 30 octombrie 1923 și din această dată până la 29 martie 1926, când s-a încheiat guvernarea lui I.I.C.Brătianu, el a fost ministrul Lucrărilor Publice¹².

Traian Moșoiu a rămas fidel politicii liberale până la sfârșitul vieții sale. Fiul său Tiberiu Moșoiu, viitor guvernator al Băncii Naționale a României¹³ și fratele său, profesorul

---

⁹ Vezi Simion Toma, *Monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna”*, Editura Concordia, Brașov, 2000.

¹⁰ Traian Moșoiu, *Memorial de război (august – septembrie 1916)*, Cuvânt înainte de Vasile Netea, Ediție, studiu introductiv și note Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca 1987, p. 53.

¹¹ *Ibidem*; Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 48.

¹² Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1144-1145; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, *România Mare. Puterea politică*, Editura „Mectis”, Ploiești, 1998, p.66.

¹³ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu – profil biografic*, "Buletinul

---

Aurelian Moșoiu, senator, vor împărtăși aceeași doctrină politică¹⁴.

Ca membru al partidului și guvernului liberal, Traian Moșoiu s-a integrat deplin în atmosfera alegerilor parlamentare organizate de liberali în luna martie 1922¹⁵. Acest lucru este demonstrat cu evidență de *Cuvintele către Rege și Țară* rostite de Traian Moșoiu cu ocazia „sesiunii extraordinare din martie 1922”. Această cuvântare a fost tipărită într-o broșură în același an¹⁶. În cuvântul său către cititori Traian Moșoiu ținea să precizeze că: „această cuvântare a fost rostită de mine cu ocazia discuției ce s-a făcut cu Adunarea Deputaților asupra Adresei de răspuns la Mesajul Tronului”. El atrăgea atenția asupra solemnității momentului precizând: „Cuvintele pe care le reproduc azi le-am spus M.S. Regelui Ferdinand I și Țării întregi”.

Traian Moșoiu mărturisea că aceste cuvinte erau „pornite din sufletul meu de ostaș”, că erau „cuvinte adevărate și cinstite”, că „nu am vorbit M.S.Regelui și Țării ca om politic, ci ca un român” și, că „vreau să le citiți voi, iubiți ardeleni”. Cu aluzie evidentă la alegerile parlamentare care aduseseră câștig de cauză Partidului Național Liberal și care rănea orgoliile politice ale conducătorilor Partidului Național Român (din Transilvania), Traian Moșoiu afirma: „Știu că între fii cei mulți ai Ardealului și ai Vechiului Regat nu poate să existe decât

---

Universității Petrol-Gaze" din Ploiești, vol. LV, Seria Științe Umaniste, nr. 3, 2003, p. 127-130.

¹⁴ Calcan Gheorghe, Moșoiu Cantemir, *Profesorul și Senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2003. p. 42-68.

¹⁵ Constantin I. Stan, *op. cit.*, p.147.

¹⁶ [Traian Moșoiu], *Cuvinte către Rege și Țară rostite de domnul General Moșoiu ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională din 1922*, Imprimeriile Independența, București, 1922.

iubire frățească – ura și dezbinarea există numai între politicienii cei puțini.

Pe cei dintâi îi unește dragostea de țară iar pe cei din urmă îi dezbină poftele de mărire.

Voi cei care veți citi rândurile care urmează, gândiți-vă că, mai presus de interesele și poftele fiecăruia dintre voi există un interes mai mare: *Binele Țării Românești* (subl. în text)¹⁷.

Cu această punere în temă, realizată chiar de către autor, *Cuvintele* sale capătă valențe și mai „personalizate”. Traian Moșoiu a justificat de la tribuna Parlamentului câștigarea alegerilor de către Partidul Național Liberal. El a combătut vehement criticile care au venit din partea Partidului Național Român (din Transilvania) ridicându-se împotriva acelor „cari s-au intitulat pe ei înșiși adevărații și singurii reprezentanți ai Ardealului”¹⁸. Adresându-se politicienilor Ardealului, Traian Moșoiu avea atuul de a le reaminti acestora: „Am lucrat împreună d-lor, la organizarea și liniștea Ardealului, trecut prin volbura unei revoluții” în 1918 – 1919 și că Adunarea de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, a fost „cerută imperios de împrejurări și nu de câțiva oameni”¹⁹, care, acum după evenimente, lasă să se înțeleagă Traian Moșoiu, ar avea dreptul să-și aroge drepturi imprescriptibile.

Proaspătul politician se întreba, retoric, firește, de ce „atunci Marele Sfat Național [...], făcea primului ministru de pe atunci, d-lui I.C.Brătianu, cea mai grandioasă manifestare care s-a făcut vreodată vreunui șef de guvern”, iar „acum la revenirea la cârma țării a aceluiași partid, care a început și a dus la bun sfârșit războiul pentru dezrobirea Ardealului, gazetele Partidului Național au apărut în doliu”²⁰. Înregimentat politic,

¹⁷ *Ibidem.*, [Cuvintele lui Traian Moșoiu către] *Cititori!*, (nepaginat).

¹⁸ *Ibidem*, p. 7.

¹⁹ *Ibidem*, p.9.

²⁰ *Ibidem*, p.10.

deci partizan, Traian Moșoiu aducea totuși argumente palpabile care au putut asigura câștigul Partidului Național Liberal în alegerile parlamentare din 1922 și în Transilvania, liberalii fiind cei care „au înscris în Constituție reforma agrară și votul obștesc”, pentru a nu mai lua în considerație că tot ei au fost cei care au implicat țara în războiul de întregire națională și au încheiat procesul desăvârșirii naționale.

Vorbind de pe poziția politicianului, Traian Moșoiu afirma că „reprezentanții Ardealului sunt acei care lucrează pentru binele Ardealului”, că procesul de consolidare al statului român creat în anul 1918 „presupune și un factor moral, presupune unirea sufletească a tuturor, unirea sufletească mai presus de patimi, mai presus de persoane”. În discursul său Traian Moșoiu conchidea că „Ardealul a ales” și că încercarea de a contesta rezultatul alegerilor era rezultatul unei „rătăcirii de o clipă”²¹.

În acest discurs Traian Moșoiu a considerat necesar să dea lămuriri asupra poziției sale de liberal, de ardelean și fost ministru în guvernul Alexandru Vaida-Voievod. El a spus tranșant că nu putea accepta metodele prin care Partidul Național Român (din Transilvania) se opunea victoriei în alegeri a Partidului Național Liberal: „Eu neputând admite procedeele d-voastre, drumurile noastre se despart”. Explicațiile au continuat: „Se despart fiindcă eu nu pot uita sângele celor opt sute de mii de flăcăi frumoși, dintre care atâți au căzut împrejurul meu loviți de un dușman, sau secerăți de boli, dar cu fața către Apus și cu flacăra mistuitoare a unor credințe în suflete.

Se despart, fiindcă eu nu pot blestema, eu nu pot terfeli un crez, care mi-a fost călăuză întreaga viață.

Se despart, fiindcă în mintea mea de cinstit luptător n-a putut niciodată încăpea gândul, că voi auzi pe un ardelean,

---

²¹ *Ibidem*, p. 13 –14.

îndemnând pe ardeleni la o luptă contra Bucureștilor, înzecit mai aprigă decât aceea dusă împotriva Budapestei, căci din acest București atât de defăimat de d-voastre, a pornit lumina culturii românești, au pornit efluviile de viață națională, care fac să vibreze inimile cele mai umile din tot cuprinsul Țării acesteia”²².

Cuvintele rostite de Traian Moșoiu în parlament în anul 1922, au izul „botezului focului” pentru proaspătul politician liberal. El și-a susținut partidul. El s-a opus cu argumente care au fost confirmate apoi de trecerea vremii, politicienilor Ardealului, regiune din care plecase, pentru care luptase și pe care o avea atât de aproape de sufletul său. Declarația de separare a lui Traian Moșoiu de politicienii transilvăneni arată forța vulcanică a hotărârii sale de a acționa pentru consolidarea României Mari prin programul Partidului Național Liberal. Totodată această declarație probează atuurile moralității unei personalități care dorește să aducă explicațiile sale, poziției sale politice.

În anul 1922 generalul Traian Moșoiu s-a remarcat în organizarea festivităților Încoronării regelui Ferdinand ca suveran al tuturor românilor. Ședința Consiliului de Miniștri întrunit la Sinaia în 24 august 1922, a hotărât desfășurarea acestor festivități în perioada 15 – 17 octombrie la Alba Iulia și la București. Președintele Comisiei pentru organizarea serbărilor încoronării a fost desemnat Traian Moșoiu. Preparativele acestui eveniment începuseră de fapt în iunie 1920 când Alexandru Averescu numea Comisia Centrală a Încoronării. Acest eveniment a fost unul de mare anvergură: înălțarea Catedralei Încoronării, amenajarea Sălii Unirii, croirea

---

²² *Ibidem*, p. 12-13. Textul acestei cuvântări reappare în *Cuvinte rostite de Traian Moșoiu în Adunarea Națională din 1922*, București, Imprimeria Statului, 1923, p. 25-32.

Bulevardului Încoronării la Alba Iulia, înălțarea Arcului de Triumf la București, participarea a numeroase delegații străine la acest eveniment, defilarea a 15.000 de militari, prezența a 100.000 de participanți, organizarea unui prânz pentru 30.000 de persoane etc. Tuturor acestor acțiuni, experimentatul Traian Moșoiu le-a făcut față cu succes²³. La aceste festivități era prezent și fratele său Aurelian Moșoiu.

În calitate de ministru al Comunicațiilor, Traian Moșoiu s-a implicat în finalizarea tronsonului de cale ferată Arad – Chișinău Criș - Salonta - Oradea. La 25 septembrie, Traian Moșoiu era alături de ministrul Agriculturii la primele împroprietăriri agrare din județul Bihor²⁴.

În calitate de ministru al Lucrărilor Publice, numele lui Traian Moșoiu se leagă de reglementarea „Regimului apelor în România”, prin intermediul unui așezământ legislativ care să abordeze unitar această problematică atât de importantă a României întregite în anul 1918²⁵.

În *Expunerea de motive a legii*, Traian Moșoiu a făcut un pertinent studiu privind istoricul regimului apelor din pământul românesc începând cu *Pravilniceasca condică* a lui Alexandru Ipsilanti din 1770. Dând dovadă de seriozitate și interes față de problema analizată autorul expunerii de motive a făcut o interesantă analogie cu modul de rezolvare a regimului apelor în Franța și Italia. El și-a exprimat atașamentul față de acele reglementări care au introdus regimul apelor în proprietatea publică, „încât statul cât și locuitorii țării să

---

²³ Despre acest eveniment vezi pe larg: Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 148-157 și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 49-57.

²⁴ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 57-58.

²⁵ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 67-68.

beneficizie deopotrivă de avantajele pe care acest element îl oferă”²⁶.

Realizarea acestei legi a fost impusă indubitabil de „nevoia de a se supune unui regim unic toate apele din cuprinsul României Mari”, integrându-se în procesul de unificare a legislației și de armonizare a societății românești. Traian Moșoiu era convins că prevederile proiectului legii pe care îl supunea discuției și aprobării Parlamentului „satisfac atât interesele generale cât și nevoile legitime ale particularilor”²⁷.

La 30 august 1924 Traian Moșoiu, ministru al Lucrărilor Publice participa alături de familia regală, de I.I.C.Brătianu și Octavian Goga la festivitățile organizate la Țebea cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu²⁸.

La 29 martie 1926, odată cu încheierea guvernării lui I.I.C.Brătianu, înceta și mandatul de ministru al lui Traian Moșoiu. În calitate de membru al ”Astrei”, Traian Moșoiu a participat, în perioada 12 - 14 septembrie 1926, alături de Vasile Goldiș, Onisifor Ghibu, Alexandru Lapedatu la lucrările Adunării Generale a „Asociațiunii” organizată la Zalău. A fost prezentă o importantă delegație a invitaților din Basarabia, s-a făcut un pelerinaj la Gorăslău unde s-a dezvelit un monument dedicat lui Mihai Viteazul²⁹.

---

²⁶ Traian Moșoiu, *Regimul apelor în România. Expunerea de motive a legii*, în „Democrația”, nr. 3, martie 1924, p. 3-8.

²⁷ *Ibidem*, p.9.

²⁸ Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 158-159 și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 57.

²⁹ Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 159-162.

IV.3. Organizarea căilor ferate, o problemă de interes național

În conformitate cu Legea electorală din anul 1926, Traian Moșoiu a devenit senator de drept³⁰. În această calitate el a rostit un important discurs în Camera Senatului, în ziua de 21 decembrie 1926, cu ocazia discutării noii legi a căilor ferate. Oratorul ținea să precizeze că vorbea „pe baza experiențelor” acumulate „ca fost ministru al Comunicațiilor”.

El dorea să sublinieze de la început importanța „covârșitoare, din punct de vedere economic” pe care o reprezentau căile ferate pentru orice stat. În ceea ce privește situația concretă a României care își desăvârșise recent unitatea națională, „Țara noastră care posedă bogății imense, nu le putem pune în valoare decât pe măsură ce căile ferate se vor dezvolta astfel, încât să poată face față, cu cea mai mare rapiditate, cerințelor de transport”. Adept fidel al politicii liberale „prin noi înșine”, Traian Moșoiu atenționa: „vedeți deci, că propășirea noastră viitoare, ba chiar pot afirma că chiar independența noastră, depind de buna funcționare și de mijloacele de care vor dispune căile noastre ferate”³¹.

Economia însemna și independența națională. Căile ferate erau implicate indirect în dezvoltarea industrială și implicit, conform viziunii liberale, în asigurarea independenței.

---

³⁰ Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat, din 27 martie 1926, în Capitolul I art. 7, lit. f, preciza că devin senatori de drept „generalii în rezervă și în retragere”. (Vezi C. Hamangiu, *Codul General al României. Legi noi de unificare*, vol. XI-XII, 1922-1926).

³¹ *Organizarea Căilor Ferate*, Discurs ținut de Traian Moșoiu în ședința Senatului din ziua de 21 decembrie 1926, București, Imprimeria Statului, 1927, p.3.

Dar, căile ferate puteau susține independența națională și prin aportul direct pe care puteau să-l aducă în eventualitatea unor conflicte militare așa cum, acest rol, fusese demonstrat în războiul de întregire națională: „Nu pot să nu relev importanța mereu crescândă a căilor ferate pentru apărarea noastră națională. Astăzi căile ferate sunt nu numai un auxiliar al armatei mobilizate [...], ele au devenit un mijloc de luptă, de care va depinde, în mare parte, succesul operațiunilor, ba pot zice chiar soarta popoarelor”³².

Pornind de la aceste premise, senatorul Traian Moșoiu își exprima nemulțumirea față de graba cu care guvernul dorea să supună aprobării Parlamentului proiectul noii legi. Un astfel de proiect de lege trebuie studiat în amănunt, pentru ca reprezentanții națiunii să voteze în cunoștință de cauză. „Ce s-a întâmplat însă? - întreba retoric senatorul Traian Moșoiu – D. Ministru de Comunicații, având extremă urgență [...], secțiile n-au avut nici timpul necesar să-l citească, iar comisia specială de căi ferate [...], nu l-a putut discuta”³³.

Intrând în fondul chestiunii, senatorul pleda pentru necesitatea autonomiei instituțiilor cu caracter economic pentru că numai aceasta le putea asigura libertatea inițiativei și asigurarea răspunderii pentru acțiunile întreprinse: „Fără această inițiativă și libertate de acțiune nu poate să existe progres”. Aceste principii fuseseră instaurate, lasă să se înțeleagă senatorul Traian Moșoiu, prin politica pe care o practicasă în legislațiile trecute Partidul Național Liberal: „Un curent sănătos se pornise în această direcțiune la noi în țară, și eram îndreptățiți să sperăm că spiritul de inițiativă, de care era

---

³² *Ibidem*, p. 3-4.

³³ *Ibidem*, p. 5. Anticipând, precizăm faptul că Traian Moșoiu va relua peste trei ani această problematică. Vezi *Regia Autonomă a C.F.R. Discurs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1929 de generalul Traian Moșoiu, senator de drept*, Imprimeriile Statului, București, 1929.

animată conducerea căilor ferate [...], vor produce în viitor roade bogate pentru propășirea C.F.R.”³⁴.

Traian Moșoiu constata că principiile pe care fuseseră organizate căile ferate prin legea adoptată sub guvernarea liberală în anul 1925, erau spulberate³⁵. Noul proiect de lege „suprima viața autonomă a căilor ferate, înlocuind direcția generală printr-un subsecretar de stat, om politic și reducând consiliul de administrație la un rol mai mult consultativ”, ceea ce însemna, în opinia senatorului, „dictatura politică în administrația C.F.R.”³⁶.

Interogațiile, răspunsurile imediate, aluziile, comparațiile, sugestiile, acuzele fac din retorica lui Traian Moșoiu o admirabilă structură a discursului politic: „Ne întrebăm: În ce scop se pune în capul C.F.R. o singură persoană, cu puteri dictatoriale, care are în același timp și conducerea și controlul? [...] În loc să lărgiți autonomia acordată în 1925, înlocuiți acum atribuțiile direcției generale și ale consiliului de administrație cu voința unui singur om [...]. Nu ne preocupă persoanele, însă trebuie să știți că în toate acțiunile care au la bază anumite interese de persoane, rezultatele vor fi dezastruoase. De ce nu ați alcătuit proiectul acesta de lege, pe baza concepțiilor ce domnesc astăzi în Europa în materie de administrare de căi ferate?”³⁷.

Pentru susținerea ideilor sale senatorul Traian Moșoiu a prezentat modul în care erau organizate căile ferate în Germania și Belgia făcând trimiteri și la maniera de organizare din Anglia, Austria, Suedia, Norvegia. Vorbitorul ținea să precizeze că în toată Europa dominau două concepții: cea germană care acorda instituțiilor de stat cu caracter economic o

---

³⁴ *Organizarea Căilor Ferate...*, p.6.

³⁵ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 63.

³⁶ *Organizarea căilor ferate...* p. 6-7.

³⁷ *Ibidem*, p.7-8.

largă autonomie și cea engleză, bazată pe un centralism care excludea intervenționismul politic.

Referindu-se la modul de organizare din Germania, Traian Moșoiu ținea să arate că Bismarck văzuse în căile ferate un mijloc de realizare a unității Germaniei și un instrument important al tacticii războiului din 1870. Până la organizarea clasică, eficientă, căile ferate din Germania trecuseră prin mai multe faze, fiecare cu un rol bine determinat. Căile ferate „sunt privite ca vaca de muls a imperiului german”, realizând excedente bugetare impresionante și după încheierea primului război mondial. Ajungând la această imagine Traian Moșoiu nu putea să nu constate: „Pe când în Germania direcția generală a C.F. este organul suprem de conducere al societății germane de căi ferate, la noi, prin proiectul de lege ce se propune, se instaurează, în cazul căilor ferate, dictatura politică”³⁸.

În continuare Traian Moșoiu a prezentat maniera de organizare bazată pe o largă autonomie a căilor ferate belgiene. Prezentarea sa, pe acest segment, a fost fragmentată de mai multe interpelări, între care s-au evidențiat cele ale ministrului Comunicațiilor G.Văleanu. Oratorul le-a ținut piept concluzionând: „Pe când belgienii interzic miniștrilor, parlamentarilor și înalților funcționari ai statului să facă parte din consiliul de administrație, noi numim un subsecretar de stat ca președinte al consiliului de administrație, ca director general al C.F. și prevedem reprezentanți ai Parlamentului în consiliu !

Belgienii interzic străinilor să facă parte din consiliul de administrație, pe când în proiectul de lege de față se admite acest lucru, dăunător demnității noastre naționale”³⁹.

În susținerea ideilor sale și în replică la intervențiile lui G. Văleanu a intervenit și cunoscutul politician și fost ministru al industriilor Tancred Constantinescu care adresându-se

---

³⁸ *Ibidem*, p.11.

³⁹ *Ibidem*, p. 15-16.

inițiatorilor proiectului de lege afirma: „Suntem pentru cea mai largă autonomie: modificați legea și o vom vota”⁴⁰. Pentru a arăta justificarea ideii de autonomie, senatorul Traian Moșoiu afirma „că autonomia acordată căilor ferate din 1925” nu „a izvorât numai din capul unui om”, ci ea a fost „cerută cu toată convingerea de cercurile industriale și comerciale din țară”⁴¹. Argumentul cel mai palpabil, pe care Traian Moșoiu îl oferea era Congresul Asociației Generale a Industriașilor din România (U.G.I.R.) din anul 1924, din hotărârile căruia, el oferea senatorilor, spre exemplificare, mai multe fragmente.

Analizând alte prevederi ale proiectului de lege, Traian Moșoiu constata că se creau noi structuri organizatorice ale căilor ferate: „5 direcțiuni superioare”, care în loc să simplifice administrația o complica, și în plus, acestea urmau să fie „conduse de nespecialiști”. Astfel se crea – în viziunea vorbitorului – „un organism greoi”⁴².

Traian Moșoiu mai critica reducerea numărului direcțiilor de exploatare de la 14 la 5, „pentru că mie nu-mi trebuie organisme greoaie fără drepturi și atribuțiuni bine definite, ci servicii ușoare, care pot executa repede însărcinările primite”. El continua: „de ce nu fixați reședința, prin lege pentru direcțiunile de exploatare, ținând seamă de interesele exploatării?”, recomanda: „puneți în consiliu un delegat al marelui stat major”, constata: „în loc să descentralizați serviciile, concentrați în mâna unui om conducerea căilor ferate. Va trebui ca bietul român de la Maramureș sau de la Oradea să vină la București să vorbească cu subsecretarul de stat ca să-i rezolve cererile. Nu v-ați gândit la o descentralizare....”, apoi el sugera: „să revizuiți instrucțiunile

---

⁴⁰ *Ibidem*, p. 16-17. Tancred Constantinescu avea o solidă experiență în mecanismul adoptării unei legi. Vezi de ex., Tancred Constantinescu, *Legea minelor. Expunerea de motive a legii*, București, 1924.

⁴¹ *Organizarea Căilor Ferate...*, p. 16-17.

⁴² *Ibidem*, p. 20.

de personal și să fixați atribuțiile fiecărui grad din ierarhia personalului C.F.R.” etc.⁴³

Concluziile lui Traian Moșoiu în privința proiectului de lege privind noua organizare a căilor ferate erau negative, administrarea căilor ferate revenea, în aprecierea sa, subsecretarului de stat „care are toată răspunderea, nu are nici un control, iar ceilalți sunt niște elemente auxiliare, niște manechini”, fapt care va „avea urmări funeste pentru dezvoltarea căilor ferate române”⁴⁴. În esență trei erau în opinia autorului greșelile proiectului de lege : „1. înlăturarea autonomiei și concentrarea conducerii C.F.R. în mâinile unui singur om [...], 2. înființarea dictaturii politice la C.F.R., cu amestecul străinilor în administrație [...], 3. crearea unei ierarhii noi, care va produce perturbare”⁴⁵.

Toate aceste considerații îl determinau pe senatorul Traian Moșoiu să-și îndemne colegii „să respingeți acest proiect de lege” pentru că el este „păgubitor economiei noastre naționale”, iar Căile Ferate Române „nu vor putea progresa”⁴⁶.

Discursul lui Traian Moșoiu din camera Senatului din data de 21 decembrie 1926 ne demonstrează capacitatea și puterea de analiză a unui veritabil om politic și specialist. Traian Moșoiu a făcut aceste observații în cunoștință de cauză. El avea la activul său experiența a trei ministere. În plus, el putuse să constate rolul căilor ferate în timpul războiului de întregire a neamului și mai ales în acțiunile militare din Transilvania din 1918-1919. Discursul său are forță și nerv. Ideile sale sunt susținute prin argumente și prin exemple concrete ale vieții cotidiene.

---

⁴³ *Ibidem*, p.21-25.

⁴⁴ *Ibidem*, p.19.

⁴⁵ *Ibidem*, p.25. Vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.64-65.

⁴⁶ *Organizarea Căilor Ferate...*, p.24-25.

Discursul demonstrează în același timp, atașamentul său față de principiile doctrinei liberale „prin noi înșine”. Aceste principii nu sunt exprimate numai pentru a fi rostite, ele fac parte din constituintul organic al personalității lui Traian Moșoiu. Afirmate cu discreție, neobsesiv, aceste idei jalonează indubitabil concepția și acțiunea politică a lui Traian Moșoiu. El a fost, fără nici un dubiu un puternic susținător și înfăptuitor al politicii Partidului Național Liberal.

Atașat sentimental plaiurilor bihorene, Traian Moșoiu participa alături de Roman Ciorogariu, episcopul ortodox de care îl legau emoționante amintiri din momentul eliberării Oradei din 1919⁴⁷, la Congresul Național Studentesc organizat în sala Teatrului „Regina Maria” din Oradea la 27 septembrie 1927⁴⁸.

IV.4. Omagiu lui I. I. C. Brătianu

Moartea lui Ionel I.C.Brătianu în anul 1927 l-a determinat pe Traian Moșoiu să îi dedice două articole. Articolul *Două generații*, datat 27 decembrie 1927 și aflat, în fotocopie, în colecțiile familiei Moșoiu, face o frumoasă paralelă între acțiunile și personalitățile lui Ion C. Brătianu tatăl și Ion I.C. Brătianu fiul și regii Carol I și Ferdinand I legate împreună de marile evenimente din istoria neamului, războiul de independență din 1877-1878 și cel de întregire a neamului din 1916-1919. I.C. Brătianu a fost „alături de regele Carol, privind înduioșat la dorobanții care treceau Dunărea, ca să ne

---

⁴⁷ Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p. 124; Constantin Mălinaș, *Oradea în plăci memoriale exterioare. Studiu și album*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”, Bihor, Oradea, 2002, p.59-65.

⁴⁸ Constantin I. Stan, *op. cit.*, p. 162.

cucerească autonomia”, iar I.I.C.Brătianu „alături de regele cavaler [Ferdinand I]...privea cum trec ostașii noștri peste Tisa”. Traian Moșoiu îl caracteriza pe I.I.C. Brătianu ca fiind cel ce „concretizând idealismul contemporanilor săi, a clădit piatră cu piatră România modernă [...], a fost exponentul năzuințelor poporului românesc [...], a pregătit României cadrul pentru ceasul înălțător al Unirii celei mari”⁴⁹. Un foarte frumos portret îi realiza în presa ploieșteană liderului liberal, la doi ani de la dispariția sa, fratele său, profesorul și senatorul liberal, Aurelian Moșoiu⁵⁰.

În cel de al doilea articol *I.I.C. Brătianu și armata*, Traian Moșoiu arăta că numele lui Brătianu se lega de două momente importante din activitatea armatei. Primul era în opinia lui Traian Moșoiu, anul 1907, când „un duh de insurecție s-a abătut asupra țării noastre. Chemat să restabilească autoritatea zdruncinată a statului, Ion I.C. Brătianu a înțeles de la început că simpla represiune, oricât de energică ar fi fost, nu rezolva nimic, în chip definitiv. Trebuiau analizate cauzele, care produsese ră dezzechilibrul”. Acestea au fost lipsa de pământ și de democrație care au devenit „marile reforme politice și sociale anunțate și realizate câțiva ani mai târziu de către Ion I. C. Brătianu. Aceste reforme n-au fost altceva decât concluziile firești ale experienței dureroase din anul 1907 și remediile preventive ale unei posibile încercări de repetare a erorilor săvârșite atunci”⁵¹.

---

⁴⁹ Moșoiu Traian, *Două generații*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond general Traian Moșoiu, nenumărat; vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.66-67 și *Anexe documentare* (nenumărat).

⁵⁰ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și Senatorul Aurelian Moșoiu...*, p.65-68 și 174-179.

⁵¹ General Moșoiu, *I.I.C.Brătianu și armata*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond General Traian Moșoiu, nenumărat; vezi

Cu rezervele necesare față de implicarea armatei, dar mai ales față de acțiunile acesteia din 1907,⁵² subscriem în totalitate la aprecierile lui Traian Moșoiu, că evenimentele din 1907 l-au convins pe I.I.C.Brătianu să introducă în programul Partidului Național Liberal marile reforme agrară și electorală realizate, din cauza declanșării operațiunilor militare ale primului război mondial, abia după realizarea Marii Uniri.

Al doilea moment important din istoria armatei de care I.I.C.Brătianu și-a legat numele a fost, sublinia Traian Moșoiu, integrarea României în războiul de întregire națională. Generalul își amintea că în momentul în care, în anul 1919, I.I.C.Brătianu s-a întors de la Paris, unde părăsind lucrările Conferinței de pace datorită nesocotirii intereselor României de către marile puteri⁵³, acesta a hotărât „să-și aleagă întâiul popas în mijlocul armatei, care se înșira biruitoare pe Tisa”. Generalul își amintea: „Am stat atunci multe zile în șir cu I.I.C.Brătianu, care îmi făcuse cinstea să aleagă postul meu de comandă, ca loc de adăstare”. Premierul României vedea în acele acțiuni nu numai finalizarea realizării idealului național, ci și „triumful ordinii asupra anarhiei, biruința luminei asupra haosului”⁵⁴ bolșevic care se instalase în Ungaria.

și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.65-66 și *Anexe documentare* (nenumărat).

⁵² Traian Moșoiu a participat la evenimentele din anul 1907 fiind detașat cu efectivele militare în județul Iași. Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. Nr.50 G-rali M.B., nenumărat.

⁵³ Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, *România și Conferința de pace de la Paris, 1919 – 1920. Studii și documente*, Editura „Prahova”, Ploiești, 2001.

⁵⁴ General Moșoiu, *I.I.C.Brătianu și armata*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond General Traian Moșoiu, nenumărat; Vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.65-66 și *Anexe documentare* (nenumărat).

IV.5. Organizarea apărării naționale

În anul 1927, Traian Moșoiu publica în „Democrația”, revistă a Cercului de studii a Partidului Național Liberal, studiul *Problema apărării naționale în România Mare*⁵⁵. Atuurile căpătate prin experiența militară îl îndreptăteau pe Traian Moșoiu să abordeze o astfel de temă. De la încheierea războiului se scurseseră opt ani, perioadă care îi conferea o distanțare relativ confortabilă pentru emiterea unor aprecieri realiste.

„Războiul recent ne-a demonstrat cu prisosință că în ceea ce privește pregătirea apărării naționale, nici o jertfă nu este de prisos și că neglijențele din timp de pace sunt scump plătite în cazul unui conflict armat. S-a văzut cum popoare cu resurse imense, însă insuficient organizate au fost incapabile de a pune în balanța războiului toate forțele de care dispuneau. Astăzi toate statele caută să organizeze aceste forțe în așa măsură, încât să fie capabile de a face, la nevoie, maximum de efort militar”⁵⁶.

Pentru coordonarea eforturilor în timp de pace, pentru organizarea unei armate eficiente, Traian Moșoiu propunea înființarea Consiliului Superior al Apărării Țării. Tactica războiului modern produsese o răsturnare radicală. Nu cu mult înainte, războaiele se duceau departe de teritoriul național, neafectându-i fundamental desfășurarea activităților cotidiene. Exemplele pe care le putea oferi Traian Moșoiu erau Franța, în timpul războaielor napoleoniene, și „războiul nostru din 1877”

---

⁵⁵ Traian Moșoiu, *Problema apărării naționale în România Mare*, în „Democrația”, Revista Cercului de studii a Partidului Național Liberal, an XV, nr. 7-8/1927, p. 40 – 56.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 40.

când armatele care luptau în Bulgaria nu afectau țara, care „ducea o viață aproape normală”.

Războiul mondial „a răsturnat vechea concepție” și statele implicate „au aruncat în bătălii, pe lângă armatele cu efective imense, toate resursele lor ca: resurse economice, resurse materiale, resurse financiare, resurse intelectuale și morale”⁵⁷. Concluzia la care ajungea Traian Moșoiu va căpăta, putem spune, valoare axiomatică: „*Războiul de mâine va fi făcut nu numai de armată, ci de întreaga națiune*” (subl. în text). Războiul modern presupunea deci mobilizarea generală, prin care Traian Moșoiu ținea să precizeze că „se înțelege trecerea întregii națiuni, cu toate forțele umane și materiale de la starea de pace la starea de război”⁵⁸. O asemenea operațiune presupunea o minuțioasă pregătire din timp, ce impunea eforturi care puteau fi definite ca uriașe.

Atunci când necesitatea ar fi impus ca întreaga națiune să fie „pusă pe picior de război” se forma „o puternică mașină” compusă din două părți distincte:

1. Un instrument combativ, armat, chemat a lua contactul cu adversarul și a lupta pentru victorie. Aceasta se compune din armata de uscat, aeronautica și marina.

2. Cealaltă parte a națiunii cu toate forțele umane și materiale [...], care formează un izvor ce alimentează și întreține sub toate raporturile, forțele combative”⁵⁹. Pregătirea trecerii țării de la starea de pace la starea de război revenea în egală măsură ministerului de Război și guvernului. Mobilizarea generală presupune formarea unei conștiințe civice la toți cetățenii și la nivelul tuturor instituțiilor naționale. „Orice individ de la o anumită vârstă, are datoria de a pune în serviciul patriei nu numai forțele sale fizice și sângele său, dar toate

---

⁵⁷ *Ibidem*, p. 41.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 41-42.

forțele materiale, așa, după cum patria îi va cere”. Traian Moșoiu considera „această datorie, mai largă decât datoria de a satisface serviciul militar [...], *datoria de apărare națională*” (subl. în text).⁶⁰

În cea de a doua parte a studiului său, Traian Moșoiu și-a propus să analizeze stadiul pregătirii apărării naționale și necesitatea realizării acestui lucru⁶¹. Analizând posibilitatea declanșării unui război în zonă, autorul considera că „Situția geografică și politică a României, ne arată că posibilitatea unui război nu este exclusă, deși singura dorință a noastră este pacea, necesară desăvârșirii operei de consolidare”⁶². România trebuia, în concepția lui Traian Moșoiu, să fie gata oricând, să-și apere liniștea și fruntariile naționale consfințite prin tratate internaționale.

Liga Națiunilor recunoștea „situația particulară a României, vecină cu Rusia sovietică, care nu face încă parte din Societatea națiunilor”. Într-un eventual conflict, România putea lupta „pe trei fronturi sau pe două din ele”. Într-un astfel de context statul român trebuia „să se bazeze și pe alianțele sale” politice. Din calculul situației nu trebuia exclusă ipoteza „că Țara ar putea fi și izolată” și România trebuia să se îngrijească din vreme „de apărarea granițelor noastre pe uscat, pe apă și în aer”⁶³.

Luând în calcul experiența trecutului, Traian Moșoiu aprecia că „războaiele viitoare vor avea o durată tot așa de lungă, poate chiar mai lungă” și „este foarte probabil ca conflictul în care am putea fi antrenați să se întindă, dând

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Despre concepția militară a lui Traian Moșoiu vezi lucrările sale: *Spiritul ofensiv al infanteriei*, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1909 și *Instructorii recruților de infanterie*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1910 cât și primul capitol al lucrării de față.

⁶² Traian Moșoiu, *Problema apărării naționale...*, p.42.

⁶³ *Ibidem*, 43.

naștere la o conflagrație generală”. Dacă războiul ar fi de scurtă durată „pregătirea generală a națiunii nu va fi de prisos”. Moșoiu lua în calcul toate posibilitățile: „se poate întâmpla ca țara noastră să fie încercuită și lipsită de orice legătură cu aliații săi din Occident”. Moșoiu argumenta astfel poziția sa: „Legătura de la nord are un debit mic și e puțin probabil ca ea să fie continuată spre apus.

Legătura prin sud-vest este nesigură și insuficientă.

Legătura de la nord - vest este iarăși nesigură, dealtfel ea nu continuă spre apus.

Legătura prin strâmători (Bosfor-Dardanele) este astăzi nerezolvată complet” impunându-se completarea apărării naționale „pe mare și în special dacă n-ar fi cazul să se organizeze o bază navală, capabilă de a primi o flotă amică”⁶⁴.

Analizând problema efectivelor militare, generalul Traian Moșoiu considera că „Țara posedă un număr suficient de oameni mobilizabili pentru a completa pierderile” cauzate de un război de lungă durată. Aprecierile generalului erau optimiste și în privința resurselor agricole pe care le găsea „destul de abundente pentru a face față în timp de război [...]”. Problema hranei la noi se reduce la o problemă de muncă, care iarăși este realizabilă, dar care trebuie pregătită”⁶⁵.

O problemă „gingașă” a mobilizării armatei și a susținerii ei în cazul unui conflict militar era cea a industriei. Traian Moșoiu considera că „Din toți factorii care sunt chemați să contribuie la apărarea națională desigur că industria ocupa primul loc”. Țări cu mare tradiție industrială, precum Anglia sau Franța, nu aveau prea mari dificultăți în armonizarea industriilor lor naționale cu necesitățile unui eventual război. „Pentru țările cu o industrie mai redusă, lucrurile se întâmplă invers”. Din această cauză, aceste țări, în care se includea și

---

⁶⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 44-45.

România „trebuie să depoziteze din timp de pace cantități de materiale și muniții”. O asemenea situație cerea fonduri financiare consistente, iar pe de altă parte materialele respective „au o stabilitate limitată de conservare și ele pot ușor deveni inutilizabile”. Această situație impunea ca o „necesitate absolută de a avea din timp de pace o industrie la înălțimea nevoilor de război”. Nerealizându-se acest standard, avertiza Traian Moșoiu „șările cu o industrie de război redusă ar deveni tributare străinătății”⁶⁶.

Ajungând la acest punct al demonstrației sale, el lega această problemă de necesitatea controlului național asupra acestui segment atât de important al economiei naționale, aspect care era, dealtfel magistral cuprins în doctrina „prin noi înșine” a partidului din care Traian Moșoiu făcea parte. „Industria fiind unul din factorii de căpetenie ai apărării naționale, se impune în mod deosebit, ca ea să fie în mâini românești, căci nu ne putem închipui că fabricarea în bune condițiuni și la timp a materialelor de care armatele noastre vor avea nevoie pe câmpurile de luptă, să fie condusă de către străini”⁶⁷.

Traian Moșoiu lua în dezbatere apoi rolul șoselelor și al căilor ferate în nevoile tactice ale operațiunilor militare. Căile ferate constituiau „nu numai un factor esențial în economia generală a țării, dar ele reprezintă și un instrument de război de primă importanță”. Această convingere l-a determinat pe Traian Moșoiu să intervină în dezbaterile Senatului de fiecare dată când s-a discutat problema organizării căilor ferate în România. De exemplu, discutând proiectul noii legi a căilor ferate din anul 1928, Traian Moșoiu insista ca în Consiliul de administrație al acestora, reprezentantul armatei să aibă rolul

---

⁶⁶ *Ibidem*, p.45-46.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 46.

care i se cuvenea⁶⁸. La fel s-a întâmplat și în anul 1929, când guvernării propuneau într-un nou proiect de lege scoaterea reprezentantului ministrului de Război din Consiliul de administrație al căilor ferate.⁶⁹

Îmbunătățirea organizării căilor ferate servea „în același timp economia țării și apărarea ei” pentru că „o rețea bogată de căi ferate” poate aduce „unei armate un spor de forță prin manevrele ce se permit. La izbucnirea războiului, armata poate sosi la timp pe front, iar în cursul războiului ea poate manevra ușor de pe un front pe altul”. Îmbunătățirea propusă de Traian Moșoiu viza atât rețeaua ca atare cât și materialul rulant. Situația României din acest punct de vedere oferea „un avantaj apreciabil prin faptul că traseul căilor ferate deservește în aceeași măsură interesele economice și necesitățile strategice”. Opera de extindere și îmbunătățire a căilor ferate începută de guvernul precedent al Partidului Național Liberal „trebuie continuată cu asiduitate”. Rețeaua de căi ferate urma să fie completată cu una adecvată de șosele, în primul rând în Basarabia, dar și la nivelul întregii țări⁷⁰.

În analiza factorilor necesari unei mobilizări generale un rol aparte era rezervat de generalul Traian Moșoiu, factorului moral care avea „o influență covârșitoare asupra mersului operațiunilor și cu deosebire asupra forței de rezistență a armatelor și chiar a popoarelor ce vor fi angajate în război”. Războiul de întregire națională demonstrase cu evidentă „că importanța frontului interior este de multe ori mai considerabilă ca aceea a frontului de luptă, și că înfrângerea Puterilor Centrale [...], a fost provocată mai mult de căderea frontului interior”⁷¹. Rolul factorului moral a fost, de altfel bine surprins,

---

⁶⁸ *Organizarea Căilor Ferate...* p. 20 și urm.

⁶⁹ *Regia autonomă a C.F.R. ....*, p.38 și urm.

⁷⁰ Traian Moșoiu, *Problema apărării naționale...*, p. 47.

⁷¹ *Ibidem*, p.48.

---

de Traian Moșoiu, înainte de integrarea României în războiul de unitate națională, în 1909-1910, când publica cunoscutele sale studii de doctrină militară⁷².

În analiza rolului acestui factor, Traian Moșoiu avea în vedere și realizarea unei suduri naționale, prin integrarea culturală și economică a minorităților, care tratate cu atenția cuvenită „vor pune umărul împreună cu toți locuitorii Țării, la vreme de nevoie, pentru apărarea statului nostru, care asigură la toți fiii ei o egală propășire”⁷³

În cea de a treia parte a studiului său, Traian Moșoiu și-a propus să analizeze modul de organizare al apărării naționale. El vedea în Consiliul Superior de Apărare a Țării, instituția abilitată să se ocupe de această problemă. El recomanda ca funcționarea acestui consiliu să fie pusă sub patronajul Ministerului de Război. Traian Moșoiu schița o structură a Consiliului și un proiect de organizare a apărării naționale. Principiile pe care generalul Traian Moșoiu le punea la baza organizării apărării naționale erau: a) războiul viitor va fi dus de întreaga națiune; b) flexibilitatea trecerii de la starea de pace la cea de război; c) o legislație adecvată⁷⁴.

Pachetul legislativ pe care Traian Moșoiu îl propunea cuprindea patru legi: Legea organizării generale a națiunii pentru război; Legea organizării generale a armatei; Legea recrutării și Legea cadrelor și efectivelor. Dintre toate legile „cea mai importantă și urgentă este legea organizării generale a națiunii pentru război”. Aceasta era o lege necesară, luată în considerație și de alte state. Francezii, spre exemplu, au discutat trei ani până au ajuns la formula cea mai adecvată. Legea românească trebuia să aibă în vedere implicarea tuturor forțelor

---

⁷² Vezi [Traian] Moșoiu, *Spiritul ofensiv al infanteriei...; Instrucțiile recruților de infanterie...* și primul capitol al acestei lucrări.

⁷³ Traian Moșoiu, *Problema apărării naționale...*, p.42.

⁷⁴ *Ibidem*, p.48-49.

și resurselor naționale, să creeze resurse complementare, să satisfacă în timp de război mai întâi nevoile armatei, și să nu neglijeze cerințele populației civile. Pentru realizarea acestor obiective generalul propunea înființarea mecanismelor (organe de conducere și organe de execuție) necesare aplicării lor. Traian Moșoiu creiona o structură clară în care departamentele colaborau, se completeau cuprinzând atât sferele centrale cât și cele local-regionale, iar „organe[le] mixte, civilo-militare asistate de factorii vieții industriale și agricole” aveau „atribuții bine precizate”⁷⁵.

Cea de a doua lege pe care generalul o propunea era cea de organizare generală a armatei. Traian Moșoiu se dovedea la fel de meticolos luând în considerație organizarea armatei în timp de pace, în timp de război, pregătirea tactică și cea morală, rolul ofițerilor de rezervă etc. Pentru că România Mare „dispune de o coastă maritimă, de o dezvoltare îndoită ca înainte”, autorul studiului, având simțul proporției, considera, că „Nu trebuie să ne gândim la escadre, nici să ne măsurăm cu marile state maritime”, dar se impunea ca necesitate „să adoptăm un sistem de organizare maritimă și fluvială care să ne pună la adăpost de orice agresiune îndreptată contra coastelor noastre și contra Gurilor Dunării”⁷⁶.

O altă problemă de noutate pe care apărarea națională o avea de rezolvat era cea a „organizării aeronauticii, care joacă un rol preponderent în războaiele militare”. Deși la începuturile existenței sale, Traian Moșoiu intuiește cu precizie atuurile noii arme. Aviația putea „să sprijine acțiunea armatei și să apere puncte sensibile ca: centrele producătoare, nodurile de comunicație și centrele populate”. Concluzia lui Traian Moșoiu

---

⁷⁵ *Ibidem*, p. 49-52.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 53.

era fără echivoc. „Armata care nu va dispune de o aviație puternică este învinsă dinainte”⁷⁷.

Analizând legea recrutării, Traian Moșoiu constata că proiectul acesteia era deja depus spre analiza Parlamentului de factorii guvernamentali, astfel că propunerile sale puteau să capete o materializare concretă. Generalul Traian Moșoiu argumenta necesitatea serviciului militar obligatoriu „personal și egal pentru toți” cetățenii. Durata acestui serviciu, de un an și șase luni, era considerată corespunzătoare. Făceau excepție absolvenții liceelor și școlilor profesionale care urmau cursurile universitare și absolvenții școlilor normale și profesionale superioare care făceau un an de serviciu militar. Asupra unui lucru Traian Moșoiu dorea să insiste: „înlăturarea tuturor ocupațiilor care nu sunt direct în legătură de instrucția militară (manutanțe, grădini de zarzavat, tăiatul pădurilor, aprovizionarea furajelor etc.) care răpesc majoritatea timpului destinat instrucției și care s-ar putea executa pe baze comerciale și îndepărtat de armată”⁷⁸.

Referindu-se la momentul încorporării, Traian Moșoiu opta pentru data de 1 februarie, pentru că astfel se realiza „maximul de efective în timpul primăverii și verii, zi mare de lucru, timp favorabil, deci randament maxim pentru instrucție”⁷⁹. În privința pregătirii specialiștilor, Traian Moșoiu avea în vedere mai ales domeniile noi, aviație, radio - telegrafie, mecanică etc.

Cea de a patra lege, a cadrelor și ofițerilor, asupra căreia Traian Moșoiu nu insista, trebuia să stabilească normele încadrării „unităților cu ofițeri și gradați după trebuințele din timp de pace și de război”⁸⁰. În anul 1931, Traian Moșoiu

---

⁷⁷ *Ibidem.*

⁷⁸ *Ibidem*, p. 54.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 55.

⁸⁰ *Ibidem*. p. 56.

intervenea în Senatul României printr-o cuvântare cu ocazia discutării legii pozițiunii ofițerilor⁸¹.

Traian Moșoiu încheia studiul său prin aprecierea că Partidul Național Liberal „înțelegând trebuințele vremii” va înscrie în programul său ca „un punct de onoare” problema apărării naționale care va garanta „dezvoltarea culturală a neamului, menit să stea în fruntea civilizației, la porțile Orientului”⁸².

Studiul realizat de Traian Moșoiu privind *Problema apărării naționale în România Mare* se integrează preocupărilor mai generale ale societății românești, ale intelectualității, ale vieții politice privind organizarea și evoluția României Mari. Realizarea înfăptuirii dezideratului național a fost urmată de consolidarea societății românești. Studiul generalului și senatorului Traian Moșoiu denotă implicarea sa și responsabilitatea pe care el o simțea față de soarta țării la începutul unei noi etape a evoluției sale istorice.

Studiul este minuțios și temeinic alcătuit, așa cum era obișnuit să lucreze Traian Moșoiu. El provine din frământările, preocupările și experiența unui excelent specialist. În analiza întreprinsă de el, Traian Moșoiu realiza, ca de fiecare dată când argumenta, comparații cu sistemele de apărare națională ale țărilor care experimentaseră acele procedee. Traian Moșoiu nu s-a sfiit să intre în analiza situației geo-strategice a României din acele timpuri, o parte din constatările sale depășind limitele cronologice ale perioadei, oferind o posibilă imagine asupra evoluției viitoare.

---

⁸¹ Traian Moșoiu, *Legea pozițiunii ofițerilor, Cuvântare rostită de Traian Moșoiu în ședința Senatului din 16 februarie 1931*, „Monitorul Oficial” și Imprimeriile Statului-Imprimeria Centrală, București 1931. Vezi și Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 74-75.

⁸² Traian Moșoiu, *Problema apărării naționale...*, p. 56.

Traian Moșoiu a îmbinat, în realizarea acestui studiu, experiența carierei sale militare cu mai noua sa activitate politică. Ideile sale demonstrează seriozitatea și profunzimea preocupărilor sale pentru realizarea unui deziderat major al societății românești: organizarea apărării naționale în scopul consolidării fruntariilor țării, asigurării liniștii și prosperității naționale.

IV.6. Un anticomunist convins

Anul 1929 reprezintă un nou și important moment în activitatea, concepția și atitudinea politică a senatorului Traian Moșoiu, pentru că el va rosti în Senatul României alte două discursuri. Primul dintre ele este intitulat *Pericolul comunist*⁸³ și reprezintă atât o radiografie autentică a evoluției concepției și mișcării comuniste din epocă cât și atitudinea lui Traian Moșoiu față de acest fenomen. Acest discurs este bine prezentat în lucrarea *General Traian Moșoiu, Ostașul și politicianul în slujba Țării*⁸⁴, nouă revenindu-ne misiunea de a aduce mici completări impuse de importanța cu totul aparte a acestui document.

Traian Moșoiu era foarte bine informat asupra evoluției fenomenului comunist din România, prezentând în fața Senatului pas cu pas derularea acestuia. El știa că „o delegație de reprezentanți, așa ziși ai muncitorilor români, s-au dus la Moscova și au luat parte, în 1921 la Congresul Internaționalei a

---

⁸³ *Pericolul comunist. Discurs rostit în ședința Senatului din 7 iunie 1929, de General Traian Moșoiu, senator de drept*, Imprimeriile Statului, București, 1929.

⁸⁴ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.70-74. Anexele documentare ale lucrării conțin textul integral al discursului.

III-a”⁸⁵. Între participanți se afla și Ion Flueraș, iar urmarea a fost că la Cluj s-a înființat o secție a Internaționalei a III-a. Pentru a conștientiza asupra pericolului real pe care îl reprezenta doctrina comunistă, senatorul a prezentat în fața colegilor săi ideile unei broșuri tipărite la Moscova despre declanșarea unor ample acțiuni revoluționare. În broșură indicațiile erau precise vizând „mișcarea țărănească din România, în special în provinciile anexate (Basarabia și Dobrogea) [...], sarcinile fundamentale ale partidului comunist din România în chestia țărănească, până la cucerirea puterii de către proletariat sunt următoarele: Legarea strânsă a luptei pentru eliberare națională cu lupta pentru pământ [...], să lansăm pe lângă lozincă fundamentală a autodeterminării tuturor naționalităților până la despărțirea de statul român următoarele lozinci: 1) încetarea colonizării în provinciile anexate....”⁸⁶.

Traian Moșoiu știa despre înființarea în 1924, an în care Partidul Comunist din România fusese ilegalizat, a unui Comitet Comunist pentru Balcani cât și despre intențiile mișcării comuniste internaționale de a anima „lupta contra ordinii publice din Statele Micii Înțelegeri”. Problema împrumutării țărănimii deschidea comuniștilor posibilitatea folosirii unei importante mase de manevră „și anume servitorii angajați pe timp de un an la moșii și zilierii”, pentru că „soarta, viața și felul de a gândi a acestor oameni este la fel cu aceea a proletarilor meseriași”⁸⁷.

Avertizând că pericolul comunist era unul real, că se urmărea „bolșevizarea țărănimii”, incitarea la dezordine pentru destabilizarea vieții politice și zdruncinarea edificiului național, senatorul inventaria organizațiile implicate în aceste acțiuni: „1)

---

⁸⁵ *Pericolul comunist...*, p.8.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 13-14.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 22.

Blocul acela muncitoresc și țărănesc; 2) partidul comunist ilegal care nu are dreptul să funcționeze dar care totuși funcționează sub diferite forme; 3) organizațiunile tineretului comunist; 4) ajutorul roșu internațional; 5) organizarea pionierilor proletari”⁸⁸.

Prin discursul său, Traian Moșoiu s-a aflat în polemică cu reprezentanții Partidului Național Țărănesc aflat la conducere. P.N.Ț. era acuzat de colaborare și susținere a mișcării comuniste. Argumentele pe care oratorul le prezentase îl determinau să afirme că „din cauza legăturilor din trecut” național țărăniștii nu puteau să adopte „cele mai potrivite măsuri ca să stăvilească acest rău care amenință țara”. De fapt, prin lipsa de reacție a guvernanților național-țărăniști societatea românească putea să vadă cum „să sapă la temelia minunatului edificiu al României întregite, care s-a făcut cu sacrificiul a sute de mii de vieți omenești”.

Discursul lui Traian Moșoiu, deși se încadrează în tiparele politicianismului cotidian se detașează prin profunzimea analizei sale, prin mesajul transmis, prin apelul la acțiune și vigilență în fața unui fenomen turbulent și agresiv chiar pentru existența statului național unitar român. Acest discurs l-a adus pe Traian Moșoiu în conflict deschis cu Alexandru Vaida - Voievod, ministrul de Interne în funcțiune, pe care îl acuza de simpatie și susținere a mișcării comuniste. Cu ocazia acestui discurs s-au putut demonstra încă o dată calitățile oratorice ale lui Traian Moșoiu, vitalitatea sa politică cât și tenacitatea în exprimarea credințelor sale lăuntrice.

Traian Moșoiu a fost un anticomunist convins. Acest fapt l-a adus în „conflict deschis” cu fostul său șef de guvern, Alexandru Vaida - Voievod, din perioada când el a deținut funcția de ministru de Război. *Pericolul comunist* reprezintă în

---

⁸⁸ *Ibidem*, p. 38.

---

același timp un important document istoric, care oferă informații și reacții din epocă față de fenomenul comunist din perioada afirmării și ilegalizării sale.

IV.7. Din nou despre organizarea C.F.R.

La numai câteva zile de la rostirea acestui discurs, Traian Moșoiu a urcat din nou la înalta tribună a Parlamentului pentru a prezenta observațiile sale cu privire la proiectul legii de creare a Regiei Autonome a C.F.R. După cum am constatat mai înainte, Traian Moșoiu cunoștea bine problematica C.F.R., în anul 1926, intervenind în Senat cu ocazia discutării legii de organizare a C.F.R.

Senatorul ținea încă o dată să precizeze că vorbea în cunoștință de cauză „în calitate de fost comandant de armată, de fost ministru de Război și de fost ministru de Comunicații [...], am făcut și o largă experiență cât privește conducerea și administrarea căilor ferate. Am avut ocazia să pun în practică cunoștințele mele”⁸⁹. Oratorul ținea să reia ideile sale mai vechi afirmând: „Totdeauna am considerat căile ferate un instrument al apărării naționale și ca un puternic instrument economic al țării”⁹⁰.

Ideile de bază ale discursului său vizau autonomia căilor ferate și scoaterea acestora de sub influența politicului. Principalele lui critici și propuneri au fost: proasta organizare a Consiliului de administrație care nu ar fi fost alcătuit din specialiști și din care fusese scos reprezentantul armatei; numirea unui comisar al guvernului, cu drept de veto, în

---

⁸⁹ *Regia autonomă C.F.R...*, p. 3 și p. 6.

⁹⁰ *Ibidem*, p.6; vezi Alexnadru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.63-64.

conducerea căilor ferate; realizarea regulamentului pentru aplicarea legii chiar de reprezentanții guvernului; supunerea activității personalului din C.F.R. principiilor comerciale („ei nu mai sunt funcționari ai statului, ci vor deveni funcționari particulari, la discreția Consiliului de administrație” lipsindu-i de „stabilitatea pe care le-o acorda legea statutului funcționarilor publici”) etc.⁹¹.

Concluzia lui Traian Moșoiu era aceea că proiectul legii „conține multe dispoziții neaplicabile, care vor produce perturbațiuni în serviciile C.F.R.” fapt ce-l determina pe senator să afirme fără echivoc: „Declar că resping actuala lege și voi vota contra ei”⁹².

Intervenția senatorului Traian Moșoiu a fost o pledoarie pentru principiile legii din anul 1928 adoptată în timpul guvernării liberale. Cu justificată mândrie Traian Moșoiu putea înfățișa realizările guvernării din care a făcut parte. „Era o rețea întreită de lungă, de la 3700 km [...], la 11000 km [...]. Materialul nostru era distrus”. Se distruseseră 3700 m de poduri, „ne lipseau 12000 km de telefon și telegraf. Aveam 4 sisteme diferite de exploatare. O parte din personal nu cunoștea decât limba ținutului de acolo”, dar „grație priceperii inginerilor noștri s-au putut unifica aceste patru sisteme”, și de la 300 de locomotive „am ajuns astăzi la 2800”, înainte „trenurile mergeau cu 15 km pe oră [...], după război când ne duceam la Oradea, ne făceam testamentul [...], acum mergem în 12 ore [...], avem trenuri de lux”⁹³.

În discuția de fond el a venit cu critici punctuale sugerând amendamente plauzibile. Atașamentul său față de ideea că armata și căile ferate aveau o strânsă legătură era nezdruccinat. Armata ca și căile ferate trebuiau să fie pregătite

---

⁹¹ *Regia autonomă C.F.R.*...p. 37-51.

⁹² *Ibidem*, p.51-52.

⁹³ *Ibidem*, p. 17-18, 23.

în timp de pace pentru a face față și în condiții de război, iar războiul viitorului era războiul întregii națiuni.

Acest discurs a fost supus mai mult legilor politicianismului, interpelările repetate și insistente determinându-l pe Traian Moșoiu să intre în polemici cu reprezentanții Partidului Național Țărănesc aflat la putere și în special cu Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului. Ca și pe câmpul de luptă, Traian Moșoiu și-a păstrat stăpânirea de sine, reușind să ajungă la atingerea obiectivului pe care și l-a propus.

Întreruperile, replicile, acuzele politicianiste au îndreptat adesea atenția spre elemente adiacente, oferind în schimb imaginea documentară a atmosferei vieții politice românești din acea perioadă. Traian Moșoiu afirma: „Zelul de legiferare al guvernului național-țărănist provine pe de o parte din dorința patologică de a modifica, dacă se poate modifica într-o singură zi opera constructivă a guvernelor liberale”. „Este o nenorocire ce se întâmplă cu această legiuire grabnică [...], și spiritul de diletantism”; „Eu știu precis că sub guvernele liberale nu s-a încheiat nici un împrumut pentru C.F.R.”; „Executați programul dictat de bancherii străini”; „Aș dori ca aceia care mă întrerup să vină după mine la tribună și să mă combată. Îi cunosc bine pe domnii care mă întrerup și regret că nu voi avea ocazia să-i văd la tribună”, iar unei interpelări: „Dumitale nu-ți voi răspunde niciodată, pentru că nu meriți” etc.

La rândul său, Virgil Madgearu replica: „Până acum am început să punem ordine în haosul pe care l-ați lăsat la căile ferate”; „Nu-i nimeni vinovat că d-voastră ați ținut pe loc opera de consolidare a statului” etc.

IV.8. Pledoarie pentru un statut demn al militarilor

În anul 1931, Traian Moșoiu lua din nou cuvântul în Senat, cu ocazia discutării proiectului de lege privind poziția ofițerilor în armată. El considera că această lege „este de importanță covârșitoare pentru menținerea forței morale și prestigiului corpului ofițeresc”⁹⁴. La fel cum a făcut cu toate scrierile sale cu caracter militar, sau în cuvântările sale, Traian Moșoiu insista supra importanței pe care o avea factorul moral în armată.

Generalul, cu vasta lui experiență, arăta că erau necesare patru condiții „pentru ca corpul ofițeresc să poată fi pregătit la înălțimea forței morale reclamate de exigențele războiului” și anume: stabilitatea în carieră, stabilirea unor condiții clare de înaintare, eliminarea persoanelor incapabile din armată, înlăturarea celor nedemni statutului de militar. Proiectul de lege fixa noi limite de pensionare a corpului ofițeresc: „pentru maiori 52 ani, lt.colonei 54 ani, colonei 56 ani, generali de brigadă 59, generali de divizie 61 și pentru generalii de corp de armată 63 ani”, fapt care făcea să fie scoși la pensie 167 de ofițeri superiori și generali. Cum scopul acestor prevederi ale noii legi era acela de întinerire a armatei, Traian Moșoiu considera că „această chestiune se poate soluționa fie prin trecerea definitivă în funcții civile, echivalente, a unui număr de ofițeri superiori și generali; fie prin acordarea de pensii echitabile, cu care acești ostași îmbătrâniți în slujba oștirii, să poată duce o viață demnă de trecutul lor”⁹⁵.

---

⁹⁴ Traian Moșoiu, *Legea pozițiunii ofițerilor...*, p.4.

⁹⁵ *Ibidem*, p.7-8.

Traian Moșoiu se arăta preocupat ca ofițerii pensionați „să poată duce un trai demn de trecutul lor” pentru că „nu putem avea un corp ofițeresc la înălțimea morală cerută de exigențele războiului, dacă ofițerii care părăsesc oștirea știu că vor cădea într-o prăpastie, în haos și nu știu cum au să lupte cu greutățile zilnice”. Logica generalului era perfectă: „Credeți d-voastre, că se sporește forța morală a corpului ofițeresc și implicit a întregii armate, când ofițerii activi vor vedea că șefii lor, și camarazii lor de ieri, trăiesc în mizerie și că nu vor fi lipsiți nici ei de grija zilei de mâine?” Argumentarea sa avea suportul material al unor argumente care nu puteau fi în nici un fel eludate: „Dar, d-lor, am putea noi cu inima ușoară, să acordăm un tratament vitreg celor 167 bravi, care cu vitejia și sângele lor au înfăptuit România întregită? ”⁹⁶ În continuarea pledoariei sale, luptătorul de la Mărăști, insista asupra timpurilor „grele petrecute în Moldova în 1916, 1917, 1918 când ceream corpului ofițeresc maximum de suportare, maximum de sacrificii”⁹⁷.

Oratorul insistă pentru întocmirea unei noi legi a pensiilor „pentru că nu poate să trăiască cu 42 la sută din leafă un om, care își are ordonanța toată viața lui pe solda actuală”. Amendamentul pe care Traian Moșoiu îl propunea, „în sensul că scăderea limitei de vârstă să nu li se aplice ofițerilor superiori și generalilor, care au comandat unități pe front, în timpul războiului de întregire a neamului” era justificat de recunoștința cuvenită unei generații care înfăptuise, după independență, dezideratul cel mai important al devenirii istorice a neamului românesc.

Analizând celelalte prevederi ale noului proiect de lege, generalul Traian Moșoiu sesiza că varianta compensării

---

⁹⁶ *Ibidem*, p.9-10.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 11; vezi Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p. 74-75.

reducerii perioadei active din armată prin „detașare în masă a ofițerilor în funcții civile” putea avea grave consecințe pentru că „dacă detașarea unui ofițer într-o funcție civilă s-ar prelungi mai mulți ani, evident, că pregătirea de război a acestuia ar fi cu totul redusă și acesta ar putea deveni chiar nefolositor instituției militare”⁹⁸. Traian Moșoiu mai propunea ca prevederea de scoatere a unui ofițer din armată „pe baza rapoartelor șefilor ierarhici” să fie temeinic analizată pentru că „nu se poate constata numai într-un singur an” incapacitatea unei persoane. „Procedura prevăzută în lege fiind prea sumară se pot face greșeli. Avem încredere în șefii armatei, dar, ca oameni putem greși”. De aceea Traian Moșoiu prevedea „ca ofițerul care a fost propus la trecerea în rezervă pentru vârstă, incapacitate, să fie mutat pe teritoriul unui alt corp de armată și numai în cazul că și noul corp de armată îl propune în anul următor la punerea în retragere” abia atunci acesta să fie eliminat din armată⁹⁹.

Traian Moșoiu se dovedea intransigent ideii implicării într-un fel sau altul a intereselor politice în armată pentru că „Noi, care ne-am dus la moarte pentru țară, nu vom consimți niciodată la introducerea politicii în armată”. Oratorul era convins că numai prin introducerea acestor modificări în proiectul legii „atunci în adevăr România va avea o forță armată în stare de a apăra și menține edificiul României întregite contra inamicilor dinăuntru și dinafară”¹⁰⁰.

Noul discurs a lui Traian Moșoiu în Parlamentul României, evidenția încă o dată dinamicitatea, obiectivitatea și interesul generalului față de problemele curente ale vieții politice a țării. În mod evident, discursul său față de *Legea pozițiunii ofițerilor* în armată era al unui om avizat. El aducea în discuția sa argumentele unei cariere militare și mai ales

---

⁹⁸ Traian Moșoiu, *Legea pozițiunii ofițerilor...*, p. 13.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 13-14.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p.15.

experiența marelui război de întregire a neamului. Discursul său este unul partizan. Partizanatul său era subordonat înfăptuirii României Mari. El nu venea în conflict cu obiectivitatea. Curgerea timpului nu face ideile generalului Traian Moșoiu anacronice. Pe un alt plan, noul său discurs vine ca o completare care întregește concepția sa militară exprimată în lucrările lui de doctrină militară publicate înainte de 1914, dar și în articolele sau cuvântările sale de după realizarea Marii Uniri.

Activând la „centru”, Traian Moșoiu nu a neglijat niciodată atribuțiile pe care le avea inițial în calitate de președinte al filialei Partidului Național Liberal, sector 1 București și apoi de președinte al Partidului Național Liberal Bihor. În anul 1932, spre exemplu, „cutreierând județul Bihor” s-a implicat cu toată energia și devotamentul său în campania electorală din acel an. Membru al Ordinului Masonic Român, Traian Moșoiu nu a ocolit manifestațiile ori acțiunile cu caracter cultural, efortul său adăugându-se celui depus de marile personalități literare ale momentului, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu etc. pentru ridicarea unui monument al lui Eminescu în București ¹⁰¹.

La 30 iulie 1932, Traian Moșoiu se stingea din viață subit, la locuința lui din București, fiind înmormântat la cimitirul „Belu”. Ziarul „Universul”, care anunța moartea generalului, îi făcea o scurtă dar frumoasă prezentare: ministru al Comunicațiilor, „senator de drept, Cavaler al ordinului <<Mihai Viteazul>>, decorat cu numeroase ordine române și străine”, președintele „Legiunii române” a foștilor combatanți din Ardeal, membru al Partidului Național Liberal, comandant al Grupului de Armate Transilvania, cu sediul la Sibiu, și al Grupului Nord al armatei române, cel care a forțat trecerea Tisei și a luat parte la ocuparea Budapestei. Concluzia ziarului

---

¹⁰¹ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.76-77.

era aceea că Traian Moșoiu s-a bucurat de numeroase și trainice simpatii și mai ales de elogiase aprecieri din partea tuturor celor care l-au cunoscut ¹⁰².

---

¹⁰² *Moartea generalului Moșoiu*, „Universul”, 31 iulie 1932. În legătură cu datele nașterii, ale morții și ale locului decesului lui Traian Moșoiu istoriografia dedicată personalității sale conține informații contradictorii. Astfel, Alexandru Dragomirescu și Marius Pop fixează data morții generalului la 15 august 1932 (General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.55). Probabil influențat de această precizare Constantin I. Stan (*op. cit.*, p.163) considera aceeași dată de 15 august 1932, ca ziua morții lui Traian Moșoiu. Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu (*op. cit.*, p. 78) au revenit în lucrarea publicată după trei ani, fixând data morții generalului la 30 iulie 1932, dată pe care o considerăm corectă fiind oferită și de presa zilei.

Asupra locului decesului generalului, Alexandru Dragomirescu și Marius Pop (General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p.55) considerau că Traian Moșoiu a încetat din viață la Bran, opțiune de care s-a atașat și Constantin I. Stan (*op. cit.*, p.163). Informația publicată de ziarul „Universul” din 31 iulie 1932 este indubitabil cea exactă, generalul închizând ochii „la locuința sa din str. Dr. V. Babeș”, variantă acceptată ulterior și de Alexandru Dragomirescu (Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *op. cit.*, p.78).

Și data nașterii generalului este prezentată diferit. Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, (*op. cit.*, p.5) fixează această dată la 2 iulie 1865. Această dată este acceptată de mai mulți autori: Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *op. cit.*, p.235.; Constantin Chiper, *Veterani în slujba patriei*, Editura Buratino, Ploiești, 2005, p. 32 etc. De precizat, că și piatra de mormânt a generalului are încrustat anul 1865.

Alexandru Dragomirescu și Marius Pop (General Traian Moșoiu, *Memorial de război...*, p. 13) în prima lucrare consacrată generalului consideră că Traian Moșoiu s-a născut la data de 2 iulie 1868. Această dată este acceptată și de Constantin I. Stan, (*op. cit.*, p.3); Emil Stoian, *Portrete din Bran*, Editura Dealul Melcilor, Brașov, 2002; Andrei Ștefănescu, *Aduceri aminte șaguniene*, Editura Dealul Melcilor, Brașov, 2000, p.92 etc.

În ceea ce ne privește, noi am optat pentru data de 2 iulie 1868, ca dată a nașterii generalului Traian Moșoiu pentru că acestea apare în mai multe rânduri în notele calificative întocmite de superiorii generalului în perioada 1898-1915, și în *Copia de pe foaia matricolă a d-lor ofițeri* (Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B.,

IV.9. Concluzii

Activitatea politică a lui Traian Moșoiu a fost complexă: de trei ori ministru, parlamentar, senator de drept, președinte al unor organizații locale ale Partidului Național Liberal.

Urmărirea activității politice a lui Traian Moșoiu ne permite să distingem o continuitate a concepției și atitudinii sale față de anumite probleme cheie precum, rolul armatei în societate și organizarea căilor ferate. Analiza discursurilor sale politice reprezintă un important câștig și din perspectiva echilibrării dimensiunii militare bine conturată de istoriografia consacrată personalității sale. Intervențiile sale de la înalta tribună a Senatului României se caracterizează prin sobrietate, responsabilitate, spirit democratic, anticomunism, grija față de argumentare, comparații relevante cu trecutul ori legislația altor țări europene. Pe parcursul dezbaterilor parlamentare, distinsul general nu s-a sfiit a răspunde interpelărilor colegilor săi, unii dintre ei personalități cu totul remarcabile ale vieții politice românești: Alexandru Vaida - Voievod, Virgil Madgearu, Arthur Văitoianu etc.

Analiza noastră asupra activității politice a generalului Traian Moșoiu ne relevă dimensiunea personalității sale atât de complexă. Strălucitul militar a fost completat de ministrul și politicianul perseverent ideii de propășire materială și spirituală a neamului său. În prima parte a vieții sale, Traian Moșoiu a muncit pentru pregătirea armatei care avea să realizeze un ideal sacru: unitatea statală a tuturor românilor, având șansa istorică

---

f.2, 39). Exactitatea datelor militare și apropierea faptică de data respectivă ni se par a fi mai puternice, chiar decât înscrierea anului morții pe piatra de mormânt, fapt posibil influențat de starea de emotivitate a momentului sau de încurcătura produsă de o ridicare ulterioară a monumentului.

de a se implica destoinic în destinul neamului. În cea de a doua parte a acestei vieți el s-a putut mândri, făcând parte din reprezentanții generației care au realizat consolidarea Marii Uniri. Destinul său s-a împletit cu aceste momente, cu adevărat astrale ale devenirii neamului românesc.

CAPITOLUL V

TRAIAN MOȘOIU ÎN POSTERITATE

V.1. Imaginea lui Traian Moșoiu în posteritatea imediată

După dispariția sa, survenită în anul 1932, imaginea generalului Traian Moșoiu a rămas vie în amintirea contemporanilor săi¹. Partidul Național Liberal i-a păstrat o statornică considerație numelui generalului. Atât fiul său Tiberiu² cât și fratele lui Traian Moșoiu, Aurelian³ au continuat să activeze în Partidul Național Liberal având rosturi importante în partid, cinstind numele și amintirea generalului.

---

¹ Vezi de exemplu *Monografia Almanah a Crișanei, Oradea, 1936*.

² Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu – profil biografic*, Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești, vol. VL, Seria Științe Umaniste, nr. 3, 2003, p.127-130.

³ Vezi Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru, Ion Șt. Baicu, *Viața politică prahoveană, 1919-1938. Documente*, Editura „Scrisul Prahovean”, Cerașu, 2000; Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru, *Viața culturală a municipiului Ploiești și a județului Prahova (1900-1948). Documente*, Editura ”Silex”, București, 1997; Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2003.

În anul 1936, ziarul „Viitorul” publica sub semnătura lui Titus Ionescu un foarte frumos articol evocator intitulat *Traian Moșoiu – 4 ani de la moartea gloriosului general*⁴. Autorul articolului considera că prin moartea generalului Traian Moșoiu, „țara [...], pierde pe unul din cei mai înzestrați fii ai săi, pe eroul de la Tisa, iar partidul din care făcea parte, o energie creatoare, o putere rară de muncă și unul dintre cei mai hotărâți luptători pentru unificarea sufletească a tuturor românilor de la Tisa până la Nistru”⁵.

Ziarul considera cu deplin temei, că Traian Moșoiu a luptat toată viața lui pentru întregirea țării și consolidării ei. Referindu-se la locurile natale și la copilăria sa, articolul preciza că Traian Moșoiu „de mic copil a fost crescut la flacăra idealului scump al tuturor românilor de dincolo și de dincoace de munți” și că „în sufletul său bun și cald, marile idealuri naționale au ocupat întotdeauna primul loc”. Deși studiile strălucite făcute la Viena „îi deschideau o carieră frumoasă” el a preferat să treacă Carpații „acolo unde a putut să-și închege liber cele mai frumoase idealuri naționale”.

În timpul operațiunilor militare ale războiului de eliberare și întregire națională „generalul Moșoiu a transmis trupei sale flacăra unui entuziasm și unei temerități ce parcă nu cunoșteau riscul [...]. Eroismul și curajul, vrednicia și bravura colonelului Moșoiu au insuflat trupelor de sub comandă acel entuziasm care a săpat pe stâncile Oituzului pagini strălucite de eroism”⁶.

Articolul evidențiază apoi meritele generalului, ocazionate de cea de a doua intrare a armatei române în Arad. „La 16 noiembrie 1918 trecea granița în fruntea armatei sale și după 9

---

⁴ Titus Ionescu, *Traian Moșoiu – 4 ani de la moartea gloriosului general*, „Viitorul”, 31 iulie 1936.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

zile intra în Târgu Mureș, iar la 24 decembrie românii defilează pentru prima oară pe străzile Clujului, în mijlocul unei manifestațiuni grandioase”. Se sublinia obținerea calității de comandant al trupelor române din Transilvania, eforturile lui Traian Moșoiu de „vrednic și întreg sprijinitor al năzuințelor Consiliului Dirigent. Patriotismul lui a strălucit atunci, asigurându-i nemurire pe plaiurile Ardealului atât de scump”. Acțiunea militară a generalului a continuat „având ca rezultat final alungarea lor [a trupelor ungare-n.ns. Gh.C.] din întreaga Transilvanie, victoria de la Tisa și ca încoronare a acestor biruințe, armatele generalului Moșoiu intrau triumfătoare în Budapesta, defilând în centrul orașului prin fața comandanților ce i-au dus la glorie și nemurire”⁷.

Referindu-se la intrarea în politică a generalului, autorul acestui articol explica acest gest prin faptul că „fîrea lui de aprig luptător” nu se împăca cu cea de a rămâne „cu arma la picior”, după încheierea războiului și realizarea unității depline. După Marea Unire era nevoie de o titanică muncă pentru consolidarea acesteia, iar el „n-a putut concepe consolidarea țării sale decât numai prin unificare sufletească a tuturor românilor” care cere timp, tenacitate, eforturi. În politică Traian Moșoiu a fost ceea ce și-a dorit tot timpul: „o trăsătură de unire între sufletul Ardealului și sufletul vechiului regat, un îndreptar de recunoaștere și de înțelegere adevărată între două trunchiuri de țară pe care totul trebuia să le apropie și nimic să le despartă”⁸.

La patru ani de la moartea generalului și la o distanțare relativ confortabilă de efervescenta muncii de consolidare a Marii Uniri din anul 1918, Titus Ionescu putea să aprecieze că Traian Moșoiu a avut „o contribuție rodnică și fericită în anii consolidării unității noastre”.

---

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

„Multe piedici și multe primejdii care se ridicau atunci în calea armoniei și a colaborării frățești între cele două părți ale neamului românesc, au fost doborâte de sufletul generos al eroului Moșoiu, în care patria era una și indivizibilă, tot atât de sfântă la izvoarele Oltului ca și la gurile lui”⁹.

Finalul articolului găsește nimerit să invite cititorul la o meditație profundă a descifrării destinului istoric al neamului nostru în împrejurări politice care se conturau a deveni amenințătoare. În astfel de momente, de cumpănă și de reflecție, punctele de referință căpătau o valoare existențială: „Azi, când din toate părțile lumii nori grei se abat, forțele creatoare ale acestei nații să ia aminte de la pilda patriotismului aceluia care a fost generalul Traian Moșoiu.

Luptele sterile, luptele cu substraturi meschine nu vor propăși nicicând o țară, ci mai curând sau mai târziu înlesnesc s-o facă pradă primului venit.

Generalul Traian Moșoiu a arătat prin pilda sa, calea de urmat”¹⁰.

În mod cert, aceste ultime constatări scrise acum 70 de ani, au fost validate de trecerea timpului și-și au actualitatea lor chiar pentru timpurile prezente ale națiunii noastre. Acest articol, care conține și fotografia generalului, este unul dintre cele mai frumoase care i-au fost dedicate generalului, atât în timpul vieții sale, cât și în posteritate. El a realizat o prezentare succintă, complexă și veridică a activității și rolului generalului în spiritualitatea românească.

Tot în anul 1936, la Oradea se publica *Monografia Almanah a Crișanei*¹¹ care prezenta și faptele de vitejie ale

---

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Monografia Almanah a Crișanei – Oradea*, 1936, Cf. Gheorghe Tudor Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu, Arhanghel al băătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, p. 71 și 85.

generalului: „De la 9 până la 16 septembrie 1916 Moșoiu a dat bătăliile de la Gura Răului, Rășinari, Cisnădie și Sadu” mai apoi a „recucerit Muntele Pietrosu și a reocupat Muntele Cioaca Dobrumului [...]”. În timpul retragerii armatei spre Moldova, colonelul Moșoiu a luptat cu divizia sa în regiunea Mizil - Buzău, iar la 20 ianuarie 1917 a fost numit Comandantul Diviziei a 12-a, cu misiunea de a apăra Valea Putnei și Șușiței. La 1 aprilie el a fost înaintat General de Brigadă și decorat cu ordinul <<Legiunea de onoare>> pentru bravura cu care a respins toate atacurile inamicului. În iulie 1917 a luat parte la bătălia de la Mărăști”¹².

În anul următor, 1937 locuitorii zonei natale i-au ridicat generalului Traian Moșoiu, la Bran, un frumos monument. Monumentul este opera sculptorului Oscar Han și a fost dezvelit la 15 august. Monumentul este realizat „în mijlocul unei fundații-placă de 1,20 x 1,20 metri, din beton mozaicat, împrejmuată cu lanț gros întins între 9 stâlpi de țevă, a fost ridicat un pedestal de 1,5 m înălțime, placat cu gresie, pe care a fost așezat bustul de bronz al generalului, în uniformă militară cu ordinele și medaliile pe piept. Pe o placă de inox de 70 x 50 centimetri este inscripționat:

<< GENERAL
TRAIAN MOȘOIU
1868 – 1932 >>”¹³

Acesta a fost primul monument care i-a fost ridicat generalului. Treptat amintirea și numele său intrau în recunoștința și glorificarea posterității. Cinstirea memoriei generalului Traian Moșoiu s-a făcut și prin atribuirea numelui său unor străzi ale orașelor țării. Prima informație despre acest

¹² *Ibidem.*

¹³ Gheorghe Pășescu, Dumitru Stratanov, Ioan Virgil Leancu, *Jertfă și recunoștință. Eroi și monumentele lor din Țara Bârsei, Ținutul Ceahlăului și Țara Făgărașului*, Editura „Pastel”, Brașov, 2001, p. 76.

fapt o avem din Ploiești unde trăia și activa fratele său, profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu¹⁴ care probabil nu a fost străin de acest fapt. În mod cert în anul 1939, strada Văleni din Ploiești purta numele „Gen.Traian Moșoiu”¹⁵.

În anul 1940, numele generalului Traian Moșoiu era inclus în valoroasa lucrare a lui Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetare. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*. La șase ani de la dispariția generalului, autorul realiza o succintă prezentare a personalității acestuia, subliniind faptul că generalul a reprezentat o „figură de mare democrat în Partidul Național Liberal”¹⁶.

V.2. Numele lui Traian Moșoiu în istoriografia perioadei 1944 – 1989

După 23 august 1944, au trecut mai multe decenii până când numele lui Traian Moșoiu să poată fi tipărit, actualizat, considerat. Dezghețul ideologic survenit în 1964 crea premisele unei abordări mai nuanțate problematicii istorice. În anul 1979, Mihai Rusenescu și Ioan Saizu publicau o lucrare privind viața politică a României în perioada 1922 – 1929. Cei doi autori îl

¹⁴ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*

¹⁵ Ștefan Vaskocenko, *Monografia Grupului Școlar Industrial „1 Mai”, Ploiești*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2002, p. 58. Analizând istoricul acestei unități școlare, Ștefan Vaskocenko precizează că la 25 iunie 1939, președintele Camerei de Industrie și Comerț Ploiești a fost invitat să participe „la <<inaugurarea expoziției bazar>> a liceului, deschisă în strada Gen.Traian Moșoiu (fostă Văleni)” [*ibidem*]. Este posibil ca numele străzii să fi fost atribuit mai de mult. Vezi și *Ghidul General al Municipiului Ploiești și Județului Prahova*, 1939-1940, Editura „Mercur”, Oradea, p. 187.

¹⁶ Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetare. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, „Cugetarea”, București, 1940, p. 571.

menționau pe Traian Moșoiu ca proaspăt numit în guvernul I.I.C.Brătianu din anul 1922, fără ca acesta să fi fost consultat. Rațiunea introducerii lui Moșoiu în acest guvern era aceea a sporirii credibilității noului guvern¹⁷. În anul 1982, revista „Magazin istoric” publica, la rubrica *Poșta Magazin istoric*, sub titlul *Generalul Berthelot la Hunedoara*, o fotografie preluată din revista „Actualitatea” din anul 1923. Aceasta a fost trimisă de un cititor al <<Magazinului istoric>> „în completarea notei despre generalul Berthelot (nr.9/1981) și România”. Printre personalitățile prezente în fotografie, părtaș la acest eveniment s-a aflat și generalul Traian Moșoiu, pe atunci ministrul Comunicațiilor¹⁸.

În anul 1983, bine cunoscuta revistă culturală „Familia” din Oradea publica sub semnătura lui Alexandru Dragomirescu și Marius Pop articolul „*Treceți batalioane române, Carpații!*” *Memorial Traian Moșoiu*. Articolul făcea o succintă prezentare a carierei militare a generalului Moșoiu din momentul în care acesta a început activitatea militară, în anul 1891, și până în anii care au urmat războiului mondial. În mod evident, accentul a căzut asupra operațiunilor militare ale primului război mondial și mai ales asupra celor care au condus la eliberarea Oradei de către armatele române conduse de generalul Traian Moșoiu, la 20 aprilie 1919¹⁹.

Traian Moșoiu a devenit comandantul tuturor trupelor române din Transilvania la 23 decembrie 1918. În aprilie 1919, Traian Moșoiu a declanșat ofensiva vestică trecând linia demarcațională Zalău-Ciucea-Săvârșin atingând după trei zile

---

¹⁷ Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viața politică în România, 1922 – 1929*, Editura Politică, București, 1979, p. 141.

¹⁸ *Generalul Berthelot la Hunedoara*, „Magazin istoric”, anul XVII, nr.1, ianuarie 1982, p. 59.

¹⁹ Al.Dragomirescu și Marius Pop, *Treceți batalioane române Carpații! Memorial Traian Moșoiu*, „Familia”, Revistă de cultură, seria a V-a, anul 19 (119), nr.1 (219), 1983, p. 8.

---

aliniamentul Satu Mare-Carei-Aleșd-Beiuș. La 20 aprilie generalul Moșoiu intra triumfal în Oradea²⁰. Din fața primăriei el vestea mulțimii clipa dezrobirii. Acest moment nu va fi uitat nicidecum de orădeni care au immortalizat momentul prin fixarea unei plăci comemorative și pictarea portretului pe pereții Palatului Comunal, prin atribuirea numelui său mai multor școli primare comunale, prin conferirea titlului de președinte de onoare al mai multor asociații etc. La rândul său generalul a rămas profund atașat de locuitorii acestor plaiuri. În calitate de ministru al Comunicațiilor el a urgentat construirea căii ferate Arad – Oradea, iar la 25 septembrie 1922 a participat alături de Al. Constantinescu, ministrul Agriculturii la primele împrumuturi de după război din județul Bihor²¹.

Revista „Familia” continuă să prezinte câteva pasaje din jurnalul inedit de război al lui Traian Moșoiu, câteva versuri pe care folclorul ostășesc i le consacrase generalului, proclamația sa către ardeleni în momentul în care în toamna anului 1918, armata română reîntra pentru eliberarea Transilvaniei, și unele pasaje dintr-o lucrare memorialistică despre luptele armatei române din primăvara anului 1919, coordonate de Traian Moșoiu²².

În anul 1984, Al. Dragomirescu și Marius Pop, profesori ploieșteni, specialitatea istorie și respectiv, limba și literatura română au publicat în revista „Steaua” a Uniunii Scriitorilor noi pasaje din jurnalul de război inedit al generalului Traian Moșoiu. În studiul care prefața fragmentele de jurnal cei doi autori subliniau faptul că Traian Moșoiu se înscrie în rândul acelor eroi care au supraviețuit teribilei înclăștări. Al. Dragomirescu și Marius Pop evidențiau faptul că Traian

---

²⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 – 1919*, vol.II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 428.

²¹ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *op. cit.* p. 8.

²² *Ibidem.*

Moșoiu se trăgea dintr-o familie cu profunde rădăcini în zona Branului, caracterizată printr-o înaltă conștiință națională și ai cărei reprezentanți se evidențiaseră în evenimentele revoluționare din anul 1848.

Traian Moșoiu a început războiul de întregire națională cu gradul de colonel, comandant al Regimentului 2 Vâlcea. În timpul operațiunilor de refacere din Moldova, Traian Moșoiu a fost avansat general, comandant al Diviziei 12 Infanterie. După încheierea păcii de la Buftea București din 24 aprilie/7 mai 1918, generalul Moșoiu a devenit comandantul Diviziei 7 Infanterie. Când, în noiembrie 1918, armata română a reintrat în lupte, Traian Moșoiu trecea nedreptele hotare ale Ardealului luptând pentru eliberarea Topliței, Reghinului, Târgu-Mureșului²³.

Fragmentele de jurnal publicate se refereau chiar la momentul intrării României în război și la operațiunile militare de trecere a frontierei în Transilvania. La 14 august 1916, Traian Moșoiu a fost convocat printr-o telegramă la Comandamentul Corpului de Armată de la Craiova. Aici a aflat că „Dl Președinte al Consiliului și ministru de Război, Ion C. Brătianu ordona ca grupurile: Cerna, Jiu, Lotru și Olt vor trece frontiera austro-ungară în ziua de 15 august la ora 9 seara”. Generalul reținea importanța și solemnitatea momentului: „Pe fețele tuturor se putea vedea bucuria ce o simțeam noi în acele momente istorice când armata română intra în foc pentru întregirea neamului”. Sentimentul mândriei naționale, al optimismului, al dorului de libertate, al însuflețirii patriotice, anima nu numai pe comandanți, ci întreaga trupă: „trupa era plină de elan, predomina dorul de luptă pentru realizarea

---

²³ Al. Dragomirescu și Marius Pop, *Fragmente dintr-un memorial*, „Steaua”, Revistă a Uniunii Scriitorilor, Literatură, Artă, Cultură, Nr.1 (440), 1984, p. 15 și 29.

---

idealului național căruia cu toții eram în stare să ne sacrificăm”²⁴.

Moșoiu relatează cu amănunțime operațiunile trecerii frontierei și a eliberării satelor din zonă. „Râul Sadului [...], este un sat mare, locuit numai de români care și-au manifestat în mod sincer bucuria că au scăpat de sub ocupația străină. Era o veselie de nedescris printre acei români mărginași care gravitau mai mult spre Țară”. Această atmosferă s-a creat în toate satele eliberate de români. La Rășinari „domnea o bucurie și un entuziasm extraordinar care se manifesta prin cântece și jocuri naționale. La urmă s-a încins hora în care s-au prins ostașii vâlceni cu ardelenii”. Cei doi autori au găsit nimerit ca în finalul selecției lor să integreze „Proclamația lui Traian Moșoiu către ardeleni cu ocazia celei de a doua intrări în Transilvania, în noiembrie 1918”²⁵.

Tradiția orală păstrează și astăzi vie clipa eliberării românilor de către armatele române conduse de Traian Moșoiu. Primarul localității, Iacob Ciuceanu, a arborat drapelul tricolor, a coborât steagul austro-ungar, a organizat primirea tradițională a soldaților români²⁶.

În anul 1987, Al. Dragomirescu și Marius Pop au reușit să publice la prestigioasa editură „Dacia” din Cluj, memorialul inedit de război al generalului Traian Moșoiu care cuprindea

---

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ Mărturie a economistului doctor Mihai Rudeanu, din Deva, fiu al Rășinarilor, nepot al primarului de atunci. Conform relatării acestuia, bunicul său, Iacob Ciuceanu, a fost primar al Rășinarilor de la începutul secolului al XX-lea timp de 45 de ani. În acest răstimp a avut o singură perioadă de întrerupere de doi ani, când a fost închis la Cluj tocmai pentru că în 1916 a sprijinit armata română. Bucuria sosirii armatei române l-a determinat să organizeze sacrificarea mai multor animale, în special viței, pentru ospătarea trupelor. (Aceste relatări ne-au fost făcute personal, în vara anului 2005, când l-am cunoscut întâmplător la Eforie Nord pe dl. Mihai Rudeanu).

---

perioada august – septembrie 1916²⁷. Memorialul surprinde perioada intrării României în război în anul 1916. Evenimentele prezentate cu ochii comandantului de armată Olt-Lotru care a acționat în regiunea Sibiului, în ofensivă și în cea a defileului Olt și în împrejurimile acestuia, în defensivă, se impun atenției prin minuțiozitate, descriptivitate, incisivitate și prin inedit. Nota de simplitate și firesc în care sunt consemnate, conferă credibilitate și atașamentul cititorului.

Traian Moșoiu ne convinge încă o dată prin jurnalul său de elanul și patriotismul cu care soldații români au trecut Carpații în anul 1916 și au intrat în Transilvania cu scopul realizării unității naționale. Memorialul surprinde nuanțe ale bucuriei, entuziasmului și sărbătoririi ostașilor noștri de către populația eliberată a Transilvaniei. Autorul însemnărilor suferă atunci când vede printre căzuții taberei adverse, frații de neam: „Ce soartă crudă mai poate să fie rezervată de vitregia vremurilor, românilor decât ca în lupta de dezrobire a Ardealului, frații de sub stăpânirea habsburgică să ucidă pe dezrobitori, iar ardelenii să apere cu piepturile lor hotarele nedrepte impuse de dușmanii seculari”²⁸.

Memorialul generalului Traian Moșoiu rămâne un bun izvor de informații pentru istoriografia consacrată războiului de întregire națională. Cei doi editori ploieșteni au manifestat competență și profesionalism realizând un consistent studiu introductiv, interesante considerații asupra *Locului jurnalului în memorialistica românească de război* și o utilă *Notă asupra ediției*. Vasile Netea aprecia în *Cuvânt înainte*, că prin publicarea memorialului se realiza „al doilea monument ridicat de posteritate!” lui Traian Moșoiu, după cel înălțat de brăneni

---

²⁷ General Traian Moșoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*. Cuvânt înainte de prof. dr. Vasile Netea, Ediție, studiu introductiv și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987.

²⁸ *Ibidem*.

generalului, exact cu cinci decenii înainte, în anul 1937. Lucrarea apărută înainte de prăbușirea totalitarismului de stânga a atras atenția specialiștilor și oamenilor de cultură fiind recenzată în două rânduri²⁹. Lucrarea a fost lansată la Casa Armatei din Ploiești. În afara celor doi îngrijitori ai ediției, au punctat momentul apariției lucrării scriitorul Nicolae Rădulescu Lemnar, criticul literar Constantin Hârlav, Nicoleta Păsărin, nepoată a generalului Traian Moșoiu. Festivitatea a fost patronată de căpitanul Gavriil Preda, directorul Casei Armatei Ploiești.

Chiar în anul prăbușirii regimului comunist, 1989, s-a reeditat valoroasa lucrare a lui Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919* care prezenta cu lux de amănunte evenimentele politico-militare din anii 1918-1919. În cadrul acestora, în luptele de eliberare a părții vestice a Transilvaniei și în operațiunile militare de dincolo de Tisa și din Ungaria, rolul generalului Traian Moșoiu este foarte bine reliefat, fotografia lui fiind prezentată alături de cele ale marilor personalități³⁰ ale epocii care și-au pus amprenta pe evenimentele istorice ale momentului.

Din această lucrare ne oprim asupra unui singur moment, cel al eliberării Oradei pentru că el a căpătat un rol cu totul aparte în cinstirea numelui generalului în posteritate: „În așteptarea armatei române, Oradea a trăit cu adevărat săptămâna patimilor. Orașul care fusese terorizat și jefuit [...], aștepta cu nerăbdare și cu bucurie intrarea armatei salvatoare.

---

²⁹ I.C.Petrescu, Alexandru Dragomirescu, Marius Pop, *Memorial de război – Traian Moșoiu*, în „Învățământul liceal și tehnic profesional”, anul XXXVI, 7 iulie 1988, p. 28; Gh.Calcan, *Generalul Traian Moșoiu. Memorial de război (august-octombrie 1916). Ediție, studiu introductiv și note Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1987, 152 p. + fotografii; „Anuar”, Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Prahova, vol. I, Ploiești, 1989, p. 168-170.*

³⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 411-471.

Cetățenii orașului alcătuiseră o gardă înarmată, pentru apărarea orașului împotriva trupelor ungare care, în retragerea lor dinaintea trupelor române, amenințau cu excese. Românii din oraș, cuprinși de groază, stăteau ascunși, parte – în frunte cu vicarul Ciorogariu – fuseseră arestați și duși între baionete la primăria orașului, spre a fi executați [...]. Ziua de sâmbătă a Paștilor a fost cea mai emoționantă pe care a petrecut-o Oradea [...], în Ziua Paștilor, pe la miezul zilei, cele dintâi patrulare românești [din subordinea generalului Traian Moșoiu – n.ns.Gh.C.] au sosit...”³¹.

V.3. Omagierea activității lui Traian Moșoiu după anul 1989

„Numele lui Traian Moșoiu a apărut în anul 1990 într-o publicație-magazin la rubrica *Din culisele istoriei* într-un articol care își propunea să analizeze francmasoneria românească din perioada interbelică. Conform acestui articol Traian Moșoiu făcea parte din *Marele Ordin* care ar fi ocupat gradul doi în cele patru organizații care au existat în România. Această organizație era condusă, preciza articolul respectiv, din anul 1932 de Mihail Sadoveanu, iar în rândurile ei mai figurau: Constantin Angelescu, Constantin Argetoianu, I. A. Bassarabescu, Victor Eftimiu, Pantelimon Halippa, G. Castoforu etc.”³².

Anul 1994 a fost deosebit de generos pentru reconstituirea memoriei generalului Traian Moșoiu. În acest an la Editura Enciclopedică din București, Dumitru Preda, Vasile

---

³¹ *Ibidem*, p. 427-428.

³² *Totul despre francmasoneria românească. Epoca interbelică și al doilea război mondial*, „Zig-zag”, nr.11, 17-20 mai 1990, p.3.

Alexandrescu, Costică Prodan au publicat lucrarea: *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, în care au inserat o fotografie a generalului cât și activitatea acestuia în iureșul acelor evenimente. De asemenea, s-au organizat două activități memorialistice la Brașov – Bran și Oradea unde s-au reamplasat și dezvelit busturi și s-a publicat o fotografie a generalului în revista „Magazin istoric”. Seria evocărilor anului 1994 a fost începută de revista „Magazin istoric” al cărei *Album istoric* din luna aprilie publica mai multe fotografii dedicate evenimentelor Marii Uniri finalizată prin unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918. Una din fotografii îl prezenta pe generalul Traian Moșoiu, alături de generalul Mărdărescu și alți reprezentanți ai armatei și bisericii române la ceremonia de înmormântare a eroilor căzuți pe Câmpia Tisei în primăvara anului 1919³³.

Acțiunile de la Brașov³⁴ și Bran au fost organizate sub auspiciile Inspectoratului pentru Cultură al Județului Brașov și Consiliului Județean Brașov cu colaborarea Primăriei și Consiliului Local Bran, Muzeului de Istorie Brașov, Departamentului Central *Astra Brașov* și Institutului de Teorie și Istorie Militară, Filiala Brașov. Activitatea de omagiere s-a desfășurat pe parcursul a două zile, 13 și 14 august la Brașov și la Bran sub genericul *Istoria Neamului Românesc. Restituiri. Traian Moșoiu, 1868 - 1932*. Programul manifestărilor publica în medalion fotografia generalului. Acțiunile omagiale au fost complexe. La Casa Sfatului din Brașov a fost organizată expoziția tematică *Generalul Traian Moșoiu, luptător pentru întregirea neamului*. Tot aici, la 13 august, a avut loc o sesiune de comunicări științifice la care au fost prezentate opt

---

³³ Vezi *Album istoric*, „Magazin istoric”, Serie nouă, aprilie 1994.

³⁴ La Brașov, familia generalului Moșoiu a fost reprezentată de Liana Popescu (strănepoată a generalului – Sinaia), familia prof. Cantemir Moșoiu (Ploiești) și ing. Alin Moșoiu (Canada).

comunicări științifice. Între autori s-au înscris nume consacrate în istoriografia românească, Constantin Botoran, Dumitru Preda ș.a. La Bran, în Parcul central, la 14 august s-a organizat o comemorare laică și religioasă ocazionată de reamplasarea bustului lui Traian Moșoiu. La această comemorare a participat Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, iar corul veteranilor „Tiberiu Brediceanu” al Cercului Militar Brașov a susținut un program artistic³⁵.

Acțiunile omagiale de la Brașov și de la Bran au fost consemnate în presa locală. „Gazeta de Transilvania” ținea să precizeze că aceste activități au fost organizate „la împlinirea a 75 de ani de la intrarea trupelor române în Budapesta, moment decisiv pentru stăvilirea încercării bolșevismului de a pătrunde spre centrul Europei”³⁶.

Festivitățile de la Oradea au avut loc la 12 octombrie și au fost ocazionate de dezvelirea, pe strada Armatei Române, a bustului din bronz al generalului Moșoiu, operă a sculptorului Theodor Zamfirescu. Aceste festivități au început prin prezentarea Marșului de întâmpinare la general. S-a intonat imnul de stat al României însoțit de mai multe salve de foc. S-au rostit alocuțiuni. Colonelul Ion Cioară, Șeful Statului Major al Diviziei a 11-a a evocat activitatea eroică a lui Traian Moșoiu, un român neaoș remarcat nu numai în primăvara anului 1919, când a eliberat orașul, dar și după aceea. Vorbitorul a evidențiat apoi, construirea de către militarii români a șoselei Salonta – Oradea cât și implicarea generalului în aplicarea reformei agrare în Bihor. Virgil Teodorescu, Director adjunct al Arhivelor Naționale ale României a prezentat istoricul amplasării plăcii memoriale dedicate lui

---

³⁵ Inspectoratul de Cultură al Județului Brașov, Consiliul Județean Brașov, *Istoria neamului românesc. Restituiri. Traian Moșoiu, 1865-1932*, Brașov-Bran, 13-14 august 1994.

³⁶ Ion Popa, *In memoriam. Generalul Traian Moșoiu*, „Gazeta de Transilvania”, anul CLVII, Serie nouă, nr.1399, 13-14 august, 1994.

Traian Moșoiu în Primăria orașului. Primarul Oradei, Petre Filip, a adus omagiul său eroilor neamului și celor care știu să cinstească înaintașii. Au fost prezenți generalul Corneliu Lungu, comandantul Diviziei 11 Mecanizate, Generalul Cioară, veterani, cadre militare active și în rezervă, numeroase personalități locale, civili.

Ceremonialul a cuprins și o slujbă religioasă susținută de un sobor de preoți și de Corul Facultății de Teologie din Oradea. Au fost prezentate cântece patriotice. Pe fondul sonor al Imnului Eroilor au fost depuse numeroase coroane de flori din partea Diviziei a 11-a Infanterie, Primăriei Oradea, veteranilor de război, corpului militarilor în rezervă, Bisericii, Asociației Naționale „Cultul Eroilor”, Ministerului de Interne, partidelor politice, școlilor din municipiu. Această solemnitate, impresionantă prin amploare și mesaj, a continuat prin prezentarea în fața intrării cazărării Marii Unități de către fanfara militară și de către un grup militar, a montajului literar – muzical *Glorie eroilor patriei*. La final s-a intonat imnul de stat și fanfara a prezentat onorul.

În anul 1996, ziarul „Cotidianul” a publicat un articol dedicat războiului de întregire națională, Marii Uniri și campaniei vestice a României din anul 1919. Acest articol a fost ilustrat cu mai multe fotografii, două dintre ele având următoarele explicații: „Cavaleria generalului Traian Moșoiu intrând în Sibiu” și respectiv, „Generalul Moșoiu primește defilarea trupelor române pe bulevardul budapestan Andrassy”³⁷.

În același an, la Ploiești apărea lucrarea *Cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul”* în care era inserat și Traian Moșoiu. Acesta primise acest înalt ordin, clasa a III-a prin Decretul nr. 16 din 2 ianuarie 1918. Generalului îi fusese

---

³⁷ *Generalul Rusescu erou național sau nebun de legat*, „Cotidianul”, 2-3 martie, 1996.

---

conferit ordinul „pentru vitejia și priceperea sa cu care a comandat Brigada a 3-a Infanterie în luptele de la Tălmaci, din 13 – 16 septembrie 1916 și Divizia 20 în luptele din regiunea Văii Lotrului între 17 septembrie și 5 octombrie 1916”. Lucrarea evidențiază eforturile lui Traian Moșoiu în bătăliile de la Muntele Pietrosul unde a condus personal contraatacul, cât și tactul său în luptele din Munții Carpați, la stânga râului Olt, la 8 octombrie 1916 când a preluat comanda Diviziei 23³⁸.

Anul 1997 s-a dovedit a fi un an prodigios memoriei generalului Traian Moșoiu: dezvelirea unui nou bust la Oradea, consemnarea activității sale în trei articole, atribuirea numelui său unei străzi din Ploiești.

În luna ianuarie, la Oradea au avut loc festivitățile prilejuite de aniversarea a 120 de ani de la înființarea Regimentului 3 Dorobanți Olt. Cu această ocazie s-a dezvelit un nou bust dedicat generalului Traian Moșoiu. Cinstirea generalului a ocupat un loc central al manifestărilor. Actorul George Voinescu a reprodus *Cuvântul* lui Traian Moșoiu din ziua de 20 aprilie 1919, când orașul a fost eliberat. Emoționantă apoi a fost reconstituirea întâmpinării generalului Traian Moșoiu de către primarul Oradei Mari alături de locuitorii orașului, cu pâinea și sarea tradiționale, în memorabila zi a eliberării orașului.

Întreaga manifestare s-a desfășurat în prezența unui numeros public reprezentat de generali, militari, personalități ale lumii publice locale, civili. Între vorbitori s-au înscris Primarul Oradei, Mihai Sturza, general de Corp de armată Nicolae Șchiopu, lt.col.Viorel Vieru, lt. col. Constantin Moșincat care și-a prezentat lucrarea *Stare de veghe*. Au fost

---

³⁸ Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, *Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, Ediție coordonată de comandor Ilie Manole, Colecția „Revista de Istorie Militară”, 5, Editura Universal Cartfil, Ploiești, 1996, p. 71.

depuse numeroase coroane de flori, s-a intonat imnul de stat al României, s-a organizat un serviciu divin, a avut loc defilarea gărzii de onoare, întreaga acțiune încheindu-se prin defilarea fanfarei militare.

În luna aprilie, ziarul „Ploieștii” a publicat în două numere articolul *Împlinind hotărârea Adunării de la Alba-Iulia, în urmă cu 78 de ani, General Traian Moșoiu eliberează Oradea*³⁹. Articolul a fost reluat, cu adăugirea notelor științifice, sub semnătura lui Gh. Calcan și Cantemir Moșoiu în *Anuarul Societății de Științe Istorice Prahova*. Cei doi autori subliniau faptul că „Prin faptele și eroismul său generalul Traian Moșoiu nu aparține numai Oradei și Bihorului, ci întregului neam românesc. Prin activitatea remarcabilă a profesorului Aurelian Moșoiu⁴⁰, frate al generalului, la Liceul <<Sfinții Petru și Pavel>> din Ploiești, locuitorii acestei urbe se simt mai apropiați de umbra gloriosului general”⁴¹.

În luna iulie, ziarul „Cotidianul”, în suplimentul său de istorie „Arhiva”, în două articole *Mărășești 1917 – 1997* și *Chestiunea Carol* a prezentat cinci fotografii din timpul războiului de întregire a neamului în care era prezent și generalul Traian Moșoiu. Fotografiele aveau următoarele explicații. În prima fotografie de pe pagina întâia era înfățișat Traian Moșoiu în fruntea diviziei prezentând onorul regelui Ferdinand în martie 1917 la Varnița, Vrancea, în perioada de

---

³⁹ Gh. Calcan, *Împlinind hotărârea adunării de la Alba – Iulia, în urmă cu 78 de ani. Generalul Moșoiu eliberează Oradea*, I, II, „Ploieștii”, 24 și 25 aprilie 1997.

⁴⁰ Gh. Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*
⁴¹ Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un reprezentant al Marii Uniri, Generalul Traian Moșoiu*, „Anuar”, Fundația pentru Istoria Prahovei, Arhivele Naționale, Direcția Județeană Prahova, Asociația Arhiviștilor și Prietenii Arhivelor, Societatea de Științe Istorice, Filiala Prahova, Societatea culturală „Amicii Franței – General Berthelot”, vol. IX, Ploiești, 1997, p.138.

refacere a armatei române, înaintea marilor bătălii de la Mărășești. Sub cea de a doua fotografie era scris: „Generalul Traian Moșoiu – în prim plan, ținând în mâna stângă o hartă – urmărește manevrele diviziei a XII-a între Urechești și Adjud, în iunie 1917. În jur ofițeri de stat major români și francezi”. Cea de a treia fotografie, din iunie 1917, îl prezenta pe Traian Moșoiu pe câmpul de manevră într-un automobil alături de generalul Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze în România. A patra fotografie îl înfățișa pe generalul Moșoiu, la Cornățel, în sudul Moldovei, în mai 1917, alături de Alexandru Averescu și Scerbacev, Comandantul forțelor armate ruse din Moldova. Cea de a cincea fotografie, din iunie 1917, îl prezenta pe Traian Moșoiu la manevrele trupelor române de la Urechești alături de Arthur Văitoianu și de Henri Berthelot⁴².

Spre sfârșitul anului 1997, ziarul „Prahova” din Ploiești anunță faptul că numele străzii Flamura s-a schimbat în „General Traian Moșoiu” și că inițiativa a venit din partea P.N.L.Prahova⁴³. Solicitarea a avut sprijinul reputatului avocat și parlamentar Mircea Ionescu Quintus, președinte al organizației P.N.L.Prahova⁴⁴.

În anul 1998, numele generalului Moșoiu apare menționat în lucrarea *România Mare. Puterea politică*, autori Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda. Prezentându-se componența guvernelor României interbelice se consemnează și activitatea de ministru a lui Traian Moșoiu. Acesta a ocupat

---

⁴² *Mărășești 1917 – 1997 și Chestiunea Carol*, „Arhiva”, Supliment de istorie al ziarului „Cotidianul”, anul VI, nr. (67), 25 iulie 1997, p. 1-5.

⁴³ *Ultima oră*, „Prahova” cotidian de opinie și informație, Anul IX, seria a V-a, nr.2148, 15 decembrie 1997.

⁴⁴ La originea lansării acestei inițiative s-a aflat strănepotul generalului, profesorul Cantemir Moșoiu. Această cerere a fost sprijinită și de Asociația Veteranilor de Război Prahova condusă de colonelul în rezervă Oancea. Primarul Ploieștiului, Horia Toma, aprobă această cerere la 15 decembrie 1997.

funcția de ministru al Comunicațiilor în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu (1922 – 1926) începând cu 24 ianuarie 1922, până la 30 octombrie 1923, când a devenit ministru al Lucrărilor Publice⁴⁵. Figura generalului Moșoiu mai poate fi identificată într-un grupaj de fotografii prezentat de revista „Magazin istoric” din decembrie 1998, care își propunea să prezinte serbările Unirii din 1928 – 1929, cu ocazia împlinirii unui deceniu de la Marea Unire. Traian Moșoiu apare în ținută de gală, în fotografia care prezintă un grup de invitați în frunte cu generalul C. Prezan, pe peronul gării Alba Iulia⁴⁶.

În anul 2000, numele generalului Traian Moșoiu este evocat în mai multe ocazii. În primul rând ziarul „Realitatea evreiască” îl menționează pe Traian Moșoiu în calitate de Comandant al Armatei de Vest din Transilvania 1918 – 1919 în contextul prezentării înrolării voluntare a unui soldat evreu în armata română care a luptat împotriva trupelor lui Bella Khun⁴⁷.

În acest an s-a publicat monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna” din Brașov, absolvent al căruia a fost și Traian Moșoiu ca și Titu Maiorescu, Alexandru Vaida-Voievod, Octavian Goga, foști prim miniștri, Sextil Pușcariu, Gheorghe Bogdan Druică, Ioan Bogdan, Șt.O.Iosif, Onisifor Ghibu etc. În monografia acestui celebru liceu al cărui rol în formarea elitei interbelice românești din Ardeal, Nicolae Iorga îl asemana cu cel al școlilor de la Blaj, generalului Traian Moșoiu i s-a consacrat un medalion sub titlul *Generalul Traian Moșoiu – un simbol al luptei pentru unitatea neamului*.

---

⁴⁵ Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, *România Mare. Puterea politică*, Editura Mectis, Ploiești, 1998, p. 66.

⁴⁶ *Album istoric. Serbările Marii Uniri 1928 – 1929*, „Magazin istoric”, decembrie 1998.

⁴⁷ *File de istorie*, „Realitatea evreiască”, publicație a Federației Comunităților Evreiești din România, anul XLV, nr. 119 (919), 1-5 iunie 2000.

Simion Toma, autorul acestei monografii îl considera pe „bravul general Traian Moșoiu printre marile personalități politice și militare produse ale Liceului Șaguna”, un simbol al luptei anticomuniste din anul 1919 când s-a opus cu forța armelor regimului bolșevic al lui Bella Khun. Autorul menționat, reliefa meritele generalului în timpul operațiunilor din 1916 – 1917, fapte pentru care el a fost decorat de către generalii francezi Joffre și Berthelot și a întrunit aprecierile regelui Ferdinand și ale reginei Maria. Între decorațiile primite de Traian Moșoiu, numărându-se Ordinul „Steaua României”, Ordinul „Coroana României”, Ordinul „Mihai Viteazul”, Crucea „Regina Maria”, Ordinul „Serviciul Credincios”, Semnul Onorific pentru 18 și 25 de ani de serviciu militar, medalia „Crucea comemorativă a războiului 1916 - 1918”⁴⁸. Erau evidențiate în același timp meritele familiei Moșoiu care a dat țării și alți oameni de seamă. Erau astfel evidențiați, Aurelian Moșoiu, fratele generalului, profesor renumit la Liceul Carol I din Craiova, Școala Comercială și Liceul „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești, senator liberal⁴⁹, Tiberiu Moșoiu, fiul generalului care a devenit Guvernator al Băncii Naționale a României⁵⁰.

Cele mai semnificative evocări ale generalului Traian Moșoiu din anul 2000, au avut loc cu ocazia publicării și lansării volumului *General Traian Moșoiu, militarul și politicianul în slujba Țării*, autori Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu⁵¹.

---

⁴⁸ Simion Toma, *Monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna”*, Editura „Concordia”, Brașov, 2000, p. 313-316.

⁴⁹ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu...*

⁵⁰ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României...*, p.127-130.

⁵¹ Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba țării*, Editura „Printeueuro”, Ploiești, 2000.

Lucrarea conține trei părți principale: a) studiul *General Traian Moșoiu, ostașul și politicianul în slujba Țării*, b) o parte din lucrările și cuvântările generalului, redată în forma lor originală, c) fotografiile care prin numărul (aproximativ 200) și valoarea lor refac evoluția militară a generalului oferind în același timp importante mesaje asupra contextului și stării de spirit din momentele istorice ale reîntregirii naționale din anii 1916 – 1919. Din lucrările și cuvântările generalului redată în lucrare menționăm: *Ocuparea Budapestei. În legătură cu operațiunile militare din Ardeal. 1918-1919; Problema apărării naționale în România Mare; Pericolul comunist; Cuvinte rostite de Traian Moșoiu, ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională din 1922 etc.*

Această lucrare a fost foarte bine primită de lumea militară. Cea mai convingătoare dovadă în acest sens o reprezintă acordarea premiului *Oștirea României*, la 20 iunie la Cercul Militar Național din București, în cadrul festivităților de premiere organizate de „Revista de Istorie Militară”. Acordarea distincției a fost făcută de generalul de brigadă Mihai Ionescu, Directorul Institutului de Istorie Militară și comandorul Gh. Vartic, Directorul „Revistei de Istorie Militară”. Celor doi autori li s-au înmănat câte un frumos hrisov, „pentru aista dreaptă cinstire”.

La 29 noiembrie 2000, la Casa Corpului Didactic din Ploiești, orașul celor doi autori, s-a organizat lansarea acestui volum. Activitatea generalului Traian Moșoiu a fost prezentată de conf.univ.dr. Mihai Rachieru, Directorul Arhivelor Naționale, Direcția Județului Prahova, colonelul în retragere Constantin Chiper, vicepreședintele Asociației Naționale *Cultul Eroilor*, lt.col. Gavriil Preda, Directorul Cercului Militar Ploiești, moderatorul acțiunii și prof. dr. Gh.Calcan. Impresionante evocări au făcut cei doi autori ai lucrării: Alexandru Dragomirescu, Inspector general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Prahova și profesorul Cantemir

Moșoiu de la Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Ploiești, sponsorul principal al lucrării⁵². Între participanți s-a remarcat prezența semnificativă a reprezentanților armatei: general de brigadă (r) Octavian Toncea, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, colonel (r) Gh. Răucea, colonel (r) Constantin Gheorghe, colonel (r) Traian Nichita, colonel (r) Alexandru Dumitrescu, colonel (r) Emil Pintilie, președintele Organizației Județene Prahova a cadrelor militare în rezervă și retragere, lt.col. Adrian Nae, lt.col. Gheorghe Crețu, comandor (r) Ion Năstase, maior Dragoș Anghelache, secretar de redacție la ziarul „Curierul Armatei” etc. Au fost prezenți oameni de cultură din municipiul Ploiești⁵³.

Publicarea și lansarea volumului generalului Traian Moșoiu a fost amplu relatată de presa locală și cea militară centrală. „Jurnalul de Prahova” publica articolul *Traian Moșoiu – între sufletul Ardealului și cel al Vechiului Regat*, însoțit de fotografia copertei volumului în care sublinia că eroul nostru „a luptat toată viața atât pe câmpul de luptă cât și în viața politică a țării pentru reîntregirea și consolidarea României”⁵⁴. „Telegraful de Prahova” ținea să precizeze că valoarea lucrării publicate era sporită de faptul că reda „documente de primă

---

⁵² *Programul lansării volumului General Traian Moșoiu, ostașul și politicianul în slujba țării*, Casa Corpului Didactic, Ploiești, 29 noiembrie 2000.

⁵³ Familia generalului a fost reprezentată de Maria Boceanu (Ploiești) familia colonel Mariana și Jean Panciu (București), Viorica Moșoiu (Ploiești), familiile Păsărin și Miruna Tonca (Ploiești), Liana Mihail (Bușteni), Anca Neculce (București), Victoria Caraghiaur (Ploiești). Au mai fost prezenți familia Ciufu, prof. Aurică Penu, directorul Liceului Teoretic „Alexandru Ioan Cuza” Ploiești, Costel Dumitrescu, Lidia Munteanu, Rizea Gheorghe (administrator de bloc pe strada General Traian Moșoiu Ploiești). Evenimentul a fost înregistrat de Televiziunea *Alpha* Ploiești și de către fotografii Iorgu Apostolescu.

⁵⁴ Evelin Filip, *Traian Moșoiu între sufletul Ardealului și cel al Vechiului Regat*, „Jurnalul de Prahova”, anul IX, nr.612, 30 noiembrie 2000.

mână, în mare parte inedite” ceea ce reușea să reconstituie mai bine imaginea lui Traian Moșoiu. De asemenea era evidențiată poziția tranșant anticomunistă a generalului, care nu era împotriva social democrației ci împotriva unei politici „dictată de Moscova”⁵⁵.

O carte încărcată de informații și...sentimente considera la rândul său ziarul „Ploieștii”, noua apariție, care a fost „sprijinită de numeroși specialiști și deținători de documente”. În medalion era prezentată imaginea volumului⁵⁶.

„Curierul Armatei” insera articolul *Generalul Traian Moșoiu, artizanul Marii Uniri*, însoțit de fotografia generalului. Autorul articolului sublinia aportul generalului în campania vestică a României din anul 1919, care a făcut să sune „...ropotul trupelor române pe caldarâmul budapestan...” fapt care nu a împiedicat armata română să alimenteze populația budapestană, „copiii flămânzi și persoane[le] neputincioase”⁵⁷.

Reverberațiile publicării acestui volum au continuat și în anul 2001. „Observatorul Militar” publica articolul *Legenda Moșoiu...*, în care sublinia că Traian Moșoiu a fost „unul din marii comandanți ai Armatei Române...care a avut un rol hotărâtor în înfăptuirea Marii Uniri”. Articolul preciza faptul că Traian Moșoiu „a fost printre primii teoreticieni ai războiului întregului popor, concept agreat de țările mici”. Referindu-se la acest aspect Traian Moșoiu afirma „războiul de mâine va fi deci făcut nu de armate, ci de întreaga națiune. Noțiunea de război

⁵⁵ Daniela Stanciu, *Generalul Traian Moșoiu, ostașul și politicianul în slujba țării - un elogiu adus unui om politic liberal*, „Telegraful de Prahova”, anul V, nr. 237 (1338), Ediție de week-end, 1-3 decembrie 2000.

⁵⁶ *O carte încărcată de informații și...sentimente*, „Ploieștii”, anul XI, Serie nouă, nr.995, 14-20 decembrie 2000.

⁵⁷ Dragoș Anghelache, „Curierul Armatei”, Editor Corpul 1 Armata Teritorială, anul IV, nr. 23, (67), 12 decembrie 2000.

de apărare corespunde unei mobilizări generale, care implica în prealabil o pregătire generală a națiunii”⁵⁸.

Revista „România eroică” semnala apariția lucrării, îi publica imaginea primei coperte la rubrica *Noi apariții editoriale sosite la redacție* și publica articolul *General Traian Moșoiu Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”*.

Autorii acestui articol, Constantin Chiper și Cantemir Moșoiu au realizat o frumoasă și cuprinzătoare prezentare a activității plene a lui Traian Moșoiu din momentul nașterii sale la Tohanul Nou (jud. Brașov), în anul 1868, și până la decesul său survenit în anul 1932. Generalul Traian Moșoiu s-a evidențiat și în cadrul luptelor de pe aliniamentele Loloiasca-Inotești și Tomșani-Colceag, precum și la est de Ploiești, Cricov-Ialomița în zilele de 25-27 noiembrie 1916.

Eroismul său în cadrul luptelor de la Mărășești a determinat decorarea sa de către Generalul Berthelot cu „Legiunea de Onoare”. Ulterior, în 1918-1919, Traian Moșoiu a devenit Guvernator al Transilvaniei și apoi „Guvernator militar al teritoriilor ungare”. Autorii au punctat faptul că Moșoiu a deținut pentru scurt timp funcția de ministru de Război.

Atunci când Moșoiu a fost ministrul Comunicațiilor și al Lucrărilor Publice a fost promotorul politicii „prin noi înșine”. El a sprijinit industrializarea țării prin implicarea capitalului autohton, stabilind o legătură între industrie, înarmare și independență, „căci nu ne putem închipui că fabricarea în bune condițiuni și la timp a materialelor trebuitoare armatei pe câmpul de luptă să fie condusă de către străini [...], industria are datoria de a scuti țara de a fi tributară străinătății”. Nu a fost omisă implicarea generalului în activitatea culturală el „sprijinind material pe Sextil Pușcariu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Ionel Teodoreanu

---

⁵⁸ V.M., *Legenda Moșoiu*, „Observatorul Militar”, Editor Ministerul Apărării Naționale, anul XIII, nr. 6 (581), 13-19 februarie 2001.

pentru ridicarea în București a unui monument lui Mihai Eminescu”⁵⁹.

O prezentare a volumului *General Traian Moșoiu...*, a fost făcută și în Buletinul Inspectoratului Școlar și Casei Corpului Didactic Prahova din 2001. Autorul acestei prezentări, Ion Dumitru, a prezentat detaliat structura lucrării subliniind că prin publicarea acestei lucrări se aduce „o contribuție istoriografică deosebit de importantă la repunerea în drepturile firești a generalului Traian Moșoiu, ostașul și politicianul, pe care istoria militară a poporului român îl recuperează pentru prezent și pentru viitor”⁶⁰.

În încheierea ecourilor cărții *Generalul Traian Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba țării* consemnăm scrisoarea de mulțumire către cei doi autori adresată „Din înalt ordin al Majestății sale Regelui Mihai I al României” de către Secretariatul fostului rege, de la Versoix, Elveția, la 23 iulie 2001⁶¹.

În anul 2001, cinstirea generalului Traian Moșoiu a continuat prin publicarea unor noi lucrări care au făcut referiri la activitatea sa. La Cluj, sub semnătura lui Iulian Patuca și Vasile Tutulea apărea lucrarea *Comandanți ai Armatei a 4-a „Transilvania”*⁶². Autorii au trecut în revistă întreaga carieră

⁵⁹ Cantemir Moșoiu, Constantin Chipper, *Generalul Traian Moșoiu Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”*, în „România eroică”, Serie nouă, nr.13-14, 2001, p. 33-34.

⁶⁰ Ion Dumitru, *Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu: „Generalul Traian Moșoiu”*, în „Buletin de Informare și Documentare metodicostiințifică”, Inspectoratul Școlar al județului Prahova, Casa Corpului Didactic Prahova, anul XI, nr. 8, Ploiești, 2001, p. 169.

⁶¹ Scrisoarea emisă la 23 iulie 2001, la Versoix de Secretariatul fostului rege Mihai I al României către Cantemir Moșoiu și Alexandru Dragomirescu. Arhiva personală a profesorului Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond general Traian Moșoiu, nenumărat.

⁶² Iulian Patuca, Vasile Tutulea, *Comandanți ai Armatei a 4-a „Transilvania”*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

militară și politică a generalului care a fost cel de al treilea comandant al Armatei a 4-a Transilvania. S-au punctat datele carierei militare, s-au înregistrat principalele bătălii și campanii purtate de general în anul 1916, la Mărășești, în Transilvania 1918-1919 și în Ungaria. Au fost consemnate aprecierile unor importante personalități despre Traian Moșoiu. De exemplu, în anul 1917, Alexandru Averescu considera că „Generalul Moșoiu este un prea bun soldat”, iar academicianul Vasile Netea considera în 1987, că „Generalul Traian Moșoiu a fost și va rămâne unul din marii eroi ai Transilvaniei, al armatei române”⁶³.

Autorii acestei lucrări rețin faptul că după anul 1990, o stradă principală din Oradea cât și Regimentul 21 Mecanizat au primit numele lui Traian Moșoiu. Generalului i s-au ridicat monumente din bronz în comandamentele Brigăzii 11 Mecanizate „Carei”, Batalionului 21 Infanterie din Oradea și Armatei a 4-a Transilvania din Cluj-Napoca⁶⁴.

Tot la Cluj, și în completarea acestei cărți a apărut lucrarea *Campanii ale Armatei a 4-a „Transilvania” (1916 – 1919; 1941 – 1945)* sub semnătura lui Dorin Gheorghiu, Ion Cioară și Gheorghe Tudor-Bihoreanu, lucrare care de asemenea, consemnează activitatea lui Traian Moșoiu⁶⁵.

În același an, la Brașov, apărea o lucrare care consemna monumentele și eroii zonei⁶⁶. Traian Moșoiu era prezentat ca „o remarcabilă personalitate militară a Țării Bârsei și a României”, menționându-se între altele faptul că oștenii săi au arborat „la 3 august 1919, tricolorul românesc în piața Andrassy, din Budapesta”. De asemenea erau consemnate

---

⁶³ *Ibidem*, p. 19.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 18.

⁶⁵ Dorin Gheorghiu, Ion Cioară și Gheorghe Tudor-Bihoreanu, *Campanii ale Armatei a 4-a „Transilvania” (1916 – 1919; 1941 – 1945)*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

⁶⁶ Gheorghe Pășescu, Dumitru Stratanov, Ioan Virgil Leancu, *op. cit.*

câteva note memorialistice care precizau că generalul Moșoiu „venea călare pe un cal voinic până în spatele tranșeelor, apoi descăleca..., stătea de vorbă cu ofițerii, cu ostașii, se arăta apropiat de oameni. Era exigent și ne pretindea să urmărim cu atenție toate mișcările inamicului”⁶⁷. Autorii precizau că în cinstea generalului, în Bran este expus bustul lui Traian Moșoiu realizat de sculptorul Oscar Han, dezvelit la 15 august 1937⁶⁸.

În anul 2002, centrul acțiunilor omagiale dedicate generalului Traian Moșoiu a devenit orașul Oradea, municipiu care, practic, îl va adopta pe general ca pe un patron spiritual. În acest an, în Oradea s-au organizat două mari manifestări. Prima a fost prilejuită de aniversarea a 125 ani a Batalionului 21 Infanterie „Traian Moșoiu”. Frumosul program editat de organizatori preciza că acest batalion continua tradiția Regimentului 3 Dorobanți Olt înființat la 1 ianuarie 1877. Programul editat conținea o fotografie ce-l prezenta pe Traian Moșoiu pe câmpul de luptă analizând cu alți ofițeri superiori situația frontului. Manifestarea s-a desfășurat la 4 ianuarie 2002. S-a vernisat o expoziție tematică, s-au conferit diplome de onoare înalților participanți, s-a dezvelit o placă memorială.⁶⁹

Acest eveniment a fost punctat atât de presa militară cât și de cea cotidiană locală. Ziarul „Scutul patriei”, publicație a Corpului 4 Armata Teritorială insista asupra ceremonialului „de depunere de coroane și jerbe de flori la statuia generalului

---

⁶⁷ *Ibidem*, p. 216.

⁶⁸ *Ibidem*, p.76.

⁶⁹ După dezvelirea plăcii, participanții la acest eveniment au vizitat Muzeul Militar unde s-au făcut consemnări în Cartea de Onoare a muzeului. A urmat o masă festivă care a fost întreținută de frumoase cântece și dansuri bihorene interpretate de Orchestra de muzică populară a Filarmonicii de Stat Crișana din Oradea. Sufletul acestei manifestări a fost lt. col (r) ing. Dan Poinar, Directorul Cercului Militar Oradea.

Traian Moșoiu din incinta unității și prezența profesorului Cantemir Moșoiu de la Ploiești, strănepot al generalului”⁷⁰.

„Realitatea bihoreană” oferea cititorilor săi programul cinstirii acestui eveniment însoțit de fotografia statuii generalului și un scurt istoric al Batalionului 21 Infanterie „General Traian Moșoiu”. Unitatea bihoreană a primit numele generalului începând cu data de 22 decembrie 1990⁷¹.

Aceste informații erau oferite și de ziarul „Crișana” care puncta în însemnările sale și existența unui program de exerciții militare în cinstea evenimentului sărbătorit⁷².

⁷⁰ Ovidiu Purdea Someș, *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” - 125 de ani de existență. Cuvintele ministrului Apărării spun totul, „Scutul Patriei”*, Periodic al Corpului 4 Armata Teritorială, anul 54, nr. 370 (16807), 16 ianuarie 2002.

⁷¹ Marieta Sperlea, *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” - 125 de ani de istorie și glorie, „Realitatea bihoreană”*, 4 ianuarie 2002. Cantemir Moșoiu și Constantin Chiper realizau următoarea retrospectivă a acestei unități militare: „Regimentul 3 Dorobanți Olt s-a înființat cu ajutorul Regimentului 1 Dorobanți Craiova, la data de 1 ianuarie 1877, în baza Înaltului decret nr. 2195 din 26 noiembrie 1876, semnat de Principele Carol I. Regimentul a fost dislocat la Slatina.

Drumul de luptă parcurs de Regimentul 3 Olt în războiul de independență a început cu dislocarea sa la data de 10 mai 1877, în avanposturi pe Dunăre și apoi a continuat cu ocuparea celor două ostroave din fața Vidinului respingând încercările trupelor otomane de a trece Dunărea.

Participarea efectivelor Regimentului la războiul pentru întregirea statală și eliberare s-a materializat prin introducerea unității în bătălia Mărășeștilor, la data de 6 august 1917, sub comanda locotenent colonelului Rădulescu Constantin.

La chemarea patriei și prin ordinul mareșalului Ion Antonescu : „Vă ordon treceți Prutul”, regimentul a participat la operațiunile militare – Basarabia, Odesa și la Cotul Donului, în anii celui de al doilea război mondial, campaniile din est.

Au urmat campaniile din vest, începute prin forțarea Mureșului, la Oarba de Mureș, a Someșului la Bonțida, escaladarea Mezeșului, la sud de

Martori oculari la această aniversare, Cantemir Moșoiu și Constantin Chiper au realizat un „film” amănunțit al evenimentului de la Oradea în revista „România eroică”. Cei doi autori au reținut participarea reprezentanților Prefecturii, Consiliului Județean Bihor, Asociației Naționale a Veteranilor de Război, Asociației Naționale *Cultul Eroilor*, ai Uniunii Cadrelor Militare în Rezervă, a numeroși invitați. Alocuțiunile generalilor Ion Cioară, Corneliu Lungu, Ioan Bordei, Ioan

---

Satu-Mare, în ziua de 25 octombrie 1944, contribuind la eliberarea părții de nord a Transilvaniei, răpită prin Dictatul de la Viena, din 30 august 1940.

După 25 octombrie 1944, Regimentul a participat la luptele din Ungaria și Cehoslovacia, iar la 14 iulie 1945 a defilat la Oradea, alături de alte unități militare românești.

În procesul redислоcărilor și al transformărilor, Regimentul 3 Olt s-a transformat în anul 1951 în Regimentul 285 Infanterie, apoi din 1955, în regimentul 285 Mecanizat și din 1959, în Regimentul 21 Mecanizat.

Cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de existență a regimentului, ale cărui tradiții le moștenește unitatea orădeană, drapelul de luptă al unității a fost decorat la data de 8 Mai 1977, cu Ordinul „Apărarea Patriei”, clasa a III-a. Conform Ordinului Marelui Stat Major nr. S/B.3/3081 din 17 decembrie 1990, începând cu data de 22 decembrie 1990, regimentul a primit denumirea de Regimentul 21 Mecanizat „General Traian Moșoiu”, iar la 1 ianuarie 1994, când regimentul și-a încetat activitatea s-a transformat în Batalionul 21 Mecanizat „General Traian Moșoiu”, în baza Ordinului Marelui Stat Major nr. S/B3/3005/1993.

De la data de 1 iulie 1995 s-a schimbat denumirea Batalionului 21 Mecanizat „General Traian Moșoiu” în baza Ordinului Statului Major General S/B.3/1636 din 05.06.1995.

La data de 15 septembrie 1995, președintele României, Ion Iliescu, în baza Decretului nr. 300 din 5 septembrie 1995, cu Brevetul nr. M.5783 a înmănat personal, Batalionului 21 Mecanizat „General Traian Moșoiu” „noul drapel de luptă” (Cantemir Moșoiu, Constantin Chiper, *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” la ceas aniversar*, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond General Traian Moșoiu, nenumărat; vezi și *Invitația-program*, dedicată manifestărilor din 4 ianuarie 2002 de la Oradea).

⁷² *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” - 125 de ani de istorie și de glorie*, „Crișana”, nr.3308, Oradea, 4 ianuarie 2002.

Ciubei, a coloneilor Marcel Pop, Vasile Grigore, Costache Sehleanu, Marcel Focșa etc. au avut darul de a crea o atmosferă de înălțarea spirituală și patriotică, de venerație față de înaintași⁷³.

---

⁷³ Cantemir Moșoiu, Constantin Chiper, *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” la ceas aniversar*, „România eroică”, Asociația Națională Cultul Eroilor, nr. 17 – 18, 2002, p. 39-40, 43. Cei doi participanți notau: „Activitățile au început la 10⁰⁰ prin primirea raportului, intonarea imnului național, citirea Ordinului ministrului Apărării Naționale, a mesajului Șefului Statului Major al Forțelor Terestre, continuate cu Tedeumul, ceremonial religios susținut de preotul garnizoanei, Ioniță Mircea. Au urmat alocuțiunile comandantului Corpului 4 Armata Transilvania „Mareșal Constantin Prezan”, general maior Cioară Ion, general maior (r) Lungu Corneliu, fost comandant al Brigăzii 11 Infanterie „Carei”, colonel Grigore Vasile – șeful de stat major al Brigăzii 11, colonel Sehleanu Costache – locțiitorul comandantului Brigăzii 11, colonel Focșa Marcel – comandantul Batalionului 21 Mecanizat „General Traian Moșoiu”, locotenent colonel Sabău Viorel, șeful de stat major la Batalionul 21 Mecanizat, colonel Scânteie, președinte A.N.C.E. Bihor, general Bordei Ioan – președintele O.C.M.R.R.Bihor, profesorul Moșoiu Cantemir - strănepotul generalului Traian Moșoiu, care la încheierea cuvântului său a donat Muzeului Militar Oradea, Cercului Militar Oradea și bibliotecii Batalionului 21 Mecanizat, lucrarea memorialistică *General Traian Moșoiu*. În continuare s-au depus coroane de flori la statuia generalului Traian Moșoiu și la plăcile comemorative închinat eroilor Batalionului 21 Infanterie „General Traian Moșoiu”. Apoi s-a vernisat expoziția *Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” - continuatorul tradițiilor de luptă ale Regimentului 3 Dorobanți Olt - 125 de ani de existență și glorie nepieritoare*, înmânarea de diplome și insigne dedicate acestui moment aniversar. Deși temperatura era de -14⁰, participanții au vizitat, pe platoul de instrucție, expoziția de armament și tehnică de luptă din înzestrarea unității și au asistat la exerciții tactice demonstrative.

Activitățile desfășurate sub semnul dragostei de patrie și pământul strămoșesc s-au încheiat cu defilarea efectivelor militare”. (Dactilogramă, Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești, Fond general Traian Moșoiu, nenumerotat).

La 20 aprilie, același an, orădenii au sărbătorit 83 de ani de la eliberarea orașului lor prin intrarea triumfătoare „a glorioasei armate a regelui Ferdinand I al tuturor românilor, în frunte cu energicul general Traian Moșoiu”. Festivitățile au fost organizate sub auspiciile Primăriei și Comisiei Române de Istorie Militară, Filiala Bihor. Programul editat cu această ocazie era ilustrat aproape în întregime cu fotografii, ori însemnări referitoare la faptele generalului Moșoiu. Astfel, în acest program putem observa: bustul generalului amplasat pe strada Armatei Române, portretul lui Traian Moșoiu din Sala de Congregație, placa omagială dedicată intrării trupelor române în Oradea sub comanda generalului Moșoiu, la 20 aprilie 1919, aprecierile lui Nicolae Iorga că „istoria românilor s-a făcut în ziua aceea (20 aprilie 1919 – n.ns. Gh.C.) acolo”, efigia generalului, fragmente din caracterizările lui Traian Moșoiu făcute de superiorii săi de-a lungul evoluției sale militare.

Evenimentul cu întreaga desfășurare a omagierii, era adus la cunoștința orădenilor cu o zi mai înainte chiar de primarul orașului, printr-un articol deosebit de sugestiv *O zi din istorie, o zi pentru istorie*, prin intermediul ziarului „Crișana”.

Petru Filip, primarul Oradei își invita concitadinii „să onorați cu prezența dumneavoastră manifestările organizate” și oferea cititorilor programul care conținea: ceremonialul de depunere de coroane de flori, concert de muzică militară, un simpozion organizat în Sala Mare a Primăriei⁷⁴. „Realitatea bihoreană” nota că această festivitate prefața ziua Forțelor Terestre care urma să fie sărbătorită la Oradea, la 23 aprilie⁷⁵. Se insista asupra semnificației evenimentelor din primăvara anului 1919, eliberarea Beiușului la 19 aprilie și apoi a doua zi,

---

⁷⁴ Petre Filip, *O zi din istorie, o zi pentru istorie*, „Crișana”, nr. 3398, 19 aprilie 2002.

⁷⁵ Dana Iova, *Ziua Forțelor Terestre aniversată la Oradea*, „Realitatea bihoreană”, 20 aprilie 2002.

chiar ziua de Paști, eliberarea Oradei, meritele armatei române și ale generalului Moșoiu⁷⁶. Ziarul „Crișana” a revenit asupra acestui eveniment, făcând o sinteză a celor mai importante idei evidențiate în cadrul simpozionului dedicat evenimentului⁷⁷. Aceste manifestații au fost reliefate și în presa din orașul Ploiești⁷⁸.

În completarea acestor manifestări de pe plaiurile bihorene, în municipiul reședință de județ, apărea lucrarea lui Constantin Mălinaș, *Oradea în plăci memoriale exterioare*, care prezenta istoria celor trei variante a plăcii memoriale dedicate eliberării orașului. Textul plăcii era următorul: „În ziua de 20 aprilie anul 1919 / ziua sfintei Învieri / Și-a făcut intrarea triumfală în Orașul Oradea Mare glorioasa armata a / Regelui Ferdinand I / al tuturor românilor în frunte cu / Generalul Traian Moșoiu / comandantul grupului de nord / punând pe veci stăpânire / românească în acest oraș / În amintirea acestei zile istorice / s-a așezat această tablă comemorativă / În ziua de 21 aprilie 1921 / reșezată la 20 aprilie 2001”⁷⁹. În studiul său, această lucrare prezintă pasaje din cartea lui Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, martor ocular al evenimentelor, care face interesante însemnări despre acele momente și rolul lui Traian Moșoiu în eliberarea Oradei⁸⁰.

Episcopul Roman Ciorogariu își amintea că în noaptea Învierii „tot orașul e în picioare și poliția adună toate

---

⁷⁶ Horia Blidaru, *Măine, Ziua eliberării Oradei*, „Realitatea Bihoreană”, 19 aprilie 2002.

⁷⁷ *Simpozion aniversar, cu revers...incendiar*, „Crișana”, 20 aprilie 2002.

⁷⁸ Constantin Chiper, *Eroism sub semnul Marii Învieri*, „Prahova”, Cotidian de opinie și informație, anul XIV, Seria a V-a, nr.33478, 24 aprilie 2002; Constantin Chiper, *Săptămâna Învierii*, „Informația Prahovei”, Cotidian independent, nr.2001, 18 aprilie 2002.

⁷⁹ Constantin Mălinaș, *Oradea în plăci memoriale exterioare. Studiu și album*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor, Oradea, 2002, p. 61.

⁸⁰ *Ibidem*, p.60-65.

automobilele, trăsurile, camioanele, cu un cuvânt toate vehiculele, ca să aducă cu o oră mai înainte armata română, căci roșii puteau sosi în tot momentul”. Armata română era la aproximativ 40 de km de oraș. Înștiințat că oștile lui Bella Khun puteau intra în oraș, Traian Moșoiu a hotărât accelerarea operațiunii. „Voi arăta, că soldații mei au aripi, zise generalul Moșoiu și dădu ordin de plecare trupelor sale”⁸¹. Roman Ciorogariu descrie cu lux de amănunte intrarea și primirea triumfală a armatei române în Oradea și redă un scurt discurs al lui Traian Moșoiu din acea memorabilă zi în care, între altele el spunea: „De azi încolo D-voastre sunteți cetățeni ai României Mari. Aceasta nu este numai o vorbă într-un moment de elan, ci este o realitate vie”⁸².

În Brașov, în anul 2002, a apărut lucrarea lui Emil Stoian, *Portrete din Bran*, în care era creionată întreaga activitate a generalului Moșoiu. Autorul reținea faptul că după încheierea războiului, Traian Moșoiu a reușit să inițieze un program de „salvare a Castelului Bran, aflat în stare de degradare avansată. Astfel, el i-a determinat pe brăneni să-l dăruiască Reginei Maria. Renovările ce au urmat, transformarea castelului în reședință regală de vară au constituit o renaștere a castelului și a localității Bran”⁸³. De asemenea se preciza că în

---

⁸¹ *Ibidem*, p.62.

⁸² *Ibidem*, p.64.

⁸³ Emil Stoian, *Portrete din Bran*, Editura „Dealul Melcilor”, Brașov, 2002, p. 40-164. După cum se știe, la Bran a fost depusă inima reginei Maria. În legătură cu acest fapt, primarul Branului face următoarele precizări, în anul 1948: „În stânca dealului Măgura... de lângă Spitalul de Stat Bran, într-o spărtură, se află inima reginei Maria, adusă de la Balcic în 1940, după cedarea Cadrilaterului; este închisă într-o cutie de aur, iar aceasta într-o casetă de metal; deasupra se află un bloc de marmură; de partea de sus atârână o candelă. În fața are un grilaj de fier închis cu un lacăt confecționat din fosta cruce a Reginei Maria”; (Gheorghe Pășescu, Dumitru Stratanov, Ioan Virgil Leancu, *op. cit.*, p. 76). Autorii consemnării acestor cuvinte afirmă în lucrarea lor publicată în anul 2001, că din toate acestea au rămas

---

anul 1937, când s-a amplasat bustul generalului în Bran, numele său a fost atribuit străzii principale din această localitate.

Însemnările despre Traian Moșoiu erau încheiate prin adăugarea unei utile liste cu lucrările lui Traian Moșoiu și a alteia cu referințe bibliografice. Din unele lucrări au fost oferite pasaje semnificative, unele provenind chiar din epocă. De exemplu, „Telegraful Român” nota: „Cine l-a văzut pe colonelul Traian Moșoiu în vârtejul luptelor, nu va putea uita niciodată pe Arhanghelul, cum îl numeau ostașii, care înfruntând moartea, lupta cot la cot cu soldații în tranșee, deși era comandant de divizie”⁸⁴.

În același an revista „Curierul Armatei” publica un portret în acuarelă realizat de dramaturgul Victor Ion Popa, participant la operațiunile războiului de întregire națională⁸⁵. Această lucrare se află astăzi la Muzeul Teatrului Municipal București.

Amintirea generalului continuă să fie încă vie în inima și amintirile plaiurilor ardelene, acolo unde el a făcut atât de mult pentru eliberarea gliei străbune, pentru realizarea și consolidarea Marii Uniri. Spre exemplu, în Rășinariii lui Goga în care Traian Moșoiu a intrat victorios atât în anul 1916 cât și în anul 1918, bătrânii știu de la părinții lor încă multe lucruri despre eroismul și faptele generalului. Nu întâmplător, la întrunirea periodică *Fii satului*, realizată în anul 2002, în

---

amintirile și fosta capelă regală din vecinătatea castelului. Tradiția locală consemnează faptul că aici ar fi fost păstrată o perioadă inima reginei Maria. În anul 1939, construcția se afla „într-o stare deplorabilă, o ruină cu intrările zidite, care nu mai ascund nimic; nu mai sunt relicve, nu mai sunt obiecte de cult, nu mai este nimic”. (*Ibidem*).

⁸⁴ Emil Stoian, *op. cit.*, p.164-165.

⁸⁵ Daniela Leonte, *Desenele sublocotenentului*, „Curierul Armatei”, anul V, nr.20 (112), 31 octombrie 2002.

programul festivităților a fost cuprinsă și o comunicare științifică privind activitatea generalului Traian Moșoiu⁸⁶.

În anul 2003, la Buzău, apare lucrarea lui Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu ostașul și omul politic (1868-1932)*. Lucrarea bine documentată și realizată este structurată în cinci capitole: capitolul I, *Originea familiei. Primii pași în viață. Începutul carierei militare*; capitolul II, *În vâltoarea războiului mondial. Campania din vara și toamna anului 1916*; capitolul III, *Retragerea în Moldova. În marea epopoe din vara anului 1917 cu Divizia 12 Infanterie*; capitolul IV, *În campania armatei române din Transilvania și Ungaria (1918-1919)*, capitolul V, *În vâltoarea luptei politice din anii consolidării României Mari*. Scrisă cu pasiune și dăruire, lucrarea se constituie într-un pios omagiu adus generalului Traian Moșoiu, impunându-se în același timp istoriografiei, dedicate războiului de întregire națională⁸⁷.

În același an numele generalului este menționat într-un articol semnat de Cornel Lungu, despre Consiliul Dirigent în revista „Historia”. Sibiul a avut un rol important după realizarea Marii Uniri revenindu-i rolul de capitală provizorie a Transilvaniei până la integrarea efectivă a acesteia în structurile politico-administrative ale României Mari. Aici, pe lângă alte instituții se afla și sediul armatei române dislocate în Transilvania, al cărei conducător a fost la începutul anului 1919, Traian Moșoiu. Revista oferea între alte fotografiile și pe

---

⁸⁶ Relatarea economistului Mihai Rudeanu din Deva, fiu al Rășinarilor, care își amintește cum adesea mama sa povestea întâmplări din timpul războiului de întregire a neamului și de realizare a Marii Uniri în care era implicat și generalul Traian Moșoiu.

⁸⁷ Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu ostașul și omul politic (1868-1932)*, Editura Casei Corpului Didactic „I.Gh.Dumitrașcu”, Buzău, 2003.

---

cea în care s-a aflat sediul Comandamentului trupelor române din Transilvania⁸⁸.

În anul 2004 „Curierul Armatei” punctează atitudinea de apreciere a lui Traian Moșoiu față de Nicolae Iorga pe care îl felicita cu ocazia acordării acestuia, la 6 decembrie 1919, unui imobil din partea unui grup de admiratori, industriași, negustori, ofițeri, profesori, foști elevi⁸⁹.

În Oradea, an de an, se organizează la 20 aprilie, Ziua Orașului. Manifestările sunt organizate sub auspiciile Primăriei, Garnizoanei, Asociației *Cultul Eroilor*, cu participarea unui număr impresionant de personalități, instituții, asociații, locuitori. Sentimentul patriotic, înălțarea spirituală, demnitatea, mândria locală și națională, fastul și eleganța sunt atribuitele constante ale acestor manifestări.

Omagiurile din anul 2004 au fost organizate sub auspiciile împlinirii a 85 de ani de la eliberarea Oradei. Ele s-au desfășurat pe parcursul a două zile incluzând și manifestările de la Beiuș. Pe 19 aprilie, Țara Beiușului a fost în sărbătoare omagiindu-și eroii martiri din anul 1919. Oficialitățile județului și ale Beiușului, „oraș liber” de 500 de ani, prezența unui numeros public au cinstit evenimentul într-o adunare solemnă, urmată de un frumos program artistic. La final, întreaga asistență s-a îndreptat spre parcul central unde s-a desfășurat ceremonia depunerii coroanelor de flori la Monumentul martirilor beiușeni, dr. Ioan Ciordoș și dr. Nicolae Bolcaș, precum și la grandiosul Monument al Vânătorilor de Munte. Manifestațiile au fost urmate de o masă festivă. În fruntea

---

⁸⁸ Cornel Lungu, *Consiliul Dirigent de la Sibiu – prima piatră la temelia Marii Uniri*, „*Historia*”, Revistă de cultură, anul II, decembrie 2003-ianuarie 2004, p.60-64.

⁸⁹ Gabriel Pătrașcu, *Lección de istorie. In memoriam*, „Curierul armatei”, anul VI, 31 mai 2004, p. 11-12.

comitetului de organizare s-a aflat primarul municipiului Beiuș, Silviu Odobasianu⁹⁰.

La Oradea, la 20 aprilie s-au desfășurat manifestările dedicate „eliberării orașului nostru de sub ocupația tânărului stat bolșevic maghiar, de către armata română (Divizia 7 Infanterie) condusă de generalul Traian Moșoiu”⁹¹. Cinci publicații locale au acordat spații acestui eveniment. Una din publicații consemna: „Manifestarea a început la 9⁴⁵, la Biserica Militară Oradea, unde episcopul vicar Petroniu Sălăjanul, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, a oficiat o liturghie și un parastas de pomenire a eroilor căzuți în primul război mondial. La slujbă au participat toate oficialitățile orașului în frunte cu primarul Petre Filip. După acest moment, întregul alai însoțit de fanfara Garnizoanei Oradea s-a îndreptat spre monumentul generalului Traian Moșoiu. Acolo a avut loc un ceremonial militar și depuneri de coroane de flori, la care a participat un număr impresionant de instituții, partide politice și oficialități”⁹².

Tonalitatea atmosferei a fost una de sărbătoare autentică, de participare efectivă, emoționantă, a omului cetății, a oficialului, a militarului, a invitatului. Sobrietatea și eleganța fastului militar au impresionat. În acordurile fanfarei militare, cu demnitate și respect au depus coroane de flori elevi, studenți, veterani și militari în rezervă, toate instituțiile reprezentative ale orașului și județului într-un impresionant șir al pioșeniei și recunoștinței. Presa locală enumera o parte din instituțiile care au depus coroane de flori: Prefectura Bihor, Consiliul Județean Bihor, Primăria Oradea, Oficiul Român de Informații, Corpul

⁹⁰ *Beiușul își sărbătorește libertatea*, „Informația de Vest”, Cotidian independent, Oradea, 21 aprilie 2004.

⁹¹ Cristian Zapota, Dora Luca, Monica Buda, *Moment aniversar. 85 de ani de la eliberarea Oradei*, „Informația de Vest”, Cotidian independent, Oradea, 21 aprilie 2004.

⁹² *Ibidem*.

Gardienilor Publici, Direcția Agricolă Bihor, Direcția Județeană de Statistică Bihor, Garnizoana Oradea și Episcopia Ortodoxă, „un alai numeros a însoțit coroana depusă de Asociația Națională a Cadrelor Militare în Rezervă”, Poliția de Frontieră, Casa de Pensii, Asociația *Cultul Eroilor*, Liceul „Aurel Lazăr”, Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Liceul Pedagogic, P.S.D. Bihor, P.D.Bihor, P.N.T.C.D.Bihor, P.U.R.Bihor, P.N.L.Bihor etc.⁹³. De aici, străbătând zona centrală, alaiul s-a îndreptat spre Primăria municipiului, în fața căreia a avut loc citirea Mesajului transmis de generalul Traian Moșoiu, ardelenilor, la intrarea lui în Oradea.⁹⁴ Acest mesaj a fost adus de trei călăreți de la Școala de agenți de poliție *Avram Iancu*: „Români, cu noi aducem libertatea, iar dreptatea este scrisă pe steagurile noastre. Din ordinul Majestății Sale Regele Ferdinand I, al celui mai viteaz și înțelept între regi, trecem hotarele nedrepte care ne-au despărțit zece veacuri. Ștergând amintirea timpurilor de durere și umilință, vă întindem mâna de frate, spre a întări legătura care de acum nu trebuie să se mai desfacă și nu se va mai desface”⁹⁵.

Descriind traseul și atmosfera manifestației, presa locală consemna că „participanții la depunerile de coroane s-au deplasat în sunet de fanfară de la statuia generalului Traian Moșoiu, pe strada *Avram Iancu* în Piața Unirii. Orădenii de pe traseu au ieșit la geamuri, la auzul muzicii de fanfară, și au început să aplaude. Atmosfera era autentică de sărbătoare.

---

⁹³ *Ibidem*, Dan Birta, *Oradea și-a sărbătorit eliberarea*, „Jurnal bihorean”, Oradea, 21 aprilie 2004; Cristina Pușcaș, *85 de ani de la adevărata Unire*, „Crișana”, Cotidian independent, Oradea, 21 aprilie 2004; Adrian Nicolau, *Învierea Oradei și România*, „Realitatea bihoreană”, Cotidian de informație, Oradea, 21 aprilie 2004.

⁹⁴ Cristian Zapota, Dora Juca, Monica Buda, *Moment aniversar...*

⁹⁵ Dan Birta, *Oradea și-a sărbătorit eliberarea...*

Atmosfera intrării Armatei Române în Oradea merita o asemenea zi”⁹⁶.

Martori oculari la acest eveniment, putem confirma că relatările presei bihorene nu pot fi învinuite de exagerări, pricinuite de așa zisul „patriotism local”. Ele corespund dimensiunilor reale pe care le-a îmbrăcat acest eveniment. Alaiul sărbătoresc, festiv, demn și impunător care a străbătut în sunetele muzicii, cu autoritățile orașului în frunte, străzile principale ale Oradei, ceremonialul din fața Primăriei orașului au creat momente rarissime de interogație a eului personal, de regăsire a demnității naționale, de încredere și speranță în valențele perene ale neamului românesc.

Manifestațiile au continuat cu Ședința Solemnă a Consiliului Local Oradea, în Sala Mare a Primăriei, prezidată de primarul municipiului. Acesta a anunțat faptul că în semn de respect față de faptele generalului Traian Moșoiu din primăvara anului 1919, această sală va purta numele de „<<Sala Traian Moșoiu>>”, hotărâre adoptată la propunerea mai multor consilieri, având în vedere încărcătura plină de evenimente a Sălii Mari a Primăriei”⁹⁷.

Aici, după cuvintele de salut și omagiere din partea oficialităților, a avut loc o sesiune de comunicări științifice. Asistența a fost numeroasă și a fost alcătuită din consilieri, militari, oameni politici, invitați (între care și strănepotul generalului, profesorul Cantemir Moșoiu de la Ploiești, a cărui prezență a fost salutăată de presa locală), profesori, elevi. Participanții, în semn de cinstire, purtau la piept efigia generalului, realizată special pentru această aniversare. Această sesiune a continuat, în după amiaza aceleași zile, în sălile

---

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*; Vezi și M.A., *Traian Moșoiu reintră în Primăria Oradea*, ”Realitatea bihoreană”, Cotidian de informare, Oradea, 21 aprilie 2004, Cristian Zapota, Dora Luca, Monica Buda, *85 de ani de la eliberarea Oradei...*

Cercului Militar Oradea. Prezentatorii, Viorel Faur, Alexandru Baboș, Aurel Pentelescu, Constantin Moșincat, Antonio Faur, Cornel Durgheiu etc. specialiști de înaltă ținută științifică au prezentat interesante aspecte din activitatea generalului Traian Moșoiu, dar și din contextul politico-militar al momentului fâuririi României Mari și al consolidării acesteia⁹⁸.

Sărbătorirea a 85 de ani de la eliberarea Oradei s-a încheiat printr-un frumos spectacol de muzică populară autentică prezentat de Ansamblul folcloric „Crișana” și valorosul interpret de muzică populară Nicolae Furdui Iancu în impunătoarea sală a Teatrului de Stat din Oradea.

Astfel, orădenii și-au putut demonstra valoarea demnității lor în cinstirea celor care au acționat în realizarea marelui ideal național. O asemenea omagiere a impus implicarea unui mare număr de forțe pe care presa locală nu ezita a le nominaliza: Consiliul Județean Bihor, Primăria municipiului Oradea, Garnizoana Oradea, Episcopia Bihorului etc. O menționare cu totul aparte se cuvine a fi făcută pentru Asociația *Cultul Eroilor*, Filiala Bihor și președintelui acesteia, lt. col. (r) inginer Dan Poinar pentru implicarea, proiectarea și „orchestrația” întregii manifestații.

Publicațiile bihorene s-au dovedit a fi la înălțimea momentului aniversar, relatând evenimentul, oferind informații cu caracter istoric despre ziua de 20 aprilie 1919. Au fost redat aprecierile lui Nicolae Iorga care scria că „energicul general ardelean [Moșoiu] și-a dus ostașii cu un avânt uimitor [...], a fost primit cum rareori a fost întâmpinat un șef de cuceritori. Automobilul lui atât de îndrăzneț, mînat mult înaintea

---

⁹⁸ Vezi Programul sesiunii de comunicări științifice cu tema *20 aprilie 1919 – O zi de glorie*.

regimentelor care înaintau, a fost literalmente copleșit, înăbușit de flori”⁹⁹ și că „adevărata Unire atunci și acolo s-a făcut”¹⁰⁰.

Publicațiile locale ofereau cititorilor lor amănunte despre momentele istorice ale eliberării orașului lor. „Măreția momentului nu se poate descrie. Strigătele de „Ura” străbat văzduhul și capul coloanelor trupelor române opri în fața orașului, defilând în fața generalului. Strada se umple de un covor de flori, peste care calcă mândrii, faimoșii dorobanți, pe când tunurile bubuie... I-a fost dat armatei române, le-a fost dat ostașilor țărani și Regelui Ferdinand să defileze, intrând în Oradea Mare pe un drum de aproape un kilometru acoperit cu flori”¹⁰¹. În centrul Oradei, Traian Moșoiu a fost întâmpinat de Roman Ciorogariu cu cuvintele „Domnule General ! Providența divină a revărsat asupra noastră mila cea cerească să serbăm ziua sfintei Învieri, ca sfânta zi de înviere a neamului românesc.

Astăzi se înfăptuiește și pe acest pământ idealul Unirii. Nici o parte a românismului nu a fost atât de mult expusă pieirii ca Țara Bihorului. Astăzi își primește răsplata pentru eroismul cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini”. Răspunzând, Traian Moșoiu asigura într-un emoționant discurs rostit în fața mulțimii adunate în Piața Centrală a Oradei, prin asigurarea că prezența sa și a armatei române acolo unde „fără să ezităm am alergat să vă salvăm” însemna faptul „că vă slobozesc din suferințe”¹⁰².

Lt.col.drd. Constantin Moșincat sublinia în articolul său *Orădenii au dobândit cetățenia română*, publicat în ziarul „Crișana”, că generalul Traiana Moșoiu a rămas permanent

---

⁹⁹ Adrian Nicolae, Constantin Moșincat, *Oradea aniversează 85 de ani de la eliberarea orașului*, „Realitatea bihoreană”, Cotidian de informație, Oradea 20 aprilie 2004.

¹⁰⁰ Constantin Moșincat, *Orădenii au dobândit cetățenia României Mari*, „Crișana”, Cotidian independent, Oradea, 20 aprilie 2004.

¹⁰¹ Adrian Nicolae, Constantin Moșincat, *Oradea aniversează 85 de ani...*

¹⁰² Constantin Moșincat, *Orădenii au dobândit cetățenia...*

legat de plaiurile bihorene, iar meritele și afecțiunea acestuia față de această zonă au fost remarcate chiar în epocă. Din 1922 și până în momentul decesului său din 1932, Traian Moșoiu a fost președintele P.N.L.Bihor. La patru ani de la moartea sa „Almanahul Crișanei” scria că generalul a transformat centrul orașului Oradea „înfăptuind frumoasa Piață Regina Maria cu statuia M.S.Regina Maria, ambele piețe sunt împodobite cu parc englez”¹⁰³.

Bihoreni sunt convingși că evenimentul din 20 aprilie 1919 „a fost posibil datorită marelui om de arme, generalul Traian Moșoiu, comandantul Diviziei VII¹⁰⁴, fapt pentru care generalul Traian Moșoiu se bucura pe aceste plaiuri de o rară popularitate, fiind considerat cu deplin temei „Salvatorul Ardealului”. În frumoasa postură de erou al războiului de întregire a României și al Armatei Române, generalul Traian Moșoiu nu a fost o personalitate de conjunctură”¹⁰⁵.

Traian Moșoiu a fost o „personalitate de relief național și european... simbol al luptei de eliberare națională și unitate statală a tuturor românilor [...], adept și purtător al curentului intelectual din Ardeal [...]. În piramida marilor personalități militare românești, generalul Traian Moșoiu stă pe culme, alături de cei care au adus libertatea neamului românesc”¹⁰⁶. Întreaga manifestare omagială de la Oradea are ambiția de a rosti viitorului „că nu putem uita” eroii trecutului nostru național.

Cinstirea numelui lui Traian Moșoiu a continuat și în anul 2005. Acțiunile de la Oradea, ocazionate de ziua orașului

---

¹⁰³ *Ibidem*. Vezi și Ștefan Neagoe, *85 de ani de la eliberarea Oradei*, „Crișana”, Cotidian independent, Oradea, 19 aprilie 2004.

¹⁰⁴ Cristina Pușcaș, *85 de ani de la adevărata unire...*

¹⁰⁵ Adrian Nicolae, Constantin Moșincat, *Oradea aniversază 85 de ani...*

¹⁰⁶ Constantin Moșincat, *Orădenii au dobândit cetățenia....*

au îmbrăcat aceeași tentă a omagierii trecutului și faptelor eroului venerat de urbe¹⁰⁷.

Producția editorială a anului 2005 a înregistrat noi prezențe a activității și numelui generalului. Constantin Chiper a publicat la Ploiești, lucrarea *Veterani în slujba patriei* în care a inserat o prezentare a întregii evoluții militare și politice a lui Traian Moșoiu¹⁰⁸. Punctând momentul avansării lui Traian Moșoiu la gradul de general (ianuarie 1917), autorul insistă asupra eroismului Diviziei a 12-a Infanterie comandată de general în bătăliile eroice din zona Mărășeștilor, fapt evidențiat de Marele Cartier General: „Pentru trupele Diviziei 12 Infanterie se mai adaugă faptul că au fost supuse la eforturi, care fără teama de exagerare, pot fi calificate ca extraordinare”¹⁰⁹.

Maniera în care Traian Moșoiu a condus trupele a determinat decorarea sa. Pentru activitatea politică a generalului Traian Moșoiu, reținem aprecierea autorului acestei lucrări care afirmă că Traian Moșoiu „a condus comisia pentru organizarea încoronării regelui Ferdinand I, la data de 15 octombrie 1922”¹¹⁰.

Fotografia bustului lui Traian Moșoiu, cu explicația că acesta a fost primul comandant al Armatei „Transilvania” a apărut într-o lucrare dedicată *Monumentelor eroilor*¹¹¹.

Prin grija profesorului Cantemir Moșoiu, strănepot al generalului, la Ploiești s-a editat un foarte frumos calendar pentru anii 2006 – 2007 ilustrat cu 25 de fotografii care înfățișează cele mai semnificative momente din activitatea

---

¹⁰⁷ A se vedea programul manifestărilor de la Oradea din 20 aprilie 2004.

¹⁰⁸ Constantin Chiper, *Veterani în slujba patriei*, Editura „Buratino”, Ploiești, 2005, p. 32-36.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p.34.

¹¹⁰ *Ibidem*, p.39.

¹¹¹ Vasile Gherasim, Emilia Enache, *Monumentele eroilor*, „Press Image”, 2005, p. 59.

---

generalului Traian Moșoiu¹¹². La 20 aprilie 2006, la Oradea s-au desfășurat cu aceeași încărcătură emoțională festivitățile dedicate Zilei Orașului, în care figura lui Traian Moșoiu a dominat momentul.

V.4. Concluzii

În încheierea scurtei noastre prezentări a imaginii generalului Traian Moșoiu în posteritate putem spune că aceasta s-a făcut cu reticență și timiditate până în anul 1989, și că numele sau chipul generalului au început să fie tipărite abia prin anii '80. După evenimentele din decembrie 1989, lucrurile s-au schimbat și au evoluat în direcția reconsiderării și redării lumii științifice cât și marelui public a activității și meritelor acestei însemnate personalități a neamului românesc.

Reconstituirea faptelor generalului Traian Moșoiu și cinstirea meritelor sale s-a făcut prin tipărirea de articole, studii și materiale documentare în publicații de cultură, în presa cotidiană, în reviste de specialitate, prin publicarea unor lucrări monografice, prin realizarea de busturi și plăci comemorative, prin simpozioane și colocvii omagiale, prin atribuirea numelui său unor unități militare și mai multor străzi din diferite orașe, prin plasarea sa în centrul manifestărilor prilejuite de sărbătorirea anuală a zilei orașului Oradea etc.

În reconstituirea personalității generalului Traian Moșoiu și omagierea activității sale s-au implicat oameni de știință, reprezentanți ai armatei și ai unor structuri administrative și instituții de cultură locale, reprezentanți ai familiei. Dimensiunile personalității sale au crescut în imaginea posterității mai ales în ultimele două decenii.

---

¹¹² Ploiești, 2005.

Această activitate desfășurată concentric, coordonat (cazul acțiunilor organizate de reprezentanții armatei din Oradea și Cluj și ai municipalității bihorene), sau spontan, (cazul aparițiilor lucrărilor științifice) au avut ca rezultat repunerea în drepturi a acestei personalități istorice. Felul în care a evoluat acțiunea de reconsiderare a activității generalului Traian Moșoiu ne determină să apreciem că odată cu încheierea procesului de redescoperire a generalului (acțiune desfășurată, am putea spune „în forță”), imaginea generalului, prezența sa în momentele omagiale, în cele aniversare, în publicistică vor căpăta acei parametri ce pot fi considerați ai normalității și firescului.

Activitatea complexă desfășurată în ultimele decenii vizavi de personalitatea generalului Traian Moșoiu a avut menirea de a-l recâștiga pe acesta definitiv pentru istorie.

ÎNCHEIERE

Lucrarea noastră a reușit să ofere o imagine a generalului Traian Moșoiu în epocă și în posteritate. Traian Moșoiu face parte din acele destine fericite ale veacului nostru. El a reușit să-și vadă visul cu ochii. Mai mult, el a contribuit la realizarea acestui vis. A fost apreciat și a fost glorificat. Destinul său s-a împletit cu destinul neamului său într-un moment astral al evoluției istorice. A trecut pe furiș Carpații, a crescut în Țara Liberă, și-a desăvârșit formația militară și a revenit în Transilvania natală ca eliberator.

Mereu apreciat de superiori și de subalterni, a lucrat cu tenacitate caracterizându-se prin seriozitate și perseverență, onoare și demnitate, ambiție și cinste, exigență și blândete, jovialitate și seriozitate, cu iubire de valorile umane, de soldat, de armele și nevoile acestuia, cu grijă și dragoste față de sufletul devotat al aceluși prieten atât de special în speranțe, ambiții și destin – măria sa calul. Valorile umane ale lui Traian Moșoiu manifestate în viața ostășească, în cea din societatea civilă și din familie au fost întotdeauna un exemplu, de care el a fost permanent conștient, și pe care l-a cultivat.

A fost în preajma marilor personalități ale timpului, a colaborat cu ele, s-a bucurat de încrederea și aprecierile constante ale acestora: regele Ferdinand și regina Maria, Ion I.C.Brătianu, Henri Matheas Berthelot, Alexandru Averescu,

Ion Dragalina, Iuliu Maniu, Ștefan Ciceo Pop etc. A primit înalte distincții militare. Pentru tot ceea ce a făcut și a reprezentat, ardelenii l-au divinizat. Numele lui a intrat în legenda vie a timpului său. Amintirea lui încă se bucură și astăzi de cinstire și apreciere pe meleagurile Transilvaniei și Crișanei. Manifestările organizate anual la Oradea rămân impresionante.

Caracterizările făcute de contemporanii săi au fost întotdeauna elogioase. Regina Maria îl vedea „inimos [...], un adevărat geniu de organizare și de prevedere”¹, I.G.Duca îl considera pe Traian Moșoiu ca pe un ofițer care avea „să rămână în istoria unității neamului ca un erou aproape legendar”². Harry H. Bandholtz, șeful Comisiei Militare Interaliat de la Budapesta îl găsea „un tip tare simpatic și mult deasupra oricărui general român obișnuit”³, un ziarist îl caracteriza: „ca fizic, un Ursus [...], ca suflet, bun ca un copil. Ca energie, o stâncă”⁴, iar superiorilor săi le-a fost întotdeauna dificil să-și găsească cele mai nimerite cuvinte pentru a-i nota calitățile la superlativ⁵.

După realizarea Marii Uniri, Traian Moșoiu a intrat în viața politică pentru a consolida această realizare atât de așteptată. El s-a implicat în această operă alături de Partidul

¹ Vezi Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Editura „Adevărul”, f.a., p. 357 și urm.

² Cf. Constantin I. Stan, *Generalul Traian Moșoiu ostașul și omul politic (1868-1932)*, Editura Casei Corpului Didactic, „I.Gh.Dumitrașcu”, Buzău, 2003, p. 41.

³ Harry Hill Bandholtz, *An unidiplomatic Diary by the American of the Intermilitar Mission, 1919-1920*, <http://www.historicaltextarchive.com>

⁴ Cf. Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu, *General Traian Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba țării*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2000, p. 46.

⁵ Vezi Arhivele Militare Române, Pitești, Fond 3042, Dos. 50 G-rali M.B., f. 12-58.

Național Liberal, care a izbutit orientarea societății românești pe făgașuri temeinice⁶. În viața politică, Traian Moșoiu nu s-a mulțumit a avea un rol periferic. El a fost de trei ori ministru, deputat și senator de drept, organizator al festivităților încoronării de la Alba Iulia, un liberal convins, un democrat, un spirit novator și un patriot desăvârșit.

Cu rădăcinile adânci în seva constitutivă a neamului său, Traian Moșoiu reușește să aducă respectul unui nume care avea să picure și alte elemente ce au colorat destinul neamului său: fiul său Tiberiu devenind Guvernator al Băncii Naționale a României, fratele său, Aurelian, senator și profesor eminent la un celebru așezământ cultural, nepotul său, Consul general al României la Berna etc.⁷

Viața sa apare ca o simfonie care impune reflecție și admirație. Ea ne cere să avem puterea să o ascultăm și să-i urmăm exemplul. Mesajul lui Traian Moșoiu către generațiile viitoare este simplu: Dragostea de Țară și înălțarea ei !

---

⁶ Vezi Ion Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001; Ion Agrigoroaiei (coordonator), Ovidiu Buruiană, Gheorghe Iacob, Cătălin Turlic, *România interbelică în paradigmă europeană*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005; Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viața politică în România, 1922-1928*, Editura Politică, București, 1979.

⁷ Vezi Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu-profil biografic*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze” din Ploiești, vol.VL, Seria Științe Umaniste, nr.3, 2003, p. 127-130; Gheorghe Calcan, Cantemir Moșoiu, *Profesorul și senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2003, p. 10, 15-16.

ANEXE

- I. Traian Moșoiu, *Spiritul ofensiv al infanteriei*, 1909
- II. Traian Moșoiu, *Instructorii recruțiilor de infanterie*, 1910
- III. Traian Moșoiu, *Cuvinte către Rege și Țară*, 1922
- IV. Traian Moșoiu, *Regimul apelor în România. Expunere de motive a legii*, 1924
- V. Traian Moșoiu, *Legea pozițiunii ofițerilor*, (Cuvântare), 1931
- VI. *Doinele Generalului Moșoiu*
- VII. Înscrișuri, extrase, ilustrații

I

CHESTIUNI MILITARE DE ACTUALITATE

SPIRITUL OFENSIV

AL

INFANTERIEI

DE

CAPITAN MOȘOIU

Batalionul 9 Vânători

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «EMINESCU»

Bulevardul Elisabeta, 6 și str. Sărindar, 7

*Subitului meu cumnat Ion Ioniuc
ofer această lucrare ca
suvenir a sentimentelor mele de
iubire.*

Câmpulung 16/1 09. Traian

SPIRITUL OFENSIV AL INFANTERIEI

I

Instrucțiunea de luptă integrală a infanteriei preocupă astăzi în cel mai înalt grad cercurile militare. Toți s'au convins că au trecut timpurile, când pregătirea de războiu a soldatului infanterist se rezumă numai într'o instrucțiune mecanică, rigidă, în care oamenii figurau ca părți ale unei mașini. Eficacitatea armelor moderne ne silește ca, chiar la distanțele mijlocii, să luăm formațiunile, cari să ne permită să folosim terenul, să punem armele în acțiune și să micșorăm pierderile.

Pentru a satisface acestor nevoi ale câmpului de luptă trebuie să recurgem din vreme la liniile de trăgători, sau mai bine zis, la o individualizare progresivă a unităților de luptă, companiilor, plutoanelor, secțiilor, grupelor până la risipirea acestor unități în trăgători. În această formațiune voința șefului se transmite cu greutate; vocea sa, sau a oamenilor de pe linie, de cele mai multe ori nu mai este auzită pentru a exercita o acțiune de constrângere. Acest fapt aduce cu sine o decentralizare din ce în ce mai mare a impulsivităților luptei.

Natura luptei moderne creează trăgătorului o oarecare independență; fiecare om din lanț devine o individualitate, care trebuie să fie instruită pentru a lucra conștient.

Din aceste motive pregătirea pentru războiu a luptă-

torului infanterist este o problemă foarte grea. Ea nu se rezumă numai la un dresaj exterior al soldatului, ci mai cu seamă la pregătirea lui internă, la înfăptuirea în soldat a unui psihic cu desăvârșire războinic în sens ofensiv și al celei mai curajoase inițiative.

Spiritul ofensiv este pârghia sufletească, care mână pe ostaș spre drumul izbândeii.

Starea psihologică a soldatului trebuie să fie grija de căpetenie a comandanților, căci valoarea unei trupe în luptă este influențată în mare măsură de spiritul, care o predomină.

Nu voim prin aceasta să depreciez valoarea factorilor materiali, căci o tactică sănătoasă se bazează pe efectul material al armelor și pe felul cum se comportă sufletul omenesc contra acțiunii materiale.

Trebuie deci ca sufletul soldatului să fie pregătit pentru a înfruntă acțiunea materială a armelor adversarului cu convingerea, că trebuie să biruiască cu orice preț.

Un astfel de rezultat nu se poate obține decât de soldați cari sunt dominați de un spirit curat ofensiv. Numai acea infanterie va culege lauri victoriei, care va fi crescută și pregătită pentru lupta ofensivă.

Pentru a dovedi, că numai această teorie trebuie să fie adoptată de infanteria modernă, și în special de infanteria noastră, vom face o comparațiune între valoarea ofensivei și defensivei. Sunt mulți scriitori cari preconizează defensivă ca cea mai puternică formă de luptă.

Această doctrină se potrivește cu tactica liniară, însă actualmente numai prin ofensivă se poate urmări scopul pozitiv al biruinței, căci defensivă nu are la început, în vedere, decât un scop negativ: apărarea, evitarea unei înfrângeri.

Avântul sufletească predomină pe atacător în mai mare măsură decât pe apărător. Experiența războaielor trecute ne dovedește că ofensiva poate învinge trupe de aceeași valoare, chiar dacă nu are de partea sa superioritatea materială. Cauza o găsim în starea sufletească

a celor doi adversari, căci impresiunea unui atac energetic și impetuos este atât de puternică, încât forța morală a defensivei este înfrântă, chiar dacă ea are un procent de pierderi cu totul neînsemnat.

Intregul aparat al ofensivei, bazat pe inițiativă, este capabil de a da forțelor sale o intensitate mai mare de cât o poate avea adversarul ce se află în apărare.

Aceasta se manifestează nu numai cu ocaziunea unor prestațe extraordinare la marșuri, ci are o influență covârșitoare asupra comandamentului. Îndată ce comandantul a luat o decizie, poate să pună la contribuție tot spiritul și energia sa pentru executarea unei acțiuni hotărâte.

O astfel de acțiune oferă și șefilor în subordine totdeauna ocaziunea de a îndeplini însărcinări clare și precise. Din unitatea, simplitatea și claritatea, ce există între concepții și ordine, se obține siguranța și precizia mișcărilor, și ca consecință încrederea în comandament.

La lupta defensivă totul este problematic, totul depinde de operațiunile adversarului.

Apărarea trebuie să aștepte!

O unitate a voinței, prin care s'ar putea ajunge cu siguranță la ținta dorită, nu poate rezulta pentru apărare decât în timpul acțiunii.

Până atunci, toți șefii în subordine sunt stăpâniți de aceeași nesiguranță ca și comandantul, și este natural ca această situațiune de așteptare, această nesiguranță, care poate dura mult timp, să aibă o influență dezastruoasă asupra trupeii, a cărei forță morală se deprimează din ce în ce mai mult. Afară de aceste fenomene, defensivă este expusă în mai mare măsură la confuziuni, nereguli de natură operativă și mai totdeauna apărarea întârzie cu acțiunile decisive. La St. Privat garda franceză, care se află în rezerva apărării, a venit prea târziu pentru a putea schimba soarta bătăliei. Cu cât actul va fi mai îndrăzneț, cu atât măsurile luate de apărare vor corespunde mai puțin situațiunii. Înaintarea îndrăz-

neață formează un moment important, care consfințește superioritatea ofensivei.

Se înțelege de sine că și apărarea poate să fie îndrăzneță într'un sens oarecare.

Fără îndoială că este îndrăzneță, dacă de ex. dă însărcinări importante, în sistemul de apărare, unor forțe relativ slabe, pentru a putea fi tare pe punctele decisive. Astfel de măsuri sunt însă totdeauna produse hibride ale îndrăzneții, căci adevăratul teren, favorabil pentru îndrăzneală, este ofensiva.

Numai pe terenul ofensivei poate îndrăzneala să intre complet în acțiune, căci aici are oarecari privilegii. Afară de succesul obținut prin calculul spațiului, timpului și forțelor inamicului, îndrăzneala mai aduce oarecari procente de superioritate, pe cari le obține din slăbiciunea adversarului, care se pune în defensivă.

Prin urmare, îndrăzneala este de cele mai multe ori o forță creatoare.

Dacă însă, am ataca frontal și cu forțe neindestulătoare pe un adversar bine întărit, de sigur că am fi nesocoliți, căci acest curaj nerațional duce de regulă la înfrângeri sigure.

Adevărata îndrăzneală este un procedeu, la care probabilitatea succesului este mare; iar reușita întreprinderii o obținem prin faptul, că ne aventurăm într'un rizic conștient.

„Audaces fortuna adjuvat“, ziceau strămoșii noștri.

Indrăzneala nu se poate desvoltă decât paralel cu rațiunea, căci curajul nu trebuie confundat cu o explozie oarbă a pasiunii.

Nu ne putem închipui nici un succes al soldatului în luptă, nici o ofensivă fericită fără îndrăzneală.

După ce am arătat în mod teoretic superioritatea ofensivei, să consultăm istoria militară pentru a dovedi cu exemple convingătoare, că de regulă numai armatele, cari au fost animate de spirit ofensiv, au cules laurii victoriei. Vechiul adevăr, consacrat de istoria războaielor, ne arată, că numai acela va obține victoria, care

va avea voința nestrămutată de a învinge și acest rezultat definitiv nu se poate obține decât prin ofensivă hotărâtă.

Războiul din 1859 ne oferă un exemplu clasic pentru susținerea acestei idei. Napoleon al III-lea nu a fost nici un mare strateg, nici un mare tactician, însă era un om înțelept și un bun psiholog. În 1859 el adresa următoarele cuvinte infanteriei sale :

„Armele de precizie ale inamicului vostru sunt periculoase numai la mari depărtări; apropiați-vă de el și victoria va fi a voastră“.

Napoleon nu a făcut altceva decât să animeze infanteria sa de un spirit curat ofensiv. Rezultatul acestui spirit a fost zdrobirea armatei austriace, care în fața impetuozității infanteriei franceze a renunțat la ofensivă, la inițiativă și în loc de lauri a cules infrângeri.

În anul 1870, francezii au uitat ca prin farmec, cu totul, cuvintele înțelepte ale lui Napoleon al III-lea și din cauză că erau dotați cu o pușcă superioară armeei germane, au părăsit forma de luptă ofensivă și au păstrat în tot timpul campaniei o defensivă, aproape pedantă.

Armata franceză numai era predominantă de spirit ofensiv și a lăsat germanilor favoarea de a lua ofensiva.

Rezultatul a fost o infrângere pe toată linia a armelor franceze.

Șefii armatei franceze nu au știut să insuflă infanteriei acel spirit ofensiv, care singur poate duce la glorie. Francezii au ignorat în calculele lor factorii morali, cari au preponderența în luptă. Ei s'au bazat pe efectele materiale, produse de pușca lor superioară.

Acesta este un caz tipic, când moralul a fost sacrificat în hatărul tehnicei.

Deja în timpul mai nou ne oferă istoria militară un exemplu și mai convingător.

Infrângerea totală a berilor nu se datorește atât superiorității numerice a englezilor, cât lipsei totale de spirit ofensiv din partea celor dintâiu. Această slăbi-

ciune a burilor este pusă în evidență de lipsa totală a baionetei. Ori cât de bine ar fi tras burii, această împrejurare nu putea avea alt rezultat de cât mărirea pierderilor la armată engleză.

Dacă burii ar fi luat ofensiva în prima fază a războiului sud-african, ar fi avut de sigur să înregistreze succese strălucite.

Toți aceia cari sunt partizani înfocați ai doctrinei, că decisiva este hotărâtă numai și numai de eficacitatea armelor de foc perfecționate, pot lua o bună lecție din experiențele burilor, cari deși erau perfecți ochitori, nu au putut obține succese fără baionetă, fără o combinațiune justă cu o ofensivă energică.

Focul în defensivă poate numai atunci să ne procure victoria, când este urmat de întoarcerea ofensivă.

S'a vorbit atâta și s'au scris zeci de volume despre învățămintele trase de la buri, încât unii vedeau cum răsare noua eră a tacticii bure. Aceste teorii preconizau numai ideea de a cultiva cât se poate de mult îndemânarea la tragere și abilitatea de a se adăposti, fără să țină seamă de spiritul ofensiv de care trebuie să fie pătrunsă o infanterie care voește să dea lupte decisive.

Procedurile de luptă ale burilor se potrivesc mai mult pentru războiul de partizani, însă pentru luptele decisive ale armatelor de astăzi au o importanță secundară. Din acest motiv teoria principală a războiului burilor a fost dată uitării.

Dacă acum ne întoarcem privirea asupra războiului ruso-japonez, vedem că rușii au ignorat cu totul principiul ofensivei, pe când japonezii au fost animați în tot timpul campaniei de un spirit curat ofensiv. Japonezii nu au fost fermecați de tactica burilor, ci au aplicat învățămintele trase din războiul franco-german.

Operațiunile rușilor au mare asemănare cu procedurile de luptă ale burilor în prima fază a războiului sud-african. Rușii căutau să uzeze pe adversar, pe care îl așteptau în poziții fortificate și, după ce credeau că au adus japonezilor pierderi simțitoare, evitau decisiva.

Însă ceea ce este explicabil la buri, din cauza noțiunilor ce aveau aceștia despre războiu, este neexplicabil la un bărbat ca Kuropatkin, care eșise din școala lui Skobelev și care câștigase experiențe în sângeroasele războaie la care a luat parte.

Kuropatkin nu se asemăna cu Skobelev decât prin concepțiunea metodică, chiar pedantă a dispozițiilor sale; însă în aplicarea practică a acestor dispozițiuni, nu a învățat nimic de la maestrul său.

Infanteria, comandată de Skobelev, era totdeauna predominantă de spirit ofensiv, pe când Kuropatkin nu a știut să inspire trupelor sale pedestre dorința nestămutată de a învinge pe adversar prin ofensivă hotărâtă.

Spiritul ofensiv îndrăzneț, atât pe terenul tactic cât și strategic, a fost factorul principal al biruințelor japonezilor.

Acest factor a lipsit rușilor cu totul.

Dacă unele unități rusești au întreprins pe ici, pe colea, în domeniul tactic, câte un atac ofensiv, curajos și poate încoronat de succes, acest lucru nu a avut nici o importanță asupra rezultatului total. Aceste atacuri se terminau la urma urmei cu lipsa de succes, de oarece erau izolate; nu se executau în vederea acțiunii generale și, nefiind susținute, degenerau în acte de desperare ale unei trupe brave.

Aceste atacuri nu pot fi confundate cu o lovitură generală ofensivă, condusă după un plan hotărât. Rezultatul acestor atacuri parțiale ne probează până la evidență că grosul infanteriei rusești nu era crescut în spirit ofensiv.

Ar fi o greșală neertată să punem aceste atacuri pe aceeaș treaptă cu o ofensivă executată după un plan hotărât și pregătită, din punct de vedere strategic, tactic și moral, în sensul spiritului ofensiv.

Adevăratele exemple de ofensivă ni le oferă japonezii.

Se înțelege de sine, că o parte esențială a biruințelor japonezilor a avut-o superioritatea focului și instrucțiunea modernă a infanteriei lor, însă factorii aceștia sunt și

Vor rămâne subordonați factorilor morali, cari au fost în joc.

Factorul principal al victoriei este spiritul ofensiv impetuos, voința de fer de a se apropia de inamic, de a-l asvârli din poziție și a-l nimici când este cu puțință.

Chiar dacă japonezii nu ar fi obținut superioritatea focului în aceeaș măsură, chiar dacă instrucția infanteriei lor nu ar fi fost așa de modernă, totuși ei ar fi învins, cât timp ar fi fost animați de un spirit ofensiv, care desprețuește moartea și cât timp comandamentul lor energetic și consecvent nu eră pătruns decât de ideea: de a învinge cu orice preț.

Cel mai important învățământ, ce putem trage, atât din războiul franco-german, cât și din războiul ruso-japonez, este faptul, că spiritul ofensiv al infanteriei va fi hotărâtor pentru orice succes războinic, oricare ar fi evoluțiunile ce ne rezervă viitorul pe terenul tehnic și tactic.

II

Însă pe cât spiritul ofensiv este de bogat în rezultate strălucite, pe atât este de greu de obținut. Să vedem deci, prin ce mijloace se poate obține spiritul ofensiv ?

Mai întâiu de toate trebuie să dotăm pe infanterist cu o forță morală, adică cu o voință neșrămutată de a învinge, care să-l susțină și în cele mai grele momente ale luptei.

Naște acum întrebarea : cum se obține această forță morală ?

Forța morală, care este mult mai rezistentă decât cele mai tari cetăți de oțel, ba chiar le sfarmă pe acestea, se obține prin fanatizarea infanteriei pentru o idee, ideea învingerii, căreia îi sacrifică fiecare viața fără șovăire și fără regret.

Mintea și inima soldatului să se învârtească numai în cercul acestei idei.

Această fanatizare a fost ținta constantă a tuturor ma-

rilor căpitani, din cele mai îndepărtate epoci ale istoriei, până în ziua de astăzi.

La spartani, atenieni, macedoneni, romani, turci, francezi, japonezi, constatăm acest lucru; ba chiar în legendarul războiu troian, comandantul grec, regele Agamemnon, ține socoteala de acest factor și într'un mod dibaciu fanatizează oastea sa pentru victorie, vârându-i în cap, prin preoții săi, ideea că învingerea, mai curând sau mai târziu, este sigură, căci zeii din Olimp vor ca grecii să învingă și că sunt aliații lor în lupta cu troianii. E lesne de înțeles la ce intensitate a ridicat forțele grecilor o asemenea credință, că ei au de aliați pe zeii înșiși și prin urmare, nimic nu le poate rezista, credință, de care în simplitatea lor se pătrunseseră lesne, dar care a asigurat învingerea.

Fiecare epocă a istoriei și fiecare popor a avut mijloace diferite pentru fanatizarea luptătorilor. La romani ideea de patrie și cultul strămoșilor, la turci fericirea paradisului, la japonezi ideea de patrie și ura contra rasei albe, etc. La noi românii, ura religioasă contra islamismului și dragostea de moșie.

Prin faptul că sufletul omului este același în toate timpurile, putem cere pe deoparte sfaturi istoriei, pe de altă parte împrejurărilor noastre speciale de azi, pentru a ști ce elemente psihologice trebuiesc exploatate, ce coarde ale inimei omenești, ce raze ale minții trebuiesc atinse, spre a dobândi la infanterie forța morală, adică fanatizarea pentru ideea învingerii?

Elementele psihologice cari pot produce fanatizarea ostașilor în luptă sunt de două feluri:

1. Elementele ce trebuiesc pregătite în timp de pace.
2. Elementele cari se câștigă pe câmpul de luptă.

Elementele dela punctul 1 se pregătesc de educațiunea în familie și în școală, de acțiunea societății și de instrucțiunea militară.

Elementele dela punctul 2 se creează prin valoarea și exemplul comandanților.

Toți acești factori trebuie să conlucreze pentru a formă din tinerele generații luptători devotați.

Familia și școala învață pe băiat statornicie, curaj, supunere legilor, simțul onoarei și al demnității ome-nești și alipire din tot sufletul pentru căminul părintesc; dar mai cu seamă școala este chemată să desvolte în el mândria națională, încredere în puterea țării și în pri-ceperea și înțelepciunea conducătorilor ei.

Prin înșirarea măiastră și impresionată a frumoaselor exemple și a vitejeștilor fapte la lecțiunile de istoria patriei precum și a suferințelor cauzate de unii ori de alții din vecinii nedrepti, lacomi și tirani, se crează în inima lui o simpatie adâncă pentru patria română și o aversiune pronunțată față de dușmanii ei.

Istoria, chiar atât cât se predă în școlile primare, predată însă cu sentiment și cu credință, e în stare să producă în tinerele generațiuni, în viitorii soldați, un nobil avânt și însuflețire pentru păstrarea bunurilor lăsate dela părinți, moși și strămoși, pentru ocrotirea mormintelor lor de hațjocura dușmanului și chiar pentru mărirea și lărgirea patrimoniului lăsat, precum și pentru pedepsirea celor ce au fost răi și nedrepti în trecut, față de moși și strămoși, al căror cult îi in-deamnă mereu la răzbunare și la refacerea prestigiului național.

Afară de aceasta, școala prin cântece patriotice, prin declamări de poezii cu coprins patriotic, prin serbări și reprezentațiuni scenice cu caracter național, poate să întărească simțul național și să-l aducă la o intensitate remarcabilă, care să facă din tineri, viitori luptători conștienți.

Aceste sentimente sunt mai accesibile generațiunilor tinere, cari, îndată ce s'au pătruns de ideile patriotice și naționale, le vor păstră până în mormânt.

Alături de familie și școală este societatea noastră românească, care este chemată să continue și să spor-ească opera familiei și a școlii pentru formarea unui fervent patriotism în tineretul națiunii. O societate ani-

mată de un spirit sănătos, de un spirit de jertfă pentru binele comun, unde munca și meritul sunt apreciate după cuviință, unde toți membrii ei se întrec în practica virtuților private și publice; o societate care este încheată într'un bloc de granit prin unitate în cuget și în simțiri, care este însuflețită pururea de acelaș ideal; o asemenea societate, zicem, de o croială și tărie antică, va determina în mod firesc forța morală a oștirii, dând din sânul său luptători animați de spiritul ofensiv, hotărâți a învinge cu orice preț. Astfel a fost și este societatea japoneză, care a împins la biruință armatele Micadului și astfel trebuie să fie și societatea românească.

III

După ce am arătat rolul familiei, școalei și societății pentru pregătirea viitorilor soldați, să vedem cum se obține spiritul ofensiv prin instrucțiunea militară.

Spiritul ofensiv se poate desvoltă pe baza disciplinei militare și a unei perfecte instrucțiuni tehnice. Disciplina liniilor de trăgători trebuie să preocupe, însă, în prima linie pe instructorii infanteriei.

Știm că în timpul de față puterea infanteriei se bazează pe trăgătorii săi, cărora lupta modernă le acordă o oarecare independență. Pentru ca luptătorii să poată fi influențați de spiritul comandantului, trebuie ca oamenii din liniile de trăgători să fie stăpâniți de voința superioară a șefului lor.

Această voință, care predomină sufletul soldatului, împedică ca acesta să mai fie influențat, chiar în pericolele cele mai mari, de sentimente contrarii, ca frica și fuga. Soldatul, chiar în primejdiile cele mai mari, fiind predominant de ideea că trebuie să îndeplinească voința șefului, execută ordinele primite dela superior chiar contra sentimentului egoistic al fricei de moarte.

Dacă se obține dela soldați obicinuința de a execută ordinele cu orice preț, atunci această acțiune disciplinată este capabilă să producă rezultate uimitoare.

De când s'a introdus lupta trăgătorului și până în zilele noastre, se zicea, că exercițiile în ordine strânsă vor avea o influență binefăcătoare asupra luptei trăgătorului; însă știm, că acesta nu poate suportă nici o constrângere, căci mișcarea trăgătorului trebuie să fie liberă și nesilită. Din această cauză, în timpul din urmă, armatele au început să ajungă la convingerea că nu trebuie să se mai cheltuiască atât timp și forță pentru exercițiile în ordine strânsă; în definitiv să reducă vechiul dresaj.

Din cauza reducerii exercițiilor în ordine strânsă, lupta trăgătorului trebuie înfeodată în cadrul unei instrucțiuni care să imbrățișeze mintea și sufletul soldatului.

O astfel de instrucțiune diferă cu totul de dresajul mecanic, rigid, al ordinei strânse, căci el are de scop în prima linie să contribuie la disciplinarea liniei de trăgători. Dacă în luptele noastre actuale de trăgători am putea să exercităm acea constrângere sufletească, produsă de dresaj pe timpul tacticei liniare și de coloane, atunci spiritul ofensiv s'ar dezvoltă pe o bază solidă. După cum am spus mai sus, comenzile și ordinele, în luptele noastre de trăgători, numai sunt sigure și nu ne mai inspiră multă încredere, ca mijloace de constrângere a liniilor de luptă.

Lupta actuală de trăgători reclamă acțiunea hotărîtă a fiecărui om, care trebuie să aibă elasticitate în mișcările sale.

Rigiditatea produsă de dresajul exercițiilor împiedică executarea abilă a luptei.

Se observă de multe ori că o fracțiune de trăgători, care este oprită la o mică distanță de creasta unei înălțimi, nu se duce la creasta militară, ci stă inapoi, cu toate că nu are câmp deschis de tragere și nu poate vedea nimic.

O astfel de trupă a fost instruită în mod rigid, atât fiziceste, cât și din punct de vedere psihic.

Vedem deci, că precum dresajul exercițiilor în ordine strânsă are actualmente unele dezavantaje pentru exe-

cutarea luptei de trăgători, tot asemenea dresajul, care răpește inițiativa trăgătorului, este contrar naturii luptelor moderne și o pedică pentru desvoltarea spiritului ofensiv.

Trăgătorul nu poate fi ținut a execută ordinele întocmai, în fiecare caz, dacă voim să utilizăm calitățile excelente ale armelor actuale. Chiar dacă s'a ordonat deschiderea focului, el nu trebuie să tragă, dacă nu vede ținta sau dacă este prea obosit. De multe ori trăgătorul trebuie să-și aleagă singur obiectivul cel mai favorabil, să-și așeze înălțătorul și să se ajute reciproc cu camaradul de luptă sau cu vecinul său.

În definitiv trăgătorul trebuie să combine ascultarea cu independența, căci aceasta nu constituie o negațiune, ci este o formă mai superioară a disciplinei. În felul acesta dresajul este interzis cât privește acțiunile propriu zise ale luptei, și este limitat la câteva mișcări fizice stereotipe, ca de exemplu: încărcarea și executarea salturilor la atac.

Înaintarea contra poziției inamice va trebui să fie cu atât mai individuală și va reclama mai multă inițiativă, cu cât lupta va fi mai dificilă.

Cu toate că vechile mijloace, de a întări disciplina și de a promova astfel spiritul ofensiv, au numai o valoare indirectă, totuși cred că nu ar fi bine să le părăsim cu totul.

Deși exercițiile în ordine strânsă numai au rolul ce li se atribuie de către mulți, totuși trebuie să fie menținute; însă executarea lor să se facă mai mult în teren; iar nu în curțile cazărnilor, de oarece terenul de luptă diferă cu totul de curtea cazărnilor.

Trebuie să căutăm mijloacele cari să ne asigure o stăpânire asupra imaginațiunilor ce predomină pe trăgător, căci numai acela poate influența acțiunile oamenilor, care estăpân pe imaginațiunile lor.

Avem la dispoziție mai multe mijloace, cari par a fi cu deosebire potrivite pentru aceasta.

Mai întâiu de toate menținerea regulilor severe mi-

litărești și în lupta trăgătorului, pentru ca aceasta să nu degenereze în dezordine și confuziune.

Este mare diferență între aceste reguli și între dresaj. Pe când dresajul are de scop uniformitatea rigidă, regulile elastice, pe cari le preconizez, trebuie să fie potrivite fiecărei împrejurări în parte.

Aceste reguli severe constrâng sufletește pe trăgător la o supunere forțată și exercită deci o acțiune favorabilă din punct de vedere al disciplinei.

Afară de aceasta sunt avantajoase și în timpul luptei, căci opresc în interiorul trăgătorului agitațiunile și șovăelile, fapte care înlesnesc șefilor conducerea liniei de trăgători. Sunt deci folositoare, atât în mod direct, cât și indirect, pentru lupta modernă, întocmai cum au fost în secolul al 18-lea formele dresajului pentru tactica liniară.

Cu deosebire este de mare însemnătate educațiunea soldatului în ceea ce privește disciplina focului.

Pentru ca infanteristul să satisfacă cerințelor disciplinei focului, trebuie ca la exerciții să-i dezvoltăm atențiunea în cel mai înalt grad posibil.

Această parte de instrucțiune este foarte dificilă și cu deosebire în lupta reală este greu de obținut, de oarece soldatul în luptă trebuie să fie atent atât la inamic, cât și la șeful său.

Știm dela tragerile de luptă câte dificultăți nu întâmpinăm din acest punct de vedere.

La disciplina focului trebuie să avem în vedere caracterul și temperamentul fiecărui om în parte.

Pentru a studia oamenii în această privință, trebuie să-i observăm cu atențiune la lupte, pânde și la tragerile de războiu, căci numai în acest caz poate fi vorba de o instrucție metodică și rațională.

Pentru ca instrucțiunea tehnică a infanteriei să promoveze spiritul ofensiv, trebuie ca fiecare soldat să devină un artist în meseria sa.

Ar fi de mare folos ca la inspecțiunea instrucției individuale să se inspecțeze fiecare trăgător în parte, apoi

fiecare șir și în urmă fiecare grupă asupra abilității de a înainta spre inamic, care va trebui totdeauna să fie reprezentat prin alți oameni. Cu această ocaziune comandantul se va putea convinge despre îndemânarea trăgătorului în descoperirea obiectivelor, aprecierea distanțelor, ocuparea poziției de tragere, disciplina focului și înaintarea abilă spre adversar.

Numai rezultatele obținute la inspectarea tuturor acestor părți de instrucție pot să formeze baza, pentru aprecierea unității.

Dacă suntem convingși de necesitatea unei instrucții numai în vederea războiului și a dezvoltării spiritului ofensiv, vom trebui să recunoaștem că instrucțiunea infanteriei noastre trebuie făcută numai în teren, departe de curtea cazărnilor.

Existența marilor curți ale cazărnilor este, după părerea mea, un pericol pentru pregătirea de războiu a infanteriei.

Este un anacronism să înștrăiești în curtea cazărnilor o santinelă îndoită asupra datorțiilor sale. Nu trebuie să ne limităm la instrucțiunea teoretică, când voim să punem pe soldați în situațiuni reale, ci trebuie să facem ca oamenii să fie pătrunși până în adâncul sufletului de aceea ce le spunem.

Este o mare deosebire între instrucția teoretică într-o cameră caldă asupra înaintării sub focul viu al adversarului și între exercițiile practice în teren.

Datoriile soldatului în luptă se învață în teren, pe linia de trăgători; iar nu pe băncile școlii.

Trebuiește neapărat desființat dualismul, care există actualmente, între curtea cazărnilor și teren.

Serviciul de 2 ani nu ne mai permite de a pierde timpul prețios de instrucție în curtea cazărnilor, dacă voim să pregătim pe infanterist pentru războiu și cu deosebire pentru lupta ofensivă.

Numai afară, unde orizontul este nelimitat și cu deosebire în terenuri variate, se poate face instrucția integrală a infanteristului.

Pentru a pregăti infanteria din punct de vedere psihologic pentru lupta ofensivă, este nevoie ca să facem cât de dese exerciții de lupte în terenuri păturoase și aproape impracticabile. La aceste exerciții să se execute meru risipirea în trăgători, înaintarea viguroasă spre inamic și apoi atacul.

Asemenea să se facă exerciții de pânđe, unde putem întări prezența de spirit și inițiativa oamenilor. Numai la acest fel de instrucțiune putem fi în măsură a studia sufletul fiecărui soldat în parte.

Să se facă o întinsă întrebuințare de exercițiile de noapte, pentru a obicinui pe soldat în mod desăvârșit cu toate inconvenientele întunericii.

Pentru instrucțiunea infanteriei în spirit ofensiv sunt de mare importanță sporturile. Gimnastica, scrima cu arma și înotul trebuie să fie cultivate cu aceeaș intensitate ca și mânăuirea de armă și pasul de exercițiu.

După ce soldații au câștigat îndemănare la scrimă, se vor face exerciții de atac cu baioneta asupra unor manechine așezate la o distanță de 200m de linia de trăgători.

Aceste exerciții se vor face individual, apoi cu grupe, secții și cu plutoane întregi.

Trăgătorii vor înainta în fuga cea mai mare și vor străpunge cât de adânc manechinele.

Aceste exerciții au de scop să deprindă pe trăgător cu asaltul și să l antreneze în așa măsură, ca, după ce a parcurs 200m în fugă, să fie capabil de a da lovituri viguroase cu baioneta.

Pentru scrima cu arma să se prevadă premii ca și pentru tragere.

Tragerea de luptă în terenuri variate și la distanțe necunoscute asupra diferitelor ținte figuri trebuie să facă parte din programul instrucției individuale, dacă voim să pregătim pe infanterist pentru lupta reală.

Alergările trebuie exercitate în mod metodic în fiecare zi, și cu cea mai mare energie, astfel ca la terminarea instrucției individuale fiecare soldat să parcurgă

în fugă și cu cea mai mare ușurință o distanță de cel puțin 500m.

Îndată ce soldatul a învățat încărcarea și darea focului, să se exerciteze serviciul în campanie, atât ziua cât și noaptea și totdeauna cu inamicul reprezentat.

Cu ocaziunea acestor exerciții se va căuta a se ataca prin surprindere: santinelele îndoite, patrulele, și posturile mici, gărzile mari și, dacă este posibil, toate elementele avanposturilor, bivouacurile și cantonamentele.

Aceste aplicațiuni, făcute metodic, pun pe soldatul infanterist în situațiuni aproape reale, îi mărește sfera de acțiune și îi dau prilej să dea probe de îndrăzneală, abilitate și inițiativă.

Marșurile de antrenare, impiuse în perioada de instrucțiune a batalionului până la 70 km, în 24 ore, întăresc voința și forța morală a infanteristului.

Cum că aceste etape lungi se pot obține dela infanterie, ne-o probează marșurile executate de batalionul 9 de vânători, la care am luat și eu parte.

Din aceste marșuri citez pe cele mai grele:

1. Marșul batalionului 9 vânători dela Ploești la Sinaia, executat sub comanda d lui colonel Cocorescu, în Iulie 1905. Cu toată căldura excesivă, batalionul, care plecase la ora 3.30 dimineața din Ploești, a sosit la ora 11 noaptea în Sinaia, fără să lase în urmă niciun om din efectivul său și ar fi fost gata să intre în acțiune în orice moment.

2. La 6 Martie 1908 s'a executat sub comanda d-lui colonel Simionescu Gr., un marș, combinat cu exerciții de luptă, pe distanța Ploești-Filipești de Târg și înapoi. Acest marș s'a executat pe ninsoare și lapoviță.

La vadul Nedelea, compania 2 a a trecut Prahova cu mijloace improvizate.

Comaniile nu au avut niciun om rămas înapoi sau bolnav și după terminarea marșului forța morală a trupei nu era slăbită deloc.

3. La 21 August 1908, batalionul a executat, sub co-

manda d-lui lt.-colonel Petrescu D., un marș combinat cu aplicațiuni de luptă, în munții Ialomiței. Batalionul a bivnacat la schitul Ialomița pe un frig simțitor, iar a 2-a zi s'a îndreptat spre Omul, întorcându-se la Sinaia prin Caraiman, Jepi și Piatra Arsă.

Pentru ca aplicațiunile în teren și marșurile să se poată face cu răgaz și în bune condițiuni, ar fi de cel mai mare folos pentru pregătirea de războiu a infanteriei noastre, dacă hrana trupei, în perioada școalei de companie, s'ar da căpitanului, iar în perioada școalei de batalion, comandantului de batalion.

Procedându-se astfel, comandanții de companie și batalion nu ar mai fi nevoiți să intrerupă de multe ori cele mai interesante și instructive aplicațiuni, din cauză că trebuie să se întoarcă la cazarmă ca să mănânce trupa.

În armata engleză, căpitanul primește în perioada școalei de companie hrana trupei, în bani, pe timp de zece zile, în care timp poate face aplicațiuni unde va voi.

Nu se poate tăgădui de nimenea folosul unei astfel de măsuri, care nu încarcă cu nimic bugetul, însă care va îndrumă infanteria pe calea adevărată a pregătirii de războiu.

Pentru întărirea spiritului ofensiv, pe lângă instrucțiunea practică în teren, se vor face soldaților, cel puțin odată pe săptămână, câte o conferință cu subiect educativ moral, cu exemple istorice, arătându-se marile lupte războinice din trecutul nostru militar în legătură cu iubirea de patrie, tron și drapel.

Aceste conferințe vor constitui o valoroasă complectare a educației morale și patriotice, care le o au dat familia și școala în anii mai fragezi, după cum am arătat mai sus.

Conferințele de educație morală trebuiesc astfel concepute și tratate, încât să facă să vibreze inimile soldaților, căci numai în modul acesta vom putea ajunge la rezultatul dorit de a infiltra soldaților imaginațiuni

răsboinice, de a le desvoltă ideea de sacrificiu și voința energică și năstrămutată de a-și îndeplini datoria în toate împrejurările luptei reale.

Prin educațiune morală se va căută a se promovă și întări spiritul de corp.

Acest spirit, care izvorăște din sentimentul de solidaritate, cere ca fiecare să sacrifice nevoile sale pe altarul unității din care face parte. Spiritul de corp îndeamnă pe cel din urmă soldat la un devotament nemărginit, la îndeplinirea conștiincioasă a datoriei și la practica virtuților militare. Legătura sufletească, ce există între ostașii unui corp de trupă, îi îndeamnă ca cu puteri unite să contribuie la mărirea onoarei și renumelui corpului.

Infrățirea, produsă de spiritul de corp, impune tutu- rora datoria de a apăra cu sângele lor onoarea armelor și a drapelului.

Pentru deșteptarea acestor frumoase sentimente se vor face trupei conferințe speciale.

Aceste conferințe au aceeaș importanță ca și ședințele de tragere în țintă ; prin urmare trebuie făcute de către ofițeri, cu convingerea că pregătirea morală este factorul decisiv în războaiele moderne.

La instrucțiunea infanteriei în spirit ofensiv rolul comandanților este covârșitor.

De la șeful de grupă până la generalisim toți trebuie să contribuie, în sfera lor de acțiune, ca să promoveze acel spirit, care trebuie să predomine o infanterie, care voește să învingă.

Comandanții de toate treptele vor căută să stingă în luptători simțul de conservare și să deștepte în ei disprețul pentru moarte ; cu alte cuvinte să facă din oamenii obicinuiți, niște eroi. Comandamentul trebuie să creeze această dispoziție sufletească în toți luptătorii și nu numai în câțiva indivizi aleși, căci numai așa forța morală poate deveni o forță activă, numai așa armate mici au reușit să biruiască armate mari, cari nu aveau moralul ridicat.

Pe lângă dobândirea unei discipline de fer, a unei

instrucțiuni de luptă dusă la perfecțiune, fiecare ofițer să caute prin toate mijloacele să se impună trupei din punct de vedere psihologic, să obțină o influență absolută asupra sufletului soldatului.

Pentru a menține neștirbită această influență, se cere dela ofițer o forță morală, care să-i dea acea prezență de spirit și putere de voință, care în momentele grele ale luptei este singurul sprijin în jurul căruia gravitează sufletul soldatului.

Indrăsneala și spiritul de jertfă trebuie să fie pentru ofițer un obicei, care să izvorască din lipsa de egoism și din disprețul de moarte.

Exemplul dat de un ofițer, ineztrată cu aceste calități, are o influență considerabilă asupra trupei, care, prin tenacitatea și indrăsneala sa, va căuta să imiteze frumoasa pildă a șefului.

Numai acel șef va fi stăpân absolut pe inferiorii săi, care își va expune viața, acolo unde cere scopul luptei și care nu va da decât o secundară importanță vieții oamenilor de sub comanda sa, când situația militară cere. Secretul conducerii victorioase pe câmpul de luptă își are originea în stăpânirea ce o putem avea asupra instinctelor brutale ale maselor.

Această acțiune asupra inferiorilor este de domeniul sugestiunii și se exercită după impresiunile momentului, cu ajutorul disciplinei câștigate în timp de pace, sau prin puterea exemplului personal dat de comandant.

Marii căpitani au câștigat ishânzi, fiindcă știuseră să sugestioneze trupele prin superioritatea spiritului lor și prin indrăsneala, cu care se aruncau singuri în luptă, pentru a înviora spiritul ofensiv al armatelor.

Cea mai sublimă datorie a ofițerilor în timp de pace este instrucțiunea și educațiunea trupei în spirit ofensiv, întrebuintând mijloacele preconizate mai sus. Soldatul nostru posedă toate calitățile războinice, cari să-l facă capabil pentru lupta ofensivă.

Ofițerul, care este maestrul și educatorul poporului

pentru răsboiu, trebuie să fie promotorul spiritului ofensiv, care să predomină pe ultimul soldat de infanterie.

Afară de instrucțiunea tehnică a infanteriei, se cere ca între șefi și inferiori să existe acea legătură morală care să facă pe infanteriști să urmeze pe ofițerii lor, fără șovăială, spre primejdie și spre onoare.

Această legătură are ca bază încrederea reciprocă între superior și inferior și se menține numai prin superioritatea morală, intelectuală și profesională a șefilor de orice treaptă.

Încrederea se câștigă de către șef prin îngrijirea părintească a inferiorilor și printr'o influență binefăcătoare asupra vieții lor sufletești.

Numai când superiorul își face datoria în acest sens, numai dacă este pentru inferior o icoană a virtuților ostășești, numai atunci disciplina stă pe o bază solidă, care nu poate fi sdruncinată nici de situațiunile cele mai grele ale luptei și numai atunci infanteria va fi capabilă pentru lupta ofensivă.

IV

Din cele ce am spus până acum reese, în mod neîndoios, importanța capitală ce are spiritul ofensiv pentru pregătirea de răsboiu a infanteriei. Astăzi, toată lumea recunoaște că infanteria își consumă mai mult forțele psihice și fizice, în greaua luptă ce trebuie să susțină pe câmpul de bătae, pe care trebuie să-l ude cu șiroaie de sânge, dacă voește să meargă pe drumul izbândeii.

Pentru ca infanteria să poată satisface, pe deplin, cerințelor câmpului de luptă, trebuie să fie instruită și educată în spirit ofensiv. Numai acest spirit poate să împingă la ofensivă chiar pe o trupă, care, silită de împrejurări, a trebuit să păstreze, un timp oarecare, forma de luptă defensivă.

Spiritul ofensiv trebuie cultivat cu cea mai mare în-

grijire, căci în timp de pace se poate întâmpla ca forțele sufletești să fie desconsiderate și să triumfe factorii materiali asupra a tot ce numim spirit și caracter.

Infanteria noastră fiind pusă, prin noua organizare, pe baze solide, instructorii de toate treptele sunt datori să întrebuițeze toate mijloacele, ca să facă din infanterist, un luptător, căruia să nu-i reziste, în luptă, nici un element material.

Când situația militară va cere, infanteria, crescută în spirit ofensiv, va ști să moară pentru Rege, patrie și drapel.

Căpitan Moșoiu

Batalionul 9 vânători.

II

CHESTIUNI MILITARE DE ACTUALITATE

INSTRUCTORII RECRUȚILOR

DE

I N F A N T E R I E

DE

MAIOR MOȘOIU

Regimentul 30 Muscel

BUCUREȘTI

*Cumnatului meu Ion Zonică
Cu expresiunea sentimentelor mele
de iubire.*

Maior Moşoiu

CHESTIUNI MILITARE DE ACTUALITATE

INSTRUCTORII RECRUŢILOR

DE

INFANTERIE

DE

MAIOR MOŞOIU

Regimentul 30 Muscel

BUCUREŞTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «EMINESCU»

Bulevardul Elisabeta, 6 şi str. Sărdinar, 7

1910

Instructorii recruților de infanterie

I

Mijloacele de luptă ale infanteriei au suferit în timpul din urmă schimbări importante, datorite cu deosebire perfecționării armamentului. Aceste schimbări au avut, ca consecință, modificarea radicală a regulamentelor tactice, cari numai corespundeau cerințelor luptei moderne.

Din vechile regulamente au fost eliminate toate acele părți, cari nu aveau aplicațiune practică în războiu și cari răpiau instructorilor o bună parte din timpul disponibil pentru instrucție.

Noul regulament de exerciții al infanteriei este concis; ne lasă însă o mare latitudine în alegerea celor mai potrivite mijloace, pentru atingerea scopului luptei, îndemnând la inițiativă pe comandanții de toate treptele și chiar pe trăgători.

Această inițiativă, această latitudine în alegerea mijloacelor de luptă, cere însă, de la luptătorii infanteriei, o pregătire specială, care nu se poate rezuma numai în instrucție și abilitate tehnică, căci soldatul de infanterie trebuie să mai fie înzestrat cu o disciplină și cu o forță morală, care să învingă greutățile multiple ale războiului viitor.

Dacă medităm bine asupra cerințelor războiului modern, ajungem la convingerea că o infanterie, pregătită de războiu, trebuie să se compună din oameni, cari să știe să lucreze și din propria lor inițiativă, fără să aștepte totdeauna ordinul superiorului. Numai acel infanterist va fi la înălțimea chemării sale, care va primi fără teamă orice însărcinare, care va executa cu stăruință

și tărie însărcinările primite și care, încrezător în forțele proprii, va lua răspundere bărbătească pentru faptele sale.

Instrucția infanteriei trebuie deci să tindă la formarea unor luptători conștienți, cari să se manifesteze pe câmpul de luptă, prin acțiuni viguroase și printr'o liniște sufletească desăvârșită.

Ultimul războiu ne-a probat până la evidență, că numai o infanterie, compusă din astfel de luptători, va fi capabilă de a smulge inamicului lauri victoriei.

Instrucția, care eră infeodată în cadrul vechiului dresaj, a făcut un fiasco complect în războiul manciurian, din cauză că numai corespunde mijloacelor moderne de luptă. Dresajul producea mai mult automați decât soldați educați în vederea războiului.

Susținătorii dresajului au primit o bună lecție din experiențele făcute de ruși, în războiul manciurian.

Înainte de acest războiu, generalul Dragomirow crease o doctrină, care condamnă perfecționarea armamentului, instrucția individuală de luptă și de tragere, preconizând lupta cu arma albă și lovirea în massă.

Astăzi toată lumea militară judecă altfel asupra lui Dragomirow și a teoriilor sale. Chiar rușii recunosc astăzi, că repulsiunea lui Dragomirow contra instrucției individuale, contra îmbunătățirii armelor de foc și contra perfecționării mijloacelor de a utiliza calitățile excelente ale armelor, a fost o greșală funestă.

Nimeni nu zice, că baioneta nu are o importanță mare, însă de regulă arma albă nu poate consacra victoria, decât după ce inamicul a fost sdruncinat prin lupta cu focuri. Dacă răposatul Dragomirow ar deschide astăzi ochii, desigur s'ar converti la doctrina pregătirii atacului prin foc.

Erau unii, cari aveau curajul să afirme, că chiar instrucția cu puști de lemn poate desăvârși pregătirea de războiu a soldatului infanterist.

Acum vedem cu toții, pe ce căi greșite eră îndrumată instrucția infanteriei.

Astăzi toată lumea s'a convins, că numai dacă exercițiile infanteriei vor fi dirijate și executate în vederea războiului, se va putea obține dela trupă puterea morală și fizică, abilitatea tehnică și încrederea absolută în șefi.

Pentru ca luptătorul infanterist să satisfacă cerințelor câmpului de luptă, trebuie să poseadă o instrucție integrală, împinsă la perfecțiune, care nu se poate obține decât atunci când infanteria va încetă de a mai fi un institut de dresură și va deveni o adevărată școală de educație răsboinică.

Pe când însă instrucția infanteriei a devenit foarte grea, din cauza perfecționării armamentului, cele mai multe state, din motive economice, au redus termenul de serviciu la doi ani. Statele cu putere financiară au compesat oarecum reducerea termenului de serviciu, prin înmulțirea cadrelor de subofițeri reangajați; însă armatele, care, din motive bugetare nu au putut spori cadrele reangajaților, stau în fața unei probleme foarte greu de deslegat, cât privește instrucția și pregătirea de războiu a infanteriei.

Dificultatea cea mai mare a instrucției infanteriei rezidă în pregătirea de războiu a fiecărui om în parte, deci în perioada instrucției recruților, care este baza instrucției și educațiunii soldatului de infanterie. Numai dacă s'a lucrat rațional și cu temei în această perioadă, se poate desăvârși instrucția din celelalte perioade. Pentru aceasta avem nevoie de instructori capabili, cari să desvolte o activitate intensivă și rațională.

Acești instructori, cari trebuie să aibă o practică desăvârșită, sunt reangajați în mai toate armatele. Din motive financiare, noi nu dispunem încă de numărul trebuincios de instructori reangajați.

Lipsa de reangajați nu trebuie să ne turbure de loc, căci tinerii noștri ofițeri de infanterie vor ști să-și facă datoria, dacă li se vor arăta calea de urmat, și dacă li se vor da și timpul trebuincios pentru formarea instructorilor. Nu trebuie să râvnim la mulțimea reanga-

jaților din alte armate bătrâne, ci trebuie să ne conformăm situațiunii noastre speciale, urmând, în privința instrucției, calea noastră proprie, pe care suntem datori să progresăm. Noi trebuie deocamdată să muncim îndoit, decât ofițerii din alte armate, pentru a compensa lipsa reangajaților și sunt sigur, că rezultatele nu vor întârziă de a ne încuraja, ca să perseverăm în această direcție, până când se vor găsi mijloacele de a avea numărul trebuincios de reangajați.

Deoarece nu dispunem de un personal de instructori, cari să aibă o pregătire complectă, suntem datori ca în cadrul mijloacelor ce avem să formăm din vreme acest personal pentru a fi pe cât posibil la înălțimea chemării sale.

Pentru a putea face față nevoilor instrucției, o companie ar avea nevoie de cel puțin opt reangajați, cari să servească ofițerilor ca subinstructori.

Acești reangajați ne lipsesc și nu putem comptă decât pe un ofițer subaltern, pe un plutonier, cel mult doi, cari au, ca ajutoare de instructori, gradați și soldați din cel mai vechiu contingent. Aceasta este situațiunea reală, care nu se va putea amelioră încă mult timp.

Naște întrebarea : cum putem face față acestei situațiuni, pentru a asigura, cel puțin în parte, instrucția recruților ?

II

În timpul din urmă, pregătirea instructorilor se face dela 1 octombrie la 15 noembrie, în fiecare an, adică timp de 45 zile. Din acest timp, nu se poate comptă pe zilele din luna noembrie, de oarece, cu sosirea recruților, instructorii sunt luați la companii, pentru introducerea tinerilor soldați în viața militară.

În modul acesta, școala instructorilor nu durează decât 24 zile, dacă mai scădem 5 duminici și 2 sărbători din luna octombrie. Este evident, că în acest scurt timp, nu se pot pregăti viitorii instructori, pentru marea lor

chemare și trebuie să meditam asupra unei alte modalități, prin care să ne asigurăm formarea instructorilor.

Nu avem alt mijloc la dispoziție, decât să lăsăm formarea instructorilor în sarcina companiilor.

Pregătirea acestora poate să înceapă deja la 1 aprilie, odată cu școala de companie, și va continua până la 1 noiembrie, în fiecare an. În această perioadă, companiile vor putea afecta tot timpul disponibil, pentru a desăvârși pregătirea viitorilor instructori.

Comandantul de companie, cunoscând caracterul instructorilor, va putea să dirijeze instrucția fiecăruia, în raport cu puterile lui fizice, intelectuale și morale. Cu deosebire din acest punct de vedere, pregătirea în companii este superioară școlii de instructori, de oarece personalul de direcție al școlii nu poate să cunoască pe instructori în timpul scurt, cât durează școala.

Dacă pregătirea viitorilor instructori este luată din mâna comandanților de companii, atunci aceștia nu pot răspunde complet de rezultatul instrucției recruților.

Este logic, ca acela, care are răspunderea pregătirii de războiu a companiei, să răspundă și de formarea instructorilor. Numai când pregătirea instructorilor se va face în companii, se va putea naște între unități acea emulațiune nobilă, care va avea ca rezultat formarea unor instructori capabili și pasionați.

Atunci se va ști, că numai comandantul, care lucrează pe acest teren cu toată râvna, va putea desăvârși pregătirea de războiu a unității sale.

După terminarea școlii plutonului, la 1 aprilie, comandantul companiei va alege un număr de cel puțin 15 soldați din contingentul cel mai nou, cari împreună cu reangajații disponibili, vor forma instructorii recruților și viitorii gradați ai companiei.

Pregătirea acestora se va face cu deosebire, după amiazi, sub comanda ofițerului subaltern și sub direcțiunea comandantului de companie.

Comandantul de companie este elementul destoinic, care poate să învețe pe instructori metodele de instruc-

ție cele mai raționale. Experiența îndelungată ajută pe comandantul de companie în găsirea metodelor celor mai practice.

Metodele de instrucțiune nu se pot improviza de ori și cine, de oarece acestea nu pot fi decât fructul unei munci raționale și neîntrerupte în serviciul frontului.

În rezumat, formarea instructorilor în companii prezintă numai avantaje, pe când pregătirea în școlile pe brigăzi și pe regimente nu se poate face în mod complet. Chiar dacă comandanții de companii ar concura la pregătirea viitorilor instructori, până la 1 octombrie, epoca începerii școlii instructorilor, totuși rezultatul ar fi negativ, de oarece existența acestei școli ar face pe mulți căpitani să nădăjduiască, că școala instructorilor le va forma deagata pe viitorii instructori ai recruților.

După ce am arătat că formarea temeinică a instructorilor este posibilă numai în companii, să vedem cum trebuie să procedeze comandantul companiei la pregătirea elementelor capabile de a instrui pe viitorii recruți?

Comandantul de companie întocmește un program analitic pentru întreaga perioadă a pregătirii instructorilor. Pe baza acestui program se vor întocmi programele săptămânale.

Știm din experiență, că nici un program nu se poate executa în mod exact, atât din cauza diferitelor împrejurări ale serviciului, cât și din cauza timpului nefavorabil, care nu poate fi prevăzut la întocmirea programului.

La întocmirea programului trebuie să avem în vedere timpul disponibil, starea culturală a oamenilor, referințele climatice și diferitele sărbători.

Ținând socoteală de aceste împrejurări, comandantul de companie va întocmi un program, care să poată fi executat în întregime de ofițerul însărcinat cu plutonul de instructori. Ofițerii subalterni nu trebuiesc însă lăsați să cheltuiască timpul prețios în acțiuni nefolositoare serviciului și instrucției.

Comandantul companiei trebuie să lucreze după un

plan, care să nu neglijeze nici un amănunt și să arate, pentru fiecare parte de instrucție, felul exercițiului ce trebuie executat ; iar când căpitanul va lipsi dela companie, este dator să lase programul înlocuitorului său. Numai în modul acesta instrucția se va putea executa fără întrerupere, după o progresie rațională și se va putea termina complet.

Intrebuințarea conștiințioasă a timpului disponibil, precum și combinațiunea rațională între teorie și practică, asigură rezultatul favorabil pregătirii viitorilor instructori ai recruților.

Programul, întocmit de către comandantul de companie, va cuprinde, deopotrivă, următoarele părți de instrucție ; educațiunea morală, educațiunea fizică, instrucția militară, teoretică și practică.

Dacă metoda întrebuințată la predarea acestor părți de instrucție va corespunde pe deplin scopului ce se urmărește, succesul va fi desăvârșit : dacă însă comandantul de companie va lucra nerațional, rezultatul va fi negativ.

La predarea tuturor categoriilor de instrucție trebuie să avem în vedere, în prima linie, scopul ce urmărim, căci numai dacă vom ține cu tărie la atingerea scopului final al pregătirii instructorilor, putem zice că mergem pe calea succesului.

III

Să vedem cum trebuiesc predate diferitele categorii de instrucție, în cadrul programului întocmit de comandantul de companie, pentru a se asigura formarea completă a viitorilor instructori.

a) Educațiunea morală

Plecând dela convingerea, că pregătirea morală este factorul decisiv în războaiele viitoare, trebuie să recunoaștem că instructorii au nevoie de a fi educați cu îngrijire în această direcțiune. Mulți cred că educațiu-

nea morală se rezumă în predarea unor sume de cunoștințe pur teoretice. Partizanii unor astfel de metode se înșală, de oarece pregătirea morală coprinde o educațiune completă, care să aibă ca rezultat final formarea caracterului militar și războinic al soldatului. O trupă pregătită moralicește trebuie să fie dotată cu o disciplină de fer și trebuie să fie animată de voința neșrămutată de a învinge. Pentru a obține acest rezultat, trebuie să dezvoltăm calitățile sufletești ale fiecărui om.

Ce trebuie să cuprindă pregătirea morală a viitorilor instructori ?

Aceasta va trebui să cuprindă : disciplina, credința în serviciu, îndrăzneala, sobrietatea, iubirea de țară și tron, sinceritatea, inițiativa și încrederea absolută în șefi. Toate aceste calități sufletești suntem datorii să le dezvoltăm la viitorii instructori, prin un sistem de educațiune care să desăvârșească pregătirea lor morală.

Baza disciplinei este subordonațiunea necondiționată, obținută cu deosebire printr'un serviciu interior sever. Este incontestabil că soldatul poate fi educat mai sigur și mai ușor la subordonațiune, între zidurile cazarmii, decât prin exerciții, cari au o influență mai mult exterioară ; o inspecție în camere promovează mai mult disciplina, decât o zi de exercițiu. O trupă, care se obișnuiește în viața de cazarmă cu ordinea, camaraderia și cu respectul regulamentelor, este pătrunsă de spiritul disciplinei.

Acest spirit militar trebuie să devină pentru instructori, o a doua natură și să-l păstreze nealterat, în timpul serviciului militar și chiar în viața civilă. Instructorii vor fi supravegheați de aproape și îndată ce comandantul va observa abateri, va elimina imediat acele elemente dubioase, cari prin purtarea lor dau probe, că nu satisfac cerințelor educațiunii militare și războinice.

Astfel de oameni poartă haina militară fără a fi adevărați soldați și sunt absolut netrebuincioși ca instructori, oricât de inteligenți ar fi. Cu cât vom lucra mai mult pentru dezvoltarea disciplinei instructorilor, cu

atât vom trage mai mult folos pe terenul educațiunii viitorilor recruiți, cari vor deveni soldați credincioși, subordonați, devotați și conștienți de datoriile lor. Un instructor, care în diferite ocaziuni invoacă felurite motive spre a-și scuză neîndeplinirea însărcinărilor primite, probează că nu este pătruns de adevăratul spirit de disciplină și prin urmare nu are nici o valoare ca soldat.

Oamenii faptelor ies din acea școală, în care șefii au știut să obicinuească pe soldați cu practica disciplinei militare, care se bazează pe voința neînfrântă de a executa orice însărcinare sau ordin, chiar cu primejdia vieții.

Comandanții de companii sunt datori ca nu numai să facă instructorilor teorii despre disciplină, ci trebuie să vegheze, ca elementele disciplinei să ia ființă în întreaga unitate. Comandantul de companie va exercita numai atunci o influență binefăcătoare asupra disciplinei unității sale, dacă va ști să se impună trupei prin pricepera justă a oricărei situațiuni, printr'o judecată sigură și independentă, prin deciziune și agerime în toate acțiunile sale, prin dreptate și echitate, în fine printr'o atitudine energică, serioasă și totuși plină de moderațiune. Calitățile frumoase, cari formează caracterul militar al comandantului, să se reverse asupra caracterelor oamenilor, cari vor fi chemați la greaua sarcină de instructori. Nereguli în portul efectelor, neorândueli în cazarmă, neglijență în executarea semnelor exterioare de respect, exercită o influență păgubitoare asupra disciplinei și în special asupra formării caracterului militar al instructorilor.

Ostașul, care nu s'a obișnuit cu subordonațiunea, nu este în stare să comande altora, prin urmare este incapabil de a deveni instructor. Un astfel de element nu va ști niciodată ce să ceară dela subordonații săi. Ordinele sale nu vor fi date cu convingere și siguranță.

Acela, care este chemat să poruncească altora, trebuie să fie cu deosebire ascultător față de mai marii săi și

pătruns de ideea că disciplina este cea mai frumoasă podoabă a unui ostaș.

Un element principal al disciplinei este credința, cu care adevăratul ostaș își îndeplinește datoria față de superiorii și camarazii săi.

Credința nu cunoaște slăbiciune și frică. Soldatul credincios nu se teme de nici un obstacol, el înlătură cu energie piedicile ce i se pun în cale și luptă din toate puterile pentru atingerea scopului ce se urmărește. Credința în serviciu este o calitate indispensabilă pentru instructori, cari vor fi educați în mod metodic la îndeplinirea conștiințioasă a datoriilor lor.

Comandantul companiei va da viitorilor instructori însărcinări din ce în ce mai grele, cu care ocaziune va fi în măsură să aprecieze valoarea lor, din punct de vedere al credinței ostășești.

Afară de credință, soldatul de infanterie trebuie să fie îndrăzneț și decis în acțiunile sale. Numai atunci infanteristul va putea corespunde cerințelor câmpului de luptă, când va ști să înfrunte pericolele, cu cea mai mare seninătate și lipsă de egoism.

La ce folosește disciplina și credința, când lipsește curajul de a urmări impulsivitatea acestor calități morale. Oare au vreo valoare aceste impulsivități, când le lipsesc forța, chemată să le traducă în fapt? De sigur că nu!

Abia în pericol, se vede cine este erou! Soldatul este dator să înfrunte pericolul! Disprețul de moarte sublim, conștient și senin, trebuie să fie apanajul fiecărui soldat de infanterie, conștient de rolul său pe câmpul de luptă.

Un comandant de companie, care știe să oțelească corpul soldaților săi prin exerciții fizice, care prin o muncă rațională reușește să desăvârșească instrucția practică și teoretică a trupei și care se îngrijește de viața sufletească a oamenilor, lucrează în mod conștient, pentru a face unitatea sa capabilă de acte de îndrăzneală și eroism.

Este incontestabil, că instructorii, cari vor avea o pregătire militară integrală, vor fi mai decisi în acțiunile lor, vor fi mai îndrăsneți.

Din această constatare rezultă în mod clar, că educațiunea fizică și instrucțiunea militară, împinsă la perfecțiune, cooperează la dezvoltarea calităților morale ale viitorilor instructori.

Pe lângă disciplină, credință și îndrăsneală, sobrietatea are o însemnătate deosebită pentru educațiunea războinică, a viitorilor instructori. Un instructor care nu este obișnuit a suferi de foame, de sete, de somn și de frig, nu poate deveni niciodată un adevărat ostaș.

Infanteristul, care în timpul războiului este mai mult expus la oboseli și privațiuni de tot felul, trebuie educat în mod metodic la răbdare. Acela, care se mulțumește cu mai puțin, este omul, pe care se poate conta în războiu, căci el este sănătos la trup și la suflet, este totdeauna rezistent și nu se descurajează nici în cele mai grele situațiuni.

Mulți comandanți de companie cred că sunt moderni, când nu supun trupa la oboseli. Aceștia comit o mare greșeală, căci în războiu oboselile și privațiunile sunt regulă.

Instructorii vor fi însă antrenați în mod rațional, astfel ca la 1 octombrie să fie în stare să suporte cu ușurință toate oboselile și privațiunile războiului. Pentru atingerea acestui rezultat se vor executa marșuri de rezistență, a căror lungime se va mări treptat până la 70 kilometri în 24 ore. Aceste marșuri se vor face pe ploae, pe căldură, ziua și noaptea. Asemenea se vor face, zile și nopți întregi, exerciții din serviciul în companie. Aceia, care nu vor suportă aceste exerciții grele, vor fi eliminați din rândurile instructorilor, de oarece sunt nefolositori și constituiesc o pildă rea pentru companie.

Comandantul de companie trebuie să știe să crească pe instructori în ideea, că iubirea de Rege, Patrie și

Drapel, este cea mai sfântă datorie a soldatului și cea mai puternică pârghie, care-l mână în luptă.

Iubirea de Tron trebuie să izvorască din recunoștința, ce fiecare român trebuie să aibă pentru faptele mari și glorioase ale Marelui nostru Rege.

Cel din urmă soldat trebuie să știe, că Maiestatea Sa Regele, ca șef suprem al armatei, se îngrijește de ostașii săi, întocmai ca un părinte de familia sa.

Prin conferințe speciale, presărate cu exemple istorice, comandantul companiei va căuta să implănteze în inima viitorilor instructori, o iubire nemărginită de Rege, Patrie și Drapel. Această iubire, bazată pe o convingere adâncă, mărește în mod extraordinar forța morală a soldatului și îl împinge la fapte mari.

Cu deosebire instructorii, cari sunt chemați să facă educația soldaților, trebuie să poseadă în cea mai mare măsură virtutea, care se chiamă iubirea de Rege, Patrie și Drapel.

Pentru a putea obține instructori devotați și pasionați, trebuie să le dezvoltăm în cel mai înalt grad și spiritul de armă, care este baza valorii morale a luptătorului infanterist.

Acesta trebuie să fie convins, că infanteria este arma principală, care decide bătăliile. Sacrificiile, ce infanteria face pe câmpul de luptă, să desvolte în el acea mândrie ostășească, care să-l împingă la practica virtuților militare.

Pregătirea morală a instructorilor va avea numai atunci o bază solidă, când șefii lor le vor servi ca exemplu luminos, în toate împrejurările.

Valoarea instructorilor izvorăște din valoarea comandantului de companie și a ofițerilor săi. Exemplul dat de ofițer este hotărâtor pentru conduita subordonaților săi.

Acel ofițer care dă probă de rezistență, devotament, sacrificiu și care este iscusit în conducerea unității sale, poate compta cu siguranță pe încrederea oamenilor săi.

Numai dacă viitorii instructori vor avea o încredere desăvârșită în comandantul lor, se va putea crea o bază solidă de instrucție, care poate fi exprimată prin o muncă comună, depusă fără preget, pentru atingerea scopului final. Munca comună și conștiința promovează instrucția în timpul întregii perioade, interesând deopotrivă pe superior, ca și pe inferior. Acest interes comun, această emulațiune constantă, ne oferă mijloacele pentru desăvârșirea pregătirii instructorilor. Aceste mijloace sunt: plăcerea și pasiunea de muncă, izvorite din activitate și devotament; încrederea în forțele proprii, care îmboldește la cea mai îndrăsneată inițiativă; mândria, care dezvoltă simțul de onoare; stîmna și încrederea în șefi, care formează temelia subordonațiunii și disciplinei.

Nu putem obține astfel de rezultate, decât numai dacă viitorii instructori vor fi adînc conviși, că șeful depune împreună cu ei o muncă comună în interesul instrucțiunii lor.

Este incontestabil, că educațiunea morală joacă un rol preponderent în formarea instructorilor.

Aceia, care sunt chemați să inspecteze pregătirea instructorilor, nu vor putea să se convingă despre valoarea lor morală, de cît numai dacă îi vor supune la cele mai grele încercări. Se înșală deci aceia, cari cred că educațiunea morală se poate examina în mod teoretic.

Cu ocaziunea marșurilor silite, la exercițiile de trageră și la aplicațiunile din serviciul în campanie, se poate constata forța morală a instructorilor.

Cu deosebire în bivuaecuri și cantonamente, după marșuri și exerciții oboșitoare, putem să ne convingem despre disciplina trupei.

b) Educațiunea fizică

Educațiunea fizică a instructorului prezintă o importanță deosebită, căci el este chemat a servi recrutilui ca exemplu de agerime și îndrăsneală.

Printr'o gimnastică rațională se poate atinge acest

scop. Gimnastica nu trebuie să tindă de a forma acrobați, ci de a mări elasticitatea, vigoarea și agilitatea omului. Prin urmare se va lucra cu instructorii numai în această direcțiune, adică se va stărui ca exercițiile gimnastice să transforme pe omul neîndemănatec în luptător ager și îndrăzneț, căruia să nu-i reziste nici un obstacol al terenului. Dimineața, înainte de începerea instrucției practice, se vor face înlădieri și alergări. Alergările fiind pentru infanterist de o importanță nediscutabilă, viitorii instructori trebuie să exercite în mod metodic.

Deoarece durata alergărilor depinde de gimnastica respirațiunii, se vor începe exercițiile pe o distanță de 50 m., care se va mări în fiecare zi cu 10 m. Procedând în acest mod, instructorii vor parveni, după o lună de zile, să alerge 300 m cu cea mai mare ușurință.

Alergările se vor executa la început pe un teren șes, apoi pe terenuri variate și din ce în ce mai anevoiase. Până la începerea perioadei recruților, viitorii instructori vor fi obișnuși să parcurgă 300 m., în fuga cea mai mare, pe terenuri variate, fiind echipați cu ținuta de campanie completă. Pentru a stimula și a pasiona pe instructori pentru aceste exerciții, se va organiza alergări de întrecere cu premii. La toate alergările vor participa și ofițerii instructori.

Scrîmă cu arma are pentru infanterie o importanță indiscutabilă, cu deosebire că experiența ultimului războiu ne probează, că nici focul repede, nici mitralierele, nici granatele de mână, nu au împiedecat trupele să dea asalturi cu baioneta asupra pozițiilor întărite. Nu trebuie să neglijăm această parte de instrucție, căci avem timp destul pentru a o învăța, nu numai pentru războiu, ci mai mult ca o importantă școală morală și fizică a oamenilor noștri.

Orice regulament este elastic. Dacă instructorul lucrează la scrîmă numai mecanic, după litera regulamentului, fără să fie socoteală de spiritul și de scopul ce se urmărește, succesul va fi slab.

Instructorul, care pricepe să pasioneze pe inferiori pentru exercițiile de scrimă, va avea un succes desăvârșit. Scopul mișcărilor fiind scoaterea adversarului din luptă, străpungându-l cu baioneta, loviturile trebuie să fie energice, scurte și puternice. Exercițiile de scrimă cu unități întregi sunt dăunătoare acestei instrucții, care ajunge la perfecțiune numai prin instrucția fiecărui om în parte.

Scrima în doi oțelește voința, nervii și moralul, deoarece fiecare om are prilejul de a se măsură cu adversarul său. Se vor face, asemenea, dese exerciții de scrimă la manechine.

Ofițerii instructori trebuie să fie desăvârșiți maestrii, pentru scrima cu arma. Ar fi de mare folos, dacă s'ar prevede premii și pentru cei îndemânateci la scrima.

Pentru a stimula și mai mult practica exercițiilor gimnastice și a desvolta astfel, în cel mai înalt grad, agilitatea fiecărui instructor, comandantul de companie este dator să promoveze, prin toate mijloacele, sporturile, exercițiile libere și jocurile gimnastice.

Un comandant de companie, conștient de răspunderea ce are, pentru pregătirea de războiu a unității sale, va da o importanță deosebită acestei ramuri de instrucție, care este părăsită de către mulți, și tratată ca ceva secundar. Educațiunea fizică nu este importantă numai ca mijloc de a întări musculatura și de a mări agilitatea, căci exercițiile gimnastice raționale desvolta și forțele sufletești, ca îndrăsneala, conștiința și inițiativa.

La inspecții trebuie să ne convingem despre ceea ce poate fiecare instructor; nu despre ceea ce pot face toți laolaltă.

Educațiunea individuală a fiecăruia va forma criteriul, pentru a putea judeca valoarea unei trupe moderne.

c) Instrucțiunea teoretică și practică

Cu toate că la 1 Aprilie când începe pregătirea instructorilor, aceștia au trecut deja școala soldatului, a

plutonului, școala pregătitoare din tragerea în țintă și parte din serviciul în campanie, totuși instrucțiunea e individuală, din toate aceste ramuri de instrucțiune, trebuie începută din nou. Până acuma abia a putut comandantul de companie să aleagă elementele capabile de a fi formate pentru greaua sarcină de instructori. De aici înainte începe munca uriașe, pentru instrucțiunea modernă a fiecărui instructor, care trebuie să devină un maestru în ce privește meseria sa și care să fie în stare a transmite și altora cunoștințele sale. Numai instructorii cari vor fi complect instruiți și cari vor avea o pregătire tehnică desăvârșită, vor fi în stare să formeze luptători abili și conștienți, care să nu-și piardă cumpătul nici în cele mai grele situațiuni.

Instructorii trebuie să învețe mai întâiu cu temeiul partea esențială din fiecare ramură de instrucție.

Pentru a-i învăța să raționeze, instructorii vor da explicațiuni asupra scopului ce se urmărește prin exercițiile, pe care trebuie să le execute.

Prin pregătirea fiecărui instructor în parte, se va pune în evidență calitățile și valoarea lor individuală. Numai prin instrucția individuală poate viitorul instructor să dobândească prestanța cerută de exigențele chemării sale.

Instrucția teoretică se va face, pe cât posibil, în combinațiune cu demonstrațiuni practice. Un instructor care, pe lângă practică, are și cunoștințe teoretice îndestulătoare, va fi mai deșis și mai sigur în acțiunile sale. Fără un echilibru rațional între teorie și practică nu se poate obține perfecțiune.

Prin instrucția individuală trebuie să formăm pe viitorul instructor ca parte îndemnatică, inteligentă și conștientă a unității.

Trebuie să învățăm pe instructor să trăgă cu precizie, să lucreze cu abilitate și încredere pe linia de trăgători și să fie neslăbit în puterea sa ofensivă. Mișcările sale în luptă să fie cât mai puțin vizibile, fără sgomot și cât se poate de rezezi.

Viitorul instructor nu trebuie să fie numai un bun trăgător, el trebuie să știe să folosească terenul cu dibăcia unui Bur și să fie pasionat pentru această ramură de instrucție.

Inima sa de ostaș nu trebuie să bată cu putere numai la parăzi, ci și la exercițiile în teren. Instructorul trebuie să știe să coopereze cu ofițerul, pentru atingerea scopului luptei. Dacă îl obișnuim în această direcțiune, scopul final al pregătirii instructorului va fi atins cu siguranță. După ce comandantul de companie constată că instructorii sunt stăpâni pe instrucția individuală din școala soldatului și din serviciul în campanie, se va trece la instrucția șirului, grupei, secției și plutonului. Viitorii instructori vor fi puși pe rând să comande aceste unități, atât la ordinea strânsă, cât și la exercițiile de luptă, precum și la aplicațiunile din serviciul în campanie. Ca comandanți de grupe, secții sau plutoane, instructorii trebuie astfel pregătiți, în cât să arate o siguranță și o pricepere desăvârșită înaintea frontului, căci nesiguranța și conduita șovăielnică le micșorează prestigiul. Instructorii trebuie să știe, că autoritatea lor nu se bazează numai pe gradul, cu care sunt investiți, ci mai mult pe personalitatea lor și pe felul cum știe fiecare să-și exercite autoritatea.

Mișcările și formațiunile de manevră se vor executa cu cea mai mare precizie.

La aceste exerciții comandantul de companie are ocaziunea să constate prestața instructorilor înaintea frontului și să-i formeze ca comandanți energici și conștienți.

Exercițiile în ordine strânsă nu trebuie nici neglijate, nici transformate într'un dresaj brut și rutinar. Trebuie să ne opunem exagerărilor! Ordinea strânsă este mijlocul de a infiltra oamenii unitate și de a ridica la o potență mare valoarea războinică a trupului.

Noi Români vom face bine dacă vom menține încă acest principiu. Mulți sunt de părere, că se întrebuițează prea mult timp pentru pasul de defilare și pentru mișcările de paradă. Dacă se întrebuițează timpul

în mod rațional și dacă ne ferim de exagerări, vom putea să perfecționăm pe instructorii și în aceste părți, în cel mai înalt grad, fără să neglijem exercițiile de luptă.

La instrucția de luptă, instructorii vor avea totdeauna unealta portativă. Exercițiile de luptă și din serviciul în campanie se vor face totdeauna, cu inamicul reprezentat. Se vor pune la început : două grupe, față în față, la 1500 m. distanță, apoi 2 secții și la urmă 2 plutoane. Fiecare din aceste unități va fi însoțită de un ofițer sau plutonier, care va îndrepta greșelile comise de instructorii și îi va instrui cu răbdare, asupra conducerii unităților în luptă.

Metoda aceasta este cea mai intuitivă și mai practică.

Aceste exerciții se vor face în terenuri din ce în ce mai dificile și în combinațiune cu lucrări de săpă, trașeri și aplicațiuni din serviciul în campanie,

Progresia, pe care trebuie s'o urmeze comandantul de companie la instrucția de luptă a instructorilor și la pregătirea acestora, ca comandanți de grupe și secții, ar fi următoarea :

1) Acțiunea șefului de grup și secție la risipirea în trăgători și înaintarea până la prima poziție de tragere.

2) Ocuparea primei pozițiuni de tragere, deschiderea focului și darea focului prin surprindere.

3) Înaintarea până la distanța de asalt, disciplina focului și împospătarea munițiunilor.

4) Lucrări de săpă în timpul luptei.

5) Asaltul și urmărirea.

6) Defensiva : alegerea pozițiunii, organizarea pozițiunii, ocuparea pozițiunii, deschiderea focului, disciplina focului și măsuri pentru respingerea unui asalt inamic.

7) Focul contra cavaleriei și artileriei.

Toate aceste părți vor forma obiectul unor repetate exerciții, pentru ca instructorii să poată fi pregătiți în mod metodic, ca șefi de grupe, secții și chiar plutoane.

Comandantul de companie va lucra cu energie și va

stării ca fiecare din viitorii instructori să priceapă desnodământul unei lupte, să aprecieze cu repeziciune valoarea militară a terenului, să aibă dorința răspunderii, să ia decizii rezezi, să aiba putere de voința și inițiativă.

La aplicațiunile din serviciul în campanie se va întrebuința aceeași metoadă, ca la instrucția de luptă.

Pentru ca să învețe în mod solid serviciul în campanie, viitorii instructori vor fi întrebuințați la început ca oameni de legătură, apoi ca șefi de patrulare, de posturi de subofițeri, de posturi de trecere, de posturi mici și în urmă ca șefi de posturi exterioare.

Pregătirea viitorilor instructori, ca șefi de patrulare, are o importanță deosebită, de oare ce formează baza instrucției soldatului în serviciul în campanie. Comandanțul de companie va profita de toate ocaziunile, care i se oferă, pentru a da instructorilor însărcinări din ce în ce mai grele ca șefi de patrulare. Numai prin exerciții repetate, instructorii vor putea deveni șefi de patrulare abili și îndrăsneți, cari să observe cu agerime, să cerceteze cu pricepere, să judece o situațiune și să raporteze în mod just și la timp, ceea ce au observat. De multe ori patrulele vor trebui să rămână aproape întregi în teren, pentru a-și putea îndeplini însărcinarea în mod complet.

Iată un exemplu de program pentru instrucția patrulelor:

1) Recunoașterea unei direcțiuni de marș, unei localități, unei păduri, unui defileu, etc.

2) Executarea serviciului de siguranță pe un punct oarecare (pod, înălțime, localitate).

3) Cercetarea și recunoașterea forțelor inamice ce se găsește într'un anumit sector.

4) Cercetarea direcțiunii de marș a unei coloane combinată cu trimiterea de știri din anumite puncte.

5) Menținerea contactului cu un inamic, ce se retrage.

6) Menținerea contactului cu un inamic ce execută urmărirea.

- 7) Pândirea și surprinderea inamicului.
  - 8) Hărțuirea și neliniștirea unei trupe inamice.
  - 9) Păstrarea legăturii între două coloane.
  - 10) Recunoașterea bivuacurilor și cantonamentelor ocupate de inamic.
  - 11) Recunoașterea flancurilor unei poziții inamice.
  - 12) Recunoașterea locurilor unde sunt instalate elementele avanposturilor inamice.
  - 13) Recunoașterea comunicațiilor în vederea unei operațiuni de noapte.
  - 14) Recunoașterea unui curs de apă, combinată cu căutarea de vaduri pentru trecerea trupelor.
  - 15) Cercetarea terenului, pe flancurile unei direcții de marș.
  - 16) Executarea serviciului de siguranță înaintea avangărzii, sau pe flancul unei coloane.
  - 17) Patrula are însărcinarea să mențină contactul cu un inamic, ce execută urmărirea.
  - 18) Patrula execută serviciul de siguranță și recunoașterea la avanposturi, bivuacuri și cantonamente.
  - 19) Patrula unei avangărzi primește însărcinarea să constate, până unde se întinde un anumit flanc al inamicului.
  - 20) Patrula are misiunea să constate modul de grupare al forțelor inamicului, ce ocupă o anumită pozițiune și să constate, dacă vrăjmașul a ridicat întăriri.
  - 21) Patrula este însărcinată să asigure o parte din frontul unei pozițiuni defensive.
  - 22) Patrulele pot fi însărcinate să asigure flancurile și spatele unei pozițiuni defensive.
- Cu toate că acest program constituie numai o mică parte din însărcinările ce s'ar putea da patrulelor, totuși trebuie să recunoaștem cât de greu este de a-l executa în întregime, ținând socoteală de exigențele serviciului și de lipsa de mijloace. Pentru aplicațiunile din serviciul în campanie, comandantul de companie are nevoie de inițiativă, care să nu fie îngrădită prin programul corpului, sau prin măsuri administrative, rela-

tive la hrănirea trupei. Inițiativa rămâne pe hârtie când nu se lasă hrănirea companiei pe seama căpitanului, cu deosebire în perioada școalei de companie. Inițiativa devine iluzorie, când compania nu poate depăși barierele garnizoanei, fără o aprobare specială.

Exercițiile din serviciul în campanie se vor face, pe cât posibil, cu inamicul înfățișat. Numai dacă aplicațiunile se vor executa cu dublă acțiune, instructorii vor putea fi pregătiți mai repede și cu mai mult temei.

La exercițiile cu dublă acțiune, oamenii își lărgesc orizontul cunoștințelor, devin mai ageri și sunt ncar-domiți în serviciu.

Aplicațiunile de noapte se vor face pe o scară cât se poate de întinsă.

Aceste exerciții vor începe cu orientările și cu distincțierea obiectivelor în timpul nopții. Mai târziu se vor executa marșuri și lupte de noapte. Instructorul trebuie să fie obișnuit cu întunericul și cu deosebire să știe să se orienteze și să facă recunoașteri în timpul nopții.

O instrucție rațională a operațiunilor de noapte trebuie făcută cu inamicul înfățișat. Comandantul de companie va da viitorilor instructori însărcinări din ce în ce mai grele, fie ca șefi de patrulă, sau ca comandanți de grupe, secții și chiar plutoane. Operațiunile de noapte fiind caracterizate prin lupte parțiale date de subimpărțiri, confuziunile și fricțiunile inerente întunericului nu pot fi înlăturate decât prin inițiativa și hărnicia gradelor inferioare. Acesta este un motiv puternic ca viitorii instructori să aibă o pregătire completă pentru operațiunile de noapte, care nu se poate obține decât prin dese aplicațiuni.

Să trecem acum la tragerea în țință, care este de o mare importanță pentru pregătirea viitorilor instructori.

Instrucția tragerii în țință va produce numai atunci rezultate bune, dacă va fi executată după un program care să aibă ca bază tragerea de luptă în teren variat.

Deoarece școala pregătitoare și tragerile de instrucție nu au alt scop de cât pregătirea oamenilor pentru tra-

gerile de luptă, comandantul de companie nu va considera aceste părți de instrucție, de cât ca un mijloc pentru perfecționarea trupei în aplicarea principiilor de trageri. Aceia care cred că, executând cu succes tragerile de instrucție, au desăvârșit instrucția tragerii în unitățile lor, comit o mare greșală. Abia după terminarea tragerilor de instrucție începe adevărata practică a tragerii, de rezultatul căreia depinde valoarea companiei.

Tragerile de luptă, pe terenuri anevoiase și după marșuri obositoare, pun trupa în condițiuni materiale și morale, cari se aseamănă foarte mult cu lupta reală. Numai rezultatele obținute cu oameni, cari trag sub impresiunea oboselei și a enervării, pot să ne servească de criteriu, pentru judecarea unei unități din punct de vedere al îndemnării la tragerea în țintă.

Tragerile de luptă sunt mijlocul cel mai sigur de a obișnui pe infanterist să lucreze cu liniște și siguranță pe linia de trăgători ; iar viitorii instructori au prilejul de a aplică, la aceste trageri, instrucția de luptă și cu deosebire folosința terenului și disciplina focului.

Tragerile de luptă vor fi cu atât mai folositoare, cu cât se vor apropia mai mult de lupta reală.

Infanteristul trebuie obișnuit din timp de pace cu impresiunile morale.

Fiecare om trebuie să știe, că gloanțele sale, cari lovesc pe adversari, vor exercită asupra acestuia, o influență morală, manifestată prin o neliniște, care îl pune repede în condițiuni de inferioritate.

Trăgătorul trebuie să știe că numai acela va birui, care își va păstra sângele rece și va trage cu mai mare precizie. Infanteristul trebuie să fie familiarizat cu ideea, că chiar înapoia adăposturilor poate să fie lovit de gloanțele și obuzele inamicului ; el trebuie deci să fie convins că cel mai bun adăpost este glonțul său, care, lovind pe trăgătorul vrăjmaș, îl împiedică de a mai trage și răspândește în vecinii acestuia spaimă și teamă. El trebuie să cunoască momentul când inamicul este slă-

bit și trebuie să-și dea seama de mijloacele, cu ajutorul cărora ar putea să sdruncine forța morală a acestuia.

Un soldat conștient își va economisi puterile și munițiunea pentru astfel de momente decisive. Trăgătorul trebuie să știe, că focul viu, dat prin surprindere, produce cea mai mare zăpăceală în rândurile vrăjmașului. În special viitorii instructori au nevoie ca să știe să aprecieze factorii morali și materiali care influențează rezultatul unei lupte.

Programul tragerilor de luptă în teren va cuprinde: trageri individuale, trageri cu grupa, secția, plutonul și compania.

Cu economia de cartușe, rezultată la tragerile de instrucție, se vor executa tragerile individuale și cu grupa.

La aceste trageri viitorii instructori vor fi puși să dirijeze pe trăgători în teren și să comande grupele în foc, obișnuindu-se cu conducerea și disciplina focului.

Cu ocaziunea tragerilor cu secția, plutonul și compania, instructorii vor putea să aplice întreaga instrucție de luptă.

Un comandant de companie, care va ști să stimuleze la aceste trageri ambiția oamenilor, va dobândi rezultate excelente pe terenul pregătirii viitorilor instructori.

În legătură cu tragerile de luptă se vor executa lucrări de sapă.

Instructorii vor fi obișnuiți să se folosească cu măștrii de unelte portative, atât în ofensivă, cât și în defensivă.

La început se vor pune în stare de apărare diferitele accidente ale terenului, apoi se vor construi șanțuri adăpost de toate tipurile, apărări accesorii și se vor executa lucrări de bivouac.

Fiecare instructor trebuie să aibă o noțiune clară despre întrebuințarea tactică a fortificației și să fie în stare să conducă lucrările de sapă ce urmează să fie executate pe câmpul de luptă de către grupe, secții și plutoane.

Adăposturile vor fi totdeauna bine ascunse de vederea inamicului, de oarece, în războiul viitor, numai acele

fortificații de câmp vor fi folositoare, care vor fi mascate mai cu iscusință.

Lucrările de fortificație vor fi executate, de preferință sub impresiunea produsă de apropierea inamicului și chiar sub focurile sale. Numai în modul acesta vom putea obișnui pe viitorii instructori să lucreze cu repeziune, îndemânare și sânge rece.

Cu ocaziunea executării mășcilor individuale, infanteristul va fi învățat în mod temeinic : să-și aleagă un loc cu bun câmp de tragere, să-și facă un adăpost contra gloanțelor adversarului și să-și creeze un sprijin pentru pușcă.

Comandantul de companie poate găsi, dacă vrea, mijloacele de a perfecționa pe instructori în executarea și conducerea lucrărilor de companie. Dacă, însă, uneltele portative vor sta în magazie pentru ca să nu se murdărească și să nu-și piardă din dimensiuni, atunci această importantă ramură de instrucțiune va fi lăsată în părăsire, și se va reduce la o școală teoretică, nefolositoare pentru pregătirea tehnică a viitorilor instructori.

Paralel cu instrucția practică și teoretică din regulamentele tactice, comandantul de companie va pune un deosebit interes pentru executarea conștiințioasă de către viitorii instructori a serviciului interior și în garnizoană.

Serviciul interior nu se va învăța numai teoretic, ci se va executa mai mult practic, pregătind pe viitorii instructori, pentru funcțiile de șefi de grupe și secții.

Ca ajutori ai șefilor de secții și ca sergenți de zi pe companie, instructorii vor avea prilejul să se introducă în executarea practică a serviciului interior, iar comandantul de companie va putea să aprecieze zelul și conștiința în serviciu a fiecăruia.

Numai dacă în companie domnește ordinea, curățenia și disciplina cea mai severă, se poate avea o bază sigură pentru educațiunea viitorilor instructori.

Comandantul de companie, ajutat de ofițerul subaltern, și în special de sergentul-major, va căuta ca prin mijloacele de care dispune, să inspire viitorii instructori

tori, zel și iubire pentru serviciu și să-i deprindă cu stricta executare a regulamentelor și ordinelor. Cu deosebire rânduiala în cazarmă, ținuta și conduita oamenilor trebuie controlată cât de des de către căpitan, care este dator să nu tolereze nici o abatere.

Serviciul în garnizoană se va executa după aceleași norme ca și serviciul interior.

Viitorii instructori vor fi întrebuințați: ca santinele în diferite posturi, ca caporali de gardă și chiar ca șefi de posturi și de patrule.

Pregătirea instructorilor în serviciul de garnizoană se va face prin o educațiune metodică, care să-i transforme în elemente serioase și conștiințioase în serviciu.

Fiecare să fie mândru, când are cinstea să facă serviciul de garnizoană. Comandantul de companie trebuie să lucreze cu convingerea, că executarea severă a serviciului interior și de garnizoană, formează temelia disciplinei militare.

IV

Din cele arătate până acum oricine se poate convinge, că formarea instructorilor recruților de infanterie nu este posibilă de cât în companii.

Școalele de instructori, din cauza timpului scurt, nu pot produce decât o spoială de instructori, cari nu vor putea fi la înălțimea chemării lor.

Prin educațiune și instrucțiune militară trebuie să formăm educatori, cari să fie în stare să desăvârșească instrucțiunea recruților și să implănteze, în masa infanteriei, adevăratul spirit răsboinic. Desvoltând personalitatea și caracterul ostășesc al fiecărui instructor, comandantul de companie va avea la îndemână colaboratori vrednici, cari-l vor ajuta în mod eficace la pregătirea de răsboiu a unității sale.

Nu trebuie să luăm din mâna căpitanului formarea instructorilor, ci să-i punem la dispoziție mijloacele trebuincioase pentru educațiunea și instrucțiunea acestora.

Știm din practică câtă muncă trebuie să depună și cu

câtă abnegațiune trebuie să lucreze comandantul de companie și ofițerul subaltern, pentru formarea unor instructori destoinici.

Nimeni însă nu trebuie să se îndoiască, că iubirea de Țară și Tron și simțul datoriei, care rezidă în inima fiecărui ofițer de infanterie, va învinge toate greutățile și va da, Reginei bătăliilor, instructori, cu ajutorul cărora vom pregăti, din timp de pace, biruințele viitoare ale armatei române.

Fine

III

CUVINTE

CĂTRE

REGE ȘI ȚARĂ

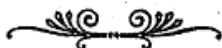
ROSTITE DE DOMNUL GENERAL MUȘOIU
MINISTRUL COMUNICAȚILOR

IN

ADUNAREA NAȚIONALĂ

DIN

1922

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE «INDEPENDENȚA», STR. R. POINCARÉ, No. 17

1922

GENERAL TRAIAN MUȘOIU
MINISTRUL COMUNICAȚIILOR

CETITORI I

Cuvântarea pe care o înfățișez vouă acum este desprinsă din șirul desbaterilor parlamentare, ale sesiunii extraordinare de Martie, din anul 1922.

Această cuvântare a fost rostită de mine cu ocazia discuției ce s'a făcut în Adunarea deputaților asupra Adrescii de răspuns la Mesagiul Tronului.

Cuvintele pe cari le reproduc azi le-am spus M. S. Regelui Ferdinand I și Țării întregi.

Pornite din sufletul meu de ostaș aceste cuvinte adevărate și cinstitute vreau să le cetiți în deosebi voi, iubiți Ardeleni, și câți mai mulți, să le judecați și să le înțelegeți.

Nu am vorbit M. S. Regelui și Țării ca om politic ci, ca un român care și iubește, mai presus de ori ce, neamul și moșia strămoșească.

Generalul de eri și ministrul de azi, apărătorul și sfetnicul Tronului, n'a fost și nu a rămas de cât strejerul credincios al țării lui.

Ca ostaș, înțeleg foarte bine primejdia care înconjoară țara din afară și-mi dau seama că această primejdie va crește, cu atât mai mult, cu cât conducătorii României întregite se vor învrăjbi mai rău.

Știu că între filii cei mulți ai Ardealului și ai Vechiului Regat nu poate să existe de cât iubire frățască—ura și desbinarea există numai între politicianii cei puțin.

Pe cei dintâi îi unește dragostea de țară iar pe cei din urmă îi desbină poftele de mărire.

*Voi toți câți veți ceti rândurile cari urmează, gândiți-vă că, mai presus de interesele și poftele fiecăruia dintre voi există un interes mai mare: **Binele țării românești.***

Și tu, cetitorule, cari faci parte din fii cei mulți și buni ai acestei țări, și tu, care te numeri printre cei puțini dar ai pretenția să conduci destinele neamului românesc, caută să înțelegi rândurile ce urmează fiindcă au fost rostite ca un îndemn bun pentru viitorul României unite.

Domnilor Deputați,

N'ași fi luat cuvântul, dacă nu s'ar fi discutat atât în această cameră, cât și în timpul propagandei electorale, decât despre valoarea ideilor politice ale diferitelor partide.

Fiindcă discuția s'a deplasat însă, fiindcă s'a căutat să se facă armă electorală, din propaganda subversivă, pecare o duc acei cari au tot interesul să atace țara noastră, în însăși ființa ei de stat național, fiindcă s'a încercat cu maini șubrede, dar cu suflete pline de ură, să se clădească iarăși zidul despărțitor de inimi, pe care vârtoșia brațului nostru îl dărmăcase; am socotit cu cale că trebuie să lămuresc tuturor, că această atitudine, pe care câțiva au vrut s'o facă atitudinea neamului românesc, din Ardeal, este numai atitudinea lor.

Ardealul este al tuturilor românilor

S'a vorbit dela această tribună, de către oameni cari s'au întitulat pe ei însăși, adevărații și singurii reprezentanți ai Ardealului, ca și când Ardealul n'ar face parte integrantă și fără putință de despărțire din trupul României, și ca și când, orice om de bine al acestei țări, n'ar putea fi reprezentantul oricărui ținut al ei.

Dar nu străduința spre mai bine, nu grija și continua veghere asupra intereselor neamului, au dictat cuvintele răspândite cu atâta dărnici-e și atâta violență; ci patima care le-a picurat zi cu zi, în suflete veninul urei, pe care vor să-l arunce acum pretutindeni.

Credințe greșite

În fața Domniilor Voastre se desbate, precum s'a desbătut și în fața alegătorilor, procesul a două mentalități, rezultatul a două educații.

Imprejurările au făcut ca acei cari astăzi se ridică în Ardeal, pentru ca să cenzureze, să fie siliți să-si întrebuițeze întreaga lor activitate anterioară ca opoziționiști. Precipitarea evenimentelor schimbându-le rolul, ei n'au știut să se identifice noilor situații.

Căci dacă activitatea de opunere și de împiedicare, era legitimată la Budapesta de un principiu, această activitate la București devine criminală și de neertat.

Puși în imposibilitate să construiască și, do-vada au dat-o în deajuns, au crezut că trebuie să-și păstreze vechea lor linie de conduită.

Nu suspectez intențiile, fiindcă nu pot să-mi închipui pe nici un român capabil de a că să împiedice cu bună credință propășirea țării. Dar le imput lipsa completă de circumspecție, în alegerea mijloacelor, și patima care trece peste marginele permise, sinepermise.

Un lucru trebuie să înțeleagă partidul națio-

nal, că pentru a fi acuzător, trebuie ca trecutul tău să nu aibă nici o pată.

V'ați examinat oare conștiințele D-voastră? Socotiți că instigația dusă la sălbăticie, nu-i tot atât de reprobabilă ca și Inalta Trădare însăși ?....

Cum s'a unit Ardealul cu vechiul regat

Am lucrat împreună Domnilor, la organizarea și liniștea Ardealului, trecut prin volbura unei revoluțiuni.

A-ți spus că în acest haos a-ți avut curajul să chemați adunarea națională a poporului românesc, ca să hotărească unirea.

Dar eu n'am uitat, că în timp ce la Alba Iulia, cerută imperios de împrejurări, și nu de câți-va oameni, se strângea adunarea care fără suspiciunile D-v., ar fi votat unirea fără condițiuni, în Târgul Mureșului și în Uioara, pătrundeau primii dorobanți români, care dizolvând republica secuiască, aduceau puțința de sancționare a hotărârilor și garanția ordinii.

Și m'a durut adânc atunci, când unii dintre fruntașii Ardealului, au jignit în diferite feluri această armată de martiri, care prin înțelepciunea și vitejia sa, a potolit patimile deslănțuite, cari ar fi dat Ardealul fără puțință de apărare, prada anarhiei. Ei nu și-au adus aminte că această armată, a fost singura care a dat puțința activității (pe care n'o discut acum) a Consiliului Dirigent terorizat de propriile sale gărzi. Iar, pentru launtrica organizare, câte sfa-

turi înțelepte, cât ajutor dezinteresat n'au primit ardelenii de la oamenii pricepuți cu guvernarea, din acest București atât de năpăstuit acum.

Lumina venea atunci dela București și nu era lumina Sodomei ca acum, ci lumina Belleemului. Și doar oamenii erau aceiași și aici și dincolo.

Atunci se primeau cu aceiași dragoste, și sfaturile și banii, care se trimeteau de aici.

Tot pe atunci, marele Sfat național într'un elan, pe care să mi se dea voe să-l cred spontan, făcea primul ministru de pe atunci D-lui I. C. Brătianu cea mai grandioasă manifestație, care s'a făcut vreodată, vre-unui sef de guvern. Așa era atunci.

D o l i u . .

Acum la revenirea la cârma țării a aceluiași partid, care a început și a dus la bun sfârșit războiul, pentru desrobirea Ardealului, gazetele partidului național, au apărut în doliu. Și doar nu se pierduse cu această ocazie nimic din prestigiul, nimic din teritoriul național. Să se noteze că acest fapt s'a petrecut înainte de alegerile contestate de Dv.

Dece nu și-a încadrat partidul național în doliu gazetele, atunci când un fruntaș al acestui partid iscălea tratatul, prin care se sfâșia, un ținut bogat în grâne și suflete entuziaste ?

S'a dus în alegeri lupta contra acestui vevhiu Regat, care a dat atâtea jertfe neprecupețite, cu

mijloace nepermise, nici de cinstea politică a cuiva, dar nici măcar de bunul simț comun.

S'a îndemnat la revoluție și la luptă până dincolo demargimele putinței, contra oligarhiei. Dar aceste procedee n'au prins, ci partidul liberal și-a câștigat și o mai mare popularitate.

Căci populația Ardealului, nu putea să considere ca oligarhi, pe acei ce au înscris în constituție, reforma agrară și votul obștesc dar vedea în nemijlocita ei apropiere bogății Ardealului, toți membrii de frunte ai partidului național, cari erau singurii, ce s'au opus acestor reforme democratice.

Intre accia pe care Dv., îi făceați ciocoi din vechiul Regat, care însă și-au împărțit de bunăvoie pământurile și latifundiarii Ardealului, poporul românesc avea să aleagă și a ales.

Ar trebui să ne îndoim de cuminența poporului românesc, ale cărui caracteristice sunt pretutindeni aceleași, dacă am crede că acei cari caută să-i învenineze sufletul, sunt reprezentanții lui firești.

Cine sunt adevărații reprezentanți ai Ardealului

Reprezentanții Ardealului sunt acei care lucrează pentru binele Ardealului, și nu accia cari vor să ridice iarăși bariere sufletești, nu acci care uită trecutul, nu acci care nu-și văd greșelile lor, și care nu prețuesc valorile altora. Numai valorile pozitive create de un om politic, dau măsura valorii acelu om.

Inercarea făcută sub guvernarea ardeleană, n'a dat de cât spectacolul unei acțiuni nereușite. Și atunci s'au încercat valori diplomatice, și mai cu seamă financiare ardeleni și rezultatul îl știți cu toții.

Iar atunci când oameni cari prin trecutul lor, ofereau o garanție de rezolvarea crizei, au luat în mâini frânele guvernământului, partidul național român, văzându-și neputința, a început atacul pătimaș în contra celor dela care Țara întreagă așteaptă consolidarea, atât de des făgăduită și de abia acuma pe cale de rezolvire.

Dar consolidarea presupune și un factor moral, presupune unirea sufletească a tuturor; unirea sufletească mai presus de patrii, mai presus de persoane.

Această unire a cărei imperioasă necesitate, cred că o simțiți și Dv., vreți s'o faceți aruncând germenul desbinării? Vreți s'o faceți, chemând imagine adunări la Alba-Julia ? atunci când o singură adunare există pentru Țara Românească, și acesata aici la București ?

Și chiar dacă intențiile Dv., ar avea în vedere numai fericirea țării, eu neputând admite procedeele Dv., drumurile noastre se despart. Se despart, fiindcă e unu pot uita sânglee, celor optsute de mii de flăcăi frumoși, dintre cari atâți a ucăzzut împrejurul meu loviți de dușman, sau secerați de boale, dar cu fața către apus și cu flacăra mistuitoer a unor credințe în suflete.

Se despart, fiindcă eu nu pot blestema, eu nu pot terfeli un crez, care mi-a fost călăuză întreaga viață.

Se despart, fiindcă în mintea mea de cinstit luptător, nu putut niciodată încăpea gândul, că voi auzi pe un Ardelean, îndemnând pe Ardeleni, la o luptă contra Bucureștilor, înzecit mai aprigă de cât aceia, dusă contra Budapestei; căci di nacist București aât de defăimat de Dv., a pornit lumina culturii românești, au pornit efluviile de viață națională, cari fac să vibreze inimile cele mai umile din tot cuprinsul Țării aceștia.

Să nu se ascundă adevărul

Am fost crescut în cultul bunei credințe și trainica școală românească, ne-a învățat să luptăm cu arme loiale.

Invectivul este suma celor slabi. Intrebuințându-l, dovediți că indisolubilul tot, care este Țara românească, a știut să aleagă, între cei ce vor să clădească și cei ce vor să dărâme.

Ardealul a ales.

Să contestați aceste alegeri, să contestați libertatea lor, să contestați că ele exprimă adevărata voință a poporului, ar însemna să credeți, că masele, oricât de surescitate de o criminală propagandă, ar lupta contra intereselor proprii.

Dață a-ți reușit să rătăciți în câteva locuri spiritele, dacă a-ți reușit să le întoarceți după calea cea bună, majoritatea a dat dovadă încă

odată, că bunul simț popular, este o realitate și că rătăcirii de o clipă, îi urmează în mod necesar, revenirea la realitate.

Nu vorbe ci fapte

Am trecut de epoca experiențelor. Dibuirile și încercările trebuiesc să înceteze. A trecut timpul vorbelor seci și a venit timpul faptelor rodnice.

În ogorul înțolenit al trebilor obștești, începe să taie brazdă adâncă plugul pe care-l duce buna credință și priceperea. În brazdele viitoare, trebuie aruncată sămânța cea rodnică, care să vestească spicul bogat.

Nu fiți pasările cerului, care împrăștie sămânța și o secătuește de vlagă, ci dați-vă toată străduința și ajutați Țara, căci numai așa, secerișul care trebuie să fie bogat, va fi.

Aveți de răscumpărat, greșala unei rătăcirii; prin muncă, prin înlăturarea patimei și prin cinstea gândului, o veți rescumpăra.

IV

Regimul apelor în România

Expunerea de motive a legii

Dintre factorii naturali ce pot fi utilizați cu folos în dezvoltarea economică a unei țări, apa poate fi pusă pe primul plan, atât din faptul mijlocului ușor de comunicație pe care îl oferă, cât mai ales din cauza energiei nepuizabile ce o reprezintă. E neîndoiește deci că apa este un element foarte important în viața popoarelor și că formează marea rezervă de energie a viitorului.

Dar dacă soroasele pe cari omul le poate trage dintr'o utilizare rațională a acestui element al naturii pot fi atât de însemnate, problema reglementării unei asemenea folosințe este o chestiune delicată și complexă, căci o atare reglementare trebuie făcută în așa fel încât atât Statul cât și locuitorii țării să beneficieze deopotrivă de avantajele pe cari acest element îl oferă.

În Franța, studii îndelungate au fost întreprinse încă dela 1848, și abia anii trecuți prin modificări succesive asupra legilor anterioare s'a putut ajunge la întocmirea unui regim care să permită utilizarea tuturor forțelor producătoare de energie.

În țară la noi putem spune că acest izvor de energie a fost lăsat la voia întâmplării și la bunul plac al riveranilor.

«Pravilniceasca condică» de pe timpul lui Ypsilante, la 1770, pomenește doar de drepturile românului de a pescui și face mori, „alegând maeștri cu pricepere care să știe să cumpănească bine apele, pentru ca să nu se înduple să se strice moșiile vecinești cu înălțarea apei, sau să zălinească morile cele de mai sus”.

La 1827 prin codicile lui Caragea, din Muntenia, răzeșii sunt opriți să facă în matca gârlelor lucrări cari le-ar polăpi sau cari le-ar micșora volumul.

În codicile lui Calimach, din Moldova, tot la 1817, se prescrie însă că «Răurile mari și mici și ale lor maluri, limanuri și țărmuri, sunt lucruri publice sau avere publică, lăsată particularilor numai spre folosință».

Prin Regulamentul organic, nouă din cele mai însemnate râuri ale Munteniei și moldovei: Jiul, Oltul, Argeșul, Dâmbovița, Ialomița, Siretul; Moldova, Bistrița și Prutul sunt declarate navigabile, hotărându-se desființarea morilor, zăgazurilor și podurile de pe ele.

O lege în 1834 pentru pluirea gârlelor, arată grija ce exista încă depe atunci de a se reglementa folosința apelor. Prin ea se prevedea instituirea unei comisii de ingineri care să studieze și să adune elementele necesare în vederea începerii lucrărilor de pluire, etc.

Această lege, așa de utilă pentru legile ce trebuiau făcute, a fost lăsată în părăsire; așa se explică de ce ne găsim încă și azi cu foarte puține date referitoare la regimul apelor.

Și mai în urmă s'au mai făcut câteva regulamente, s'au dat diferite ordonanțe. Toate au rămas literă moartă, nimeni ne mai interesându-se de această chestiune; iar riveranii au executat, după dorință, orice fel de lucrări fără să fie împiedicați de cineva.

Această stare de lucruri a durat până la 1865, când puținele principii relative la reglementarea apelor care existau în codul civil francez au fost introduse și în codul nostru civil.

Liste interesante de cunoscut cum erau considerate apele în Franța și evoluția ideilor relative la folosința lor, față de nevoile populației și față de rolul Statului în exploatarea acestor bogății naturale.

De departe de a se considera apele ca un bun public, așa după cum ele erau considerate la romani, regii și seniorii francezi din timpul evului mediu le considerau ca făcând parte din proprietatea lor particulară, folosindu-se de el în paguba colectivității, adică a marelui masă a populației.

Revoluțiunea franceză a îndreptat în parte această mare nedreptate, apele domeniilor regale devenind de aci înainte ape publice, celelalte însă rămânând și mai departe în posesiunea riveranilor.

Așa s'a modificat regimul apelor și astfel au rămas considerate multă vreme apele în Franța. Cu vremea constatându-se însă starea de inferioritate față de celelalte țări și imposibilitatea de a pune în valoare marile sale bogății de această natură, s'a întocmit în 1898 o lege cu caracter timid, pentru a nu se nemulțumi prea mult marii proprietari, cari mai opuneau rezistență, în dauna progresului cerut de nevoile țării.

Războiul a schimbat fața lucrurilor și ultimele legi ale exploatării forțelor hidraulice înfățișează un progres de seamă către recunoașterea dreptului Statului de a reprezenta interesele generale ale populației prin exploatarea rațională a bogățiilor naturale.

Inapoierea in care a rămas Franța, cu privire la punerea în valoare mai de timpuriu a forșelor hidraulice, a fost resimțită în deosebi în timpul războiului, când față de lipsa combustibilului s'a putut vedea cât de mare a fost greșeala în trecut și cât timp s'a pierdut în mod zădarnic din cauza rezistențelor și greutateșilor pe cari riveranii le-a făcut Statului.

Altfel s'au petrecut lucrurile în Italia unde toate apele au fost considerate ca făcând parte din domeniul public, întocmai ca drumurile, aerul, etc.

Grație acestor principii sănătoase, Italia este azi o adevărată grădină de lucrări hidraulice, brăzdată cu canale de navigație, uzine hidraulice numeroase, stăpni-toare de forșe motrice în cantități așa de mari, încât la ultimele ședinșe ale comisiei speciale de pe lângă So-cietatea Nașionilor tehnicienii acestei țări au făcut pro-puneri documentate pentru stabilirea unei convenșinii prin ajutorul căroră o țară să poată vinde și tranzita în alte țări suplimentul de forșă motrice.

Constitușiunea noastră din 1866 conșinea principii cari au putut permite elaborarea de legi speciale pentru o bună utilizare a apelor. Principiile în chestiune erau totuși limitate cu privire la anumite categorii de ape și nu permieau o utilizare rașională a acestora.

Noua Constitușiune a îndreptat vechile lacune, intro-ducând principii sănătoase potrivit progresului, nevoilor timpului și acomodarii cu diferitele leguiri din provin-ciile alipite, astfel încât ne-a permis să legiferăm regimul apelor pe baze sănătoase, în conformitate cu toate cerin-șele știinșei moderne.

Nevoia de a se face o lege a apelor în România a fost simțită de multă vreme. Prin proiectul din 1868 și

apoi prin cel din 1876 s'au făcut încercări timide — ca și în Franța la început — de a se clasifica apele în ape domeniiale și ape de interes privat, introducându-se prescripțiuni greoaie și inaplicabile în practică; această măsură a contribuit, ca și în Franța să nu se poată trage nici un folos de pe urma legiuirilor în chestiune.

Și la 1883 s'a studiat o lege a apelor, care consacra regimul hidraulic al unei țări ca factor principal al economiei în general, admitând ca Statul să poată acorda concesiuni. Clasificarea ce se făcea apelor prin acea lege votată de Senat, precum și aceleași împrejurări, aceleași exigențe ca și în Franța, au făcut ca legea să nu mai fie votată și de Cameră.

Dar chiar dacă am fi avut în prezent în aplicare o asemenea lege, ea ar fi trebuit să fie totuși modificată față de legiuirile în ființă azi în Transilvania și Bucovina.

Nevoia de a se supune unui regim unic toate apele din cuprinsul României-Mari a fost resimțită imediat după război, când prin decretul-lege din 26 Iulie 1919 s'a hotărât «că pînă la întocmirea unei legislațiuni complete a regimului apelor din întreaga întindere a României, corespund intereselor naturale a dezvoltării economice de mîine, nu se va acorda nici un fel de concesiune cu privire la utilizarea apelor în scopuri industriale, agricole sau pentru pnerca în valoare a energiei».

O încercare de legiferare în cadrul acestei situațiuni s'a făcut în 1920. Proiectul de lege în chestiune nu a putut lua ființă din cauza principiilor cu totul greșite ce conținea. Fiind studiat în grabă și conținând multe principii greșite, el ar fi constituit un adevărat regres față de situațiunea actuală din teritoriile alipite.

Plecând dela principiul clasificării apelor în naviga-

bile și nenavigabile ca și în vechile legi franceze, consacrand principiul utilizării integrale a apelor, proiectul de lege în chestiune pune, prin dispozițiunile cuprinse în el, sau piedici insurmontabile la executarea lucrărilor, sau preferințe periculoase pentru anumite societăți cu capitaluri însemnate, în dauna societăților naționale.

Sub guvernul trecut studiile întocmirii unei legi a apelor au fost reluate. În acest scop s'a numit la început o comisiune parlamentară, care, luând de bază cercetările anterioare, a ajuns din nou la o clasificare a apelor în ape navigabile sau plutitoare, ape industriale și ape private. Clasarea apelor făcută fără suficiente studii prealabile, a dat naștere dela început la omisiuni și greșeli simțitoare. Proiectul conținea dispozițiuni complicate și s'a găsit inaplicabil chiar de către guvern.

S'a instituit atunci o nouă comisiune care să întocmească un alt proiect de lege, proiect votat de către Corpurile legiuitoare, sancționat și publicat în «Monitorul Oficial» din 4 August 1921.

Consiliul tehnic superior, prin unii din membrii săi, a atras serioasa atențiune asupra unor dispozițiuni greșite pe cari această ultimă lege le conținea asupra complicațiunii și formalităților de îndeplinit, asupra negarantării dreptului Statului, etc.

Regulamentul ce s'a întocmit în grabă, și care pare că modifica unele din dispozițiunile legii, nu a putut fi promulgat, și astfel s'a evitat acordarea unor concesiuni oneroase pentru Stat și unor procece nelucrătoare în contra lui.

În ultimul timp s'a reluat studiul în chestiune și s'a întocmit legea de față care stabilește regimul apelor și folosința lor.

Această lege, care face parte dintr'un ansamblu de legi privitoare la punerea în valoare a bogățiilor țării, se prezintă aci d-voastre. Ea poartă titlul de „Legea regimului apelor din România” și conține următoarele capitole:

Cap. I. — Dispozițiuni generale asupra apelor, albiilor și jărnișurilor lor.

Cap. II. — Folosirea apelor și albiilor lor.

Cap. III. — Servituți și exproprieri.

Cap. IV. — Studii și lucrări pentru amenajarea și folosirea apelor.

Cap. V. — Sindicate.

Cap. VI. — Protecțiunea apelor și lucrărilor.

Cap. VII. — Sancțiuni și penalități.

Cap. VIII. — Organele de aplicare ale legii.

Cap. IX. — Fondurile apelor și bugetul direcțiunii generale a apelor.

Cap. X — Dispozițiuni transitorii și finale.

Credem că dispozițiunile legii de față satisfac atât interesele generale cât și nevoile legitime ale particularilor interesați, și că s'a reușit să se concentreze în un număr restrâns de articole toate dispozițiunile necesare. Desvoltarea acestora se va face printr'un regulament de aplicare, ce se va întocmi imediat după votarea acestei legi.

General Tralan Moșoiu
Ministrul lucrărilor publice

V

GENERAL TRAIAN MOȘOIU
SENATOR DE DREPT

LEGEA
POZIȚIUNII OFIȚERILOR

CUVÂNTAREA
ROSTITĂ ÎN SENAT ÎN ZIUA DE 16 FEVRUARIE 1931

BUCUREȘTI

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA CENTRALĂ
1931

Domnule președinte,

Domnilor senatori,

Trebuie să constat dela început, că de mult se simțea nevoia modificării legii din 6 Mai 1931, care, după experiențele făcute în războiul mondial, nu mai corespundeà cerințelor armatei noastre. Recunosc, că bine a făcut d-l ministru de război, întocmind cu o oră mai înainte proiectul de lege asupra pozițiunii ofițerilor.

Totdeauna când în Parlamentul nostru s'au discutat legi militare, partidele politice au stabilit între ele un acord tacit, pentru a se aveà în vedere, în prima linie, interesele superioare ale țării.

De aceea, desbrăcat de orice preocupări politice, voi supune unei cercetări amănunțite proiectul de față.

D-l general Arthur Văitoianu: D-l general Mărdărescu susținea, că era bine să fi venit mai întâi cu legea cadrelor.

D-l general Traian Moșoiu: Vă rog să nu mă întrerupeți, căci eu nu v'am întrerupt. Nu faceți divisiuni. Am fost comandant de armată și nu veți reuși să mă deconcertați cu asemenea divisiuni. Am toată liniștea, bazată pe forța mea morală.

Bine a făcut d-l ministru al armatei, că a adus acest proiect mai de vreme în desbaterea Parlamentului, pentru că proiectul de lege asupra pozițiunii ofițerilor, supus astăzi deliberării d-voastre, este de o importanță covârșitoare pentru menținerea forței morale și prestigiului corpului ofițeresc.

Experiențele din campaniile trecute ne arată, că factorul moral are un rol preponderent în război și că numai oștirile cu un corp de ofițeri bine pregătiți din punctul de vedere moral, au putut culege laurii biruinții pe câmpurile de bătaie.

Pentru ca corpul ofițeresc să poată fi pregătit la înălțimea forței morale reclamată de exigențele războiului, trebuie să i se creieze și următoarele condițiuni:

Intâi: stabilitatea în carieră;

Al doilea: asigurarea dreptății și legalității în toate chestiunile personale și în special în cele de înaintare;

Al treilea: eliminarea din corpul ofițeresc a elementelor incapabile și nefolositoare;

Al patrulea: îndepărtarea din armată a celor nedemni.

Scopul legii asupra poziției ofițerilor este de a asigura corpului ofițeresc și aceste patru condiții de viață și pro-pășire.

Prin stabilitatea carierii și prin punerea ofițerilor la adăpost de orice nedreptate, contribuim la creșterea forței morale a acestora, forță morală atât de necesară în timp de pace, cât și în războiu.

Prin eliminarea elementelor nefolositoare armatei și prin îndepărtarea celor nedemni, obținem un corp ofițeresc selecționat și cu prestigiul sporit.

Să cercetăm acum și să vedem dacă proiectul de față, care a adus legii vechi o mulțime de îmbunătățiri, arătate prin expunerea de motive și de d-l raportor în sânul comisiunii, împlinește condițiunile ce au enumerat.

Dispozițiunile din proiectul de lege referitoare la cele patru poziții ale ofițerilor: activitatea, rezerva, disponibilitatea și retragerea, au fost admise de comisiunea apărării naționale. Prin art. 25 se fixează limitele de vârstă ale ofițerilor activi, după care urmează să fie trecuți în rezervă din oficiu. Acest articol, în urma propunerii d-lui raportor, a fixat limita de vârstă în modul următor: pentru maiori 52 ani, lt.-coloneli 54 ani, coloneli 56, generali de brigadă 59, generali de divizie 61 și pentru generalii de corp de armată 63.

După cum vedeți, s'a scăzut vârsta cu câte doi ani la ofițerii superiori, cu câte un an la generalii de brigadă și de divizie și cu câte doi ani la generalii de corp de armată.

D-lor, intențiunea d-lui raportor, a cărui propunere a fost adoptată de d-l ministru al armatei, a fost întinerea

cadrelor în ceiace privește ofițerii superiori și generali.

S'a arătat în expunerea de motive că aceste cadre ale ofițerilor superiori, în special acelea ale colonelilor și generalilor ar trebui descongestionate. Vă declar, că și eu sunt partizanul întineririi cadrelor, însă cu condițiunea ca acești ofițeri superiori și generali, pe care îi lovește acum, fără veste, dispozițiile art. 25, să nu fie aruncați pe drumuri și siliți să trăiască cu o pensie de mizerie. Intr'adevăr, prin reducerea vârstei se scot din armata activă următorul număr de ofițeri: 2 generali de divizie, 17 generali de brigadă, 75 coloneli, 52 lt.-coloneli și 21 maiori.

În total, până la 1 Octomvrie 1931, se aruncă pe drumuri 167 de ofițeri superiori și generali.

Intinerirea cadrelor este o chestiune foarte complexă, care nu poate fi soluționată numai prin scăderea limitei de vârstă la gradele superioare.

Accastă chestiune se poate soluționa, fie prin trecerea definitivă în funcții civile, echivalente, a unui număr de ofițeri superiori și generali, fie prin a-

vordarea de pensii echitabile, cu care acești ostași îmbătrâniți în slujba oștirii, să poată duce o viață demnă de trecutul lor .

D-lor. să nu vă mirați, dar vă întreb : câți ofițeri eșiți teferi din războiul nostru, cari de sigur că ar fi preferat după oboseala războiului o funcțiune civilă, nu puteau aduce importante servicii țării? Dacă se scotea din cadrele armatei o sumă de ofițeri superiori și generali, atunci, se descongestionau cadrele armatei. Aveți o cale destul de bună.

D-l N. Canănu: Aceasta înseamnă a introduce politica în armată.

D-l general Traian Moșoiu: Atunci d-ta nu m'ai înțeles.

D-l N. Canănu: Ba te-am înțeles.

D-l general Traian Moșoiu: Eu înțeleg un colonel sau un general care trece în viața civilă, acceptând o funcție în administrație.

De exemplu inspector general administrativ care își va face datoria sub orice guvern.

D-l N. Canănu: Toemai asta spun eu. Inainte de a ieși din armată își asigură situația pentru viitor. Prin urmare se introduce politica în armată.

D-l general Traian Moșoiu: Se puteau la început, în anul 1920, imediat după război, desconggestionă cadrele ofițerilor superiori și generali. Ei bine, nu s'a făcut la timp, acum ar fi mai greu.

Al doilea mijloc este să le dai o pensie, ca ofițerii superiori și generali ieșiți din oștire, să poată duce un trai demn de trecutul lor. De aceea, bine s'ar fi procedat dacă se aducea întâi legea cadrelor despre care s'a vorbit, precum și legea pensiilor. Eu recunosc d-lui ministru al armatei toată bunăvoința pentru îmbunătățirea soartei pensionarilor.

Toate asociațiile de ofițeri, foști în activitate și ofițeri de rezervă, mi-au declarat, că aveți toată sollicitudinea și nu mă îndoiesc că veți aduce cât mai grabnic și proiectul de lege privitor la pensiile militare, spre a nu se știrbi nimic din valoarea corpului ofițeresc. Nu putem avea un corp ofițeresc la înălțimea morală cerută de exigențele războiului, dacă ofițerii cari părăsese oștirea știu că vor cădea într'o prăpastie, în haos și nu știu cum au să lupte cu greutățile zilei de mâine.

Credeți d-voastre, că se sporește forța morală a corpului ofițeresc și implicit a întregii armate, când ofițerii activi

vor vedeà cã șefii și camarazi lor de ieri trăiesc în mizerie și cã nu vor fi lipsiți nici ei de grija zilei de mâine?

— Fiind ora 18, Senatul, consultat, aprobă prelungirea ședinței.

Dar d-lor, am putea noi cu inima ușoară, să acordăm un tratament vi-treg celor 167 bravi, cari cu vitejia și cu sângele lor au înfăptuit Ro-mânia întregită? Eu cred cã d-voastre nu veți permite acest lucru. Nu se poate ca acești oameni, mâine sau poimâine să rămână pe drumuri, pen-trucã ei nu și-au putut asigura existența într'un fel oarecare. De exemplu, să luăm un colonel dela Cetatea-Albă. El nu știe ce legiferăm noi aci. Are copii la pensie la Buceurești sau la Iași, și se pomenește scos la pensie la 1 Aprilie sau la 1 Octombrie. Am auzit cã d-l mi-nistru are de gând ca abea dela această dată să aplice limitele de vârstă prevă-zute în proiect; este și aceasta o măsură destul de bună, căci oamenii aceștia tre-buiesc avertizați! dar ce face el la 1 Oc-tombrie, când îl scoți din armată și când n'are ordonanță și când nu mai poate avea condițiunile de traiu pe care și le formase el acolo, cu familia lui?

De aceea, zic eu cã trebuie să se facă

ceva în această chestiune. Trebuie ca membrii Camerii și ai Senatului din toate partidele politice să ne silim să găsim soluția care să dea puțință de traiu ofițerilor cari au creat România întregită.

D-lor, mă gândesc la timpurile grele petrecute în Moldova în 1916, 1917, 1918 când ceream corpului ofițeresc maximum de eforturi, maximum de sacrificii. Așa cerea atunci datoria noastră către țară. Acești oameni au făcut, vă de-clar, cecace nu a reușit să facă nici un corp ofițeresc din Europa. Corpul nostru ofițeresc care acum e expus mizeriei, a ferit țara și armata noastră de bolșevism. (Aplauze). Nu numai atât : noi am distrus bolșevismul în Europa Centrală. (Aprobări). Un astfel de corp ofițeresc nu merită nici o sollicitudine din partea țării?

D-l general N. Condeescu, ministrul armatei: De acord!

D-l general Traian Moșoiu: D-le ministru al armatei, știu ce sentimente aveți d-voastră și nu mă îndoișese că se vor lua măsuri, pentru că nu poate să trăiască cu 42 la sută din leafă un om, care își are ordonată toată viața lui pe solda actuală.

Nu poate trăi. Și atunci, aduceam amărăciune în sufletele celor mai bravi oameni, care sunt stâlpii țării. Nu vor încolți în sufletele lor idei, cari vor fi foarte periculoase pentru țară.

Nu pot să insist în deajuns și să arăt cât de necesară este o nouă lege a pensiilor. Și, după cât mi-au spus toți camarazii, cred că se va aduce și acest proiect de lege, pentrucă nu se mai poate amâna. Atunci, și numai atunci, vom putea garanta forța morală a oștirii noastre.

De aceea, d-lor, pentru a acordă o neînsemnată răsplată eroilor noștri, eu am propus un amendament, pe care l-am prezentat d-lui raportor, în sensul ca scăderea limitei de vârstă să nu li se aplice ofițerilor superiori și generalilor, cari au comandat unități pe front, în timpul războiului de întregire al neamului; aceștia să fie puși în rezervă pentru limită de vârstă după legea din 6 Mai 1913.

Adoptarea acestui amandament ar fi o măsură amenită să amelioreze într'o măsură oare care situația celor ce și-au făcut datoria.

Acum, d-lor, să-mi dați voie să trec

la dispoziția cuprinsă în art. 29, care a fost desbătut foarte pe larg în comisiune.

S'a pus în evidență pericolul, la care ar fi expusă oștirea prin detașarea în massă a ofițerilor în funcții civile, întrucât prin proiectul de lege nu se limitează, nici durata detașării, nici efectivul celor detașați.

Dacă detașarea unui ofițer într'o funcție civilă s'ar prelungi mai mulți ani, evident, că pregătirea de război a acestuia ar fi cu totul redusă și acesta ar putea deveni chiar nefolositor instituției militare.

Trec acum la eliminarea din corpul ofițeresc activ a elementelor incapabile și nefolositoare.

În art. 37 se prevăd cazurile pentru care un ofițer din activitate este trecut din oficiu în retragere pe baza rapoartelor șefilor ierarhici.

Eu cred că *vădită incapacitate* pentru funcția gradului ce are, nu se poate constata numai într'un singur an. D-l ministru al armatei m'a asigurat, că această chestiune privește legea înaintărilor și că va avea grije să mărească timpul de încercare pentru ofițerul pro-

pus la eliminare din armată pentru incapacitate vădită.

Procedura prevăzută în lege fiind prea sumară se pot face greșeli. Avem încredere în șefii armatei, dar, ca oameni putem și greși.

Pentru a evita nedreptăți, ar fi folositor ca ofițerul care a fost propus la trecerea în retragere pentru vădită incapacitate, să fie mutat pe teritoriul unui alt corp de armată și numai în cazul că și noul corp de trupă îl propune în anul următor la punerea în retragere, să i se aplice dispozițiunile art. 37 după ce s'a luat avizul comitetului corpului de armată și al unei comisii speciale de examinare.

Numai în felul acesta vom pune pe ofițer la adăpostul oricărei nedreptăți sau ilegalități.

Trebuie să avem în vedere principiul de stabilitate a carierei ofițerului, căci numai așa vom putea dezvoltă forța morală a oștirii, care trebuie să rămână neștirbită.

Am propus un amendament în sensul celor ce susțin.

D-l general Arthur Văitoianu: Un fel de comisiune cu aviz conform.

D-l general Traian Moșoiu: Da, ar fi

buu avizul conform, pentrucă, atunci, ministrul armatei, oricâte influențe politice s'ar exercită asupra lui, n'ar putea fi în divergență cu avizul comisiunii.

Atunci am satisface și pe d-l Cananău, care zicea, că noi vrem să introducem politica în armată. Noi vrem să o scoatem.

D-l N. Cananău: Eu sunt de acord cu d-ta, ca să nu introducem politica în armată.

D-l general Traian Moșoiu: Noi care ne-am dus la moarte pentru țară, nu vom consimți niciodată la introducerea politicii în armată.

În această epocă de frământări, este de datoria noastră a tuturor să vedem ca corpul ofițeresc să aibă o pregătire morală la înălțimea sarcinilor sale de luptător și educator al armatei. Dacă vom izbuti să introducem aceste modificări în lege, atunci în adevăr România va avea o forță armată în stare de a apăra și menține edificiul României întregite contra inamicilor dinăuntru și din afară. (Aplauze pe băncile Partidului Național-Liberal).

VI

DOINELE GENERALULUI MOȘOIU

Cântece din războiu

Regele cu oastea tare
Ne-a dat România Mare;
Și Moșoiu cu-ai lui voinici
Ne-a scăpat de bolșevici.

*

Makensen, luat la fugă,
Se izbi de-o buturugă.
Cum era în zori de zi
N-a știut cine-l trânti.
Și strigă de spaimă-apoi:
„Mi-a pus piedică Moșoiu!”

*

Unde bate tunul tare,
Vezi-l pe Moșoiu călare;
Cât îi vară, cât îi toamnă,
Gura lui Moșoiu îndeamnă,
Numai cu două cuvinte:
„Înainte, înainte!”

*

Olilio, neamțule, drace,
Vino pân-la mine-ncoace;
Să mă uit la tine drept,
Să te prind apoi de piept,
Să ne batem amândoi
Cum m-a învățat Moșoiu.
Să-ți dau trântă mocănească,
Ici pe brazdă românească,
Nepoții să pomenească.

*

La Oituz, în iad de foc,
Moșoiu nu mai stă pe loc,
Ci împușcă și îndeamnă
Pe voinici la foc de armă,
Să curețe țarina
De Nemți, Unguri, liftă rea,
Liftă rea, liftă păgână,
Ce spurcă țara română.
Oituze, tu loc sfințit,
Tu nici când nu ne-ai mințit,
Tu ne-ai mântuit pe noi
Cu sabia lui Moșoiu.

*

O granată și-o scânteie,
Ziua, noaptea în tranșee,
Cât luptăm, cât hodinim
Cu Moșoiu ne trezim.
Toate vorbele-i sunt bune:
„Să trăiți, copii”- ne spune,
Pe cel vrednic și viteaz
Îl sărută pe obraz.

*

Sus pe valea Oltului,
Trece oastea Neamțului,
Și cum vine - n jos de vale
Semănă tot plâns și jale.
Soții, fete necinstește
Și altare pângărește.
Unde ești drag Ghinărar
Să ne scapi de-atât amar,
Să dai busna - n venetici
Să-i îngropi pe toți aici.

*

Ghinărar cu oaste grea,
Nemții pier din calea ta.
Foaie verde mărăcine,
A dat ciuma - n ungurime:
Fug Săcuii, fug Magnații,
Când văd pe Moșoiu cu frații.
Frățiori creșcuți în munte
Vin puhoiul să-l înfrunte,
Să nu piară Ardeleanul,
Frate bun cu Moldoveanul,
Cu Olteanul și Munteanul.

*

Cerul plânge, vântul bate,
Trec oștiri nenumărate
Cu Manlicher înarmate
Și de Moșoiu comandate.
Foaie verde de sulfină,

Zi de vară, zi senină,
Cine merge creștinește
Cu Moșoiu se înfrățește;
Cine merge tâlhărește
Cu Moșoiu se răsboiește.

*

Florivică de pe plai,
Iese din mormânt Mihai
Să-l sărute pe Moșoiu,
Ce ne-a desrobit pe noi.
Și-apoi frunză de răchită,
Răsai lună aurită,
Să ne aurești Ardealul
Desrobit de Ghinărarul:
Ghinărarul nost' Moșoiu,
Viteaz mare în răsboiu.

*

Oltule, voinic bătrân,
Azi în țară ești stăpân,
Din lanțuri te-a desrobit
Ghinărarul cel vestit.
Apa ta acum este
Limpede ca o poveste,
Cum n-a fost și numai este.
Ghinărar, voinic de munte,
Ai luptat în lupte crunte,
În fruntea voinicilor,
Prin adâncul văilor,
Pentru Rege, pentru țară,
Să scapi neamul de ocară.
Peste munți tu ai sburat

La Sibiul blestemat,
După cum scrie la legi
Lanțurile să deslegi,
Lanțurile de robie
Le-ai deslegat pe vecie.

*

Murăș, apă încrunțată,
Cu sânge amestecată
Și cu lacrimă sărată,
Limpezește-te frățioare
C-a răsărit mândrul soare;
Plimbă-ți unda și privește
Cine-n Ardeal ne sosește:
Viteaz mare în răsboiu
Ghinărarul nost Moșoiu
A venit cu dorobanți
Să te deslege din lanț,
Să-ți ucidă suferința,
Să-ți înoiască credința,
Credința neamului tău
C-așa vrut-a Dumnezeu.

*

Plin e câmpul de mohor,
Cine intră în Bihor,
În Bihorul înegrit
De trei Crișuri umezit?
Moșoiu vine-n miază mare
Dinspre răsărit de soare,
Cu ostașii lui voinici
Să-l scape de bolșevici.
Crișul repede grăiește:

„Ghinărar Moșoiu, grăbește,
Adă-ți oastea de-a călare
Unde ungurul păgân
Suge sânge de român.
Noi de mult te-am așteptat,
Drag voinic îndepărtat”.
Frunză verde de arțar,
Unde-i lupta la hotar,
Merge domnul Ghinărar
Călare pe-un armăsar,
Să ne scape de amar.
Unde-i lupta la Carpați
Merge vesel cu soldați
Să ne desrobească frați.
Frunză verde busuioc,
Ghinărar plin de noroc
La podul de la Solnok
Ai dat ungurilor foc.

*

Pe malurile Șușiții
Merge badea cu boii.
- Mână bădiță, mai tare,
Că vine Șușița mare,
Tulburată de dușmani,
De nemți, unguri, hoțomani.
- Nu te teme, las' să vină,
Șușița ni-e doar prietină
Și mână nemții spre noi
Și-i vom prinde și-i vom frânge
Nime moartea nu li-o plânge.

*

Jos pe valea Crişului
Multă-i floarea soarelui,
Da nu-i floare înflorită,
Ci e oastea 'nşiruită,
De ghinăraru Moşoiu
Comandant peste eroi.
El înalţă steagurile
Şi mişcă şiragurile,
Spre unguri şi bolşevici,
Ucigaşi de copii mici.

Ghinărar Moşoiu vorbeşte:
„Fuga maghiare-ţi opreşte,
Să ne batem româneşte,
Nu cum ştii tu tâlhăreşte.
Să-ţi răvăşesc spatele,
Că mi-ai aprins satele,
Sate de români creştini,
Albe ca floarea de crini.”
Maghiarul fugea spre Tisa [...],
Dar pe unde el fugea
Trăsnete pe el cădea,
De nimic nu rămânea.
Numai un ungur călare
Să ducă la Pesta mare
Vestea, că vine Moşoiu
Cu-a lui oaste de eroi.

*

Foaie verde micşunele,
Scapă-ne Doamne de rele,
Că suntem prea înjugaţi
Şi de soartă blestemaţi.
Foaie verde de mohor

Vin ai noștri ca un nor,
Vin călare-n fuga mare,
Să ne scape de pierzare.
Foaie verde de trifoiu,
Venit-a tata Moșoiu
A venit, ne-a mântuit,
Și pe dușman l-a sdrobotit.

*

Veniți, flăcăi nu mai stați,
Să pornim peste Carpați.
Să scăpăm pe-ai noștri frați
Că sunt de mult subjuțați.
Am văzut Români, frate,
Înconjurați de cetate
De cetatea ungurească
Și de lifta păgânească.
Am văzut și dealuri multe
Și colibe părăsite
Dar am văzut și morminte,
Urme de la Mihai sfinte.
Și-azi ne chiamă din pământ
Glasul lui Mihai cel sfânt
Ca să cucerim Ardealul
Să ne-împlinim idealul,
Veniți toți flăcăi cu noi
La porunca lui Moșoiu
Să dăm buzna în păgâni,
Luptând ca viteji Români.

*

Dragi ostași, oltenii mei,
V-ați luptat ca niște lei,

V-ați luptat viteji de voi,
 La porunca lui Moșoiu
 Să dați barbari-napoi,
 Căci ca niște lupi turbați,
 S-au repezit spre Carpați,
 S-au repezit să ne ia,
 Scumpa țărișoara mea.

CÂNTECUL LUI MOȘOIU

Foaie verde măghiran
 Auzit-ați de-un Traian
 De-un viteaz de brașovean?
 Foicică de trifoiu,
 Ghinărar Traian Moșoiu,
 Comandant peste eroi,
 Mândru-n scări se ridică
 Trupele și-le-nșira
 Spre Ciucea le îndrepta,
 Trupe multe, mii și mii,
 Din Țară și din Sighii,
 Cei mai bravi ai noștri copii!
 Le-nșira,
 Le muștrulia
 Și din gură le zicea:
 -„Alele voinicii mei
 Mândri pușori de lei,
 N-auziți voi vaer crunt
 Și-n văzduh și pe pământ?
 N-auziți voi cum ne cheamă
 Frații noștri cei de-o seamă?
 Ni-i omoară ungurii
 Ungurii – bolșevicii,

Nu-i rabde arhanghelii!
 Sus armele și la drum
 Să-i batem, să-i facem scrum,
 Peste Tisa să-i svârlim
 Frații să ni-i mântuim!”

*

Colo-n Ciucea-n vârful de deal,
 Cine șede sus pe cal
 Și strigă peste Ardeal?
 Strigă și comandălește
 Pe unguri de mi-i snopește...
 Ghinărar Traian Moșoiu!
 Fug unguri, tot puvoi...
 Fug și mor polog-polog
 Cum cad snopii de pe stog...
 Floricică de cicoare
 Ce lucește acolo-n zare?
 - Măndre chivări de oțel
 Călite'n foc de șrapnel,
 Purtate de vânători
 Și de aprigi roșiori!
 Baionete argintate
 Toate de viteji purtate!
 Sunt dorobanții Crăiești
 Și cete ardelenesti...

*

- Tiso, râu cu maluri joasă
 De ce ești așa sângheroasă?
 De ce curgi așa umflată
 Cu lacrimi amestecată?
 - Curg și eu, tot curg mereu,

Că m-am făcut „feredeu”
Ungurilor cu gând rău.
M-am făcut graniță bună
Ardealului miezuină.

*

* *

Ș-apoi foaie ș-o lalaea,
Ungurii iar se-ntorcea
Spre Tisa năvală da...
Bolșevici umăr la umăr!
Vuiiau depărtările,
Se-ntunecau zărilor...
De divizii, de honvezi,
Nici să-i vezi, nici să-i visezi!
Nu mii răbda sfinte Doamne...
Dar nici Moșoiu nu doarme
Ci-și încinge sabia
Ș-adună armadia
Armadia românească
Pe unguri să mi-i oprească...
Sună trâmbițele, sună,
Vânătorii mi-i adună
Călăreții și-i pornește
Drept în Pesta nimereste!

De la Tisa în Dunăre
Numai prav și pulbere...
Tot pulbere răscolită
Cu sânge maghiar stropită!
Abia dup-o zi ori două
Rupți în două, sfărâmați,
De călăreți alungați!
Cât e țara unzurească

Nu-i văd să se mai oprească
Nu-i nici vad și nici odihnă,
De unguri e pace bună...

Foaie verde ca nalba
În cetate la Buda
Mândru steag se leagănă
Și vântul mi-l dapănă...
Steagul nostru românesc!
Ungurii milă cerșesc...

*

Grăușor înăltuț în pai
Cine trece cu alai,
În orașul unguresc,
Călare pe cal domnesc?
- Ghinărar Traian Moșoiu
Comandant peste eroi!

DOINA LUI MOȘOIU

Scris-am carte lui Moșoiu,
Că vin nemții cu puhoiu
Și cu urlete de fiară
Se revarsă peste țară.

Își strunea din frâne calul
Și răspunse generalul:
Las-să vie cu grămada,
Să mi-i răvășesc cu spada,

Că mi-e spada încercată,
Știe-n dușman cum să bată,
Și mi-s oștile viteze,
Știu la nemți cum să vâneze.

Las-să vie ucigașii,
Că mi-s doritori ostașii
Să-și cerce oțelele,
Să-și răsbune relele,

Că-s copii voinici de munte,
Știu dușmanul să-l înfrunte,
Fiara știu vâna de-acasă
Și de moarte nu le pasă.

ȘOIMUL ȘI COARBA

În lăstarul de pe grui
Are coarba șase pui
Și se-sbate, fără stare,
Să le-aducă de mâncare.
Strigă șoimul către ea:
Coarbă, cumetrița mea,
Nu mai căuta prin crame,
Că-ți rabdă puii de foame,
Și nu-i saturi cu fărâme,
Nici cu capete de râme,
Ci te du pe Putna-n vale
Și le adă carne moale,
Că ostașii lui Moșoiu
Au umplut de nemți zăvoiu
Și stau nemții răsturnați

Și cu ochii bulbucăți
Numai buni de sfâșiați.
Strigă coarba dintre pietre:
Ba eu nu mă duc, cumetre,
Că sunt nemții veninați,
De blestem amar legați,
Că n-au luptat voinicește,
Ci lovire tâlhărește,
Nu în luptători voinici,
Ci-n femei și copii mici
Nu-n cetăți cu zidul tare,
Ci în sfintele altare.
Și la suflet ticălos
E și leșul veninos.
De le-oi da din leș de hoți,
Or să-mi moară puii toți!...

(*Doinele Generalului Moșoiu*, Culese și întocmite de Z. Sandu și Volbură Poiană, Editura „Foaia Poporului”, Sibiu, 1920).

VII

Titlu C.
Art. 55 de regulamentul inspecțiilor militare.

Model No. 851 din anexa la Instrucțiunile
Capitol. I. — Partea II.

14

34
Corporal *Leila Opriș de Craiova*

FŌIA PERSONALĂ

A
1) *Leontințelului Măsimi Craiova*

NOVELE DATE LA INSPECȚIA GENERALĂ A ANULUI 1899

Aceste fete se vor adăuga în 3 exemplare opse a se întoarce la memoriul ce se află la
coop, la corpul de armată și la Oficiul.

1) Gradul, numele și prezenta.

11. 18) — Impărimile 81444.

Filă, Arhivele Militare Române, Pitești

Notițe șefilor erarhiei asupra conduitei și modului cum a servit ofițerul în cursul anului. — Propunerii.

Capitanul Hosoiu venit din armata Austriacă ca ofițer, păstrează cu demnitate bunale obiceiuri ale armatei și care s'a format, aplicându-le cu fermitate mult folos în ascultarea și executarea: —

Comanda și ad. trage. Compania de cu. frunte multă sunt practice și aplicative. Trecerile ce întreprinde pentru educația și instruirea trupului său, Căminul principi practice și asigurarea de siguranță, cari în tot d'omne sau bună reputație. Compania se s'e distinge în tot d'omne prin înstruirea individuală frunte soldați, prin instrucție și organizarea marșurilor și prin o frunte mare vizibilă în esențierea misiunilor de aplicare în teren. — Trecerile frunte dezvoltă tot virutul practic atât în pregătirea trupului cât și în esențierea aplicativelor. — Trezirea constantă și perseverență în toate activitățile militare, căutând să se aplice în tot deosebită în orice caz este posibil și folositor instruirea trupului său. —

Frunte activ, frunte conștiincios în serviciu și în toate împrejurările și în succedentele și de o energie foarte comparativă, calitat. care alie cu lipsurile ofițerilor și trupului de sub comanda sa. — Pe timpul războiului în județul Vasi, s'a condus cu virutățile filozofice, în toate împrejurările în mod excelent, cu prudente tact și virutăți și energie drept câștig.

Capitanul Medin, este un ofițer de toate încrederea în împrejurările cele mai grele. Căminul său și experiența ce are, spiritul de frunte mult bun sunt practice, în înălțate posibilități a se conduce frunte bine în toate împrejurările. —

Pentru merite superioare calitat. militare, pentru înțelesul conștiincios și posesiunea pentru activitatea și

energia ce posedă dezvoltă în serviciu; în fine pentru model frunte conștiincios și devotat cu care acest ofițer își îndeplinește serviciul și toate însășișimările ce se de, îl propun să fie luat pentru încrederea, la alegere; conștient fiind că va fi un foarte bun ofițer superior. —

Comandant Batal. 9 Vânători
Maj. Lt. Colonel Simionescu

Februarie 1908

Capitanul Hosoiu este un foarte bun comandant de companie.

Compania sa este bine instruită din toate punctele de vedere. Este un ofițer energic și cu multă virutăți practice. — Caracter drept și de încredere. — Ațama tactică pe terenul în batalionul a delegației bine și judicios în principii în amănunțile și vedea puțină lipsă de practică. El este însă apt de a comanda un batalion în mod multumitor și posedă cele alte însușiri pentru gradul superior, fiind născut în 1906 nu i va veni rândul la marea de a se avea în vedere pentru anul viitor. —

Maj. Ferdinand Principe Lt. Colonel

Secheta întrebării cu originalul.

Comandantul Batalionului

Lt. Colonel

P. Veliz

Copie

I.

FOAIA MATRICOLĂ

39

1. STAREA CIVILĂ LA ÎNCEPUTUL CARIEREI.

Numele și Prenumele. *Mosoiu Traian*
 Cel din urmă domiciliu la *București* plasa *Samboroch* jud. *Ilfov*
 Născut la *2. Iulie 1862* în *Tebanu Nou* plasa *Bran* jud. *Făgăraș*
 Fiul lui *Matei Mosoiu (m)* și al *Annei Mosoiu (m)*
 Domiciliu la *Tebanu Nou* plasa *Bran* jud. *Făgăraș*
 Starea civilă
 Însurat la ..... cu .....
 Atunci domiciliat în ..... plasa ..... jud. ....
 Copii .....
 Venit la corp la *1 Aprilie 1893* ca *Sublocat* deta. *Armata A doua Lugoj*

2. SCHIMBĂRI ÎN STAREA CIVILĂ ÎN CURSUL CARIEREI.

Căsătorit în anul 1897 luna Iulie 27, la *Buzău*, cu *Doinița*
Maria Furtunășou, după autentificarea datei de *Divorț* în
 prin ordinul N° 4600/97.
 Copii: *Tiboniu*, născut la *23 Febr. 1898* - *Maria-Alex*, născut
 la *28 Aprilie 1903*.

6) SERVICII ȘI DIVERSE POZIȚIUNI					
№	Corpurile de trupă și serviciile în care s'a executat serviciul	Diferite pozițiuni	Grade și funcțiuni	Datale înaintărilor în grad, numirilor în funcțiuni și ale diferitelor mutațiuni	Numărul înaltului Decret sau ordinal în baza căruia s'au făcut mutațiile
	Armata Austro-ungară	activitate	Sublocotenent	1889 Jaramb	
	" " "	Demisionat	"	1891 Iulie 7	
	Regie Râmnic Sărat № 9	activitate	"	1893 April 1	J. D. № = 1112/193
	" " " "	"	Sacoteu	1894 Kain	J. D. № = 2342/194
	2 Romanat. № 19 și detașare comand. de trupe	"	Capitan	1900 Febr 28	J. D. № = 4123/1900
	" Râmnic Sărat № 9	"	"	1901 Iulie 1	J. D. № = 2745/1901
	Maie Statmajor	"	"	1903 April 1	J. D. № = 1251/1903
	Batalion 9 Vânători	"	"	1904 " "	J. D. № = 1115/1904
	Regim. huzar. № 30	"	Major	1909 Iulie 1	J. D. № = 2057/1909
	Regim. Mla. Viteaz. № 6	"	Leut. colonel	1903 Octomb	J. D. № = 5859/1710/1903
	Batalionul 71 Trupe	"	"	1914 April 1	J. D. № = 1159 din 18/11/1914
	Comandant. al Reg. Viteaz. № 2	"	Colonel	1916 April 1	J. D. № = 1021 - 17.11.1916

Carte poștală expediată de Traian Moșoiu din Silistra, 1914

Carol I asistă la trecerea armatei române în Bulgaria, 1913

Campania din Bulgaria (1913)

BATALIONUL 7 VĂNĂTORI

GABINETUL COMANDANTULUI

Lista 29/V 914

Prea iubite frate,

Ca urmare la ultima
mea scrisoare trimis
azi prin mandat post.
Lei 62. — (50 lei capete
și 12 lei procent pe
lei luni.). M-am
putut să trimis 100
lei; din capete, din
cauza multiplelor old
tueli ce am actual
ment cu copii.

Convinge pe fidan
sa punceaza acest
acout untru cat este
absolut sigur.

Maria a plecat azi
la Bucuresti avand
seu completec umbreca
mintea copiilor.

Scrisoare a lui Traian Moșoiu către fratele său Aurelian
Moșoiu, Silistra, 1915

Sunt informat ca peste
 trei săptămâni intram
 în actiune. Legișterile
 de laire militare.
 Scrie-mi, dacă ai fost
 pe la București și
 dacă te-ai reformat
 la liceul Sf. Sava
 din Sibiu!

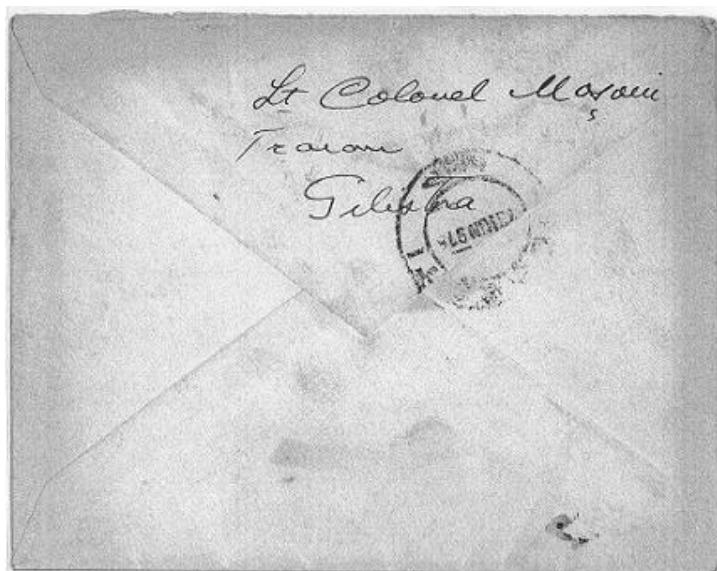
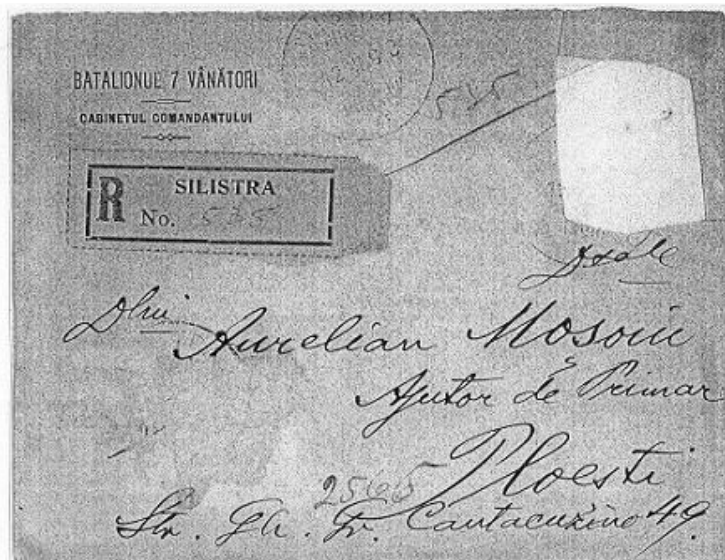
Mabelda locuiește
 în strada „Intrarea
 Roxetti” 7 prin
 Brezoianu.

Salutari Aureliei
 și copiilor

Te îmbrățișez
 Frate Traian

Din arhiva familiei

Scrisoare a lui Traian Moșoiu către fratele său Aurelian Moșoiu, Silistra, 1915

Din arhiva familiei

Plic expedit de Traian Moșoiu din Silistra, 1915

REGIMENTUL 2 VÂLCEA
Cabinetul Comandantului

Breșteni 17 VI 1916.

Pe la iubite frate,

Au primit cei șase
lei trimisi prin Banca
Natională, cât și ultima
ta scrisoare.

Ți comunic că am
vorbit cu Locot. Albu
care actualmente este
în Regt. 42 de infanterie
la Căminii. Mi-a pro-
mis că va stăruii din
nașputeri pe lângă
fratele său, ca să se
ajute în luptă ce ducem
contra inimizabilelor
de Vîșeu & Calaiam.

Amenerea îți face

*Ți trimis a noua polita de Lei 200.000.000
mandat postal Lei 22, 25 capital & 7 pro.
de trei ani.*

Scrisoare a lui Traian Moșoiu către Aurelian Moșoiu, 1916

2 -

cunoscut, că am
 primit ~~și~~ răspuns de
 la Inginerul Creștea-
 nu, cu promisiunea
 că va da pentru fa-
 brică, cu prețul
 de 180 lei vagonul,
 cărbuni aleși. A
 dorii să știu dacă
 ai primit vagonul
 comandat și dacă
 ești satisfăcut de
 deplin.

Vertea după vorba
 Aureliei ne-a întres-
 tat mult! Cred că
 este ceva treacător!
 Nu e rău să înceri

3

și la alți medici, întru
 cat este greu să se
 stabilească diagnosticul
 unei boale interne.
 Noi în urmă din tot
 sufletul o grabă că
 înmăntăm.

Stemene și stiriile
 despre mersul bolii
 din Pădulescu nu-a
 produs multă suferință.

În privința bolii
 Mariei îți recomand
 să un bun medic
 militar de aici, a
 stabilit ca diagnostic
 o boală internă (de
 femei), care îi pro-
 duce dureri mari
 în spate. Zilele

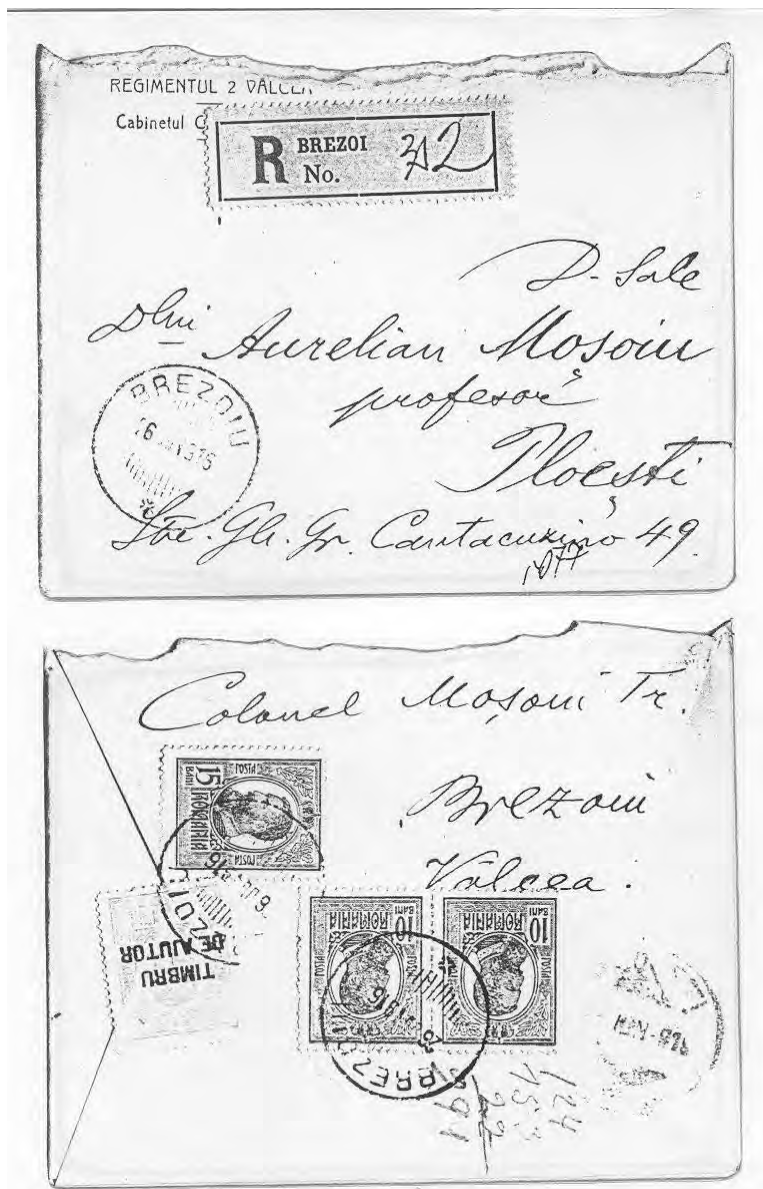
4
 acesteia va începe și
 ea cursa prescripției de
 Medic.

Tiberiu s'a întors
 de la București la
 Mexic! După
 spusele lui, ar
 fi absolvit Cl. VIII
 cu media 9. Acum
 vrea să se prepare
 de Clasa VIII^a.

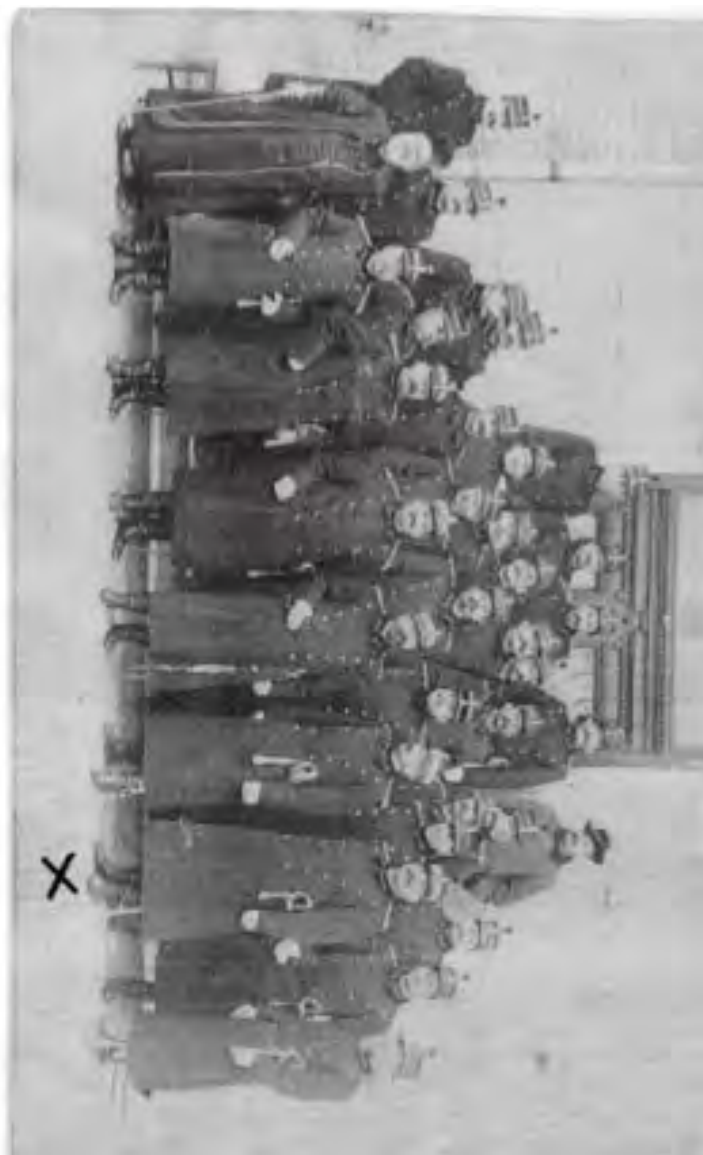
Cred, că pe la 5
 Julie, dacă eveniment
 ște nu se vor preci-
 pita, vom merge și
 eu la moșie, ca
 să regulăm afacerile
 cu moșia și pădurea.

Doamnă Aureliei
 sănătate, rămân al
 Traian

Traian

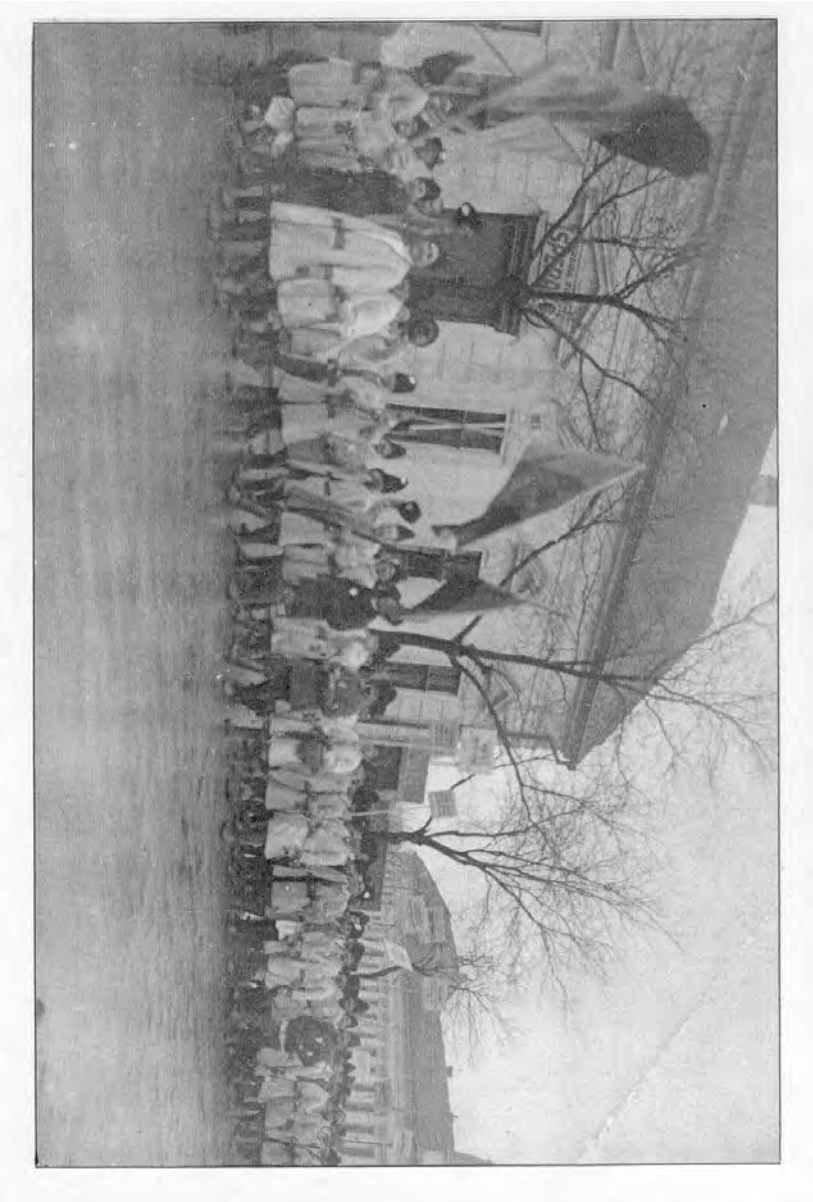
Plic expedit de Traian Moșoiu, din Brezoi, fratelui său Aurelian Moșoiu, 1916

Ofițeri din Regimentul 3 Olt
(între care și Traian Moșoiu-X)

Din vremea Unirii Transilvaniei cu România

Din vremea Unirii Transilvaniei cu România

DOMNUL PRIMAR

Un grup de inițiativă vă roagă să analizați propunerea de a acorda numele Generalului Traian Moșoiu, unei străzi din municipiul **PLOIEȘTI**.

Generalul Traian Moșoiu s-a născut în 1868 la Tohanul Nou lângă Bran. După terminarea studiilor liceale la Brașov, la Liceul „Andrei Șaguna”, Traian Moșoiu alege cariera armelor. La data de 7 Iunie 1889 în găsim sublocotenent în armata austro-ungară. Cariera militară promițătoare la început, nu-l va satisface în cadrul armatei dublei monarhii, care sugruma aspirațiile de libertate ale naționalităților oprimate din imperiu, care îl repugnă tânărului ofițer ce nu-și putea trăda ascendența românească și la 15 Iunie 1891 sublocotenentul Traian Moșoiu va demisiona din armata chesaro-crăiască. Va găsi refugiul în Țara Românească ca și fratele sau profesorul de latină Aurelian Moșoiu care se va stabili la Ploiești.

Cu o solidă cultură militară, tânărul ofițer va fi remarcat în mod deosebit și după ce la 28 noiembrie 1900 este avansat căpitan, începe să lucreze la un studiu: „Spiritul ofensiv al infanteriei. Puțini, foarte puțini ofițeri inferiori din armata română ce puteau la acea dată să se laude cu o lucrare de doctrină militară.

La 1 Iulie 1909 este avansat la gradul de maior și mutat la Regimentul 30 Muscel. În 1910 publică o nouă lucrare teoretică și reacți-oasă a Comandanților instructori,

Demonstrând reale calități organizatorice-în timpul campaniei din Bulgaria din 1913, este avansat la 1 oct. 1913 la gradul de locotenent-colonel, preluând comanda Regimentului 30 Muscel. Pentru o scurtă perioadă va trece la comanda Batalionului 7 Vânători în dispersare la Silistra, de unde va reveni în vara anului 1915 la Brezoi.

În Consiliul de coroană din 14/27 august 1916, ținut la palatul Cotroceni s-a luat hotărârea istorică de intrare a României în război. A comandat Grupul Lotru în luptele din zona Sibiului. În urma acțiunilor victorioase duse pe Varful Pietrosul, colonelul Moșoiu a fost decorat cu Ordinul Mihai Viteazul clasa III. Pe data de 9/22 octombrie, Traian Moșoiu este înaintat comandant al Diviziei 23 Infanterie.

În zilele de 25 - 27 noiembrie 1917, Divizia 23 Infanterie, în cooperare cu Divizia 12, la comanda colonelului Moșoiu, vor duce lupte aprige pe aliniamentele Loloiasca-Inotești și Tomșani-Parepa-Colceag și la est de Ploiești, Cricov-Talomița.

În 1917, colonelul Traian Moșoiu va fi avansat general de brigadă și la 21 Ianuarie va primi comanda Diviziei 12 Infanterie ce intră în componența Corpului III Armată.

În bătăliile de apărare de la Mărășești și bătălia de la Oituz

Memoriul unui grup de inițiativă pentru acordarea numelui generalului Traian Moșoiu unei străzi din Ploiești, 1997

- 2 -

(26 iulie-21 august) va lua parte și Divizia 12 Infanterie, generalul Moșoiu va fi decorat la Onești la 10 iunie 1917 de către Generalul Berthelot cu „Legiunea de onoare”.

La 12/25 noiembrie 1918, trupele de sub comanda generalului Moșoiu intra în Reghin.

La 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, Marea Adunare Națională Română hotărăște Unirea Transilvaniei cu Patria mamă.

La 28 XI/10 XII, Marele Cartier General Român îl numește pe generalul Traian Moșoiu Guvernator militar al Transilvaniei.

La 12 aprilie 1919, gen. Traian Moșoiu este numit la comanda „Grupului de Armată Nord”.

La 20 IV 1919, trupele române comandate de gen. Moșoiu au eliberat Oradea unde a fost primit cu mult entuziasm.

La 22 IV/5V 1919, se va ocupa malul stâng al Tisei de către trupele române.

La 23 VI/5 VII 1919, Marele Cartier General Român numește pe generalul Traian Moșoiu „Guvernator militar al teritoriilor ungare”, cuprinse între a doua linie de demarcație și râul Tisa, teritorii ce însemnau 7 județe.

În noaptea de 19/20 iulie 1919, trupele maghiare au trecut la ofensivă pe Tisa înarmându-se cu artilerie. Întrevăzându-se pericolul real al rușrii Transilvaniei din nou de trupa țării, reanexarea la Ungaria.

Atunci Marele Cartier General Român a numit pe gen. Moșoiu „Comandant al Grupului de manevră”.

La 25 iulie după ce trece Tisa pe podul de pontoane de la Tisza-Bő armata română are drum deschis spre Budapesta.

Pe front, la Cartierul gen. Moșoiu din Török St. Miklos, au sosit Maiestățile Lor Regele și Regina și Primul Ministru al Țării, venit de la Paris.

Gen. Moșoiu cucerește localitățile Kis-Uj-Szallas și Fegyvernek

În amurgul zilei de 3 August, Generalul Rusescu, comandantul brigadei a petra roșiori, avangarda trupelor Generalului Traian Moșoiu, intra în Budapesta.

La sfârșitul anului 1911, generalul de brigadă Traian Moșoiu trece în rezervă, părăsind armata activă care timp de trei decenii i-a fost adevărată pasiune. Se va înregimenta în rândurile Partidului Național Liberal, condus de Ionel I. Brătianu, în care va activa ulterior și fiul sau Tiberiu Moșoiu viitorul guvernator al Bancii Naționale a României între 1946 - 1947. Bravul ostaș trece în rezervă, după o cariera glorioasă, aureolat de nimbul victoriei în război și de triumful ideii Unirii pentru care luptase și în care crezuse statornic, idee ce va de-

Memoriul unui grup de inițiativă pentru acordarea numelui generalului Traian Moșoiu unei străzi din Ploiești, 1997

veni fapt istoric real prin gloriosul act de la 7 Decembrie 1918.

În cadrul acestei formații politice, generalul Traian Moșoiu va duce o politică activă care-î va asigura afirmarea în viața publică. La 7 decembrie 1919 va veni la cârma țării un guvern sub conducerea lui Alexandru Vaida-Voevod, ardeleanul ce militase pentru Uniune. În acest guvern, în urma remanierii ministeriale din 2 III 1920, în locul generalului I. Nășcanu, va fi titular la Ministerul de Război, generalul Traian Moșoiu. Din păcate, timpul prea scurt (de numai 11 zile: 2-13 III 1920) nu va permite generalului Moșoiu să dea din plin dovada aptitudinilor ministeriale.

În 1921, generalul Traian Moșoiu este numit senator de drept și în cadrul Senatului se va realiza activ politica economică liberală, caracterizată prin devisa „Prin noi înșine!”. Odată cu venirea la putere a ultimului guvern liberal prezidat de Ionel I.C. Brătianu (19 I 1922-30 III 1926), la 24 I 1922, generalul Traian Moșoiu este desemnat titular la Ministerul Comunicațiilor, unde va activa până la 30X 1923, când în urma unei remanieri guvernamentale, va trece, tot ca titular, la Ministerul Lucrărilor Publice, până la demisia întregului cabinet în 1926.

Titular timp de peste peste 4 ani la conducerea a două ministere cheie generalul Moșoiu va milita pentru industrializarea României, cu sprijinul capitalului autohton, pedelând pe necesitatea că țara sa aibă o armată puternică și bine înzestrată tehnic, grație unei industrie naționale mari, căci, „nu ne putem închipui că fabricarea în bune condițiuni și la timp a materialelor trebuitoare armatei pe câmpul de luptă să fie condusă de străini [...]. Industria are datoriei de a scuti țara de a fi tributară străinătății în acest domeniu (apararea națională - n.n.), nu numai de a asigura condiții materiale utile neatârării, ci și de a fi națională

O activitate meritorie va avea Traian Moșoiu în cadrul ministeriatului de la „Lucrări publice” susținând acordarea dreptului de autonomie administrativă și financiară a Cașor Ferate Române, lege care în concepția Partidului Național Liberal „sporește posibilitățile de propășire a C.F.R. prin propriile forțe”. Legea caută totodată să realizeze un regim unitar în domeniul transporturilor feroviare, în locul regimului existent (rețele de căi ferate de stat, alături de rețele particulare). C.F.R. a căpătat prin legea din 1925, o anumită autonomie administrativă și chiar financiară, dar amendamentele ulterioare aduse legii și faptul că sectorul particular din C.F.R. nu a fost lichidat, au făcut ca generalul Traian Moșoiu să aibă o intervenție publică în apărarea autonomiei C.F.R. în senat, în anul 1929.

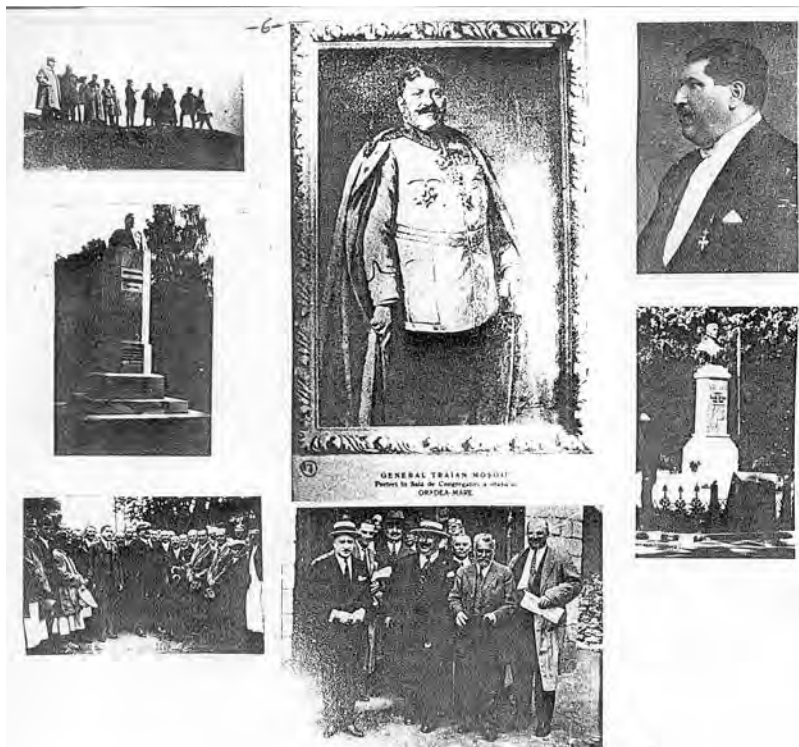
De asemenea, generalul Moșoiu se va ridica și în sprijinul dezvoltării materialele și afacerilor românești.

Memoriul unui grup de inițiativă pentru acordarea numelui generalului Traian Moșoiu unei străzi din Ploiești, 1997

PREȘEDINTELE ROMÂNIEI

DECRET
privind acordarea drapelului de luptă Batalionului 21 Infanterie
„General Traian Moșoiu“

În temeiul art. 99 alin. (1) din Constituția României și al art. 1 din Legea nr. 34/1995 privind acordarea drapelului de luptă marilor unități și unităților militare,

având în vedere propunerea ministrului apărării naționale,

Președintele României d e c r e t e a z ă :

Articol unic. — Se acordă drapelul de luptă Batalionului 21 Infanterie „General Traian Moșoiu“.

PREȘEDINTELE ROMÂNIEI
ION ILIESCU

București, 5 septembrie 1995.

Nr. 300

Memoriul unui grup de inițiativă pentru acordarea numelui generalului Traian Moșoiu unei străzi din Ploiești, 1997, anexă

FONDAT ÎN 1870

PRAHOVA

cotidian de opinie și informație

Anul IX
Seria a V-a
Nr.2148
Luni,
15 decembrie 1997
8 pagini - 600 lei

ULTIMA ORĂ

◆ S-a aprobat schimbarea denumirii străzii "Flamurei" din Ploiești, în strada "General Traian Moșoiu". Solicitarea a venit din partea grupului de inițiativă al PNL - Prahova.

Ziarul " Prahova " anunță atribuirea numelui generalului Traian Moșoiu unei străzi din Ploiești, 1997

14 august 1994

Ora 13⁰⁰

Comemorare largă și religioasă
Participă I.P.S. Antone
PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul
Ardealului.

Program artistic susținut de
corul veteranilor "Tiberiu
Brediceanu", Cercul Militar Brașov,
Diploni, Mehed, gorbunov,
Bran, Parcul Central

Cu colțobitorii:

Primăria și Consiliul Local Bran, Muzeului de
Istorie Brașov, Despătrământului Central "Astro"
Brașov, Institutului de Teorie și Istorie Militară -
Filiala Brașov

ASPECTORATUL PENTRU CULTURĂ
AL JUDEȚULUI BRAȘOV

CONSILIUL JUDEȚEAN
BRAȘOV

Istoria Neamului Românesc

RESTITUIRI

TRAIAN MOȘOIU

1861-1931

Brașov - Bran
13-14 august, 1994

Acțiuni cultural științifice " Traian Moșoiu " la Brașov și Bran,
1994

CASA CORPULUI DIDACTIC

PROGRAMUL LANSĂRII VOLUMULUI:
24 noiembrie - 2000
**„Generalul TRAIAN MOȘOIU,
militarul și politicianul în slujba țării”**

Moderator și cuvânt de deschidere:

- Lt. col. **Gavril Preda**, director al
Cercului Militar Ploiești

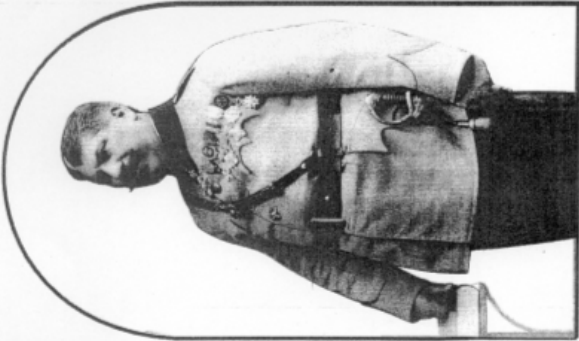
Participă:

Gheorghe Mincu, general de brigadă
în retragere, arma transmisiuni

Constantin Chipeș, colonel în retragere,
profesor de istorie militară a poporului român

Mihai Rachieru, conf. dr., directorul Arhivelor
Naționale Prahova

Gheorghe Calcan, prof. dr. istorie al Colegiului
Național „Mihai Viteazul” Ploiești

**General TRAIAN MOȘOIU
1865 - 1932**

PROGRAMUL LANSĂRII VOLUMULUI:
**„Generalul TRAIAN MOȘOIU,
militarul și politicianul în slujba țării”**

Moderator și cuvânt de deschidere:

- Lt. col. **Gavril Preda**, director al
Cercului Militar Ploiești

Participă:

Gheorghe Mincu, general de brigadă
în retragere, arma transmisiuni

Constantin Chipeș, colonel în retragere,
profesor de istorie militară a poporului român

Mihai Rachieru, conf. dr., directorul Arhivelor
Naționale Prahova

Gheorghe Calcan, prof. dr. istorie al Colegiului
Național „Mihai Viteazul” Ploiești

Programul lansării lucrării *Generalul Traian Moșoiu...*, la Ploiești, 2000

O carte încărcată de informații și... sentimente

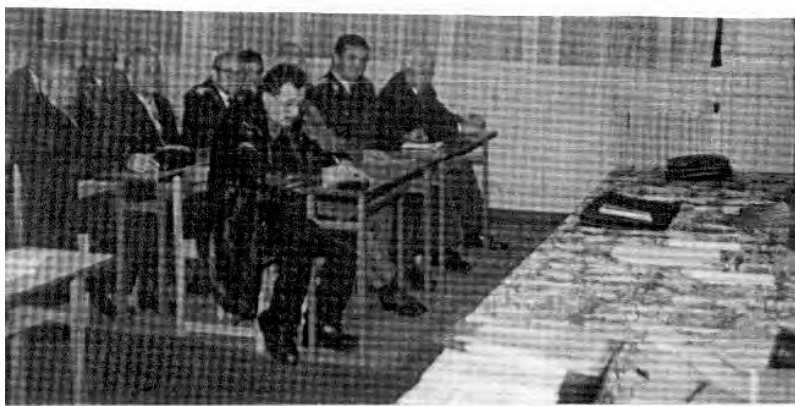
Profesorii Alexandru Dragomirescu și Cantemir Moșoiu au lansat săptămâna trecută, la Casa corpului didactic, interesantul și elegantul volum "Generalul Traian

Moșoiu. Ostașul și politicianul în slujba țării".

Autorii și-au propus – și au reușit – ca, printr-o documentare laborioasă (sprijinită de numeroși specialiști și deținători de documente), să realizeze un portret complex aceluia care a fost generalul Traian Moșoiu, luptător inteligent, neînfrânt și animat de un profund sentiment patriotic în Marele război de reîntregire, 1916-1918, dar și om de stat și parlamentar moral și eficient.

Volumul, deși încărcat inerent cu date, este ușor de parcurs, numărul mare de fotografii și planșe, făcându-l chiar atractiv, dezvăluind o epocă frământată din istoria românilor.

"Ploieștii" despre lansarea lucrării *Generalul Traian Moșoiu...*,
2000

Lansarea lucrării *Generalul Traian Moşoiu...*, la Ploieşti, 2000

Traian Moșoiu - între sufletul Ardealului și cel al Vechiului Regat

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea Marii Uniri a Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei cu România, reprezentanții Cercului Militar au evocat figura unui mare patriot român, generalul Traian Moșoiu, într-un volum intitulat „Generalul Traian Moșoiu, militarul și politicianul în slujba țării”. Figura lui s-a impus opiniei publice dar și istoricilor, atât prin faptele de arme cât și prin activitatea politică ulterioară. Prestigios conducător de oști, s-a distins în Primul Război Mondial prin curajul și prin capacitatea lui de conducere și organizare a armatei. După ce a fost avansat căpitan, a început să scrie lucrări cu caracter militar și nu numai, extrem de interesante, splendide vocabile izvorâte parcă de sub pana unui filosof. După încheierea războiului și desăvârșirea Marii Uniri, generalul Traian Moșoiu se implică în viața politică, în fruntea Ministerului Comunicațiilor, apoi al Lucrărilor Publice, dar și de la tribuna Senatului României. S-a dovedit un fin analist politic, militând împotriva pătrunderii doctrinei comuniste, sub toate

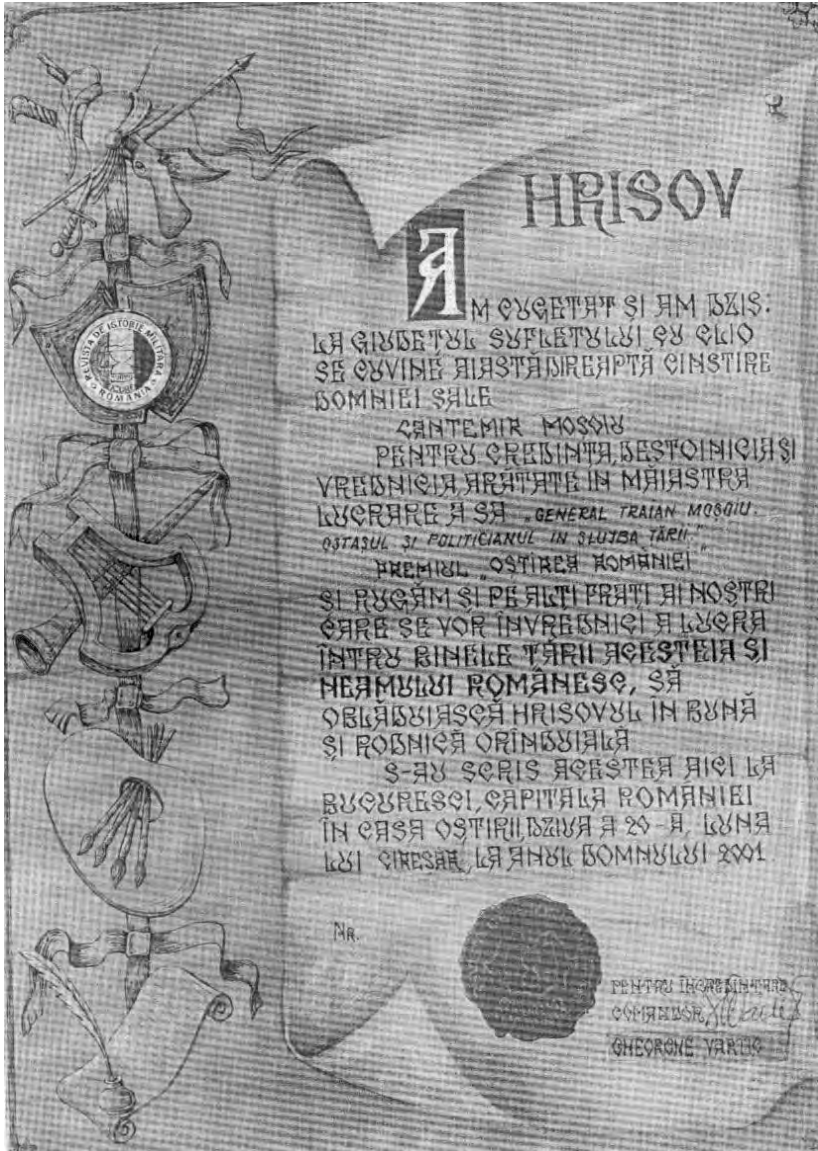
*Volumul lansat, scris de nepotul
generalului, Cantemir Moșoiu*

forme. în societatea românească. El nu era împotriva social-democrației, ci împotriva comunistilor, un real pericol pentru noi. Până la moarte, Traian Moșoiu s-a dedicat asprei, dar onorantei lupte politice sub sigla liberală - „Prin noi înșine!”.

Traian Moșoiu a luptat toată viața, atât pe câmpul de luptă cât și în viața politică a țării pentru reîntregirea și consolidarea României.

Evelin FILIP

"Jurnalul de Prahova " despre lansarea lucrării *Generalul Traian Moșoiu...*, 2000

"Revista de istorie militară " premiază lucrarea *Generalul Traian Moșoiu...*, 2001

SECRETARIAT DE S.M. LE ROI
DE ROUMANIE

Versoix, 23 iulie, 2001

Domnului Cantemir Moșoiu
Domnului Alexandru Dragomirescu
Str. Luminii Nr.4, Bl. 30E, Ap.1
Ploiești, Județul Arges
România

Stimați Domni,

Din înalt ordin al Majestății Sale Regelui Mihai I al României, vă adresăm întreaga grațitudine pentru amabilitatea de a ne dăruii volumul, "General Traian Moșoiu", apărut la Editura "PRINTEURO" din Ploiești, în anul 2000 și ai cărui autori sunteți.

Deasemenea, reiterăm mulțumirile noastre și pentru dedicația din cuprinsul cărții.

Majestatea Sa Regele vă urează să aveți zile bune în pace și sănătate pe pământ românesc.

Primiți, vă rugăm, Stimați Domni, din partea Secretariatului Majestății Sale, gândurile noastre cele mai alese.

Cu toată considerația.

Constanța Iorga
Constanța Iorga
Secretar executiv

VILLA SERENA - 77, CHEMIN LOUIS-DÉGALLIER - CH-1290 VERSOIX-GENEVA

Fostul suveran Mihai I mulțumește autorilor pentru oferirea volumului *Generalul Traian Moșoiu...*, 2001

Portretul generalului Traian Moșoiu, acuarelă, realizat de
Victor Ion Popa

**Programul activităților
din data de 4 Ianuarie 2002**

- 08.00 – 10.00 Primirea invitațiilor:**
- vizitarea unității;
  - întâlnire între generații.
- 10.00 – 12.00 Adunare solemnă**
- primirea raportului;
  - intonarea imnului național;
  - cuvântul comandantului Batalionului 21 Infanterie;
  - citirea ordinului ministrului apărării naționale;
  - citirea mesajului șefului S.M.F.T.;
  - ceremonial religios;
  - allocuțiuni.
- 12.00 – 12.30 Ceremonie militară pentru depunerea de coroane și jefte de flori la statuia G.I. TRAIAN MOȘOIU și la plăcile comemorative închinare eroilor Batalionului 21 Infanterie "General Traian Moșoiu"**
- 12.30 – 13.30 Vernisajul expoziției:** << Batalionul 21 Infanterie "General Traian Moșoiu" continuator al tradițiilor de luptă ale Regimentului 3 Dobroanți "Olt" – 125 ani de existență și glorie nepieritoare >>; închinarea de diplome și insigne dedicate acestui moment aniversar.
- 13.30 – 15.00 Vizitarea unei expoziții de armament și tehnică de luptă din înzestrarea unității. Prezentarea unor exerciții tactice și demonstrative. Defilarea unității.**
- 15.00 – 20.00 Masa festivă în cinstea evenimentului.**
- 20.00 – 20.30 Apelul solemn**

D-lui

CANTEMIR MOȘOIU

Invitație

Invitație la festivitățile de la Oradea dedicate lui Traian Moșoiu, ianuarie 2002

Generalul Traian Moșoiu - pro memoria -

Generalul Traian Moșoiu s-a născut la 2 iulie 1868 în localitatea Tohanaul Nou, județul Brașov. La 1 iunie 1889 este avansat sublocotenent (de rezervă) în armata austro-ungară, fiind activat în 9 Mai 1890 în Regimentul 85 Maramureș. Demisionează din armata austro-ungară, la 15 iunie 1891 și trece în Regatul României, fiind integrat la 1 aprilie 1893 în armata română și avansat în anul următor, locotenent în Regimentul 9 Râmnicu - Sărat, iar la 28 noiembrie 1900 căpitan.

În anul 1913 participă în campania din Bulgaria, fiind avansat în gradul de locotenent colonel și numit la comanda Regimentului 20 Mureș, iar din anul 1915 la comanda Regimentului 2 Dorobanți Valea.

În August 1916 este numit comandant al Brigăzii 3 Infanterie din Divizia 23 Infanterie în fruntea căreia participă în luptele de la Mărășești și Mărăcea.

În Ianuarie 1917 este numit la comanda Diviziei 1 Infanterie din Corpul 2 Armată al Armatei a II-a Române, condusă de șeful mareșal al României Alexandru Averescu. La 1 aprilie 1917 este avansat la gradul de general de brigadă. În 10 decembrie 1918 Marele Cartier General Român îl numește pe generalul Traian Moșoiu guvernator militar al Transilvaniei. La 12 Aprilie 1919 generalul Traian Moșoiu este numit la comanda "Grupului de Armată Nord" (Diviziile 6 și 7 Infanterie) care la 16 Aprilie 1919, revocă la oficiul său în Poarta Soseșului.

În 20 Aprilie 1919, de Ziua Învingerii, pe pete "Grupului de Armată Nord" intră în Oradea în "netele cântecelor "Destempeți-te români", "Pe-al nostru Steag". La 5 Iulie 1919, Marele Cartier General Român îl numește pe generalul Traian Moșoiu guvernator militar al teritoriilor de la răsărit de Tisa.

Între 16 Septembrie și 15 Noiembrie 1919, generalul Traian Moșoiu a fost comandant al garnizoanei Budapesta, după care a fost numit la comanda Corpului Vânătorilor, cu sediul la Oradea.

În anul 1920 este numit pentru scurt timp, titular la Ministerul de Război, iar în anul 1921, senator de drept. A fost desemnat cetățean de onoare al orașului Oradea.

S-a stins din viață în anul 1934.

În cinstea intrării trupelor române, în frunte cu generalul Moșoiu în Oradea, bihoreni au dezvelit o placă jubiliară la 12 octombrie 1994, iar militarii din garnizoană au ridicat în cinstea bravului general un bust în 20 aprilie 1993.

Fișă realizată de: LE GEA COPRODUCERE REGIONALĂ, CU LUCRĂRI DE ARHIVĂ
Tipărit în Institutul de Istorie din Oradea

Oradea - 2002

Batalionul
21
Infanterie

"General Traian Moșoiu"

125 de ani
de Istorie
și glorie

Ostași de gardă la placa comemorativă,dezvelită cu prilejul aniversării a 125 de ani de la înființarea unității

Ostaș de gardă la monumentul Generalului Traian Moșoiu

Festivitățile de la Oradea, ianuarie 2002

Colonel Marcel Pop, comandantul Brigazii 11
Mecanizate „Carei”.

Festivitățile de la Oradea, ianuarie 2002

PENTRU PATRIE, ONOARE ȘI DRAPEL!

Scutul patriei

Periodic al Corpului 4 Armată Teritorială

Anul 54
 Nr. 370 (1680)
 16 IANUARIE 2002
 8 pagini — 2000 lei

SCUTUL PATRIEI
16 IANUARIE 2002

ÎN ACTUALI

Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu”
— 125 de ani în cronică vieții

CUVINTELE MINISTRULUI APĂRĂRII SPUN: TOTUL

Ziua de 4 IANUARIE 2002 a prilejuit militarii din Batalionul 21 Infanterie „General Traian Moșoiu” din Oradea sărbătorirea a 125 de ani de existență. A fost o ceremonie simplă, marcată evident de numărul tot mai mic de militari, care încearcă să nu simtă tradiția ca pe o povară. Entuziasmul însă a rămas același și menține starea de spirit necesară pentru a crea noi repere în existența unității.

Istoria de 125 de ani a batalionului are mai multe date simbol: 1 IANUARIE 1877, data înființării; 6 AUGUST 1917, jorifele din operațiunea „Mărășești”; OCTOMBRIE 1944, forțarea Mureșului, la Cerba, a Someșului, la Bonjida, eliberarea frontierei de nord-vest, la sud de Satu Mare; 23 FEBRUARIE 1957, transformarea, după alte reorganizări, în Regimentul 21 Mecanizat; 1 IULIE 1995, organizarea în actuala structură și cu actuala denumire.

Atmosfera de sărbătoare se simte încă de la poarta orașului. După o noapte în care Oradea a deținut titlul de „paul frigului în România”, profesori-grupuri de invitatise îndreptată spre „1326”, denumire rămasă în sufletul celor care și-au legat căldura destinului de acest indigeniv. Este vizitată unitatea, se întâlnesc generațiile. Imbrășisări, amintiri, repere de duiz. Înmănușări de diplome. Festivitatea este onorată de prezența deputatului Răzvan Ionescu, președintele Comisiei de Apărare, Siguranță Națională și Ordine Publică din Camera Deputaților, și a președintelui județului Bihor, al Aurel Tărbuș.

Moment de raport! Comandantul Corpului 4 Armată Teritorială „Mareșal Constantin Prezan”, dl general-maior Ion Cioră, primește raportul de la comandantul batalionului, dl colonel Mircea Focșă. Este trecut în revistă efectul ter-

nității și se înleazăză Intimul național. Urmează cuvântul comandantului batalionului. Credința ministrului apărării naționale este că de comandantul Brigăzii II Mecanizate „Cerei” dl colonel Marcel Pop. Sunt prezentate și mesajele din partea soldatului SMFT și a secretarului general al garnizoanei, Mirela Ionă, ofițerica șefă de posesorie a eroilor unității și li bincuvăntăzază pe cei prezenți.

Urmează momentul emoționant al lădurii de cuvânt. Locotenent-colonellul (r) Viorel Diaconu, fost comandant și unității în perioada 1995—1998, a săfătează experiența aceluiază: „Cet mai frumos lucru a fost unitatea așteptată și respectul dintre oameni”. Pe fașorul Cantăriei Moșoiu, nepotul generalului Traian Moșoiu, a venit special de la Ploiești pentru această aniversare. A mulțumit militarii pentru iniția-

tiva de a da unității numele-ștebul al generalului Traian Moșoiu. În numele veteraniilor de război a roștit o alocuțiune colonellul (r) Ioachim Sima, iar din partea pensionarilor militarii dl general-maior (r) Ion Bodea. Prezent la festivități, Viceprimarul Oradiei, dl Gavril Ghilțea, a mulțumit militarii pentru seriozitatea și profesionalismul lor. Cuvântul comandantului Corpului 4 Armată Teritorială, Mareșal Constantin Prezan”, dl general-maior Ion Cioră, a fost plin de speranțe. „Sub semnul respectului pentru trecut, vom călădi viitorul acestei unități. Credem că în anii viitorii plăcut unității, dar și ale altor unități din garnizoană, vor fi pline de militari profesioniști care vor continua tradițiile” — a conchisă domnia sa.

Au urmat ceremoniile militare de depunere de coroane și jerce de flori la statuia generalului Traian Moșoiu, din incinta unității, vizitarea expoziției „125 de ani de existență și glorie neplectătoare”, la muzeul militarii al garnizoanei; dezvoltarea unei plăci aniversare și prezentarea unor exerciții demonstrative. Masa festivă a fost întreruptă de frumoasele cântăce ale Eforiei și în interpretarea artiștilor de la orchestra populară a Filarmonei de Stat „Cristina” din Oradea.

„Și mâine e o zi” — e o replică dintr-un film celebru. Dar pentru militarii batalionului, celebre au rămas și cuvintele ministrului apărării naționale, dl Ioan Mircea Pascu, roștite în martie 2001, când a vizitat unitatea. „Felicități! Pentru că de multe feteți cu atât de puțin!”.

■ MAIOR
OVIDIU PURDEA-SOMES

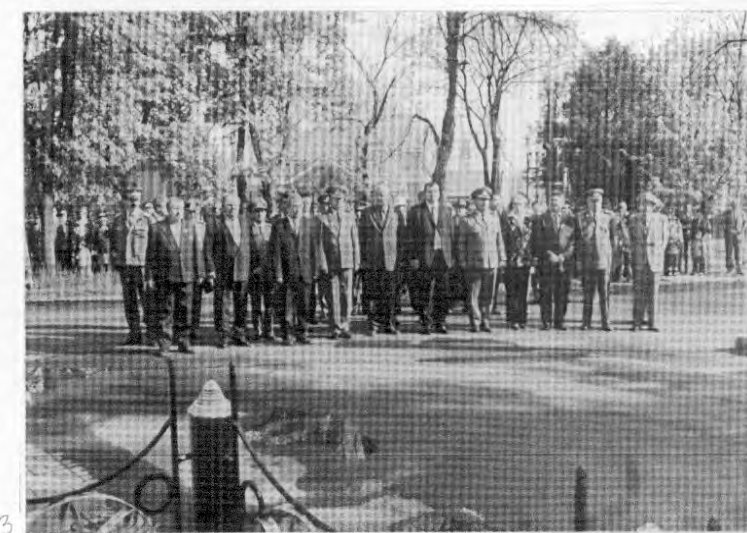
Diplomă realizată cu ocazia festivităților de la Oradea, ianuarie 2002

General TRAIAN MOȘOIU
1865 - 1932

20 aprilie 2002 - Oradea

83 de ani de la momentul istoric al intrării triumfale
- în Oradea eliberată - a „**glorioasei armate a Regelui**
Ferdinand I al tuturor românilor”, în frunte cu energicul
general **Traian Moșoiu**.

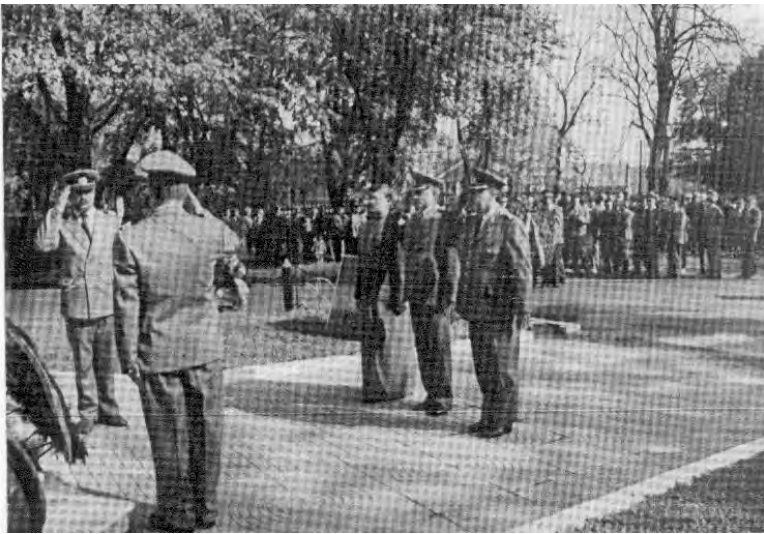

Oficialitatile

Festivitățile de la Oradea, 20 aprilie 2002

Fanfara

Festivitățile de la Oradea, 20 aprilie 2002

O ZI DIN ISTORIE, O ZI PENTRU ISTORIE

Se împlinesc, la 20 aprilie, 83 de ani de la momentul istoric al intrării triumfale - în Oradea eliberată - a "glorioasei armate a Regelui Ferdinand I al tuturor românilor", în frunte cu energicul general Traian Moșoiu.

Primăria Oradea și Garnizoana Oradea vă așteaptă să onorați cu prezența dumneavoastră manifestările organizate împreună, după următorul program:

* **Sâmbătă, 20 aprilie 2002; ora 10.00:** Monumentul generalului Traian Moșoiu; - Ceremonialul militar: Depuneri de coroane de flori; **ora 10.45:** Monumentul Voievozului Mihai Viteazul; - Concert al muzicii militare; **ora 11.00:** Sala Mare a Primăriei Municipiului Oradea; - Simpozionul "20 Aprilie 1919, zi memorabilă pentru Oradea și orădeni"; "Contextul internațional în primăvara anului 1919", prof. univ. Ioan Morga; "Importanța zilei de 20 aprilie 1919 în istoria orașului Oradea" - prof. univ. dr. Viorel Faur; "Evoarea personalității generalului Traian Moșoiu" - prof. Cantemir Moșoiu, nepotul generalului.

Primar, Petru FILIP

Regele Ferdinand I decorează ofițerii și primește defilarea trupei pe 23 mai 1919, la Oradea

Presa bihoreană despre festivitățile de la Oradea, 20 aprilie
2002

Festivitățile de la Oradea, 20 aprilie 2002

Simpozion, Sala Mare a Primăriei, 20 aprilie 2002

"Cel care construiește, seamănă, plantează, țânșează țel este locuitor de Dumnezeu"

Jurnalul de dimineață

Cețenia și județul Bihor ■ 12 pag. ■ nr. 2723-311 ■ 6.000 lei ■ miercuri 21 aprilie 2004

Moment ecvestru

Acasă

Cu prilejul sărbătorii zilei Fetei Terestre și a aniversării a 85 de ani de la înființarea Armatei Române la Oradea, Garazonna, organizația organizată o serie de manifestări.

Într-o dimineață, Președintele Petrușoiu Șabjanovici a efectuat șabla de pomnuc a eroilor. Ceremonia a condus la stațiunea de conoare la stațiunea generală Trasa 30-șoșii din parca reprezentativă tuturor instituțiilor decernabile ale statului, Consiliului Județean și Episcopiei Ortodoxe de Bihor și Sălaj.

După momentul de reculegere dedicat eroilor eroilor cașii în primul război mon-

dial, Invatați Garazonna și au îndreptat. În pax, spre Primăria Municipaliului.

Pe parcul dintre Biserica Sf. Lăzăr și Primăriei s-a desfășurat o paradă sordidă în jurul centrului și mării cavaleriei. Prestația celor de rasă se pare că va schimba norocul șabliilor noștri întru totul șabli și a mersului înșelător în fața personalităților care ascultau cu mare atenție înșelător generalului Mergu către șabli.

Mitrosul ruzic a fost înșelător de jurnalist pentru a scuti șablii.

Amintim eroilor șablii să intre în Sala Mare că în manifestările de gen din Occident, caii au coada împerecheată cu gîșă, fiind denotați cu un șabliu în caz că li s-a produs eroarea.

Foto: Teo

Grație "scăpării" caballin, oficialii au putut lua contact direct cu mitrosul cimpurilor de luptă de la începutul secolului trecut...

Festivitățile de la Oradea, 20 aprilie 2004

Oficialitățile orașului în frunte cu Petru Filip

Presă bihoreană despre festivitățile de la Oradea, 20 aprilie
2004

Parada militară

Festivitățile de la Oradea, 20 aprilie 2004

La Biserica Militară Oradea unde episcopul - vicar Petroniu Sălăjanul, împreună cu un sobor de preoti și diaconi a oficiat o liturghie.

Simpozion în Sala „General Traian Moșoiu” a primăriei Oradea

20 aprilie 2004

Proclamație

Români!

De când pe malul Căpușului, Foerodul Gelu muri moarte de viteaz,
împotrivindu-se îndărătnic cotropitorului barbar, stăpânire străină s-a așezat în
mânașrul Ardeal.

Sunt 1000 de ani de atunci și în tot acest timp, o singură dată lanțurile
au fost sfâșiate de către cel mai mare dintre visătorii neamului nostru.

Dar viteazul Mihai a căzut răpus mișelește și visul lui s-a spulberat.

Darăși veacuri de robie amară, cari v-au înfănt, însă sufletele vi le-a oțelit.
Șlipa visată de toți, prevestită de glasul atâtor profeti, sfințită de sângele
atâtor martiri, luptătorii ai idealului, a sosit acum.

Lanțurile cad pentru toldeasuna.

Armata română pășeste increzătoare în Ardealul frătesc.

Pășesc increzători dorobanții și în fruntea lor, umbra Marelui Mihai,
se îndreaptă spre pământul visat, spre pământul unde mișelia străinilor i-a
curnat minunata viață.

La sărbătoarea biruinței, a împlinirii destinelor, grăbesc marile umbre cari
au crezut în acest ideal și au pierit pentru el. Șesese și Horia și Ploșca,
și Fișan și Dancu vine cu mândrii lui Moți.

Sub privegherea lor, sufletele noastre să se contopească într-unul, în marea
sărbătoare a Unirii celei veșnice.

Români!

Su noi aducem libertatea, iar dreptatea este scrisă pe steagurile noastre.

Din ordinul Majestății Sale regelui Ferdinand I, a celui mai viteaz
și înțelept dintre Reși, trecem hotarele nedrepte cari ne-au despărțit zece
veacuri. Ștergând amintirea timpurilor de durere și umilință, ră întindem
mâna de frate spre a întări legătura care de acum nu trebuie să se mai desfacă
și nu se va mai desface."

Comandantul Diviziei VII,
General Moșoiu

20 aprilie 2004.

Înmănată domnului Primar, inginer doctor Petru Filip, la aniversarea a 85 de ani de la
intrarea Armatei Române în frunte cu Generalul Traian Moșoiu în orașul Oradea.

Proclamație a lui Traian Moșoiu

Bustul și placa memorială a lui Traian Moșoiu din
Holul Mare al Primăriei din Oradea

Considerații artistice și tehnice asupra bustului lui Traian Moșoiu, amplasat în holul Primăriei Oradea

Realizarea acestei lucrări a fost posibilă în urma unei comenzi de conjunctură pe care mi-a dat-o Dl. Petru Filip, primarul Oradei, cam pe la jumătatea lunii august în anul 2000. Lucrarea trebuia terminată pe 12 oct., inaugurarea ei făcea parte din programul manifestărilor culturale dedicate zilei orașului.

Timpul fizic pentru realizarea unui bust, sau a unei statui, ce reprezintă o mare personalitate istorică sau culturală etc., în general, este o problemă; nu se poate delimita. El este determinat, să spunem așa, de exigențele artistului, de pregătirea sa, de starea sa spirit, de starea de venerație pentru respectiva personalitate. Iar momentul optim, este dat de starea de revelație. Genialul Brâncuși, când spune: „Lucrurile nu sunt chiar atât de greu de făcut; însă ceea ce este greu - cu adevărat, e să ne punem în starea de a le face „- se referă la aceasta stare de revelație, când spiritul își caută forma.

Aș vrea să mai prezint opinia poetului Reiner Maria Rilke cu privire la actul creator, la implicarea artistului. El se referă, într-o scrisoare adresată lui Rodin, la soția sa, care era sculptoriță și dorea să facă bustul maestrului Rodin: „Scumpul meu Prieten, vă scriu aceste rânduri aproape fără să vreau. Înțeleg că e cu neputință să stăruim mereu asupra unei chestiuni plicticoase pentru voi și care depinde exclusiv de bunăvoința voastră. Totuși, dintr-o lungă corespondență cu Doamna Rilke, am înțeles că pentru ea ar fi o catastrofă dacă ar trebui să renunțe cu desăvârșire la acest frumos proiect; de când, în generoasa voastră scrisoare, ați consimțit ca această frumoasă lucrare odată și odată să se facă, toata viața ei n-a mai fost decât o pregătire pentru aceasta îndatorire supremă. Să admitem ca împrejurările nu sunt prea îmbietoare spre a face un bust frumos, dar vor fi totuși mai mult decât suficiente pentru a face un admirabil efort. și este de o importanță covârșitoare în viața unui artist să se poată angaja o dată într-un efort de mare calitate, fiind obligat să-si concentreze toate puterile ființei sale care, poate, nu s-au întâlnit încă niciodată într-un același elan. Veți zice că e sentimentalism, neavând nimic de-a face cu pura dispoziție care trebuie să fie una și aceeași față de întreaga natură; totuși artistul, și mai ales o femeie, nu va face niciodată abstracție de inima sa care se exalta și optează; și o astfel de îndatorire obligă în pofida a orice și dă forțe care nu se pot descătușa în fața unui model oarecare. În sfârșit, eu îi doresc nespusei D-nei Rilke să poată totuși să se dedice, într-o zi, unui lucru fără de seamăn, ca acesta. Sunt sigur că cele câteva momente pe care i le-ați dăruit, citindu-vă, de pildă, în acest timp corespondența, ar fi de ajuns pentru atenția sa pătrunzătoare ca să se imbibe profund de prezența voastră.”

Revenind la gen. Traian Moșoiu, și eu a trebuit să mă pătrund de spiritul lui, de personalitatea covârșitoare a acestuia. Aceasta am făcut-o cu inima deschisă, cu iubire, cu smerenie, cu profundă recunoștință și nesfârșită admirație, cu multă bucurie și înălțare sufletească. La această înălțime a spiritului, în creuzetul inimii mele, s-au decantat în forma plastică trăsăturile de erou, așa cum, bine îl definesc, faptele sale.

În consecință, ideea, mesajul clar, al reprezentării generalului Traian Moșoiu, adică, bustul generalului Traian Moșoiu trebuia să înglobeze, dincolo de trăsăturile

Sculptorul Ion Mihale despre realizarea bustului general Traian Moșoiu

fizionomice, adică de asemănare, trăsăturile fundamentale: de erou, de mare strateg, de conducător înțelept, curajos, demn și hotărât, patriot adevărat, gata, oricând, să-și dea viața pentru patria sa. Pătruns de emoție și încărcat cu aceste sentimente nobile, am stăruit, clipă de clipă, să-mi stea aprinse-n suflet, așteptând momentul de grație pentru a le tura în forma, adică, a le modela.

Știind că lucrarea va fi expusă în holul primăriei, într-un spațiu public, și că o lucrare publică, de o asemenea importanță, este și un reper important de educație spirituală, ce se reflectă în conștiința publicului privitor, lucrarea trebuia să triumfe și din punct de vedere etic, adică să emane sentimentul de bine și frumos, sentiment prioritar exprimat și în arta greacă antică. Prin urmare, realizarea bustului a însemnat o mare responsabilitate pentru mine.

Realizarea efectivă a bustului a înglobat două planuri: - Planul spiritual ce cuprinde starea de frământare interioară, în căutarea ideii, a mesajului, a trăsăturilor ce definesc personalitatea complexă a gen. Traian Moșoiu, și planul material al transunerii acestora în forme plastice, prin spiritualizarea lutului. Aceste două planuri se întrec, se între-pătrund, într-un joc subtil, în care materia se supune docilă, ascultând vibrațiile inimii, fixând într-o formă unică și eternă, chipul eroului Traian Moșoiu.

M-a preocupat relația firească stabilită între dimensiunea bustului și privitor. Am căutat acea măsura interioară a comunicării, prin monumentalitate, și nu prin masivitate. Partea de execuție tehnică nu cred că prezintă interes, și nu voi intra în detaliu. Totuși, se impun câteva precizări, cu privire la fazele de lucru. După studierea spațiului de amplasare a lucrării, respectiv, holul primăriei, am stabilit dimensiunile bustului (înălțime, lățime), apoi am făcut schițe și studii, din față și profil, în desen, pentru a stabili unele repere ale lucrării, dar necesare și pentru construirea armăturii. Aceasta are rolul de a susține masa de lut. După ce am pus lutul pe armatură, am eboșat în linii mari, trăsăturile sintetice, apoi le-am aprofundat, prin studiul detaliilor, potențate în actuala formă. După formă în lut, am luat mulaj din gips. Acesta se cheamă negativ. În acest negativ se toarnă pozitivul, tot din gips. Negativul se îndepărtează, rămânând pozitivul, ceea ce este în final, lucrarea propriu-zisă.

Inițial, bustul a fost amplasat pe un soclu potrivit, în armonie cu starea de demnitate pe care personalitatea istorică reprezentată o degaja: înălțimea privirii fiind deasupra liniei de orizont.

Ulterior, în urma unor modificări făcute în hol, fără ca să fiu consultat, lucrarea a fost coborâtă, sub nivelul liniei de orizont. Aceasta stare de expunere nu este benefică lucrării, nu mă mulțumește. Eu propun, ori să se revină la expunerea inițială, ori să se caute un alt loc de expunere.

Resume

J'ai réalise le portrait en buste du general Traian Moșoiu sur la commande du maire d'Oradea, Petru Filip.

L'ouvrage est une synthese des traits qui definissent le caractere moral et la personnalite militaire de cette figure legendaire de notre histoire contemporaine.

Sculptor Ioan Mihele

Sculptorul Ion Mihale despre realizarea bustului general Traian Moșoiu

Profesor Cantemir Moșoiu,
strănepotul generalului
Traian Moșoiu

Lt. Col. (r.) ing. Dan Nicolae
N. Poinar, sufletul acțiunilor
organizate la Oradea

Calendar pe 2006 si 2007

IN ZIUA DE 20 APRILIE ANUL 1919
ZIUA SFINTEI INVIERI
 S'A FACUT INTRAREA TRIUMFALA
 IN ORASEL ORADEA-MARE GEORGIASA ARMATA A

REGELEI FERDINAND I.
 AL TUTUROR ROMANILOR IN FRUNTE CU
GENERALUL TRAIAN MOȘOIU
 COMANDANTUL GRUPULUI DE NORD
 PUNAND DE VECI STĂPÂNIRE
 ROMÂNEASCĂ IN ACEST ORAȘ

IN AMINTIREA ACESTEI ZILE ISTORICE
 S'A AȘEZAT ACEASTĂ TABLĂ COMEMORATIVĂ
 ÎN ZIUA DE 20 APRILIE 1921

General Traian Moșoiu 1865 - 1932

„Energicul General ardelen (Traian Moșoiu) în automobilul lui atât de îndrăzneț, mânat mult înaintea regi-
 mentelor care înaintau, a fost literalmente
 copleșit de fiori.”

și între fitorile de la Oradea-Mare și
 florile grozave de la Niș, de la București,
 cu care se lăudau alții, este o oarecare
 doosebire, și în ce privește inima cu care au
 fost date și în ceea ce privește semnificația
 lor morală. Acelora care ne făgăduiau, la
 dușmani ca și la prieteni, încurcați în
 statisticile false ale meșterilor ce sunt
 ungurii, dreptul de a pătrunde și a ne aşeza
 acolo, nu li se poate recomanda o literatură
 mai potrivită pentru convingere decât
 descrierile despre intrarea generalului
 român în Oradea-Mare.

Căci nu știu, nu-mi aduc aminte, ce s-a
 petrecut aici în aceeași zi de 20 aprilie
 1919, dar Istoria Românilor s-a făcut în
 ziua aceea acolo.”

Nicolae Iorga

S-a reanșorat această tablă, în sediul primăriei
 Oradea, la 20 aprilie 2001, cu textul original

Bibliografie

I. Izvoare

Arhivele Naționale, București
Fond H. Berthelot
Fond Fototecă
Arhivele Militare Române, Pitești
Fond 3042
Fond 5417

Arhiva particulară a familiei Cantemir Moșoiu, Ploiești
Fond General Traian Moșoiu
Fond Tiberiu Moșoiu
Fond Profesor Aurelian Moșoiu

Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
Fond Documente

*
* *

- Dobrescu, Constantin, Rachieru, Mihai, Baicu, Ion, Șt., *Viața politică prahoveană 1919 – 1938. Documente*, Editura „Scrisul Prahovean”, Cerașu, 2000.
- Dobrescu, Constantin, Rachieru, Mihai, *Viața culturală a municipiului Ploiești și a județului Prahova (1900 – 1948). Documente*, Editura „Silex”, București, 1997.
- Doinele Generalului Moșoiu*, culese și întocmite de Z. Sandu și Volbură Poiană, Editura „Foaia Poporului”, Sibiu, 1920.
- Hamangiu, C., *Codul general al României. Legi noi de unificare*, vol. XI-XII, 1922-1926, [București, f.a.].
- Moșoiu, Aurelian, *Însemnătatea Societăților de Lectură ale Școlărilor din liceu*. Cuvântare rostită de Aurelian Moșoiu, profesor, la ședința festivă de la 7 februarie 1909, a Societății de lectură a Clasei a VIII-a, clasa modernă, în Amfiteatrul Liceului din Ploiești, Tipografia „Lumina”, Ploiești, 1909.
- Moșoiu, Traian, General, *Memorial de război (august – octombrie 1916)*, Cuvânt înainte de Vasile Netea, studiu introductiv și note. Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987.
- Moșoiu, [Traian], Căpitan, *Spiritul ofensiv al infanteriei*, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1909.
- Moșoiu, [Traian], Maior, *Instructorii crucișilor de infanterie*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1910.
- Moșoiu, Traian, *Ocuparea Budapestei în legătură cu operațiunile militare din Ardeal, 1918-1919*, Atelierele „Cartea Românească”, [Șimleul Silvaniei, 1919].
- Moșoiu, Traian, *Cuvinte rostite de Traian Moșoiu în Adunarea Națională din 1922*, București, Imprimeria Statului, 1923.
- Moșoiu, Traian, *Cuvinte către Rege și Țară rostite de domnul General Moșoiu Traian, ministrul Comunicațiilor în Adunarea Națională, 1922*, Imprimeriile Independența, București, 1922.

- Moșoiu, Traian, *Regimul apelor în România. Expunerea de motive a legii*, în „Democrația”, nr. 3, martie 1924.
- Moșoiu, Traian, *Organizarea Căilor Ferate, Discurs ținut de Traian Moșoiu în ședința Senatului din ziua de 21 decembrie 1926*, București, Imprimeria Statului, 1927.
- Moșoiu, Traian, *Problema apărării naționale în România Mare*, în „Democrația”, revista Cercului de studii al Partidului Național Liberal, an XV, nr. 7-8, 1927, p. 40 – 56.
- Moșoiu, Traian, *Regia autonomă C.F.R. Discurs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1929 de general Traian Moșoiu, senator de drept*, Imprimeriile Statului, București, 1929.
- Moșoiu, Traian, *Legea poziționării ofițerilor. Cuvântare rostită de Traian Moșoiu în ședința Senatului din 16 februarie 1931*, București, Imprimeria Statului, 1931.
- Moșoiu, Traian, *Pericolul comunist. Discurs rostit în ședința Senatului din 2 iunie 1929 de general Traian Moșoiu, senator de drept*, București, Imprimeriile Statului, 1929.

*

* *

- „Arhiva”, supliment de istorie al ziarului „Cotidianul”, București, 1997.
- „Învățământ liceal și tehnic profesional”, București, 1988.
- „Cotidianul”, București, 1996.
- „Crișana”, Cotidian independent, Oradea, 2002 – 2005.
- „Curierul armatei”, Editura Corpul 1 Armată Teritorial, 2000.
- „Familia”, Revistă de cultură, Oradea, 1983.
- „Historia”, Revista de istorie, București, 2003 - 2004 .

„Informația de Vest”, Cotidian independent, Oradea, 2004 – 2005.

„Informația Prahovei”, Cotidian independent, Ploiești, 2001 - 2002 .

„Jurnalul de Bihor”, Oradea, 2004 – 2005.

„Jurnalul de dimineața”, Consiliul Județean Bihor, Oradea, 2004 - 2005 .

„Jurnalul de Prahova”, Ploiești, 2000.

„Magazin istoric”, București, 1982 –2006.

„Observatorul militar”, Editura Ministerului Apărării Naționale, 2001.

„Ploieștii”, 1930.

„Prahova”, Cotidian de opinie și informație, Ploiești, 1980 – 2005.

„Realitatea bihoreană”, Cotidian de informație și atitudine democratică, Oradea, 2002 – 2005.

„Realitatea evreiască”, Publicație a Federației Comunităților Evreiești în România, București, 2000.

„România eroică”, Asociația Națională „Cultul Eroilor”, București, 2000 – 2005.

„Scutul patriei”, Periodic al Corpului 4 Armată Teritorial, 2002.

„Steaua”, Revistă a Uniunii Scriitorilor, Literatură, Artă, Cultură, București, 1984.

„Telegraful de Prahova”, Ziar de informație și atitudine civică, Ploiești, 2000.

„Universul”, 1932.

„Viitorul”, 1936.

„Zig-Zag”, București, 1990.

II. Volume, studii, articole

- Academia Română, *Marea Unire din 1918 în context european*, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, București, 2003.
- Agrigoroaiei, Ion, *Opinie publică și stare de spirit în vremea războiului de întregire și a Marii Uniri*, Editura Fundației Axis, Iași, 2004.
- Agrigoroaiei, Ion, *România interbelică*, vol. I, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001.
- Agrigoroaiei, Ion (coordonator), Buruiană Ovidiu, Iacob Gheorghe, Turluc Cătălin, *România interbelică în paradigmă europeană*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.
- Baboș, Alexandru, *Consiliul Dirigent, ardelenii și apărarea Marii Uniri*, Editura „Spicon”, 2000.
- Baicu, Ion Șt., *Nicolae Iorga și Partidul Naționalist Democrat în viziunea presei și a documentelor de arhivă prahovene, 1810 – 1948*, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Bandholtz, Hill, Harry, *An unidiplomatic Diary by the American of the intermilitar Mission, 1919 – 1920*, <http://www.historicaltextarchive.com>
- Bihoreanu, Gheorghe, Tudor, Moșincat, Constantin, Tulvan, Ioan, *Generalul Traian Moșoiu, arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002.
- Calcan, Gheorghe, Moșoiu, Cantemir, *Profesorul și Senatorul Aurelian Moșoiu, o personalitate a lumii prahovene*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2003.

-
- Calcan, Gheorghe, Agrigoroaiei, Ion, *România și Conferința de pace de la Paris, 1919 – 1920. Studii și documente*, Editura „Prahova”, Ploiești, 2001.
- Calcan, Gheorghe, *Generalul Traian Moșoiu- o secvență a devenirii sale*, „Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova” , vol. VII, Chișinău, 2006, p. 196 - 203.
- Calcan, Gheorghe, Moșoiu, Cantemir, *Un reprezentant al Marii Uniri, Generalul Traian Moșoiu*, „Anuar”, Fundația pentru istoria Prahovei, Arhivele Naționale, Direcția Județeană Prahova, Asociația Arhiviștilor și Prietenii Arhivelor, Societatea de Științe Istorice-Filiala Prahova, Societatea Culturală „Amicii Franței-General Berthelot”, vol. IX, Ploiești, 1997, p.137 – 138.
- Calcan, Gheorghe, *General Traian Moșoiu. Memorial de război (august – octombrie 1916). Ediție, studiu, introducere și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, 152 p.+ fotografii, „Anuar”, Societatea de Științe Istorice, Filiala Prahova, nr. 1, Ploiești, 1989, p. 168-170.
- Calcan, Gheorghe, *Instrucția infanteriștilor la începutul secolului al XX-lea în viziunea unui viitor general*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, vol. LVI, Seria Științe Umaniste, nr. 5, 2004, p. 139-142.
- Calcan, Gheorghe, *Generalul Traian Moșoiu în poezia populară*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, vol. LVI, Seria Științe Umaniste, nr. 5, 2004, p. 143-148.
- Calcan, Gheorghe, *Generalul Traian Moșoiu despre „Spiritul ofensiv al armatei”*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, vol. LVII, Seria Științe Socio-Umane, nr. 1, 2005, p. 180-186.
- Calcan, Gheorghe, *Aspecte ale evoluției militare a generalului Traian Moșoiu, 1898-1907*, „Citadela”, Revista

- Fundației Culturale „Traian Tr. Cepeiu”, Cerașu, Prahova, Serie nouă, nr. 1(24), 2004, p.89 - 95.
- Calcan, Gheorghe, Moșoiu, Cantemir, *Un guvernator al Băncii Naționale a României: Tiberiu Moșoiu – profil biografic*, „Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești”, vol. LV, Seria Științe Umaniste, nr. 3, 2003, p. 127 - 130.
- Calcan, Gheorghe, Adam, Cosmin, *Războiul întregirii naționale reflectat în „Moniteur du Petrole Roumain”, în „Citadela”, Revistă de Cultură, Cerașu, Prahova, an II, nr. 4,5,6 (7,8,9), aprilie-mai-iunie, 1997, p. 84-87.*
- Chiper, Constantin, *Veterani în slujba patriei*, Editura „Buratino”, Ploiești, 2005.
- Cibin, Neculai, *Războiul nostru*, București, 1924.
- Crăciun, Boris, *Regii și reginele României, o istorie ilustrată a Casei Regale*, Editura „Porțile Orientului”, Iași, 1996.
- Dragomirescu, Alexandru și Moșoiu, Cantemir, *General Traian Moșoiu*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2000.
- Dragomirescu, Alexandru și Pop, Marius, *Treceți batalioane române Carpații. Memorial Traian Moșoiu*, „Familia”, Revistă de Cultură, Fondator Iosif Vulcan, Seria a V-a, noiembrie 1983, anul 19 (119), nr.11(219), p. 8.
- Dragomirescu, Alexandru și Pop, Marius, *Fragmente dintr-un jurnal*, „Steaua”, Revistă a Uniunii Scriitorilor, Literatură, Artă, Cultură, nr.1(440), 1984, p.15 și 29.
- Gheorghiu, Dorin, Cioară, Ion, Tudor – Bihoreanu, Gheorghe, *Campanii ale Armatei a 4-a „Transilvania”(1916-1919; 1941-1945)*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.
- Gherasim, Vasile, Enache, Emilia, *Monumentele eroilor*, Press Image, 2005.
- Ghidul general al municipiului Ploiești și al județului Prahova, 1939-1940*, Editura „Mercur”, Oradea, f.a.

-
- Ionescu, Emilian, V., Ionescu, Gh., Al., 1914-1920. *Pagini de istorie contemporană. Expunere rezumativă a evenimentelor politice și militare*, Tipografia Căpităniei, București, 1929.
- Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea Românilor, 1916-1919*, Ediția a II-a, refăcută în întregime și mult adăugită, în trei volume, Editura Casei Școalelor, București (reeditată în două volume, „Editura Științifică și Enciclopedică”, București, 1989).
- Lungu, Cornel, *Consiliul Dirigent de la Sibiu – prima piatră la temelie Marii Uniri*, „Historia”, Revistă de istorie, anul 2, nr. 26, decembrie 2003 – ianuarie 2004, p. 51 – 54.
- * * * *Istoria Românilor*, vol. III – VII, Editura Enciclopedică, București, 2001 – 2003.
- Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol I-III,, Editura Politică, București, 1973.
- Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Editura „Adevărul”, f.a.
- Marinică, Gheorghe, Cosma, Mircea, *Apostolul se întoarce din surghiun. In memoriam, Constantin Stere*, Editura Mectis, Ploiești, 2001.
- Mălinaș, Constantin, *Oradea în plăci memoriale exterioare. Studiu și album*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”, Bihor, Oradea, 2002.
- Monografia Almanah a Crișanei*, Oradea, 1936.
- Moșoiu, Cantemir, Chiper, Constantin, *General Traian Moșoiu, Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul” în „România Eroică”*, Serie nouă, nr. 13-14, 2001, p.33-34.
- Mușat, Mircea, Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, vol.II, partea I, 1918 –1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Olteanu, Marcel, General, *Din amintirile unui luptător*, „Cartea Românească”, București, f.a.

- Oțetea, Andrei (coordonator), *Istoria lumii în date*, Editura Enciclopedică, București, 1972.
- Patica, Iulian, Tutulea, Vasile, *Comandanții Armatei a 4-a „Transilvania”*, Casa Cărții de Științe, Cluj Napoca, 2001.
- Pășescu, Gheorghe, Stratanov, Dumitru, Leancu, Ioan Virgil, *Jertfă și recunoștință. Eroi și monumentele lor din Țara Bârsei, Ținutul Cohalmului și Țara Făgărașului*, Editura „Pastel”, Brașov, 2001.
- Plinius, Cecilius, Secundus, C., *Panegiricul împăratului Traian*, traducere de Aurelian Moșoiu, Ediția a III-a îngrijită de Gheorghe Calcan și Cantemir Moșoiu, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2002.
- Popa, Mircea, N., *Primul război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Popa, Mircea, N., *Prelegeri de istorie modernă universală*, Universitatea București, 1981.
- Preda, Dumitru, Alexandrescu, Vasile, Prodan, Costică, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994.
- Predescu, Lucian, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, „Cugetarea”, București, 1940.
- Rusenescu, Mihail, Saizu, Ioan, *Viața politică în România, 1922 – 1928*, Editura Politică, București, 1979.
- Rusu, Abrudeanu, Ion, *România și războiul mondial. Contribuții la studiul istoriei războiului nostru*, Editura Librăriei Socec, București, 1921.
- Safta, Ion, Jipa, Rotaru, Valter, Tiberiu, Marinescu, Floricel, *Decorații românești de război, 1860 – 1947*, Editura „Universitaria”, București, 1993.
- Scurtu, Ioan, *Alba Iulia – 1 decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988.
- Soricu, I.V., *Doine din zile de luptă*, Ediția I, Iași, 1917, Ediția a II-a, Orăștie, 1919.

-
- Stănescu, Eugen, Stănescu, Iulia, Preda, Gavriil, *Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, Ediție coordonată de comandor Ilie Manole, Colecția „Revista de istorie militară”, nr. 5, Editura „Universal Cartfil”, Ploiești, 1996.
- Stănescu, Eugen, Stănescu, Iulia, Preda, Gavriil, *România Mare. Puterea politică*, Editura „Mectis”, Ploiești, 1998.
- Stoian, Emil, *Portrete din Bran*, Editura „Dealul Melcilor”, Brașov, 2002.
- Stan, Constantin, I., *Generalul Traian Moșoiu, ostașul și omul politic (1868 – 1932)*, Editura Casei Corpului Didactic „I. Gh. Dumitrașcu”, Buzău, 2003.
- Teodorescu, Stoica, *Anuarul Liceului „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești pe anul școlar 1935 – 1936 și câteva date din 1937*, Ploiești, 1937.
- Simion, Toma, *Monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna”*, Editura „Concordia”, Brașov, 2000.
- Vaskocenko, Ștefan, *Monografia Grupului Școlar Industrial „1 Mai” Ploiești, 1872 – 2002*, Editura „Printeuro”, Ploiești, 2002.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
-----------------------------	---

INTRODUCERE	7
--------------------------	---

CAPITOLUL I - ETAPE ÎN EVOLUȚIA CARIEREI ȘI CONCEPȚIEI MILITARE A LUI TRAIAN MOȘOIU (PÂNĂ LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL)	17
I.1. Date biografice. Mediul social și educația	17
I.2. Aprecieri asupra carierei militare a lui Traian Moșoiu, 1893 – 1909	20
I.3. Prima sa lucrare de teorie militară, 1909	39
I.4. Cea de a doua lucrare de teorie militară, 1910	48
I.5. Aprecieri asupra evoluției militare a lui Traian Moșoiu, 1910 – 1916	55
I.6. Concluzii	66

**CAPITOLUL II - TRAIAN MOȘOIU ÎN TIMPUL
OPERAȚIUNILOR MILITARE DIN ANII 1916-1919 ..... 67**

II.1. Trecerea frontierei și campania din 1916 67

II.2. Pe frontul din 1917 73

II.3. Cea de a doua intrare în Transilvania 76

II.4. Eliberarea părții de vest a Transilvaniei.
    Campania din Ungaria 85

II.5. Concluzii 91

**CAPITOLUL III - GENERALUL TRAIAN MOȘOIU
ÎN POEZIA POPULARĂ 93**

III.1. Cântece din război 94

III.2. Cântecul lui Moșoiu 98

III.3. Doina lui Moșoiu 102

III.4. Șoimul și coarba 104

III.5. Concluzii 105

CAPITOLUL IV - ACTIVITATEA POLITICĂ

A LUI TRAIAN MOȘOIU	107
IV.1. Intrarea în politică	107
IV.2. Ministru și un redevabil combatant al Partidului Național Liberal	111
IV.3. Organizarea căilor ferate, o problemă de interes național	118
IV.4. Omagiu lui I. I. C. Brătianu	124
IV.5. Organizarea apărării naționale	127
IV.6. Un anticomunist convins	137
IV.7. Din nou despre organizarea C.F.R.	140
IV.8. Pledoarie pentru un statut demn al militarilor	143
IV.9. Concluzii	148

CAPITOLUL V - TRAIAN MOȘOIU

ÎN POSTERITATE	151
V.1. Imaginea lui Traian Moșoiu în posteritatea imediată	151

V.2. Numele lui Traian Moșoiu în istoriografia perioadei 1944 – 1989	156
V.3. Omagierea activității lui Traian Moșoiu după anul 1989	163
V.4. Concluzii	195
ÎNCHEIERE	197
ANEXE	201
BIBLIOGRAFIE	361